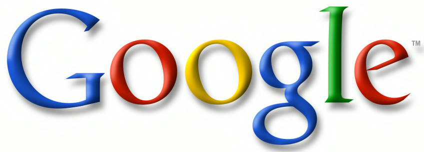
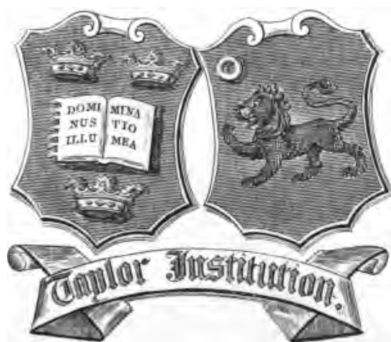
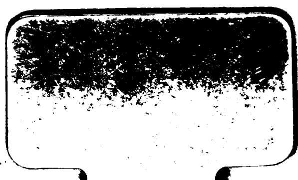

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

Skôrb

Kaszébskosłovjnskjė mòvë.

Naszė bjėdé mdze dłéži,
jak jejich panstva.
Gôdka kòmórnjczó.

Nôpevnjészė na panóv trécézné są
pòdchlėbstwo é próžnjactwo.

Kapusté szlachectwo njwòbònj.
Przipòvjesc Kaszébskó.

Pjrszė xęgj pjrszi seszét

vėdėł

Dr. Florjan Cenôva.

Czôrnoxężnjk J. Hauffe.
Svjecė, 1866 r.

Spjs rzeczi czélé tresc:

[Skôrb = Pol. & Russ. skarb i.e. Treasure.]

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. — Nr. I.

Pjrszi tésąc kaszébsko-słovjnskjch gôdk

Spjsêł stôreho Kòvôla sin ze Sławòszéna.

---

1. Człovjek strzèlô, a Pąn Bóg kule nosi. — Zôrko do zôrka, a bądze mjôrka. — Jak sobje chto pòsceli, tak sę véspj. — Panskjè wòkò kònja téczi. — Tak długo sę grąnkę wòda nosi, jaż sę wucho wurvje. — Rozémku pòj do dąmku. Jedna jaskuléczka lata njesbudéje. — Przémôvjô kòcêł grôpovj, a wòba smòlą. — Chòcbé ce smażélé v smòle, njepòvjadôj, co sę dzeje v szkòle. — To je jemu tak pòtrzèbnè, jak psé pjątô noga (jak łésèmu grzebjenj). —

2. Té jes tę tak pòtrzèbni, jak wu wòza pjątè kòło (jak v mòsce dzura). Ju zapòzdze skòbléc gòzdze. Pjeczonè gòłąbkj nieprzindą samé do gąbkj. — Vjedzą sąsedzé, jak chto sedzi. — Panskô łaska na pstrim kònju jezdzi. — V pjątk deszcz, cali tidzenj deszcz. — Darovąnèmu kònjovj njezazèrô sę do zębóv. — Głupéch njeseją, a jednak sę rodzą. —Trafjła kòsa na kam. — Na cvjardi kloc trzeba jesz cvjardszi klin. —

3. Ręka rękę méje. — Noga nogę vspjèrô. Dze djôbêł njmòże, tę stôrą babę pòsle. — V njedzelę sobje nokce wòberznąc abo fórę gnoju vévjesc, to je rôvni grzèch. Chłopa njemjerzi sę anjè kòrcę anjè łokcę. — Czas traci, czas płaci. —

Njerzeczé réchli hop, jaż przeskòczisz. — Z vjelgjè chmuré mêli deszcz. — Chto sę na gòrącim sparzi, ten na zémnè dmuchô. — Jakj pąn, takj kram. —

4. Krék krékòvj wòka njevédzébje. — Dac le kòkòszi grzędę, to wòna chce vjeżê. — Chto pôsô v pjątkj, ten muszi é v svjątkj. Przindze Môj, dzuré wutékôj, krovóm sana dodavôj, v pjecku zapalôj. Svjęti Mjehêł vrota rozpjchêł. — Na svjęti Vavrzinc s kòsą v żéto przinc. Vet za vet, a darmò njck. — Jak Kuba Bògu, tak Bóg Kubje. — Wòbjetnjca zwòdnjca, a głupèmu radosc.

5. Przepôdł, jakbé kam v wòdę puscêł. — To mu sę tak trafjło, jak slepi kòkòszi żôrno. Jeho bjałka buxe nosi. — Czéja, ale nje twòja. — Na zdrovjè twòje, a przez gardło mòje. Bjèdnèmu vjater vjedno v wòczé. — Wòn sę vésrêł, a rzécé njezamkł. — Lubj jeho, jak psé Żéda (stréchà). Wòstatni kąnj ze stąnjè! Mêłô szkòda, krótkj żôl. —

6. Chto przé pjekle mjeszkô, muszi djôbła v kmòtré proséc. Wòkòło gód héltka jak mjód, a wòkòło gromnjc vimjesz ją z gòvnjc. — Co krôj, to wòbéczôj. — Dostac sę le djôbłu v szczépé! — Jaką môsz, taką dôsz. — A za mòje mito mje vébjto. — Wu nas co v pjątkj, to é v svjątkj. — Sedzi, jak na njemjeckjm kôzanju. Cężkj, jak młinskj kam. — Nje vszétko złoto, co sę svjèci. —

7. Prôvda v wòczé kòle. — Dze cenkô, tę sę rvje. — Wòn czêł zwòné, ale njevjè dze. — V nocé są vszétkje kòté burè (szarè). — Głovą mur njeprzebjjesz. Céchè wòdé brzegj pòdrivają. — Vłóczi sę, jak Mark pò pjekle. Krąci sę, jak pjôrd v rzéci (jak góvno v przerębli). — Znjeho Leci, jak z hónka (jak z cèvkj). Je to cnota nad cnotami, trzémac jęzék za zębami.

8. To je tak dalèk, jak szérok. — Chto njeszónéje grosza, ten njeje talara vôrt. Co té przede mną wòdę mącisz? — Nôłóg je drégô nôtéra. Xężè wòczé, vjlczè gardło, co wuzdrzi, tobé zjadło. — Wòn zamkł méss v szpjżarnj. Njevjedno Sv. Jąna. Słéchô, jak wó żelôznim vjlku. Zjadli chlèb sę cężko zarôbjô. — Dze vjele głóv, tę vjele rozémóv. — Vjtro mdą bòsôków vjeszac. — Żédzé bjerzą njcdobrè dzecé v mjech. V stédnj sedzi mumacz. — Chto njechce robjc, ten njeje vôrt, abé jôdł. Przed sévą głovą trzeba mucę zdjic. — Svjat jak las, człovjek jak listk. — Wòn cé na rzéci kaczk njezôjmje. Dzis je jedną suknją cepli. — Jak sę mjèvôsz? Jak groch przé drodze.

9. Pjlni, jak mróvka. — Próżnjôk sę vjele złèho wuczi. — Pjjani robòtnjk sę njezbògaci. Chto pòd drégjm dółkj kòpje, ten v njè sąm vpadnje. Lébavi, jak wół. Vészedł, jak panna z tąnca. Sjakjm przestajesz, takjm sę stajesz. Gardło pjjóka je barzo głębôkjè. Chòc wubôgo, ale chędogo. Njetkôj nosa, dze njmôsz grosza. —

10. Kjep ten, co vjci dô, jak mô. Wòn je vszędzé doma. Njma kòłôczi bez prôci. Jesz sę ten njewurodzêł, cobé vszétkjm dogòdzêł. Na złodzeju skóra gòrô. Chto chce rébé chvatac, muszi sę smaczac. — Mje dzis, a tobje vjtro. Bez wòchòté njespòrè robòté. Głupi mjlczec njewumjeje.

11. Chto pjrszi, ten mjlszi. Lôtô, jak s pjeprzę. Nje dlô psa kêłbôsa. Székòvni, jak wół do karètè (jak Żid do flinté). Dze vjele mamk, tę dzecko krzévè. Spuscêł nos na kvjntę. Wòn nô to, jak na lato. Znaję jô cę, ptôszku! — Trafjêł pôlcę v rzéc. Njma teho złèho, cobé na dobrè njevészło. —

12. Wòn bjegô s buxami. — Kónj mô sztéré

nogj, a jednak sę czasę pòdchnje. Lôtô, jak wò-
parzoni. Dze njck njma, tę é król njck njeveznje.
Wòn sobje svjnkę kupjêł. Jeho svjnja kòpnę.
Céż pò psé v kòscele, kjej pôcerza njemóvj. —
Wubrêł sę v trzé njtkj na krziż. Jidze do stołu,
jak svjnja do kòrétka. Wòn tak pleszcze, jakbé
z mòsté srêł Wòn tak bjegô, jak drzevjani zajc.
Kòżdi sąm dlô se, a Pąn Bóg dlô vszétkjch.
13 Chto chce psa wudérzéc, ten kjj nalèze.
Stôri panskj pjes, kónj é ekònom, to vszétko
jedno. Pò deszczu bivô słoniszko. Chto pòd
panę mjeszkô, chce z pana żéc. Kòżdi pòcząt[k]
je trudni. Dze sę mjęso wòstavjło, tę é gnôt[é]
chce sę wòstavjc. Jak mu zagrają, tak wò[n]
skôcze Kòt spjąci mészi njechvôtô. Wóbje-
covac móże kòżdi; ale słova dotrzémac!
14. Chto reno vstaje, temu Pąn Bóg daje;
a chto długo spj, temu kòza do nosa bsdzi.
Chto se skòvrąnkę vstaje, ten móże s kurami ji[ć]
spac. Wòn robôka zalêł. Chto sę chvôli, te[n]
sę ganj. Ceszi sę, jak nagj v pòkrzévach. Vjel[e]
psóv, zajca smjrc. Klucz njepòtrzebòvąni drédz[a]
pséje. Robj z młodoscé, mdzesz mjêł na sta-
rosc. Chòroba mjeszkô v smjecach. To je léch[i]
ptôch, co v swòje gnjôzdo srô.
15. Vszétcé dostąnjemé széplą v rzéc. Kòżd[i]
vjè swòje. Dożdżé le latka, a bądze tatka. Ja[k]
v sércu, tak na jęzéku. Kòżdi mô swòjèho robôk[a]
(swòjèho mula, swòję vesz), co jeho gréze. Wò[n]
pleszcze trzé pò trzé. Wòn sę na tim znaje, ja[k]
kòza na pjeprzu. Do czeho sę przézvéczajis[z]
z młodoscé, to mdzesz robjêł é v staroscé. Cht[o]
łgac sę njevstédzi, z teho kòżdi szédzi.
16. Gzika jeho wukąséła. Kjej jedna krov[a]
wògon pòdnjese, tej vszétkjè za nją. Strzéże [é]
gòli. Wòn njmô vszétkjch svjnj doma. Vstédz[i]

sę, jak kòzêł v kapusce (v jarmużu). Na svjętì Fic, kjej mdą kòzé strzic. Jemu pjątè klapkj brak. Kòhu bòli, ten skòli. Co sobje chto nadrobj, to muszi véjesc.

17. Służka do płużka, kòleczka: férlécz! — Twòje gôdanje, a psè sranje. Wònbé sobje réchli szték pôlca wurznął, jak kòmu co dêł. Żebé jem sę lepj bêł v jęzék wugrizł, jak to słowo vérzekł. Pòlôch mądri pò szkòdze. Jak wòsrąnè béło, tak wòsrąnè je. Chto v lece próżnéje, ten v zémje głód pòczéje. Wòn to zębami é nokcami trzimô. Czim dali v las, tim vjci drzeva. Trzeba zą njebòszczika na mszą dac, bò wòn sę przésnjeł.

18. Gbur, to mur! To mdze jinszô pògòda, bò kuré przed północą pjałé. Tò mdze deszcz, bò pjes trôvę jè. Wòn tak zębé vészczêrzô, jak głupi do kòlôcza. Ten konj zdrzi za psę. Chto mô xędza v rodze, teho bjêda njewubòdze. Jak chto papô, tak tèż kakô. Trzeba pipé lémjc, pòkj mjôzga. To je jeho vątk é pòstava.

19. Dêł cé Pąn Bóg daré, wużévôj mjaré. Bóga vzévôj a ręce przékładôj. Trudnosc vnet wustąpj, kjele chęc préstąpj. Prôvda vjedno na vjèrzch vindze. Robjącèmu Pąn Bóg dopòmôgô, a próżnjôka bjêda szmôgô! Młodè lata, rozém stôri. Dobrê słowo njevjele kòsztéje, a vjele pòmôgô. Złè sémjenjè stoji za kata. Co sę chutko vznjèci, to njedługo svjèci. Strata rozému wuczi, ale njetéczi.

20. Panovje vjele dają, kjej njck njebjerzą; a vjele dobrèho robją, kjej njck złèho njeczénją. — Czas wutraconi njgdé sę njevróci. Rozpusta cało é dészę gubj. Njebezpjeczeństva wuczą nôbòżeństva. Kjej trwòga, tej do Bòga. Głodnèmu chlêb na mésli. Zgòda budéje, njezgòda rujinéje.

Co sę przevlecze, to njewucecze. Lżi kòmu radzéc, jak dopòmoc. Dobrô rada vjci vôrt, jak léchô pòmoc (jak złoto). Cemni, jak tobaka v rogu.

21. Żebé njezłè przégôdé, bèłbé svjat jak gòdé. Nawuczę jô jeho, pò kòscele gvjzdac. Vérvèł sę s mòtéką na xężéc. Vmjèszèł sę, jak Pjłôt v Kredo. To mu décht vdzék. Tak mu zrobjèł, jakbé mu v mucę nasrèł. Wòn tak jidze, jak vérznjoni pjes. To mu tak jidze, jak pò médle (jak pò lodze). Wòn Pané Bògu le dzenj kradnje.

22. Njedèł Pąn Bóg svjnj rogóv! Wòn je ju dali, jak bléżi. Kòżdi pjes na swòjich smjecach smjelszi. Dostèł wòn pòmaskę. Abo tak, abo sak, abo njjak. Pòznac vnet z mòvé, jakjè chto głovę. Chto sedząc nogą részô, ten djôblu do pjekła drzewo wòzi. Szadi, jak jèż. Njemadôj s wògnję, bò sę wuszczisz. V kachłu végrząni, a za pjeckę wurosli.

23. Nôtéra cignje vjlka do lasa. Wu vdové chlèb gòtovi; ale nje kòżdèmu zdrovi. Anjè szélążka, anjè chleba kąska. Starosc njeradosc, młodosc płochosc. Wòn nje z jednèho pjeca chlèb jôdł. Jemu tak gęba lôtô, jakbé béła strészim maslę vésmarovąnô. Kjej przez psa, tej é przez wògąn. Wód deskj do deskj. Vszędzé dobrzé, ale doma nôlepj.

24. Té mdzesz Helskjè zwòné czèł! Wòn mdze zębami klekòtèł. Wòn jachèł ze Sławòszéna na Karvją do Gdąnska. Ma jesma v takj vsi, dze njetrzeba wòdé pjc (ve Gdąnsku). Abo tak, abo srak. Vjlk séti, a wòvca cało. Wòn sobje tę sedzi, jak pączk v masle. To jemu tak jidze, jak na slizóvce (jak na Jadvidze). Vjeczerza chòjnô, noc njespòkojnô. Chto sę njelenj, nôłég wòdmjenj (temu sę zeleni). Nędza sérce hartéje, szczescè jò pséje.

25. Pąn Bóg nąm dêł dwòje wuszu, a jednę gębę. Gòsc v dom, Bóg v dom. Zdechłèmu lwòvj zajc brodę skubje. Jak cę vjdzą, tak cę pjszą. — Mészé fjgléją, kjej kòta nje-czéją. Co wòcze njevjdzą, teho sercé njeje żôl. Lepszè jedno wòko swòje, jak cézéch dwòje. Dobri żôrt tinfa vôrt. E mądri głupi, kjej jeho nędza złupj. Strach mô vjêlgjè wòczé.

26. Chlèb mô rogj, a nędza nogj. Wòd złèho dłéżnjka é plevé bjerzé. Kòmu sę rébé njedostąnje, ten na pòlèvce przestąnje. Vjele złèho na jednèho! Pjlnuj sobje nosa svèho, a nje kòżęcha mèho. Gęba wótemkłô, ale mjèszk zamkłi. Rôdbé dészéczka do njeba, ale njmô, co ji pòtrzeba. Rébòm wòda, lédzóm zgòda. Wòn szukô vczerajszèho dnja. Czim vjci cerpléwòscé, tim vjci mądroscé.

27. Tak svjat płaci! Czim léchszô vesz tim barżi gręze. Znają jeho, jak złi szeląg V suknj a bòską. Chto z dobréch szédzi, tim sę Pąn Bóg brzédzi. Chto vjerzi v gusła, temu rzéc wuschła. Wònj mu wòczé zamédlélé. Pòznac ptô-szka pò pjórach. Pjj pjwò, co jes sobje navar-zêł. Pjszczi, jak kurczę. Przébéło dnja na kur-zą stopę.

28. Gòrszô sprava, jak v Wòseku. Mądri, jak Salamon. Zarobjêł, jak Zabłockj na médle. Pragnje, jak kanja deszczé. Wòn njeje swòji dészéczce wòtczémę. Pòmjèszêł groch s kapustą. Gòli, jak szur. Dobri trénk na frasénk. Stoji, jak zaklęti (jak vréti). Nagnêł wòn mu vjatré.

29. Nôbòżni, jak svjętèho Jerzèho konj. Wò vjlku mòva, a vjlk za dvjèrzami. Jabłko sę nje-dalèk wòd jabłonje wòdkulnje. Kjej głova bòli, trzeba spac, a kjej żót bòli, tej trzeba srac. Jeszle chto zabrônjô wòdę ze stédnjè, tej wòna

zasmjardnje abo czésto véschnje. Wòdpłacé dłégj, a mdzesz jak é drégj. Dłégj véprzigają płégj. Kòvôl mô nô to klèszcze, abé sobje pôlci njespôlêł.

30. Mądri głovje dosc na słovje. Prosti, jak svjèczka. Vésokj, jak chójka. Zjesz s njm beczkę solé, njżlé ho pòznôsz do wòlè. Chlèb se solą, s dobrą wòlą. Njekòždi kąszô, co vąsami pòtrząsô. Chto dojê, dopjje, ten v rozém njewutéje. Co barži dokuczi, to réchli nawuczi. Kjej królovje nó sę vrzeszczą, tej pòddąnim włosé trzeszczą.

31. Krzévi, jak bas. Stôrô xęga, stôrô prôvda é stôrè vjno vjedno dobrè. Kòždi pasturz swój rènczôk chvôli. Szafrąné njeprzetrzesz, a stôrè babé njeprzeprzesz. Chto seje groch v Marcu, varzi jen v garcu; a chto v Maju, varzi jen v jaju. Séchi Kvjecènj, mòkri Môj, bądze żétkò, jak gôj. Co chto rôd słéchô, temu letko vjerzi. Chto v pleconkę chuchnje, temu pésk spuchnje. Czim kòt starszi, tim wògon cvjardszi. Gòrzi ju é v pjekle béc njmóże! Chto jeho radé wusłéchò (słéchô), ten v rzéc trafj.

32. Jak chto przed tobą wò kjm, tak gvésno wò tobje przed drégjm. Lédzkj svôr pravnjkóm dôr. Prawò je jak pajiczéna: bąk sę przebjje a mucha wuvjęznje. Zdechł, jak pjes. Chto wò przôvdze zwònj, ten za guzę gònj. Wòczé na grzędę a rzéc na radę. Kjej szukôsz radé, strzeżé sę zdradé. Bjêda temu dwòrovj, dze dobôdô krova wòłovj. Lepszi jeden vróbel v garsci, jak sto na daku.

33. Lepszi kap, jak décht cek, rzekł lés pòd bróną. Chòdzi, jakbè bèł zdrzèszoni. Lepszi vick, jak décht njck. Lôtô za nją, jak bula za krovą. Jô pąn! té pąn, a chtéż mdze svjnje pasł? Pòkj xądz gdôcze, xędzevô skôcze. Na svjęti Szcze-

pąn kòždi sobje pąn. Kjej sę norda zapadô, a stôrò baba zagôdô, tej njma konca. Wòn sę tak vjrci, jakbé mjêł robôkj v rzéci.

34. Njebędzé takj, zažima tobakj. Chudô parafjjô, sąm plebąn zwònj. Czeho sę njenajèsz, teho sę tèž njenaližesz. Skôcze, jak wògjerk (jak jagnjątko). ę robôk pjsknje, kjej jeho sę przécésnje! Chto chce s vjlkę žéc, muszi s njm véc. Głova sévjeje, a rzéc széleje. Wòn jemu tak dogôdzô, jak xądz Magdze: v zémje dêł ji bòską chòdzéc, a na lato kupjêł ji skòrznje. Dze vjele kuchark, tę pòlèvka léchô.

35. Wòn z jednèho zlèze, a na drégjèho vlèze. Jô jem ju bèł v svjece dalèk é szérok, ale takjèho człovjeka jesz jem njevjdzêł. Wuczêł Pjoter Môrcina, a sąm głupi jak svjnja. Vkrôdł sę, jak vróbel v bòcąnovè gnjôzdo. Chto mòcnjejszi, ten pevnjejszi. Wòn mô do teho takjè prawò, jak vróbel do jaskuléczkj gnjôzda. Gęsti, jak rząsa. To są pòvrozé, rzekł kòt na kêłbôse, jak sę do njch doskrobac njmógł. Mòcni, jak stolém. Žebé vjlk za górą njesrêł, tobé dali wucekł. Płévje, jak wòłovjanô kaczka.

36. Chto pjrdzi, ten zdrovjè cvjrdzi, a chto bsdzi, ten do djôbła zdrzi. Straszni, jak smòk. Dze drzewò rąbją, tę vjoré (zdrębé) padają. Vésmukąni, jak pujka. Smród, jak pòvróz. Véstrojêł jeho na Frica (na dudka). Spjèvô, jak kêłp. Mô nogj, jak žor (jak bòcąn). Psè głosé njejidą v njebjosé. Chtéžbé vszétkjè gvjôzdé pòrachóvêł! Mréczj, jak kòt. Bjałce bez szértucha, jak krovje bez wògòna. Wònj sę tak lubją, jak dva kòté v Marcu! — Głupi Macku! —

37. Do njeho pò rozém, a do rzécé pò vjater. Fałszévi, jak kòt. Bivêł Jąnk wu dwòré, 'vjè jak tę v pjeckach pòlą. Chto v błoto bjje, temu kêł v woczé priszczę! Jak dôvno té jes z njebą

vrócêł? Jakô mac, takô nac. Na kòżdą njmòc je pòmòc. Wòn mô zadługj jęzék. Przé drodze sę njezasało, a na górze vévjało!

38. Chto njmô v głovje, muszi mjec v nogach. Jak zdéchêł, pôlcami réchêł, bò beł grôcz. Tak złi, jak vąż; a sapj, jak znjja. Dze njmòżna przelesc, tę trzeba pòdlesc. Żebé nje to żebè! Mlinarskjè svjnje do chòvé, a xężè gòspòdénje za żonę njebjerzé! Vjci jeden głupi zaprze, jak dzesinc mądréch dovjedze. Za przemòcą bikj skôczą. Na svjęti Valk njma pòd lodę balk. Svjeti Maci zémę traci.

39. Na vszétkjch svjętéch je zéma gòscę. Na svjęti Môrcen przéchòdzi zéma s dzôtkami é czelôdką. Lepj béc dobrim chłopę, jak lechim pôpę. Wòn robj vszétko gębą, a wuczinkę nje. Przindze kriska na Matiska. Njmja baba bjêdé, kupjła so pêdé. Chitri wòbjecéje, a głupi sę redéje. Kjej pjąti stréch pò vsé chòdzi. Njetrzeba taką krovą sana tréc, co jeho njechce grésc.

40. Ta baba wòszéla, co szevcovj cerkę da. Jeden jak jèż, a drégj takj téż. Chto njechce starszéch słéchac, muszi chléchac. Chto chce co spravjc, muszi sę zabavjc. V Rzimje bèł a pôpjeża njevjdzêł. Wòn sobje tę tak sedzi, jak wu Pana Bòga za pjèckę. Jô ce mdę bjła, a na psa zdrza. Wòbaju v jeden kjerz strzèlają. Jakô jabłonj, takjè jabłkò. Pjes gôdô: xądz, xądz; a jak kjję dostąnje: kanonjk, kanonjk! —

41. Wònbé jeho v leżce wòdé wutopjêł. Wòn njeje vôrt, żebé mu v wòczé plenął. Wòn mu kąska chlèba njeżéczi. Panovje pjórę wòrzą, pjôskę seją; a jednak jim sę dobrzé rodzi. Z mòrza padanjè, stôréch bôb tancovanjé njmô wustanjô. Xędzé do brevjjorza! Wòd grôli do srôli. Czim vjci sę kòta smucze, tim vészi wòn wògąn pòd-

nôszô. Nasze je dzis, ale vjtro; chto vjè?! Wòn sobje s njmi za pąnbrat żéje.

42. Mje sę snjło, — Że cé v rzéci gnjło. Służba njetéczi, le rozému wuczi. Przez pòslé njemdze vjlk séti. Czéstszé ręce, jak sémjenjè. Kje. le mjèszk je ful, nalèzą sę é przéjacele. Tak pòtrosze, pòtrosze sbjerzą sę grosze. Jak wòrgané nastrojisz, tak grają. Takjch głupéch wòsłòv je vjci na svjece. Tè rolè njewuwòrzesz anjè sztérzema wółmi. Do takjèho ladaco rôz gadac sę njechce. Pustszô głova, jak tasza.

43. Co vjelgjè, to vjelgjè. Vjci vôrt rozém njż majątk; nôvjci vôrt cnota. Zdrovi rozém vjele wumjeje. Dzis pjrszèho Aprélanjeje! Wòn mò brogj é stogj. Jemu jesz rogj vérostą. — Kjej dzecko swój błąd wuznaje, tej mu przebaczéc trzeba. Mô wòczé jak dva svjôza. Jemu sę liszczą, jak głovnje. Trafjeł swój na svèho, rzekł djôbêł do kòvôla. Głupi, jak sadło.

44. Wòn njeje anjè szeląga vôrt (anjè skażonèho détka). Wòn krészk v pòpjele njezaspj. Svjnja kvjczi a mjech drze. Zdechł, jak mógł (jak pjes). — Jakje żécè, takô smjrc. Abecadło ,zjôdł pjes sadło. Kòhu njerôczą, temu kjję bôczą. Pjes psa njewujê. Chto chce jądro zjesc, muszi wòrzech przekęsèc. A-b ab, chleba knap; I-b ib, njma rib; (J-b, ib, chleba, knip). Jakj rodzéc, takj dzedzéc.

45. Chto mjęso zjôdł, njech é gnôté zjê. Chto prżindze mjedzé vroné, muszi krakac jaké wòné. Wòbjecanka, cacanka a głupèmu radosc. Co dąnè, to v gròb hrąnè. V jimję wòjca (kjję wòjca), é sina (daj gębé Kristina), é ducha svjętelio, (co kòmu do teho). Grzèch v mjèch, grzèszkj v mjèszkj a pòkuta za pjeck. Co djòbêł do pêłnja, to djôbêł é pòpêłnju. V żece zwònc, chlèba kónc. Pò njtce dóndze sę kłąbka. Trzeba drzèvko gjc, pòkj sę dô,

46. Séła złèho, dvuch na jednèho. Wòn sobje s njm szpilkuje, jak kòtka s mészą. Wòn je pérznę pòdstrzèloni. Njma njck tak złeho, cobé na dobrè njevészło. Co sę szukô, to sę nalèze. Kòżdi sąm sobje nôlepj żéczi. Wòn vszétko vjè, jak na sznurku. Wudaje svjętèho, a djôbła mô za kòlnérzę. Wòn mô djôbła za skórą. Njemaluj djôbła na scanje, bò cé sę przésnj. Dajle djôbłu pòkój! — Jemu złi déch pómôgò. Przez njeho złi déch gôdô.

47. Wòn je vjeszczi. Dajże mu tèż, bò sę wòceli! Daj mu tèż, bò v njm zêłc pęknje. Nó mję tikô, a nó sę smikô. Wòn lubj vszétko kupjc za darmôka. Wòn nogę pòdnôszô, jak pjes do szczanjô. Nechvatôj svjnje za wògon, bò cę wòsrô. Njevdavôj sę snjcdobrémi, bò jes zbéti. Wòn ho vésséł, jak pjjavnjca. Zgjnął, jakbé kam v wòdę rzucêł. Jô sę djôbła njébòję, ale złeho człovjeka.

48. Stori! njerobj sę do naré. To mu żécè skródzi. Chòroba réchli przindze, jak vindze. To je głóvka, jak makóvka. Złètrzeba s kòrzenję vetępjc. Zgjnął, jak złi szeląg. Tak vjdno, żebés szpjlkę nalôzł. To bèł takj mróz, że jaż gvjôzdé z njeba padałé. Wòlèva vjedno na vjêrzch vindze. Dostêł wòn pò rzéci.

49. Mjlczkę wugréze, jak złi pjes. Bòdaj cę jasnè gromé zatrzasłé. Jakbé z flinté véstrzèlêł. Żebé na psa njebéło kjja, tobé vszétkjch lédzi kąszêł. Jakbé jeho pòkrzévami wòpôlêł. Spravjêł wòn mu dégus! — Jeho jednak rôz djôblé s dészą é całę vezną. Wòn szébjenjce njewindze! E jeho Pąn Bóg nalèze! Lepj, żebé njebeł sę njgdé na svjat narodzêł. Wòn ju pòszedł na vjeczni spôczink.

50. Pó njm, jak pò psi dészi! Wònbé swòje vłôsnè góvno zjôdł. Chto złè brojì, lédzi sę bòji

Bògati sę dzévj, czim sę wubògj żevj. Chłop, jak vjechc słomé. Chto pòzdze przéchòdzi, sąm sobje szkòdzi. Wònj sę tak lubją, jak pjes s kòtę. Kòta v mjehu sę njekupjô. Svjnskô mac jesz njezdechła. Chto wò njebo njestoji, ten sę pjekła njebòji. —

51. Skąpi dvą razé traci. Wònbé wòd njeho dészę vécéganjêł. Z psa njemdze słonjna, a z vjlka baranjna. Do svętèho décha njechòdzé bez kòżécha, a pò svjętim déchu chòdzé v kòżéchu! — Snjm gadac a s kòzą pôcèrz mòvjc! Mòvj vjlku pôcèrz! a vjlk: wòvca!! Jakò prôca, taka płôca. Wòn je gòrszi, jak sąm djôbeł. Wònabé mu wòczé z głové védzarła. Jakj dopêłnja, takj pòpêłnja! Pòvjedzmje s kjm przestajesz, a jô cé pòvjem, jakjm jes.

52. Wòn sę ju barzilko zmòkł — pòd jezékę. Wòd przébétku głova njezabòli. Wònj sę tak sgôdzają, jak wòda s wògnję. Njevtékôj rękj ve vôr, bó sę sparzisz! Leżi, jak pjes za płotę. Pajk sedzi a muszkj chvôtô. Wòna za njm chòdzi, jak celę za krovą. — Wòna mu vjedno za buxami lôtô. Seszedł sę vjechc s rzécą. Swój svèho znaje! Svjnja nômjli v kale łègô.

53. Tak sę roją, jak pszczołé. Teho, jak mrówk. Dostac sę le na lédzkjè jęzékj! Jeho trzeba le knéplę, tej wòn nogj nalèze. Co môsz dzis zjesc, schòvôj sobje na vjtro, a co môsz zrobjc vjtro, to zrobj dzis! — Chłop, jak muca (jak grochòvi vjechc). Ta kòbéła zdrzi do psa. Lepj mjec s bjèsę do czénjenjô, jak s njm. Mnożéta sę, jak robôkj v sérze.

54. Złodzejovj vszétko v drodze. Dêł wòn mu gąbkj! Wòbszarpani, jak szôtornjk. Wòbdzarti, jakbé jeho vjlcé v szczépach mjelé. To le gnôt é skóra! To paséje, jak pjsc na wòko! Wòn mô takj głos, jak stôri grąnk. Wòn lôtô, jak skòvrąnk. Żebé nje klin é mech, tobé cesla

ju dôvno zdechł. Tvôróg v rękę, a góvno v zębé! Wòn grodzi płot z béléce.

55. Żaba kału sę wòdrzèkô, a v błoto lèze. Njma dómku bez wułómku. Pjwò pjc njeżavadzi, pòkj stoji na kadzi. Dze vjele komplementóv, tę mało szczéroscé. Wòna vjê, dze djôbêł mô młodè! Kjej przérzèkô bjałogłova — pjszé na wòdze jejè słova! Zkąd té jes? Z njepòkrétè vsé! Té trzé rzeczé są vjedno zmjennè: łaska panskô, sérce bjałogłové é pògòda jesennô. Słoniszko je jak żécè: lsnj blaskę vłôsnim, xężéc zôs jak kunszt; żevj sę pòżeczonim. Kòszlavi, jak wół (jak szlachcec).

56. Na jednim kóncu jak mòteka, na dregjm jak ril a vé vestrzódku jak kłabk. Kaczka. Wòn sobje kòstkj darmo széréje. Dóm-dóm-déc, pjętą v rzéc. To są rodzoni bracô. Wòn sę é z pjekła véłże! Wònj na njeho bjją, jak varne na sovę. — Trzeba sę gromadé trzémac. Pòd kjm gléna?! — Kavle puszczalé — a jednak sę wòszukjvalé. — Bóg daje dlô vjlka; Bóg daje é dlô pana. Złodzij złodzéja njevédô. —

57. Wònj sę vjszczą, jak séka szczenjęta. Wònj sę dzébją, jak kanje. Co stopkę stąpj, to pirdę pusci. Wòn mu grozi pôlcę v bóce! Wòn trzimô na njeho pjsc v taszi. Żabé młénarzovj wòdę vépjłé. Jakbé ho chto zmèł; pòszedł. Stôri a głupi! — Wòn pétleje; wòn kaspréje. —

58. Jemu kukuczka v rękavjce nasrô. Bòcąn jim dzis knôpa przénjósł. Gadu-gadu, a psé v krépé. Wòna mô céce, jak krova. Ji sę rzéc le tak wòzi. Wòn mô nos, jak kłonjca. Wòn mô szeję, jak zôr. Jeho krôsnjęta wòszczałé Wòn mô głovę, jak banja. Wòn mô nokce, żebe swôjich starszéch z grobu végrzebêł. — Wòn sę na njedobri môl vészczêł (pôd besovikjerz). —

59. Wòna mô nóżkę, jak vjelbłąd. Wôn pòdskakuje, jak młodi kurk. Napuszêł sę, jak gulôk.

Leci, jak szevc se skòrznjami na tôrg. Wòna mô rzéc, jak kòpjca sana. — Vszé jeho do stawu zavleką. Czart mu pjenjądzami srô! Czart mu pjenjądze przénosi, bò mu swòję dèszę zapjsêł. Zblôdł, jak scana. Bjêłi, jak krèda (jak snjèg.) —

60. Kracêł sę pąn Kręckj pò svjece, co Pąn Bóg dêł, pò Gdąnsku, pò Lębòrgu, pò Bétovje; ale przed smjrcą sę njevékrącêł. Chòdzêł jem pò svjece, co Pąn Bóg dêł, ale jesz jem takjè vsé njevjdzêł, cobé do njè żôdna droga njeszła. — Szlachcécé! Żebé nje na tim svjętim mjejscé, tobé jo cé dêł takje vęgòrze na plecé, cobé jes jich do Kłanjna njedonjôsł. Jeszlé wòd serca: Bòże daj zdrovjè! ale jeszle pò tobace: to njech nos tak spuchnje, jak kłonjca; Chłopje, jak to terôz mdze? — Jak mdze! — Jeszlé pąn njewòtrze, to jak wół wòsrêł, tak wòsrąne mdze! Bronj Bòże, jo mu decht njck njezrobjêł, le jem jeho tim kjjôszkę przez pésk mèznął, a zębé mu lôtałé, jak klavjsze. Jegò mòsculku! jô to teho tak njeznaję, bò jô sę jesz njgdé njeżenj! ale kò zebé jô pjechcêł, tobé jô tu njèbeł.

62. Nos zadzèro d góré, jakbé mu całi svjat nôleżêł. Wòna sobje jesz rogj przépravj. Spróbuj! a tej mdzesz vjedzêł. Czé wòn je pjes? To je tak gvésno, jaka amen v kòscele. Stul pésk, flabôczé! ju sę stało. — Lepj wuproséc, jak wukrasc. Ba, letkò to rzec, ale cężkò zrobjc! Co to je, njevjê; ba, vjedzee njechce. Wòn sę swòjè vłôsnè cenjê bòji! Té sę njepòtrzebujesz wó mję bòjec, le sąm wó sę. — Wòn anjè pjsknął.

62. Wòn vszétkò wòpak robj. V kòżdim kątku pò dzecątku, a za pjeckę troje. Pò Tomku nc njma. Dzèvkj! do pasenjô gęsi! Panna na védanju! Głupô Barésza! Wònj wuinjeją draszovac — leżkami v mjsce. Z njé bê bèł dobri wò-

brôzk. Jakbé ją chto vémalovêł. Céż jô mąm v bavêłnę wòvjjac, kjej jô prôvdę gôdaję! —

63. Wu njeho są sztéré kąté a pjeck pjąti. S nją le do klôsztoré! Pjsze, jakbé svjnja piska Jąle do czeho przépuscéc, to jak svjnję v smjot zbòzô. Pjjani, jak svjnja (jak beczka, jak sztéré dzèvkj). Wòn mô długjè pôlce. Człovjek muszi na vjele rzeczi przez sparé zdrzec. Klin klinę sę vébjjô. Wòna bé mu rôd na głovje kliné czosa.

64. Wòn mu zębé pòkôzêł! Njech ce sarczéstè wògnje spôlą Njech ce kliné vetną. Njech ce djâchlé vezną. Njech nó cę grom trzasnje. Bjéło? bjêło! czôrno? — czôrno! — Njech ce pjorun vétnjé! Jak nabèł, tak pòzbèł. Wòno muszi jednak jakjm kóncę vinc. Vzął jes pjenjądze, veznj é mjèszk! Njebòrôk, ju długj czas bjèdę klepje.

65. Nędza s bjèdą v pôrze chodzą. To je całą gębą chłop. Dzjan, dzjan s babulinką swòją, vejvej, co zà fjgle stroją. Sjèdzj baba na dzjedzj, co sę rèszi, to pjerdzj. Hej, kuka vedle buka, hi, hę, hę! (vesz). S marckami pòd knip! Tobé muszéła béc vjélgô zéma, żebé vjlk vjlka wujôdł. Głépc głépca a djôbêł djôbła chvôli. Wòn jeh wògòlêł bez médła. Sérovi, jak scirz. — Smjrdzi, jak scirz!

66. Chto pòd łavą lègô, teho nogami kòpją. Chto sę v dręk mjèszô, teho svjnje zjedzą. Chto s psami lègô, teho pchłé wòblèzą. Jedna wòvca parchatô całą strzódę zarazi. Tę mòj noga ju vjci njepòstąnje! Chto sę smòłé chvôti, ten sę strzepje. Jeho jednak sémjenjè wubòdł. Trzeba jednę vesz do semjenja wòstavjc. Wò robj głovą. Bóg jich tę vjê, co wònj se sob mają. Céchi lédze nôvjci broją.

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Czarnoxężnik J Hauffe
Bukóvc przé Terespòlu. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. — Nr. II.

Pjrszi tésąc kaszébsko-słovjnskjch gôdk.

(Dalszi spjs).

67. Wòn le chòdzi, bąkj zbjjając, z jednèho kąta v drégj. Dôr za dôr, a darmo njck. Kòmu Pąn Bóg rozému njedêł, temu jeho é kòvôl njewukuje. Wòn sę le z bòka na bòk przevrôcô! Wòna sę wòd smjèchu jesz rozpęknje. Svjna zabéła, że prosécę béła. To je vjlk v wòvczi skórze. Wòn pjeje, jak kur. Wòn ji plôster przéłożêł. S nją je dobrzé gówno dzelèc.

68. Trzeba sę do Bòga mòdlèc, a djôbła njegòrzéc. Jô mu vnet skòrznje wuszéję. Jeho djôbêł vjedno kusi. Nogj drze, a skòrznje na paléci nosi. Wòn pòsci, kjej njc njmô. Wòn je Bògu dészę vjnjen. Wòn wò bòskjm svjece njc njevjè. Wòn sę tak skrèł, jak szédło v mjechu. Pòdchlebjôj, pòdchlebjôj, a bądzesz szczestlévi.

69. Wòn kòżdè słóvko przez zębé cedzi. Wòn pôrzcze, jak kònj. Ta njeszczestnô cota mu to zada. Wòn słóvko pò słóvku na jedvôbnim sznureczku z gąbkj vécigô. Wòn slôdkę kjrzkô, jak jakj kònj. Kòchôjma sę, jak bracô, a rachujma sę, jak Żédzé. Wòn spj, jak zajc. Nje kòżdi spj, co wòczé przémruži. Dobrô gęs, dobrè è prosę. Szprach le za procentami chòdzi, a sztamę mô wu Pana Bòga.

70. Ten njech łaje, chtéren daje! Brzétvje

dzecku sę njedaje. Dvakrotnje daje, chto chutinko daje, a trzékrotnje, chto s wòchòtą. Trzé dnj pò smjrci. Letko to je dac, kjej je wòd czeho brac. Cézim majątkę je dobrzé szafòvac. Dobroczinnim béc je pésznô rzecz; ale trzeba vjedzec kjej! — Wòn sę jednak jesz z tè bjèdé végréze! Wòn je vszétkjm lédzóm dobri, ale sobje nôlepszi. Chto kòždèmu dogòdzi,ten sobje zaszkòdzi. Nôprzód kòło ławé, a pòtemu na ławę.

71. Głodnèho pésznémi słòvkami njenakarmjsz. Zapòzdze kònjovj wóvsa, kjej zdrzi do psa. Wòna tak jidze napuszonô, jakbé chca zlecec. Chto mêli pòdarénk barzo chvôli, ten vjkszèho żądô. Drogo njekupjôj, a darmo njedavôj. Chto sę vjele pitô, ten njerôd daje. Trudno wòrzeché grésc, kjej zębóv njma. Bjerzé, kjej cé dają. S tim kvjta z mita. Pąn Bóg dêł nó to ręce, żebé brac.

72. Nara ten, co daje; a głupi ten, co njebjerze. Wòn dzis daréje, a vjtro nazôd fedréje. Chto z łaskj żéje, ten bez bux chòdzi. Darmòdajk ju dôvno zdechł. Dzis za pjenjądze, vjtro darmo. E pjes vjè, chto mu jesc daje. Na takjè rzeczé mòżna, wutczivszé wuszé, nasrac. Stôrèho vróbla na plevé njewuchvôcisz. Njegrôj s kôtę, bò cę drapnje. Wòn cé pòdchlèbjô, bò mu sę twòjich pjenjążkóv chce. Krékj tę sę złôtają, dze scirz czéją.

73. Nje ten twój przéjacèl, co ce v wòczé chvôli, ale ten, co za wòczami. Wòn mô pésk, jak Mòrcéna Létra rzéc. Jak jeho nadmją, tak trabj. Dvum panóm trudno słéżéc. Wòn mô wòczé zamkłè, ale njespj. Chto chce mjec pòdchlébcę, vnet ho nalèze. Réchli sę co zgubj, jak nalèze. — Wòn sę vemkł, jak pjskôrz (jak vęgôrz). Petk vetkł, Szémk vémkł. Naszè bjèd

mdze dłéži, jak jeho panstva. Bògati daje wòd svèho zbétku, a wubògi wòd swòjè bjèdé.

74. Co wòczóm straszno, to ręce zrobją. Vjele rąk, letkò robòta. Wòn njmô do teho wucha. To vszétko le do czasé. Pąn Bóg vjè, co robj. To mu kòscą v gardle stąnje. Wjê wòn, dze wudérzéc. Jemu trzeba v wuszé trębjc. Wòn je głèchi, kjej mô co dac. Kòhu Pąn Bóg kòchô, na teho krziżékj vkłôdô. Wògjenj je dobri gòspòdôrz, ale léchi gòsc.

75. Jak chto móżè, tak Bòga chvôli. Jinszè kraje chvalémé, a v swòjich sedzémé. To mu na dobré njevindze. Wòn z głodé njewumrze. Wòstatni do kòscoła, a pjrszi z kòscoła. Pò smjrci mdzè zapòzdze za grzèché pòkutovac. Trzôsk, jak na targu. Tę je takj zgvér, jak v zbóżnjci. Przecivko wòli Bòżi njck sę stac njmóże. Pipa ju je v rzécach. Njech sę wòlô Bòskô dzeje, a té Macku grôj!

76. Człovjek sądzi, a Bóg rządzi. Jesz stôri Bóg żéje. Bóg dêł, Bóg vzął, Bóg zôs dô. Kjej le je chlèb, tej é nóż sę nalèze. Chto dêł zębé, dô é co do gębé. Kjej Pąn Bóg przépusci, to é z kjja spusci, rzecze Żid. Z teho knôpa njck njebądze, chtéri na gasi spjącèho psa vjdzi a jemu sę njepòpsoci. Kòt łovni, chłop mòvni, njgdé njezgjną. —

77. Drobni, jak mak. Tę teho, jak maku. Lepj dva razé sę spétac, jak rôz zle zrobjc. Chto sę vjele smjeje, ten mdze vnet płakêł. Slepi Bartku! Dali a dali, a bléżi smjrcé. Wòn ji pòdarovêł żévi wòbrôzk. Chto nó cę kamjenję, na teho té chlebę. — Wòn vjedno, jak czarovnjca, robaczi pôcèrz klepje. Jemu trzeba pòd wògąu pjeprzé vsépac. Jeva jabłkò zjadła, a Jadamòvj wògrizkę da. Wòn bèł v svjecé trzé mjle za pjèckę. —

78. Mądri, jak Salamona buxe. Wòn jeho kòchô, jak Judasz Christusa. Njevjèrn Tomk! — Leži, jak Łazôrz. Djôbèł kadzédła są njebòji. Wucèkô, jak djôbèł przed svjconą wòdą Lôtô, jak s wòpôloną (wòparzoną) rzécą. — Jak przészło, tak vèszło. Kjej trwòga, tej d Bòga. Ju sę zègnô mòj nômjlszi! nje bądzes té, to bądze jinszi. —

79. Wònbé sobje lepj szték jęzéka wuką sèł, jak kòmu co pòvjedzèł. Trudno takjèh wòła wòdzéc, co njechce sąm chòdzéc. Xąd dva razé kôzanjô njepravj. Chto vjele gôdô, te bule njekupj. Chto szczi a njepjardnje, to tak jak vjeseli bez muzikj! Zkąd té jes? Jô jem z Pu žec, co chcę svjata wužéc. Bòdaj vas kurk kòp nał. Wòn sobje v rzéci radé njevje. To je takj co mu njetrzeba, anjè té, anjè vé rzec. Kukuk Stréch babę wutłukł. Wòn jeho bez médławògòlè

80. Wòna ju je dorosłô é wòbroslô. Zeh nje ten dech, tobé człovjek ju dôvno zdech Polskô béła njebę szlachce, oziszczę mjeszczanóm pjekłę chłopóm, a raję Žedóm. Kòždi muszi léda co na njeho Pąn Bóg vłožèł. — Dzévô Lèna Głupô sachajda! Głupô Kasza! Chto sę vé stroji, ten sę robòté bòji. Jòbé zó nję dèł dzu rovati fénjg! Wòn mô za wuszami!

81. Mèli, ale kurich. Jemu djôbèł za kè nèrzę sedzi. Leži, jak zdechli pjes. Wòn n zadzèrô, jakbé njm chcèł wòbłokj wòrac. Wò na vjelgjèho pana chòréje. Wòn barzo spane szèł. Wòn sę spòlôszèł. Wòn tak pòlaszi, jakbé Bóg vjè, zkąd bèł. A pudzesz té, smjotąnk (parchu)! Jemu trzeba wòbroku wumknąc. Jak wòda, takj młin; jakj wòjc, takj sin. Chto Bògę zaczinô, ten s Bògę kònczi! —

82. Wòna mô zębé, jak czosłé. Na svję tèho Grzegòrza jidzą wòdé do mòrza. Wônb

ė rzéc zgubėł, żebé mu przérosłô njebéła. Skôcze, jak kur bez głové. Wlecze sę, jak mucha v smòle. Wòn mô buxe vjedno na paléci. Wòna rosce, jak na drożdżach. Jeho muzg je s góvnę pòmjèsząni. Rzécą krąci, jakbé kòrc robôków v nj mja. Sezobòtąni, jak svjnja.

83. Wòn strzéże ė gòli. Bėłobė v co, żebė le béło czim. Wòn prôvdę pòvje, kjej sę wòmili. Pjtku, co pjtku — ale jestku njc. Dobrzé temu prżé dwòrze, kòmu doma pług wòrze. Jak sę Pjoter do dwòré dostéł, Léter sę z njeho zrobjeł. Stôri dwòrôk — gòtovi żebrôk. Jak mógł, tak zdechł. Njmja baba kłopòtė, kupjła so prosę s krzévim nosę, a to prosę pòsrało sę. To trzeba tak robjc, co sę vjlk najè, a wòvca je całô.

84. Trzimô sę teho, jak pjjani płota. To mu téle znaczi, jakbé na gęs wòdé chilnął. Jô wò Pavle, a wôn wò Gavle. Trafjéł kulą v płot. Trafjéł — ale njmò! — Wòn mô pjenjądzi, jak gnoju. Wòn je v njebje — dze kòt sę vésréł ė nogą grzebje. Gwjôzdé ė słoniszko — nôlepszi zègôr. Pò njebje gwjôzdé chwôtô — a co mô pôd nosę, teho njevjdzi. Tak długò gvjzdéł, jaż végvizdéł.

85. Czim réchli, tim lepj! — Wòn njepòtrzebuje psé drogj pòkazac. Ta krova, co vjele réczi, njevjele mlèka dô. Chto wòd strachu wumjerô, temu pjrdzèlę zwònją. Wòn sąm né sę bjcz wukrącéł. Chcesz z njeho mjec njeprzéjacela, pòżéczé mu pjenjądzi. Cekawòsc je pjrszi stopjenj do pjekła. Czim vjci chto mô, tim vjci chce mjec. Xężi mjech njmô dna. Pésznè słóvka — a vjci njc! —

86. Jęho mjèszk je vjedno próżni. Zót ju njmóże, ale wòczé jesz chcą. Chcévèmu vszétkò felô. Wòn dréżi, jak lésté na wòsce. Wu njeho

pjenjądze njmaja żódnè vôrtoscé. Pjlnuj svèho, a njepragnj cézèho. Tak pésk rozvalél, cobé mu mógł s fórą sana vjachac. Wòn sę chcêł za chutkò zbògacéc, dlô teho vszétko stracêł. Macecha djôblô pòcecha. Wòna le munję zvjeséła. Wòn ju vjè, co bjèda njmóże. Zamknj gebę, bò cę varva vleci. Mò munję, jak szépel.

87. Chto sę v jeho szczépé dostąnje, ten je zbéti. Głupi mésli, kjej mô pészno napjsąną xążkę, że ju je wuczonim człovjekę. A céz jemu pò kònju, kjej jezdzec njewumjeje. Bsdzi, jak twórz! — Chcévi, jak kuna. Mòja wòvjeczkò! dze je twòja vèłna? Na vłôsnè grzèché je kòżdi slepi Széré, mészé v kąt; chtérò slepô, njech wuckô, chtérò głécho, njech pòsłéchô. Wòn sę wò swòji bjèdze njmòże nagadac. Wònbé rôd vjedno wò se gôdôł. Kòżdi je sąm sobje nôbléższi.

88. Kònja sę za rzéc njechvôtô, le za głovę. Wòla sę njechvôtô za wògąn, le za rogj. Kòżdi chce, żebé mu jinszi kadzélé. Sąm pò wuszé v góvnje sedzi, a jinszim chce doradzac. Wòn sę le za wuchę pòdrapêł Wòn vjci njevjè, jak brodę sobje smukac. Jakbé mje chto prava rękę wòdjął. Nôprzód mòje, tej jesz rôz mòje, a pòtemu co zbjegnje, to twòje. Kòżdi wòdę na swój młin cignje. Czôrni, jak mòrés!

89. Wòn jeho za psa trzimô. Kòżdi mô ręce do se, bò nas tak Pan Bóg stwòrzêł. Jakbé v wòtmęt vrzucêł. Zaczął v złoce, skònczêł v błoce. Kjej mąm, tej dąm. — Kjej co mô, to jè é pjje, a jak njck njmô, to pòsci. Jemu sę sléné v gębje zbjeraja. Wòn trzimô dzis szevjeckj pònjedzêłk. Wòna mô płacz na zawòłanju. Wòn mdze tak długò védzèlêł, jaż sąm njemdze njck mjêł. Wòn sę vjedno pô gòscénach vlóczi. Wusrąm sę a njepòddam sę.

90. Kòłôcze muszą béc, chòc chleba njma! Przebjèra, przebjèra, jaż tész przebra é za kanarka vróbla dosta. To je marnotrôvni sin. Zkąd przészło, tę é pòszło. Kòżdi njespravjedlévi grôsz na djôbła sę przédô. Wòjc sknér, dzecé rozrzétnè. Wu njeho je vjedno njedzela. Szevc bez skòrznj, a krôvc bez suknje. To sę do jeho mjèszka njedostąnje! —

91. Kòżdi swòję bjèdę klepje, jak móże. Skôrze, jak sôrenj. Chto vések vlèze, móże njzkò spadnąc. Proch sę za dvjèrzé vérzucô. To mu leżi na sémjenju, jak kam. Co sę z djôbła pòczęło, to do djôbła zdrzi. Abo jesc, abo gadac. Chto pòwólni do jedzenjô, ten njemdze flink do robòté. Trzeba vjedzec, kjej gadac, a kjej mjlczec. Djôbêł pôrę skòrznj pòdrze, njżlé pòrę lédzi do grépé dostąnje.

92. Chto vjedno prôvdę gôdô, ten sę zarzec njmóże. — Mèłi zésk, a częsti je lepszi, jak vjelgj, a rzôdkj. Wòn sę sromô, jak pjes, kjej kjj vjdzi. Té sę jesz głodé namrzesz é bòską nachòdzisz! — Pòkòra njebjosa przebjjô. Pjjani é dzecé nôréchli prôvdę pòvjedzą. Dze sę vadzą, tę prôvdé njma. Wu stôréch mądroscé, a wu dzeci prôvdé székôj! — Trudno kòmu prôvdę gadac, a njewòbrazéc! Ost — rébackj tróst! —

93. Chto panóm prôvdę gôdô, łaskę traci. Za prôvdę czasę é głovą trzeba wòdpłacéc. Chto zadalèk sigô, teho pò pôlcach bjją. Wòn rozmiszlô wò njebjeskjch mjgdałach. Jemu sę vjedno njeco pò głovje roji. Nje vjedno mòżna prôvdę gadac, czasę trzeba é mjlczec. Dze wò gardło jidze, tę żartóv njma. Se stôrą panną do klôsztoré, a s młoda do chłopa! — Wżartach gôdô, a pòprôvdzé mésli. Mja, da é jesz wòtrzima. —

94. Réchli strzódę svjnj wòpasesz, jak

pôrę lédzi, co sę kôchają. Tak cécho, cobé mòżna mak sôc. Prôvdę kòżdi chvôli, ale nje kòżdi ród słéchô. Szkòda, szkòda, że ji tatk s nénką mjèszków njedalé. Wòn je na vszétkjè sztéré kuti. S łżą njedalèk zôndzesz. Co mô vjsec, to njewutonje. Krôdł brat, vjsi złodzij! — Jak bjèda, to do Żéda, a jak pò bjèdze, kusznj mje v rzéc Żédze! Wòn je kapôven v njm nóż wutopjc. Łgôrz sąm sobje nôbarżi szkòdzi.

95. Chto s svjnjami légô, teho svjnje zjedzą. Kjej łgac, to ju łgac dobrzé. Łgôrz le przépôdkę prôvdę pòvjè. Co czénjc sę njegòdżi, to téż é gadac szkòdzi. Jakô głova, takô mòva. Wòn mje vjedno v wuszé brzęczi. Mdzesz té tę skôkèł, jak vróbel na njtce. Przeprôszaję Jegò-mòscé! chòc Jegòmòsc jesz rôz tak długo może gôdèł, to jednak ju vszétko v rzéci. — Gburz-cząnje! czemu té njepłacesz? A mész jò mąm płakac, to njeje nasz xądz; ale va, Rébôcé, muszita płakac, bò to je vaju xądz. Stąn jak stąn — ale wuzemk grébi, jak djôchèł.

96. Chto sę dobrzé vépòsci, njeszukô v chlebje wòsci. Njerobj sę do naré. Njejednèmu vszétkò tak jidze, jak v spjku, a drégj môże dzenjé noc robjc, a jednak njck njmô. Njemi chce gadac, chromi chòdzéc, slepi vjdzec a głépc mądrovac. Na stôré lata wuczi sę łgac. Chto rôd łże, ten é kradnje. Strészé pò svjece chòdzą a novjnkj zbjèrają é roznôszą. Prôvdą sę njenajész a łżą sę njewudłôvjsz. Wòn lepj jęzékę, jak cepami draszéje. Co prôvda, to njegrzèch. Prôvda v wòcze kòle.

97. Prôvdą a Bógę! — Prôvdę rznj a wò vjci sę njepétôj. Wòn njgdé prostą drogą njechòdzi. Wszétko mjnje, prôvda njezgjnje. Wòn je vszétkjèmu krziv. — Wòn vszędzé bèł, le

v rzèci njè. Njezvażôj smakj, béle jes natkêł flakj. — Cężkò sę czeho dorobjc, dze procénta do stołu zasôdają. Gadôj, co chcesz, — prôvda muszi prôvdą wòstac. Chto prôvdę gôdô, vjele słóv njepòtrzebuje.

98. Vprzód sę naméslé, a tej gàdôj. Krąci sę, jak mész v szestnjci. Wòn njinô rozému anjè za trzé fenjgj. Wòd słóvka do słóvka, jaż bòli głóvka. Gęba zgrzèszéła — njech gęba wòdpòvjôdô. Za pésk na pésk. Gęba sę dopitô — a nogj donjosą. Szedł pjes przez rez a séczka przez jôrkę; szedł pjes na pjwò, a séczka na gòrzêłkę. Kjej jeden gôdô — muszi drégj mjlczec. Mój nos z głové rosł, a twój njetakj, bò rosł z psè srakj.

99. Pjes, chtéren vjele łaje, njekąszô. Chto chce wudérzéc, vjele njegrozi. Bèł to rôz kónj, ale sę zjezdzêł! Z pustè stodołé, le vróbel abo sova véleci! Mądrze gadac, a v tinkę srac. To mu téle pòmòże, jak wumarłèmu kadzédło. Jemu tak gęba lôtô, jak Gdąnskj babje. Mjebé sę pòwòdzéło, żebéle dochòdzéło. Chłop v spódnjci — a bjałka v buxach. Pjsze lésté — do panné drzésté. Wòn żéje, jak Pąn Bóg przékôzêł. —

Kaszébsko-słovjnskjè abècadło:

1. Znakj: a. ô (à), ą, b, c, cz (ç), d, ê, è, e, é, ę, f, g, h, ch (ḫ), i, ȷ, j, k, l, ł, m, n, ò, o, ó, ɑ, p, q, r, s, sz (ſ), t, u, ꞑ, v, w, x, y, z, ż.

2. Brzmjenjô: Vémòva je ta sama, co przé Pòlskj pjsovnj; prócz: ô (á), ê, è, é, i, ȷ, j, ł, ò, ɑ, q, ꞑ, v, w, y.

ô (à) brzmj, jak a v gmjnno — njemjeckjm słovje; Naber.

è brzmj, jak cyrilskjè jat' abo njemjeckjè ä v Daene.
è brzmj, jak njemjeckjè eh abo ee, n. p. geh! See, Schnee.
é brzmj, jak krótkjè e v czeskjm n. p. predu; abo njemjeckjè e v unser.
i brzmj, jak v łacinskjm, na przékłòd: bis, bibo, dimitto.
ȷ je nômjtkszô spółgłoska.
j brzmj, jak ji; bò przez skrócenjè pòvstało.
ł vémôvjô sę njewòmal jak w; a pò ą é pò spółgłoskach ledvje sę pérzinkę czéje.
ò: pò krótkjm o czéje sę jesz krocéchné e.
q brzmj, jak v łacinskjm; jeszlé sę kjej wużéje.
ŋ vémôvjô sę pérznę przez nos, jak o njemjeckjè v słovach: Onkel, Ohm.
ų vémôvjô sę tész przez nos; ale nje vszétcé Kaszébj jè pòtrzebują; nôvjci Rébôcé
v brzmj, jak pòlskjè w, to je, jak v łacinskjm: vas, vis, vos, veni.
w vémôvjô sę, jak v ęgjelskjm, é zastępuje greckjè digamma; n. p. water, what, wine.
y brzmj, jak njemjeckjè ü: Bürde, Bürger, Düre; abo greckjè ypsilon: hymen, hyssopos, hysterikos.

3. Przékładé:

a: a, na, baba, aha! tata, gadac, nac, mac, gnac, vaska.
ô: mô, jôd, dô, gôdô, kôta, pôra, płôchta, grôcz, dôca, vôbca.
ą: bąk, kąt, bąt, mądrô, drągôl, pączk, fąfa, ząb, zągsz, rąb.
b: ba! baran, bjałka, baranjô, bladô, bąsôk, bączôl, banja, bąmba, Bôsza.
c: car, całô, cvjardô, casnô, cma, cknąc, cabąn, côl, cap, cackac.

cz: czas, czasnô, czapla, czôpk, czart, czôrnô, czapnąc, czapac, czachrac, czachra, czaknąc.
d: dąb, dak, dac, dôr, drąg, dôlô, drząn, dzarna, dama, drôb.
ê; dêł, mjêł, bjêłô, mêłô, grêł, gnêł, chcêł, bjêłtk, żêłtk, zmêłknąc.
è: jè, dèf, mèłè, bladè, mjałkjè, złè, njè, sèc, mgłè, adjè! —
e: je, dze, mech, mechnjôcz, ej! pjes, meta, zemja, cec, dzegc.
é: mé, vé, nékac, néna, néże, pészka, tépa, mész, méga, mékcéc.
ę: jędza, krępa, kędé, ękjerk, vęchac, pępk, bęks, kręcéc, bękart, dręk.
f: farva, farvôrz, fałszévô, fręzle, féta, férnoga, fagas, fér, fé!
g: gęba, gardzéc, gdôkac, gąsę, gvésno, gédléc, gajdé, gêłka, gadzéna, ga.
h: haka, heftka, halac, hąnk, hômerk, hôk, heltka, hétka, haląkjer, ha!
ch: charna, chętka, chlastac, chvat, chòleva, chabas, chava, chart, chałé, chécze.
i: ih! hiska, hisisi! bik, Micza, pasikjer, gzika, pipa, dindac, dimka.
j: jądro, jastré, jegła, jeho, jagnję, jałovjca, jô, jinszi, jimję, jinaczi.
j: mjłosc, mjtkj, gnjc, pjc, bjc, gjc, gjbkj, kjrzknąc, fjglôrz, fjga.
k: kêł, kôdz, kazalnjca, kapléca, kądzél, kadzéc, ksôb, knôp, kjelinga, kanja.
l: lata, lôtô, lés, leżka, lézac, lizała, lesôle, lekcéc, leżec, léżôk.
ł: łęczk, łża, łéséna, łava, łąka, łaska, łéczewo, łisk, łaknąc, łosos.
m: manja, macecha, manjjôk, mjedvjèdz, mje-

va, makłac, mjôrka, marchjev, machac, môchnąc.

n: nazôd, njekara, njžô, nôdzeja, nôzémnjca, njžk, nôdali, nôvjci, naže, nagô.

ò: gòdé, kò, kòbéła, kòléczka, kòzéléca, pòmòc, bòžôk, mòva, bòk, kòvôl.

o: ohu! dobri, noke, nogavjca, novi, mjodovnjca, tolka, cotka, torba, novjna.

ó: Bóg, bót, dół, dólni, góra, bór, dłóto, złóbnjca, pjóro, róg.

o: komka, donnjca, dom, grom, zwon; dłonj, plon, zwonc, konj, słonj.

p: pèda, pèpa, pòléca, Pòmarenk, pjnc, prąg, proszk, płatac, pêłnje, plesta.

r: réchêlt, rączka, rôczba, rébôk, reva, ręcznjk, rek, rôd, rąb, réda.

rz: rząsa, rząd, rzem, rzemjęsło, rzeszoto, rzec, rzécac, rzma, rznąc, Rzim.

s: samc, samjca, sąsôd, sąsôdka, socha, séchi, spin, slémjenj, sôrknąc, sôdzèl.

sz: szabla, szętopórka, szôtora, szôtornjk, szętopjerz, szlôga, széc, szevc, szvanjac, szchanje.

t: tak, tajemnjca, tęcza, teszno, trąn, tinka, trąba, tôl, téczéc, técz.

u: muža, szum, rum, tu, duz, duzovac, buxe, muca, mucha, muczkòvac.

ų: Gdųnsk: jųnc, tųnc, kųmka, kųnc, dųndze, Dųnczèk, brųnka, szųnc, kųnszt.

v: vjchjer, vjodro, vątk, vrzos, vjècha, varzéc, varna, vaska, vjetev, vjedno.

w: wòkno, wòžèg, wôbjèg, wòtnoga, wòda, wuléczka, wòtrębé, wòbjerzka, wustrzèch, wurok.

x: xąžka, xądz, xęgôrz, xęžéc, xęgarnjô, Alexęder, buxe, Xantippa, Xantos, xąže, Xenofon, czarnoxęžnjk.

y: pynt, bynt, hysop, szpynda, zaszpyndovac, mynsztok, Cyrus, hysterijô, hysterycznô, bynta.
z: zôrno, zabéc, zôwusznjca, zôgarda, zimk, zgło, zib, zabjc, zebrac, zócz.
ż: żaba, zôr, żoka, żełdze, żabjca, żót, żôgavjca, żôrenka, żéto, żèr.

4. Vémòva samogłosk pòdług czasé:

a vémôvjô sę vnet długo, vnet krótko.
ô - - vjedno długo.
ą - - nôvjci długo.
ê - - vjedno długo.
è - - nôvjci długo.
e - - - krótko.
é - - vjedno krótko.
ę - - nôvjci krótko.
ò - - vnet długo, vnet krótko.
o - - nôvjci krótko.
ó - - vjedno długo.
ø - - nôvjci długo.
i - - vnet długo, vnet krótko.
u - - - - - - -
ų - - vjedno długo.

Samogłoskj, chtérè długjè é krótkjè béc mògą, vémôvjają sę vtenczas długo, kjej na njch doraznik spòczivô.

5. Dorzanjk czélé akcent.

Kòżdè słowo, chtérè sę z jednè, dvuch abo vjci sgłosk twòrzi, mô na samogłosce jednè sgłoskj czélé sillabé doraznjk, to je, zmòcnjenjè, przedłużenjè abo pòdnjesenjè głosé.

Zazvéczôj spòczivô doraznjk na przedwòstatni sillabje, njekjedé na wòstatni abo też na trzeci wòd konca.

a. Doraznjk leżi na wòstatni sgłosce;

1. Na vszétkjch téch nazvach, chtérè sę v Pòlskjm na ec abo ek konczą, a v Kaszébskjm teho e njmają; n. p. barank, dodatk, zôgłóvk, majątk, zgorzélc, bjedrzenc, wòżenk, dołiszk, kôrvjnc, gòscinc, kòżuszk.
2. Także na vjele nazvach, co sę na ô kònczą; n. p. cęzô, njżô, dôlô, głębjô, viżô.
3. E njechtérè jinnè, jakto: kamrôt, lesni, mésznè é tę dali.
4. Na vjele przémjotnjkach; n. p. pészni, gvésni, łonskj, marni, léchi, młodi, tępi, pjjani, drégj, trzeci.
5. Także na vjele czasovnjkach v njechtéréch formach; n. p. davôj, kòchôj, przepjjôj, nadic, przégjc, wòbeic, véjic, wòdzôc, wugrzôc, wòprzèc.

b. Doraznjk leżi na trzeci sgłosce wòd konca:
1. Na vszétkjch nazvach na észce é iszcze: xężészcze, szablészcze, batożészcze, drożészcze, dżadzészcze sędzészcze é. t. d. chłopjszcze, jicznjszcze, wògnjszcze, grochòvjszcze, wóvsnjszcze, krovjszcze, klepjszcze, cerkvjszcze, bulwòvjszcze é. t. d.
2. Njewòmal na vszétkjch nazvach na a sę kònczącéch: vjeczerza, vągarda, paléca, kazalnjca, nogavjca, kòbéła, mjodovnjca, klekòtka, kjwutka, béléca, jesora, mulészka, hôkbaba, nôżémnjca, vąsevnjca, zôdzérzga, złóbnjca, zôgarda, lédzéna é. t. d.
3. Na vjele nazvach na o sę kòńczącéch: vędzédło, kadzédło, straszédło, cedzédło, kòlano, kropjdło, mòtovjdło,

szêłtéstwo, przédzóno, żelazo, słoniszko, wògnjwo é. t. d.

4. E jesz na njechtéréch jinnéch nazvach: médléné, gòsceje, dwòjôkj, mjèdzémòrze, wòdpòvjèdź, wòględé, wòdvjedzéné, wòskrobjné, wòskòmjné, pògònjôcz, przéjacèl, przipòvjesc, zélvégrosz, séchòté, vątoré, zôpòvjèdz, zaproséné, zaręczéné, vémjąnkj, é t. d.

5. Vnjechtéréch formach czasovnjka: nocéję, spjevaję, kòchaję, bjeleję, skôkają, tancéję; ma mjelema, va mjeleta, mé mjelemé, vé mjelece é. t. d.

Wuvôgj:

1. Przé stopnjovanju przémjotnjków mô pòczątkòvô sgłoska nô vjedno doraznjk, dze ale przé sztére é vjci sgłoskòvéch jesz przedwòstatnô sillaba dodatkòvi doraznjk dostaje: nôlepszi, nôléchszi, nôgòrzi; — nôpòmòcnjejszi, nôzelenszi.

2. Pòdobnje bjerze nje s jakjm słovę złączonè doraznjk nó sę: njevjtro, njedalek, njedôvno; także za; n. p. zabléźé.

3. Jednosgłoskòvè przedłogj (praepositiones) czasę sę s rzeczovnjkę c'élé nazvą (substantivum) tak scésle słączą, że wòba słova le jeden doraznjk mają: se-mną, ve Gdąnsku, do Jastarnjè; na njebje, na zemję, wò zemję, do pjekła, do Héla, przé pjekle, ze vsé, za nos, wòt Pucka, pò pas, pòd stół, nó sę.

4 Barzo rzôdko trôfjô sę to samo przé dvusgłoskòvéch przedłogach: nademną; mjèdzé nogj.

Tak napjsêł Wòjkasin ze Sławòszéna.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąńskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

1. Wòkrąg Vejrovskj v regenciji Gdąnskj mô 26 mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Puck (pònjemjecku Putzig). Vejrowo, Vejherowo, Novè-mjasto (pòn. Neustadt).

2. Vsé é pustkòvjô:

Bagjennjca. Barłomjno. Barłomjnskj-młin. Beka. Bérnardowo. Bérnórda. Będargòvskj-młin. Będargowo. Bjêłô przé Gnjewovje. Bjêłô przé Gòvjnje. Bjêłô przé Pętkòjcach. Bjêłô przé Zôgòrzim. Bjêłô-rzéka. Bjêłi-dwór. Bjèlava. Bjeszkj. Bjeszkòjce, vjelgjè é mêłè. Bjeszkowo. Bjchòvskj. Błądzékowo. Bliza, Rozéft (Rückshóft). Bòjąn. Bòrovô-góra (Heland). Bòrowo. Bòżanka. Bòżankj. Bòżejevskj. Bòżejewo. Bólszevskô-cegjelnjô. Bólszevskj-młin. Bólszewo. Bór, Gdąnskô-Jastàrnjô (Danziger Heisternest). Bórk przé Dąbrówce. Bórk przé Dargòlevje. Bródki. Brudzewo. Brzozovô-góra. Brzozovè-błota (Birkbruch). Brzozówka (Birkhoff). Brzozówka prze Levjnje. Buchòvskj. Bżéno.

Carnovskj-młin. Cètnowo. Cegjelnjô. Cechòcéno. Celbòwo. Césovjô. Copòt. Czôrnô-dąbrova, Smòlnikj. Cząstkowo. Czeché (Czechau). Czémónowo. Cziszcz.

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Czarnoxężnik J. Hauffe. Bukóvc przé Terespòlu. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. — Nr. III.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąńskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

1. Wokrąg Vejrovskj (Dalszi spjs).

Dana (Tannenhoff). Dargòlewo. Darzlébjè. Dąbrovskjmłin. Dąbrowo. Dąbróvka. Démnjcą. Dębekj. Dęhògòrzè. Dębôvôkarczma (Eichenkrug). Dętowo. Dobrzevjno. Domôtowo. Domôtóvko. Dółmjerz (Gr. Dennemórse).

Galicéjô. Gdąnskô Jastarnjô, Bór (Danziger Heisternest). Gdinjô. Głôzéca, Szkląnnôhéta (Glashütte.) Glince. Glincz. Glinkj. Głodóvko. Głodowo. Głuszewo. Gnjeżdżewo (Gnezdau). Gnjewowo. Gòłębjô (Gollumbia). Gòra. Gòscécéno (Gosfentin). Gòszczéno (Goschin). Gòvjno, vj. é m. Grabòvjno. Grabowo. Grabóvka. Granjcznô. Granjcznôrzéka.

Hamòvąnô. Holędré, Karvjańskjèbłoto (Karvenbruch).

Chałépé (pònjemjecku: Ceynowo). Charvaténjô v lasach. Charvaténjô przé Kłębòvje. Chilonjô (Kielau). Chlapowo. Chvarzcéno, Kvôrzno, stôrè é novè (Quarzau). Chvaszczéno, krolerskjè é szlacheckjè (Quaszin).

Janowo (Johannisdorf). Jastarnjô. Gdąn-

skô (Bór) é Puckô (Danziger und Putziger Heisternest). Jałóvczewo. Jeldzéno. Jeldzińskôhéta (Gelsinerhütte). Jelenskôhéta. Józefowo (Bollenbrueh).

Kack, vj. é mêli. Kaczèbłoto przé Błądzékôvje. Kamjennôgóra, Stejnbark. Kamjonka (Steinkrug). Karczemkj. Karvjańskjêbłoto, Holędré. Karvjańskjdwór. Karvjô. Kadzémjerz. Kôrlékowo przé Żarnóvcé. Kôrlékowo przé Copoce. Kôrtoszéno. Kôté. Kąpjno. Kębłowo. Kętrzęno. Kjelińskôhéta. Kjelno. Kłanjno. Kłanjńskjmłin. Knjewo. Kòleczkowo. Kòlibkj. Kòlkowo. Kòsôkowo. Kòvôlewo. Kôzlińkj. Kòzłovskj. Krészvjca. Krępc. Kristkowo. Krokova. Krolevskjè. Kvôrzno, stôrè é novè. Kusfelt.

Legon. Lekno. Lemanovskj. Levinko. Levjno. Lesnjewo (Lisfnau). Lébkowo. Lébòcéno. Lénjô. Lésèvko. Lésevskjmłin. Lésewo (Lisfau). Lézéno.

Łebcz. Łebno. Łebskòhéta. Łętôjce. Łężéce.

Marachowo. Maszewo. Mechelinga. Mechòva. Méga. Milka. Miszewo. Mjerészéno. Mjlvjno. Mjlvjńskôhéta. Mjnkòjce. Młinkj. Môsté, krol. é szlach. Mrzeżéno (Bresin). Mrzeżińskjmłin. Muza.

Nanc. Nôdolè. Njedzvjadk. Njepòczłovjce. Novôrolô. Novèkarczmé. Novidwór. Novjné.

Papjèrnjô przé Copoce. Parzczéce. Parzkowo. Pêłczéno. Pêłchowo. Pêłchóvko. Pętkòjce (Pentkowitz). Pjòsznjca, vjelgô é mêlô. Pjekjêlko. Pjkrovskj, Pjkronowo. Pjrwòszéno. Pjeleszewo (Pelzau). Pjesakòvskj. Pòbłocè. Pòczérzvjno. Pògòrzè. Prènkowo. Présewo. Przébécz. Przétoczéno. Psalmé, Psôle. Psalmé.

Pustkòvjè, chvaszczińskjè (Poggenphul).

Rakarnjô. Rôj. Rémjô, krol. é szlach. (Rahmel). Reda. Redészewo. Redłowo. Rekowo. Reszkj. Reszkowo. Reva. Ribno. Robacznjca. Robakòvskjmłin. Robôkowo. Rogôlewo. Rosocha. Rozéft, Bliza. Róda (Blücherrode). Rzemjętóvka. Rzucewo.

Sarnjôgóra (Rehbcrg). Sôpała. Selécéce (Sullitz). Sławutowo, v. é m. (Schlatau). Sławòszéno. Sławòszinko (Kl. Slawoschin). Słovjska przé Strzebjelénje. Smażéno. Smjechova. Smjrowo. Smòléno. Smólnjkj. Sobjeńczéce. Sopjeszéno. Sosnovôgóra przé Lézénje. Sovjôk (Uhlekrug). Starzéno. Starzińskj dwor. (Kl. Starzin). Stôrôkuznjô (Alte Schmiede). Stôrôpjła. Strzèpcz. Strzebjeléno. Strzebjelinko. Strzeléno. Svôrzewo. Svjecéno. Szaridwór (Neuhoff). Szémôłd (Schönwalde). Szémôłdskôhéta. Szękòvąno. Szkląnnôhéta, Glôzéca (Glashütte). Szmelc. Szopa przé Będargôvje. Szopé przé Dargôlevje. Toliszczk (Burgsdorf).

Tełowo (Tillau). Tépadlé. Tępcz. Tłéczewo.

Varblénjô. Varzewo. Varzkòvskjmłin. Varzkowo. Végòda. Vésokô przé Chvaszczénje (Wittstock). Vésokô przé Jeleńskjhéce. Vésokô przé Krokovje. Vésokjèredłowo. Vészecéno. Vjelgôrolô. Vjelgôvjes. Vjelgjlas. Vjczléno. Vjdléno. Vjdowo. Vjspowo. Vjtomjno (Wittomin).

Wòbléże. Wòdargowo (Oddergau). Wòkalécе. Wòkonjewo. Wòlszevè. Wôłovôkarczma (Oschenkrug). Wòpaléno. Wòrlè. Wòsłonjno. Wòtalżéno, v. é m. Wòsovôgóra (Espenkrug). Wôstrowo. Wòxevjô. Wustarbòwo.

Zabłotnè (Kl. Dönnemörse). Zadroże. Zakrzewo. Zamòstnè (Knjewen). Zaskòczéno. Zazdrosc. Zôgòrzè. Ząmkòvjszcze. Zbjchowo

(Sbichau). Sbòjąn. Zdrada. Zelenjsz. Zelonidwór. Zęblewo.

Żarnóvc. Żeléstrzewo (Sellistrau).

2. Wòkrąg Svjeckj v regenciji Kvjdzińskj mâ 29 mil kvadratovéch.

I. Mjasta: Novè (Neuenburg). Svjecè (Schwetz).

II. Vsé é pustkòvjô:

Bagnjèvko (Königsdank). Bagnjewo. Bankowo. Barłóżk. Bedlénk. Berlink. Bélno. Bjechowo. Bjechóvko. Bjêłô (Gellen). Bjêłôkarczma (Johannisberg Szimkowo). Bjêłèbłoto. Bjeszewo. Błądzejewo. Błądzmjn. Bleżavé. Bòcąnowo. Bòjanowo. Bòbrowo. Bòrce. Bòrovôkarczma (Heidekrug). Bôrovimłin (Heidemühle). Branjca. Bratvjn. Brąmka. Brzèzno (Briesen). Brzemjoné. Brzezéno (Bresin). Brzęczk. Brzozovèbłoto. Brzozé (Johannisberg Lovjnek). Budinj. Budziska (Neuhaus). Buczk (Butzig). Bukóvc. Buszna, v. é m. (Buschin). Bzovskjfolvark. Bzowo (Gr. Sibsau). Bzóvko (Kl. Sibsau).

Celeszéno, nj., pòl. é szlach. Cemnik (Czemnik). Cemnilas. Cisiné (Eibenhorst). Czaplé, v. m. (Gr. und Kl. Zappeln). Czersk.

Dąbrova (Grabòvabuchta). Dąbrowo. Dąbróvka. Dębòve (Dembrowo). Dębowo (Eichdorf). Długòleszcz. Drogòslav. Dobrè. Drozdowo. Drziczim. Dulsk, vjelgj (Dulzig). Dulsmèłi (Julienfelde). Dwòrziska. Dzevjncvłók (Neuhuben). Dzikj. Dzikòwo.

Flètnowo. Franciszkowo (Franzdorf).

Gackj. Gajdovskjè (Gajdovko). Gavroncz. Głodowo. Gòłuszécé. Grabòvôgóra. Grabowo. Grabóvka. Grodeczk. Gródk. Grzibk. Gruczno. Grupa, dólnô, górnô é folvark.

Hômer. Horst (Karlshorst). Hutã.

Jadvjgowo. Jakuowo. Jarzębjnc. Jastrzębje

Jaszcz. Jaszczérz. Jaszczèrk. Jaszinc, stôri é novi. Jedvôbka (Jedvabkakämpe). Jeżewo. Jeżevnjca (Jeżewnitz). Jezórkj. Jędrzejęwo (Andreasthal). Julijanowo (Julienhof).

Kaliska. Karczemka. Karolina. Kaveczin. Klępowo. Knjatk. Kòmorsk, duži é mêli. Kònczice (Konschütz). Kònopat, njemjeckj é pòlskj. Kòrétowo. Kòsowo, vjés é folvark Kòtóvka. Kòzèlc. Kòzibórk (Hintersee). Kòzléné. Kòzłowo. Kompanijô. Konstantowo. Krakóvk (Wilhelmshoff). Krąplevjce. Krąpleviczkj (Neu-Klonkwitz). Kręgjel (Krangelmühle). Kristkowo. Kródunkj. Krupòczin. Krusze (Krusch). Krzevjné (Schrevin). Krzižóvkj (Käthnerdorf Komorsk). Kurpjszewo. Kurzèjigrzisko. Kvjatkj.

Laskj. Laskòvjce. Laskòvjczkj. Lènstwo. Lépjné. Lépjńkj (Lipinken). Lipno. Lęgnowo. Lińsk. Lisiné, Lukowo (Lischin). Lnjano. Lnjąnk. Lubanjô. Lubjenj, d. é m. Lubjevjce. Lubjewo. Lubòdzerz (Lubsee). Lubochin. Ludvjchowo. Lujiza, szkląnnôhéta (Louisenthal).

Łabędkj. Łaszewo. Łąkjè, njem. é pòlsk. Łąžk. Łązkjpjec. Łovjnj. Łovjnk.

Marzé, novè é stôrè. Mątask. Mątavé. Mêłèczechòwo. Mészôdzura (Baerenwalde). Mjedvjedz. Mjedzno. Mjchałé. Mjchowo. Mjkołajkj. Mjlewo. Miszk. Mlékąrnjô. Mòrsk. Mukrz. Mszanno.

Njevjeszczin. Novôvjes (Neudorf Taschau). Novédobro (Neugut Bellno). Novifolvark (Ernsthoff).

Pastvjska (Weide). Pjaseczno (Sandsee). Pjôskòvôgóra (Sandberg). Pjekaré (Beckersitz). Pjła. Pjncmòrgj. Pjskarkj. Płochòczin. Płochòczink. Pnjèvno, Plèvno. Pòledno. Pólka). Pruskjè. Pruszcz. Pruszczék. Pruszeckjfolvark, novi Pruszcz. Przechòvskjfolvark (Marienhöhe).

Przechowo. Przechóvko. Przewòdnjk (Bülowsheide). Prziska. Przisérsk. Pséné (Przin).

Rabuszewo. Rébôkj pòd Novim (Fischerdorf Neuenburg). Reszéce (Radżitz). Ribna (Ribnosee). Richława. Riszka (Rischkermühle). Rita (Antoninsdorf). Rovjenjca. Rólewo. Różanna. Różental. Rozgardé. Rudno. Rudzink. Rumonkj (Altfliess). Rutkj.

Sarnowo (Rehdorf). Sarnóvk (Rehberg). Sartavjce, górné é'dólné (Ober- und Unter-Sartawitz). Sérock. Skarszèvko. Skarszewo. Skrzińcziska (Grüneck). Skrzińkj. Skurzejewo. Slępjska (Marienthal). Sławno. Sobjné. Sovjôk. Solnowo. Sólnóvkò. Sópònjn. Sópònjnk. Spławje. Stanjsławje (Stenzlau). Stanisławje, Łaszevskjfolvark. Stôrôhéta. Stôrôrzèka. Stôrijasińc. Stążkj. Strzèdnôhéta. Stvôlno, njemckjè é pòlsk. Sucha (Suchau). Suchskjmlin. Svjeckjwòstróv. Svjętè, dużè é mèłè. Szarłata (Charlottenthal). Szevjenko. Szevno. Szérosłav. Szérosłavk. Szkląnnôhéta. Szimkowo. Szukaj. Szvarckop, Brunstplac. Szvjekowo. Szvjekòtowo. Szvjekòtóvko.

Taszèvko. Taszewo. Terespòlè. Tlenj (Klingermühle). Topolink. Topólno. Tragasz. Trèl (Treul). Trępel. Trzebcziné Junkerhoff). Tusziné. Tuszinkj.

Vałdowo. Varlubjè. Vądół. Vątrobòwo. Vémésłowo. Vépnjdupa (Neudorf Plochocziu). Vérębkj. Vęglarka. Vętvje (Wentfin). Vężove. Vigòda. Virva. Vjąg. Vjągskjèpjéskj. Vjèrzché. Vjèrzchlas. Vjęckòwo. Vjlczôkępa. Vjlczébłoto. Vjré. Valkovjska (Bresinermangel).

Wòkarpje. Wòkònjno, njemjeckjè (Dt. Okonin). Wòrlidwór (Adlershorst). Wòrliwòstrów (Jagdhaus). Wòsek (Kommerau). Wòséno. Wò-

skjpjec. Wòséné. Wòsłowo. Wòstróv. Wòstrovjtè. Wòsz. Wudzèrz. Wusrąnôgóra (Rathskavel).

Zabjjôk. Zabudovnjô. Zacisz (Ruhenthal). Zając (Niedermühle). Zajączikąt (Hasenwinkel). Żajączk (Sanskau). Zajączkòwo, dużè é mêłè (Gr. und Kl. Sanskau). Zaleszè, krol. é szlach. Zapusté. Zarosłè. Zavada. Zazdrosc. Ząmcziska. Zbrachlin. Zdroje. Zdroje pòd Novim (Sprindmühle). Zeląnka. Zębowo. Zgòrzalc (Gorzalimost).

Żóravjôkępa (Surawerkämpe). Żóravje. Żuława (Bärenthal). Żur (Sauermühle).

3. Wòkrąg Lębórskj v regenciji Kòszalińskj mô 22 mjl kvadratovéch.

1. Mjasta: Lębórg (Lauenburg). Łeba (Leba).

2. Vsé é pustkòvjô: Babjdół. Bargędzéno. Bącznjca. Betlehem. Bjêłôgarda (Bellgard). Bjèłôgòra (Wittenberg). Bjchòwo. Bjsmarka. Bòbrowo. Bòrkowo. Bòróvc. Bòżèpòlè, vjelgjè è mêłè. Bréle. Brzèzno. Budovanje. Buchowo. Bukòvjné. Bukòvskjmłin.

Cemjnc. Cevjce. Czekòcéno.

Danovjce. Dąbrova. Dąbróvka, vjelgô é m. Déchléno. Dębjno. Dólnímłin (Niedermühle). Dzechléno. Dzęcêlc (Dzincelitz).

Ękerholc (Ankerholz). Ęnczewo, Jenczewo. Gace (Speck). Galicéjô (Galitz). Garczigôrz. Gardkòjce. Gnjevjnko. Gnjevjno. Gòjtowo. (Goddenhoff). Guckowo, vjelgjè é mêłè. —

Hômerk (Hammer).

Chabrowo. Chinovjô. Chmjelińc. Chòczèvko. Chòczewo.

Jackowo. Janovjce, Janôjce, vj. é m. Jezèrc. Jenczewo. Jerozoléma. Jeżewo.

Kaczkowo. Kamjenc. Karczemka. Karczemkj. Kębłowo (Kamlau). Kjerzkowo. Kjsewo. Kò-

paléno. Kòpnowo. Kòscerzinko. Kòstkowo. Krępkowo. Krępkòjce. Kurowo.

Lesnjce. Lébôvjes (Vogelsang). Lébjetowo (Lüptov). Lébjnc (Labenz). Lébjno (Labehn). Léblewo, vj. é m. Lébuno (Labuhn). Lésewo. Lędzéchowo. Łęczéce (Lanz). Łętowo. Łóvc, górni, dólni é strzèdni. Ługj (Luggewiese).

Małôszéce. Maszèvko. Maszewo. Mégowo, vj. é m. Mjerzéno. Mjerzinko.

Njebędzéno. Njeznachowo. Novôvjes. Novidwór (Neuhofi). Nóvc.

Paraszéno. Pôpowo. Pérléno. Pjôskòvôkarczma. Pògòrzewo. Pôrębé. Pjeskj. Pjezewo. Przebędowo. Przebędzéno. Przétoczéno. Pużéce.

Redésłowo. Redkòjce. Rekowo. Rébôkj. Rébjenko. Rębjszcze. Ribkj. Rozgôrz. Rozłazénó. Rozłazińskjmłin. Rószczéce (Roschütz).

Saséno. Sôrbsk. Słajkowo. Sławuszewo. Słéchòvskjmłin. Słéchowo. Słészewo, stôrè é novè. Smòlôkj. Soléno. Solinko. Starbjenjno. Strasznjca. Strzebjno. Strzéżewo. Svjchowo. Svjchóvko. Svjtléno. Szènurzè (Schenöhr) Szémrovjce. Szkląnnôhéta.

Tadzéno. Tawucéno.

Vąsowo. Vésokjèpòlè (Hohenfelde). Vjeléstowo. Vjerzchucéno. Vjck, krol. é pąnskj (Vietzig). Vjlkowo. Vrzêszcz (Freist).

Wòsek. Wòsekj. Wòneszéno, vj. é mêlè. Wòsowo. Wódka, vjêlgô. Wulénjô.

Zelonidwór (Grünhoff). Zvartowo. Zvartóvko. Żelôznô.

4. Wòkrąg Słépskj v regenciji Kòszalinskj mô 41 mjl kvadratovéch.

1. Mjasta: Słépsk (Stolpe). Wuszcz (Solpmünde).

2. Vsé é pustkòvjô:

Bankowo. Bądzékowo (Bantzkau). Bédléno (Bedlin). Bjebrovnik, Bòbrovnjk, stôri é novi (Alt und Neu-Beversdorf). Bjekło (Beckel). Bjcéno. Bòrcéno, stôrè é novè (Alt und Neu-Boruzin). Brzóskowo, vjel. é mèłè (Gr. und Kl. Brüskow). Buczkowo. Budowo. Bukòva, kaszébskô é njemjeckô (Vendischund Deutsch Buckow).

Cesénowo. Cemjno. (Zemmin). Cerkvjô (Zirchow). Czôrnôdąbròvka (Damerkau). Czervjenskô. Czerzvjence (Czervjentz).

Dabrzewo (Daber). Damnjca, kaszébskô (Raths-Damnitz). Damnjca, njemjeckô (Hebron-Damnitz). Damno. Dargòledze, Dargolesè (Dargoreesen). Darzéno (Darszin). Dąbrova (Damrau). Démarèzé (Dumreese). Dębjna (Schönenwalde). Dobjeszéno, vjel. é mèłè (Gr. und. Kl. Dübsov). Dôchowo. Domjnk (Dominke). Dorzewo (Darsev). Drzeżdżewo (Driesen).

Flinkowo.

Gałązko (Gallensow). Gałąznjô, vjel. é mèłô. (Gr. nnd Kl. Ganzen). Gardova. Garno (Garda). Gavert (Gafjert). Głészéno, vjel. é mèł. (Gr. und Kl. Glyschov). Głąbjné (Gambin). Głòbjno (Gumbin). Głodowo. Głóvczéce (Glowitz). Gògólewo, st. é novè (Alt und Neu-Jugelow). Górzno (Gohren). Grôpce (Grapitz). Groséno (Granzin). Grubkowo (Grumbkau).

Charnowo (Arnshaagen). Chòczlewo. Chòczmjrowo, st. é n. Jezórkj (Jeseritz). Jezórko (Gesorke). Jizbjca (Giesebitz).

Karcéno (Karzin). Karvé (Karven). Karznjca, kaszébskô é njemjeckô (Vend. und Deutsch Kastnitz). Klékj, Klukj (Klucken). Kleszczince (Kleschinitz). Kliséno (Klenzen). Knjcéno (Kenzin). Kòsowo (Cossow). Kòzèlosé. Kòzéckj-młin (Cosemühl). Krępjewo (Crampe). Krivan.

Kruzé (Crussen). Kubléce (Cublitz). Kukowo. Kussowo.

Lebunj. Lesôkj, stôrè é novè (Alt und Neu-Lassaken). Lébjeszewo (Labüssow). Lépno (Lüppnow). Lépowo (Lupow).

Łebczéno (Lübzen). Łękòjce (Lankewitz). Łojewo (Loggow).

Machòvjno (Gr. Machmin). Machovjnko (Kl. Machmin), mèłè Machòvjno. Manôjce (Mannewitz). Mjchrowo (Miekrow). Mucnowo (Mütznow).

Njeckowo (Neitzkow). Njepnowo (Njepnow). Njepòględzè, Njepòględzéno (Neppoglense). Nożéno, vjel. é mèłè (Gr. und Kl. Nossin).

Płaczewo, kaszéb. é njemjeckjè (Kassub. und Deutsh Plüchow). Pòdole, vj. é mèłè. Pògance, Pògónczé (Paggnitz). Pògòrzèlce (Langböse). Przebędowo (Premdau). Przebędzewo (Prebentow).

Recowo (Ritzau). Rejca (Reitz). Réchcéno (Resin). Rémskô (Rumsken). Rębowo. (Rambau). Rogaczô (Roggantz). Rómne (Rowen). Rótowo (Rotten). Róv (Gr. Rowe). Róvk (Kl. Rowe). Runowo. Rzeszotnjca (Jeseritz). Rzuszcze (Roschütz).

Sèce (Zietzen). Skòrzéno (Schorin). Skòtóyko (Schottowske). Skurzewo (Schurow). Słéché (Schlochow). Słéchowo (Schwuckow). Smôłdzéno, Smèłdzéno (Schmolsin). Smòcze (Schmutz). Sodléno (Zedlin). Stôrnjce. Stôrè-Damrowo (Silow). Stęteno (Stantin). Stojcéno (Stojéntin). Stovjcéno. Strzelno (Gr. Strellin). Strzelinko (Kl. Strellin). Strzéżéno (Stresow). Svjecéchòwo (Schwetzkau). Swòwòlô (Schwolau.) Szarzewo (Scharsow). Szczepkòjce (Zipkow). Szénoft (Schönwalde).

Varbléno (Varbelin). Varblewo (Warbelow. Varcémjno. Vargowo. Vągòrzkô (Wangen-Drevnjóczkj (Wilhelmswalde). Dzerzążno.

berg). Vékòsewo (Wixau). Vésokô (Wittstock). Vęgjerskô. Vjatrowo. Vjelgłowo (Felgelow). Vjelgôvjes (Grossendorf). Vjerzchucéno (Wierchunzin). Vjerzkòjce (Jerskewitz). Vjszno (Wischen). Vjtkowo. Vjtovno (Weiterhaagen). Vjtrovno (Winterhaagen). Vrzèszcz (Freist).

Wòbjarda. Wòlénjô (Wollin). Wòsekj (Wusseken). Wòtnoga. Wunjchowo (Wundichow).

Zagórkj (Sagerke). Zagórzéce (Saggersitz). Zavjat (Saviat). Zôrkowo. Zelezè. Zelkowo, kaszébskjè é njemjeckjè (Wend. und Deutsch Silkow). Zerchowo (Sorchau). Zgojewo (Schojow.)

Żôrchowo (Sorchôw). Żechòlewo Zechlin). Żochowo (Sochow).

5. Wòkrąg Starogardzkj v regenciji Gdąnskj mô 25 mjl kvadratovéch.

1. Mjasta: Starogarda. Tczewo (Dirschau).

2. Vsé é pustkòvjô:

Amt, starogardzkj.

Bałdowo, Vałdowo. Barchòvé (Barchnau). Barłóżno. Bartoszilas. Bietowo. Bitonjô. Bjêłô. Bjêłôchowo. Bjêłochóvko. Bjèlavkj. Bladowo. Błędno. Bòbowo. Bòjaré. Bòrkowo, lesnjctwo. Bòrzéchowo. Bòrziszewo (Borschau). Brodé. Brzèzno, krol. é szlach. Brzezéné. Brzezéno. Brzóska. Brzuszcz. Budé. Bukóvc, bjêłi, mêłi é vjelgj.

Czôrléno. Czôrnô (Czarnensee). Czôrnè (Czarnen). Czôrnèlesnictwo. Czôrnilas, krol. é szlach. Czèchôlevé (Czachlau). Cziszin. Cziżékowo, vj. é mêłè. Czubk. Czubskôhéta.

Dalvjn (Gr. Dalwin). Dalvjnk (Kl. Dalwin). Dalvjnskj-folvark. Dąbrowo. Dąbróvka (Dammerau.) Dąbróvko (Dąbrovken). Dębjógóra. Dębjné (Eichwalde). Długjè. Domaszkj (Dameszke).

Frankenfeld. Frèda.

Górcz, mëłi. Górcz, folvark. Gąsórkj. Gębé. Gętomjè. Głuchowo. Gnjszewo. Gòdziszewo. Gòrziszewo. Gòrzędzè (Gerdien). Gòszéno (Goschin). Gòthelp, Bòże-pòmóż. Grabowo. Grabóvc.

Héta, król. é szlach.

Jabłowo (Gr. Jablau). Jabłóvko (Kl. Jablau). Jastrzębje. Jelenowo. Jivjczno. Józefowo.

Kadzémjerowo. Kaliska, krol. é szlach. Kałębnjca (Kalemba). Kamjonna. Karczemkj. Kasparus. Klonovnjca. Klonóvka. Kòbjerzéno. Kòcborowo. Kòchanka (Kochankenberg). Kòkòszkj. Kòlincz. Kółębnjca (Wildung). Kòmòrzè (Alt-Komorsk). Kòtéż. Kòzè, Skòrzéno. Krąg (Krangen). Krępkj. Krovno, mëł. é vjel. Królóv las. Krzevjné (Skrzevjnna). Kulicè.

Laskj (Lassak). Lépjôgóra. Lénjèvko. Lénjewo. Linóvc. Linóvk. Lépjnkj, krol. é szlach. Luba. Lubjchowo. Lubjkj. Lubjszewo. Lubòvjce. Lukòczéno. Lunowo (Lunau). Łączk.

Małżèvko (Kl. Malsau). Małżewo (Gr. Malsau). Marivjel. Markòczéno. Marmet. Mjeliczkj. Mjescin, vjes é folvark. Młinkj (Neumühl). Młinsk. Mòszcziska, Mòcziska. Mjrotki.

Narkòvé. Novôcérkjev, vjes (Neukirch). Novôcérkjev, folvark. Novôvjes, krol. é szlach (Neudorf). Novidwor. Novimłin. Nejmus.

Panjenskôrolô (Nonnenmorgen). Parpaté, mëłi Semlin. Pazda. Pączewo. Peplin. Pjôskòvi-młin (Sanddorf). Pjece. Pjeczíska. Pjekjëłko. Pjeszenjca. Pjesznickjmłin. Pjła. Pjnczin, dużi è mëłi. Płaczewo. Pòdzałovjska. Pòłóm. Pòmije. Pólko. Pustkj.

Radogòszcz. Radontowo (Reinholdthal). Radostowo (Rathstube). Radzejewo. Rajkòvé, krol., szlach. é folvark (vebudovanjè). Rąbarg.

Rivałd. Sokjtkj, krol. é szlach. Rokòczéno. Rokòczinskjmłin. Ropuché. Różental. Rukòczéno. Rzeżęczéno.

Samlin, duži é mêłi. Sivjałka (Schwialken). Skòrzéno, Kòzè. Skrzinja. Skurcz. Slivjce. Slivjné. Słońca, vj. é m. (Schlanz). Słonca novô (Rothhof). Smòląg. Smòlążk. Smólnjkj. Sóbkòvé, Subkj, vjes é folvark. Stamburg (Stangenberg). Starogardzkj folvark. Starzęczin. Starziskowo. Stánjsłavje (Stenzlau). Stôrôrzèka. Stôrilas (Alt-Busch). Studzenjca. Suchôbrzèznjca. Sumjn. Sucomjn. Sucomjnk. Svarożéno. Szczerbjenezin (Czerbjenczin). Szlaga. Szlachta. Szpęgavsk. Szpęgowo. Strich.

Tczevskjèpòle (Dirschauerfeld). Tczevskjmłin. Trzcinsk (Labuhnken). Trzebjechowo. Trzechowo. Trzechovskjè-lesnjctwo. Turze, dużè é mêłè.

Vacmjèrz. Vacmjèrk. Valdhaus. Vda, vjes é młin (Mêłô-vda). Vdeckjmlin. (Gruenhain). Vécjnkj. Vesokô. Vętkòvé. Vigòda. Virté. Vjeck (Wieck). Vjélbrądowo. Vjelgłové (Felgnau). Vjelgłovje. Vjczno. Vjrzbjné. Vola. Volental.

Wòbòzéno (Locken). Wôcipel. Wòkòlè. Wòlszè. Wòlszèvc. Wòlszóvka: Wòrnasewo. Wòseczno. Wòsek. Wòsowo. Wòsóvko. Wòvczarkj. Wòvjdz (Owidz). Wòvjckjmłin.

Zabagna. Zajączk, duži é mêłi. Zajączkowo (Liebenhoff). Zalévkj. Zavada. Zblewo. Żdrojno. Żduné. Zelonôgóra. Zemjonk. Zémnèżdroje. Złèmjęso.

Kjlka słóv wò kaszébsko słovjnskjm narodze é wò zavjązanju Tovarzésztva rzemjęsnjczo-przemésłovèho.

Za czasóv przed - chrzescijańkjch mjeszkalé na pòłudnjovim brzegu mòrza Baltickjèho wòd ba-

gjenj Drużińskjch (Drausensee) jasz do Glinjańskjch puszczi (Lüneburger Heide) Słovjanj, chtéréch głóvnje vjara pògańskô łączéła; bò chòc sveckjè rzędé v różnéch stronach różnè béłé: krolevskjè, xążęcè, patrijarchalnè, navet republikańskjè, to jednak wòbrzędé religjnè, chtéré sę na Runjji (Rügen) kòncentrovałé, jim njepòzwòlélé wòd jednoscé wòdstępjc. — Ten vęzeł pòspólni znjkł pò zaprovadzenju chrzescijaństva — cali naród rozpôdł na mêlè panstevka, z chtéréch jedno pò drégjm swój historiczni, abò przénômnj duchòvni bét wutracéło; chòc sę wòd czasé doczasé tę sę jakô skjerka vlôsnèho żécò wòkôza. — Pòmjnąvszi zachòdnè krajikj, jakoto Mèklenburgjją, v chtéri dziszéjszi xążęta z pò kòlenjô słovjańskjeho pòchòdzą; zvrócmé głóvnje nasz vzrok na vschòdną częsc, dze sę jesz pòdzisdzen słovjańskj zévjoł zachòvêł — a tim zévjołę je „Kaszébskosłovjnskj naród.“ Wu njeho je wòsoblévje do vspòmnjenjô panovanjè xążęca Svjętopèłka; religjjnè spòré pò smjrci Dr. Môrcéna Lutra, dze 1643 roku pjrszô xążka v kaszébskosłovjnskj mòvje vészła; é nônovszè czasé, dze krolovje Présci z domu Hohenzollerów bét materijalni vszétkjch swòjich pòdvładnéch, wòsoblévje chłopstva pòdnjeslé. — Abé przé ti dążnosci nąm szczestlevje panéjącéch mònarchòv, xążąt Kaszébóv é Słovjncóv, njebéc bezczinnémi, jeno jich zamjaré vszelkjmi séłami vspjerac é bét naszè wòjczézné pòlepszéc: zamjerzélé njżi pòdpjsąni „Tovarzésztwò rzemjęsnjczo-przemésłovè kaszébsko-słovjnskjèho narodé“ v żécè vprovadzéc s następującémi wustavamj.

§. 1. Dążnosc.

Tovarzésztwo rzemjęsnjczo-przemésłovè kaszébsko-słovjnskjèho narodé mô za cèl, vskazovac

zdatnim knôpóm drogj do jakjèhokòlvjek rzemjęsła, abé z njeho pòzdnj swój chléb mjelé é krajovj sę przésłużelé; a mêstrovje é fabrikancé dostalé dobréch lédzi do swòjich varsztatóv e fabrik.

§. 2. Skłôd.

Kòżdi wustni Kaszéba może béc człąnkę teho tovarzésztva; ale abé do zarzędé nôleżec, trzeba béc przénômnj trzédzescé lat stôrim.

§. 3. Zarząd.

Do zarzędé mdą nôleżec: Przewòdnik, pjsôrz, skarbnj, redaktor é jejich zastępcé.

§. 4. Wòpłata.

Wurzędnjcé bądą bezpłatni; jednak vszétkjè védatkj na przesiłkj, papjór é t. d. mdą sę z kasé wòpłacac.

§. 5. Wòbòré.

Przé wòbòrach é jinszéch kvestijach rozstrzigô vjkszosc głosóv; przé równosci głosóv przewòdnjk.

§. 6. Pòsedzenjô.

Co rok mdą sztéré pòsedzenjô. Na kòżdim pòsedzenju spjsze sę protokuł z czinnosci, móv, rozprôv é dô jen sę do dréku.

§. 7. Pjsmo.

V ten spòsób vjndze co czvjrc roku jeden lést (arkusz) „Wòrędovnjka rzemjęsnjczo-przemésłovèho Tovarzésztva" v chtérim sę wumjeszczą: Sprawozdanjô z pòsedzenj, rozpravé wò rzemjęsłach, vékôz dochòdé é védatków, także donjesenjô wò zôróbkach, dobréch môlach, cenje zbòżô é t. d.

§. 8. Jęzék.

Rozpravé na pòsedzenjach mdą sę toczéc v kaszébsko-słovjnskj mòvje; jednak do pjsma Tovarzésztva mdą sę przijmòvac wòbvjeszczenjô é v jinszéch narzeczach słovjanskjch.

§. 9. Dochód.

Abé kòszta dréku é t. d. pôkréc, bardzo wubògjm knôpóm vspòmóżkę pjenjężną wużéczéc,

daje rocznje kòżdi człąnk tovarzéstva do Kasé prénômnj pjncnòsce strzèbrzików (trojôków), za co tèsz jeden exémplôrz vspòmnjonèho pjsma wòdbjcrze.

To je le wògulni zarés do rzemjęsnjczo-przemésłovèho Tovarzéstva Kaszébsko-słovjnskjèho narodé; ale abé vszétkjè té rzeczé lepj rozvażéc é vszétkò dokładnj rozpòrzędzéc, bądze dnja 2go Sticznja r. n. wò gòdzénje 11. v Wòlivje wu gôscinnèho Koełpjna gromada, na chtérą zaproszają

Selin Bernard z Jastarnjè.
Cenôva Florjan z Bukòvca.
Zôczek Jan ze Sławòszéna.

. Pòsedzenjô rzemjęsnjczo-przemésłovèho Tovarzéstva Kaszébsko-słovjnskjèho narodé v 1866r:

1. dnja 22. Marca v Brusach (wòkrąg Chòjnjckj).
2. dnja 11. Czervca v Svjecu.
3. dnja 30. Vrzesnja v Smèłdzenje (wòkrąg Słépskj).
4. dna 21. Listopada v Sztumje.

Donjesenjè literackjè.

Wu xęgarza **Bertlinga** ve Gdąnsku njedalek vésokjè brąmé przé garbarskj gasi są do nabécô następującè xążeczkj kaszébskjè:

1. Rozmòva Pòlôcha s Kaszébą.
2. Doradé Lèkarskjè.
3. Xążeczka dlô Kaszébów.
4. Pjnc głóvnéch wòddzałóv evangjelickjèho katechizmu.
5. Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. I. é II. numer.
6. Sto frantóvek v pòlskj mòvje s kaszébsko-słovjnską pjsovnją.

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Czarnoxężnik J. Hauffe.
Bukóvc przé Terespòlu. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjė mòvé. — Nr. IV.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąńskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

5. Wòkrąg Starogardzkj. (Dalszi spjs).

Żabno (Saaben). Żabjenkj. Żelgòszcz. Żigòvjce (Zigowitz).

6. Wòkrąg Kartuskj v regenciji Gdąnskj mô 26 mjl kvadratovéch.

I. Mjasta njma.

II. Vsé é pustkòvjô: Augustowo.

Babjdół, cegjelnjô przé Pręgnovje (Babenthal). Babjdół przé Wòsovje (Babenthalkrug). Babjskòk. Bagjennjca. Banjnkò. Banjno. Bankowo. Barnjevjce. Barvjk. Bôrcz. Bąckôhéta. Bącz. Bèląn (Bernsteinkaule). Bèlowo. Bjèlava. Bjèlavka. Bòbrowo. Bògaszewo. Bòguszewo. Bòrkòwo, kr. é szl. Bòrovòkarczma. Bòrovilas. Bòróvc. Bòruczéno. Bòruté. Bòrzéstovskôhéta. Bòrzéstowo. Bór. Bórk, m. é vj. Bórk przé Bòrovimlese. Bórk przé Kłobuszevje. Bórk przé Suleczénje. Bórk prze Żukovje. Brodnjca, dólnô é górnô. Brodnjckôhéta. Brzezéné. Bukòvôgóra. Bukòvôkarczma. Bukòvilas. Bukowo. Burchardztwo. Buszkòwo, dól. é górnė.

Cegjelnjô. Cechòmjè. Ceszenjè.

Czapjèlkj. Czapjèlsk, mêł. é. vj. Czaple, stôrè, nové é folvark. Czarléno, Wòsiklo. Czarnóvko. Czôrnôhéta. Czôrnôrzèka. Cząstkowo. Czeczevjè. Czeszenjô. Czeszonkj. Czéstôwòda.

Dąb. Dąbrova. Dąbrowo przé Bòrzéstovje. Dąbrowo prze Klukòvihéce. Dąbrowo, Lesnjctwo. Dąbrowo przé Pępovje. Dąbrowo przé Puzdrovje. Deka. Dębjnc. Dębjôk (Dembniak). Dębowo. Długjkjerz. Długjrząd, vj. ém. Dokładnjca. Dólnôhéta. Drozdowo przé Gòvjdlénje. Drozdowo, Pòciskj, Novô karczma. Dzerząžno (Seeresen).

Folvark przé Kamjenjci. Fjdléno (Fidlin).

Gagòvjcę (Gagowitz). Gapjôdupa (Krähwinkel). Gôrcz. Glénovôgóra. Glénovèrové. Glénovirów (Kablau). Glincz, novi é stôri. Glinkj. Głuszewo. Gògòlewo. Gòlczewo. Gòłębjô. Gòręczéno. Gòstomjè. Gòstomskj. Gòvjdléno. Górnôhéta. Górnôkarczma. Górcziska. Grabowo. Gradolewo. Granjczno. Granjcznidwór, vébudovanje przé Zgòrzałim. Grodziska. Grzebjnc. Grzibjenko. Grzibno.

Haska. Héjtus. Hopé. Hopowo (Hoppendorf).

Chałépé stôrè. Chmjelno. Chmjelinskôhéta. Chòjna. Chostnjca. Chrino. Chróstowo.

Jamé. Jamskjbór. Jamskjmłin. Janowo. Jąmno. Jeląnk. Jelenovô (Glinhoff). Jezórka.

Kaliska przé Kłobuszevje. Kaliska przé Puzdrovje. Kamjenjca, krol. é szlach. Kamjeńskôhéta. Kamjenskjmłin. Kamjnc. Kamjonka. Karczemka. Karczèvkj. Karólewo. Karpòvjce. Kartuzé. Katrinkj. Kavle. Kôté. Kapòujewo. Kczewo (Exau). Kèłpjno. Kjerzenka. Kjprzewo. Kjstovskôhéta. Kjstowo. Kjstóvko. Klatowo.

Kląnowo, dól. é górnè. Klukòvôhéta. Kłobuczéno. Kłobuszewo. Kłodava, Kłodnja. Kłosowo. Kłosóvko. Kòbélôrz. Kòbzowo. Kòlano. Kòlanskôhéta. Kòlonjjô (Wilhelmshuld). Kòlonjjô przé Zgòrzałim. Kòsowo. Kòszaré (Kassaren) Kòszovatka. Kòvôlewo. Kòzôkarczma. Kòzé. Kòzéczkowo. Kòzłóvstôv. Krészin. Krovjôkrzivda. Krovjèłąkj. Krzemjąnka. Krzeszewo, m. é vj. Krzévidół. Krzivda. Krudowo. Kruszéno, Krzeszna. Kujaté. Kukuk. Kunowo. Kurzômęka. Kamjennôgóra.

Lèmané. Lesnjewo. Leszinkj. Leszno. Lezenko. Lezno. Lélek. Lépòvjce, Lépòjce. Lésôjama. Lésewo. Lępa. Lujiza (Louisenthal).

Łapaléce. Łapjno. Łaszenjce, st. é n. Łączéno. Łączinskôhéta. Łączinskjmlin. Łąk. Łąkj. Łebno. Łączkj.

Majdané. Malbork. Malkowo. Marijanowo. Martinkj. Marszèvko. Marzewo. Mącewo. Môrcinkj, Martinkj. Mąkòcéno. Mąkrzin. Mêłèjezoro. Mèzewo. Mégj. Mélrovôgóra. Milka. Miszèvko. Miszewo. Mjedvjèdz. Mjechucéno. Mjchalskôhéta. Mjrachòvskjmlin. Mjrachowo, vjes é folvark. Mlink. Mlinkj. Mòjuszevskôhéta. Mòkrèłąkj. Mrozé. Msceszevjce. Mojisz.

Nakło, vjes é folvark. Njemôsz. Njestępowo. Njeszołovjce. Njcpònjô. Novalezisko. Novôhéta. Novôkarczma. Novôvjes przé Kamjenjci. Novèpòle. Novidwór. Novisvjat

Paczewo. Palasz, Pałaszewo. Pałébjce. Pamjętowo. Papjèrnjô. Parchòvskjmlin. Parchowo, v. é f. Paszennjca. Patokj przé Bòrczu. Patokj przé Sérakòjcach. Patuła. Pôpowo. Pôpóvko. Pępowo. Pępóvko. Pjeczeszéce (Pjeczisko). Pjekło. Pjerszewo, m. é vj. Pjkarnjô (Pechbude). Pjsankj. Płaczéce. Pòdfjdléno. Pòd-jasé. Pòjezórka. Pòłęczéno. Pòłczéno, krol. é szlach. Pò-

mjeczéno. Pòmjeczinskôhéta. Pòrębé (Méga). Pòtęgowo. Pręgnowo, dól. é gór. Prokowo. Przedkowo, vj. é mèł. (Seefeld). Przewóz. Przébécz. Przéjaznjô (Rheinfeld). Przélesè. Przérové. Przévjdz (Mariensee). Pustè. Pustkj. Pustkòvjce. Puzdrowo.

Rakarnjô. Rąbsk, gór. é dól. Rąp. Rèskowo. Reszkj. Rébackôhéta. Rébôkj (Fischerei). Rębòszewo. Rębjechòwo (Ramkau). Rębjenjca. Rębjenka. Rębjska. Ręgòszewo. Richtowo. Sovjôkarczma. Ronté. Rutkj. Rzèczuôkarczma (Fliesenkrug). Rzèczka (Flies). Rzepjca. Rzepjska (Rübenhoff).

Salôkowo. Sarnowo. Sarnóvkj. Sarnóvko, vjes é folvark. Scibórz (Kaisershütte). Séchô. Séchi. Séjąnowo. Séjąnskôhéta. Sérakòjce. Sérakòvskôhéta. Sidło. Sikòrzéno. Sikòrzinskôhéta, novô. Sikòrzinskohéta, stôrô. Sitnôgóra. Skòrzewo. Skrzeszèvko. Skrzeszewo. Skrzépkòwo. Słakowo. Smèłdzéno. Smęgòrzéno, dól. é górnè. Smętowo. Smòlnjk. Smòlnjkj. Snjce. Somònjno (Semmlin). Sosnjôk. Sosnóvko. Sovjôkarczma. Stanjszewo. Starkòvôhéta. Stôléno. Stôrôhéta. Stôrôpjła. Stôrô Sikòrzińskôhéta. Stąnkowo. Stążkj. Stężéce, krol. é szlach. Stężéckôhéta. Strészôbuda. Strészôgóra. Strészôhéta. Suleczéno. Sumjno. Szarlata. Szènbark. Szkląnnôgóra. Szkląnnôhéta. Sznurkj. Szopa, vjes. Szopa prze Brodnjci. Sztęgenvałd. Sztęgenvałd stôri, Novôkarczma.

Téchléno. Téchlinskôhéta. Tokaré. Trąbkòvjce. Trzépòla. Trzérzèkj przé Tokarach. Trzérzèkj przé Załężim. Tuchòmjè. Tuchómko.

Vałaszkowo. Varzenko. Varzenskôhéta. Varzno. Vąsoré. Vąsorskôhéta. Velk. Vémésłowo. Vérębé (Szmukowo). Viganowo.

Vigąn. Vigòda. kr. é szl. Vipjch. Vipjsz. Vjecichowo. Vjeckowo (Fitschkau). Vjelbłądowo. Vjlk. Vjséno. Vróblidwór. Wòsovôgóra.

Wòbjemé (Teichhoff). Wògąnk. Wòkaléce. Wòlszovèbłuto. Wòlszovikjerz. Wòłovjôgłova. Wòrzechowo. Wòsésznjca. Wòsowo. Wòstrové. Wòstrovjtè. Wòstrowo. Wòstróv. Wòstróżkj. Wòstrzéné. Wòstrziż. Wòtalżéno. Wòtomjno. Wòvczarnjô. Wucésk. Wuklejka. Wustka.

Zagajnjk. Zagóré. Zajezoro. Zakrzewo. Zalesze. Załężé. Zarębé. Zarębjszcze. Zavada. Zawòré. Zamkòvjszcze. Zdroje. Zdunovjce, dużè é mèłè. Zelonidwór. Zgòrzalskôhéta. Zgòrzałè.

Żakowo. Żakóvko. Żétnô. Żetnôgóra. Żukowo. Żukóvko. Żuromjn.

7. Wòkrąg Chòjnjckj v regenciji Kvjdzińskj mô 42 mjl kvadratovéch

1. Mjasta: Chòjnjce (Konitz). Tuchòlô (Tuchel).
2. Vsé é pustkòvjô: Abrowo.

Bagjennjca. Bagna (Josephsberg). Barłogj, stôrè é novè. Bąk. Będzmjerovjce. Bislav. Bisławk, vjes é folvark. Bjèlô. Bjèlôvjeż. Bjèlavè. Bjèlskôstréga. Bjelieżk. Bladowo. Blumfeld, Blumvelt, vjes é folvark. Bòrsk. Bralevńjca. Broda. Brodé. Bruknjewo przé Trutnovje. Brusé. Brzèzno. Brzozé. Budziska, vjèlg. é mèł. Budziska przé Czérsku. Brda Czérskôhéta.

Cekcéno (Pol. Czekczin). Cołdąnkj. Czapjewo. Czarnjèsz. Czarnowo. Czeczkowo. Czekòcéno (Dt Czekczin). Czernjca. Czérsk, vjes é folvark. Czéstè. Ceszevjè. Czartołem.

Dąbrova, vjes é folvark. Dąbróvka, krol. é szlach. Deręgòvjce (Döringsdorf). Dólnôkarczma. Dólnimlin. Drozdzenjca (Drausnitz). Drzevjcz. Dzegc. Dzukj, stôrè é novè. Gramkat. Gronbérk.

Gacna, vjèlg. é mèł. Gjèłdon. Glèsno.

Głóvczévjce (Gloszevitz). Głóvka. Gòdkòjce, Gòdkòvjce (Götzendorf). Gòscécéno. Górkj. vjes é folvark. Grochowo. Granowo. Gutóvc.

Huta przé Czérsku. Huta przé Tuchòli.

Chêłmé, vjel. é mêłè. Chłopowo. Chòjnjczkj. (Kl. Konitz). Chòrzikòvé (Müskendorf). Grinvald.

Jabłónka. Jadamkowo. Jakubowo. Jangòvjce (Hennigsdorf). Jarcewo (Zandersdorf). Jaté. Jelencz. Jezorkj. Jęnsnjk, vjes é folvark. Jivc, vjes é folvark. Juncza, stôrò é novô.

Kamjenjca, vjes é folvark. Kamjennôgóra. Kamjonka. Karszin. Kaszéba. Kêłpjn. Kęsowo, vjes é folvark. Klaskava. Kliczki, Kliczkòvé. Klock. Klonja przé Czérsku. Klonja, vjêlgô, mêłô. é folvark. Klon. Klonowo, vjes é folv. Kłodava, v. é fol. Knjeja (Klawitterbude). Kòmòrza, vjêlgô é mêłô. Kòchelno (Johannisthal). Kònevka. Kònjgart. Kònjgartk. Kòsobudé. Kòsobudno. Kòsowo, vjes é folvark. Kòvalskjèbłoto. Kòzlinka. Kónjk. Krąg. Krojankj. Kruszkj. Krzévôgònjca (Krumstadt). Kurze. Kvjekj. Klodnja Kòrita.

Lamk. Lask. Laskj, st. é n. Lékbąd. Leszno. Lędé. Lichnowo. Lisinè. Liskowo. Lotin. Lubjeżéno. Lubnja. Lubòcéno. Lutom. Lutomskjmòst. Lipa. Lipowo.

Łęg. Łęgskjèparcelle. Łobòda. Łoszéné przé Czérsku. Łoszéné przé Tuchòli. Łubna. Łukowo. Młink. Nòvôvjes, v. è f.

Malachin. Męczikał. Mędromjerz, vjêlgj é mêli. Mjedzno, krol. é szlach. Mjkołajkj. Mjnjkowo. Mòkrè. Mòsna. Mòstnjca. Mrovjnc, vj. é mêli. Mjlanowo. Mòtiła. Nadolnjk.

Novôcérkjev, krol. é szlach. Novòtuchòlô. Novifolvark. Novimlin. Njeżòrava (Isserau).

Pamjętowo, vjes é folvark (Pantau). Parové. Parzéno. Pavłowo Pavłóvko. Peplin Pjasto-

széno. Pjła. Plaskosz. Plazowo. Plecno. Pòkrzivno. Prusé, stôrè é novè. Pruszcz. Przérové, vjes é folvark. Przétarnjô. Przijaznjô. Pòvałkj. Pjła.

Racąż (Rätz). Racążkjmlin. Redzmin. Ritel. Rocłavkj (Raklewitz). Rosochatka. Ruda, młin é mòst. Rudzéné. Rzepjcznô. Rolbjk. Sadé.

Sèlno (Frankenhagen). Skòrzewo. Słavęczin (Schlagentin). Słupé. Suszk. Spjervja. Stôrô-Juncza. Stôrè-Jaté. Stréga. Stobno. Stuczank (Wolfsgrund). Sumjné, stôrè é novè. Szémjącô, Karczma é młin. Szèndorp. Szènfelt. Szlivjce. Szlivjczkj. Szvòrnigace. Szvjt. Teolog. Téchòvôkarczma. Trutnowo. Tuchółka. Turóvc. Tvòrożnjca. Stodółka. Sicéné. Sczikj.

Wòbjezerzè. Wòdrè. Wògòrzeléné, vjes é folvark. Wòkjersk. Wòkònjné, pòlsk. Wòkrąglik. Wòlszéné. Wòrljk. Wòsowo. Wòstrovjtè v kòsznejdrach (Osterwick). Wòstrovjtè v bòrach. Wôstrowo. Wòstróv. Wòszczivjlk. Wòziwòda. Wubògô. Wòkąnk. Trzémészno.

Vdzidzetuch. Vèłpjn, vjes é folvark. Vésokô. Vésokô (Wittstock). Vésokôzabòrskô. Vésokjmłin. Vjdno. Vjelè. Vjchòtorzéno. Vjlgart. Vjndorp. Vémésłowo.

Zaleszè. Zamartè. Zamartè (Jacobsdorf). Zamòszcz. Zapędowo. Zarzeczè. Złèmjęso. (Bösenfleisch). Zômrza (Sommersin). Zaręba.

Żabno. Żalno, vjes é olvark) Żukowo. Zukóvko. Zbjliné. Zvangsbruch.

8. Wôkrąg Chełmjńskj v regenciji Kvjdzińskj mô 16 mjl kvadratovéch.

1. Mjasta. Chełmno(Culm). Vąbrzèzno (Briesen).

2. Vse épustkòvjô: Augustinkj. Adamkowo.

Babjèbłota. Babjuszka. Bajerze (Baiersee). Batlewo. Bągôrt. Bjèlavé. Bjenkóvka. Blachta. Błędowo. Błota (Dorfblotte). Błoto. Bòlumja.

Bòlumjnk. Bòrkj (Borken). Bòróvno. Brzozowo (Brosowo). Brzozóvko. Brzezéné. Buchowo. Bulzòvka. Bartoszevjce.

Cepno. Czapèlkj (Kl. Czapeln). Czapjèlsk (Gr. Czapeln). Czarze, krol. é szlach. Czarzibusz, kr. e szl. Cząblewo. Czamlewo. Czistè, duż. é mèl.

Daszkowo. Dąbróvka. Dębje. Dębjnc, krol. é szlach. Dębóvc. Dorpasz, krol. é szlach. Dółkj. Drząnowo. Drząnóvko. Dubjelno. Dwòrzisko. Dzjałowo.

Falęckôparova. Falęczjn. Fjrlus. Frederiksbruk. Horst. Gapa.

Głodowo. Glôzejewo. Głuchowo. Gògòlin, krol. é szlach. Gòłoté. Gòrin (Goringen.) Gòrzechowo. Gòścjnc. Granjczno. Grubno. Grzegórz. Grzibno, v. é krolevcz. Grzin. Gutlin.

Holle, Pjekło.

Chełmjnskj wòstróv. Chòlevjce. Józefowo. Janowo. Jarzębjnc, v. é f. Jelencz. Jelącz.

Kałdus. Kamlaıkj. . Katarzinka. Kjèłp. Kjjewo, v. éf. Kjelno. Klamré, krol. é szlach. Klétkóvka, Gòscjnc. Klęczkowo. Kòbèłé. Kòkock. Kòląnko (Kollenken.) Kòsovjzna. Kòsóvko. Kòsobuda. Kòvôlewo. Kotnowo. Krajęczéno. Kruszin. Kurzewo. Kòrnatowo. Kępa, d. é m.

Lunové, pòls., krol. é szlach. Lénóvc. Lésewo. Lęda. Linjec. Lipjankj. Ludvjchowo.

Łabądź, v. é f.. Łężk.

Maląnkowo. Mgòszcz. Mgòwo. Misłovjce (Mislewitz.) Mjchałkj. Młink (Altmühl.) Młinsk (Mlinsker-Mühle.) Mozgòvjna.

Nałęcz. Napòlè. Njcpònjô. Njedźvjèdź (Bahrendorf) v. é f. Njemczik. Njesłav. Novôvjes, krol. é szlach. Novè-Racinjewo. Novèdobro vj. é m. Novidwór.

Panjeńskôkępa(Nonnenkämpe).Paparzéno, v.éf.

Parova. Pôpowo. Pjôskj (Sandmühle). Pjątkowo. Pjeńkj. Plonchavé. Pjlevjce. Płużnjca. Płutowo. Pnjevjtè. Pòdvjesk. Pòdząmk. Prusé. Przédwòrzè. Pastvjska.

Raczinjewo, krol. é szlach. Rafa. Rébôkj (Fischerei Culm). Reptowo. Rébjnc. Robôkowo. Rocławkj. Róznowo. Ruda. Rozgarté, v. é f.

Sarnowo. Sicenko. Socka. Sokòlewo. Słoncz, kr. szl éf. Stablevjce. Stablevjce, novè. Stanjsławka. Starogród (Althausen). Stolno, v. é f. Storlus. Strijóvka. Strzigava, mêłô é vjêl. Svjętosław. Svjnjôkępa. Szadon. Szènborno (Schönborn). Szesztov (Szesthoff). Szérokopas. Szitno. Szerosługj. Sosnóvko. Strucbąn.

Tarnowo. Trzcjank. Trzcjanno. Trzèbcz v. é f. Trzèbczik. Trzebjeluch. Vjndak.

Vabcz. Valicz, duż. é mêł. Vałdowo, krol. szlach. é młin. Vaterowo. Vémésłowo. Vjelbądz. Venedija. Vjrzbowo. Vjchòrze. Vrocławkj. Vronje. Vémjaré (Ausmaass), g., d. é vébud.

Wòbòré. Wòktowo. Wokdowo. Wòlsząn. Wòlsząnk. Wòrlowo. Wòrzechowo. Wòrszté. (Horst). Wòsóvc (Zeisgenhoff). Wòsnowo. Wòstròméckiprzewóz (Fährkrug). Wòstròmécko. Wòstrowo v. é f. Wunjsłav. Wuszcz, dużi (Uszcz). Wuszcz, mł. (Uszner-Mühle). Wòsnovskjè vjatrôkj.

Zakrzewo. Zaleszè. Zgnjłka. Złotovjce.

Żakj. Zôrav. Zôravskôkępa. Żegartovjce, krol. é szlach. Żegląd.

9. Wòkrąg Lubavskj v regenciji Kvjdzinskj mô 18 mjl kvadratovéch

1. Mjasta: Kurzętnjk (Kauernick). Lubava (Loebau). Novèmjasto (Neumark).

2. Vse é pustkòvjô:

Alexandrowo (Alexanderhoff).

Babalice. Babaliczkj. Bagno. Balóvkj, m.

é vjel. Bjèlò. Bjèlôgóra. Bjèlêbłoto. Bjèdaszk. Bjelice, stôrè, novè é folvark. Biszvałd, krol. é szlach. Bórk, krol. é szlach. Bórkj. Bratijan, v. f. é młin. Bratuszewo. Brzoze. Buczk.

Cémbałowo. Cjchè. Cjchóvko. Cztirivłokj (Vierhufen).

Dębjenj. Dębno. Dzura.

Fjjewo, krol. é szlach. Fjtowo. Fricovjzna.

Gaj. Gerloja, mêłò é vjelgô (Görlitz). Głovjn. Grabôcz. Grabowo, krol. é mjeskjè. Granjca. Grizlini. Grondé. Grodziczno. Gróuowo. Gutowo. Gvjzdé, krol. é szlach.

Hadrijan. Hartóvc.

Chrosle. Chrosna.

Jakubkowo. Jamjelnjk. Janowo. Jèglija. Jezórkj. Jędrziczkj. Jivankj, krol. é szlach.

Kaczk. Kamjonka. Katarzinkj. Katlewo. Kazanjca. Kôłpjné. Kòłodzejkj. Kòpaléné. Kòpanjôrz. Kòstkowo. Kónj. Kompanjjô. Krotoszin. Krotoszink. Krzemjenjewo. Kuchnjô. Kuligj. Ladnóvka. Losé.

Ląkòrk. Ląkôrz. Lekarté. Leszczôk. Leszczink. Léchòtkj. Linóvc, duži é mêłi. Lipjnkj. Lipòvôgóra (Lindenberg). Lipóvc, mêł. duži é krol. Lorkj. Lubsztin. Ludvjchowo.

Łąkj, vjes é klòsztór. Łažin.

Marzęczéce. Mjerzink. Mjlewo. Mjlèvko. Mjkołajkj. Mjrakowo. Mnjch Montowo. Mortęgj. Mroczenko. Mroczno, vjes é folvark. Mrovjsko. Mszanowo. Mžin.

Naguszewo. Navra. Nelbark. Novidwór.

Pacaltowo, mêlè é vjêlgjè. Partęszin. Pjeckj. Pjjavkj. Pòmjerkj. Prątnjca. Przébjszewo.

Raczk. Radomno, vjes é folvark. Rakòvjce. Rèvałdzik. Ribno. Rink. Robòtno. Rodzéné.

Rosoché. Różental. Ruda przé Lubavje. Ruda przé Bratijanje. Rumjan. Rumjenjca. Rutka.

Sędzjc. Skarléno. Sokół. Sępława, v. é f. Sosna. Straszewo. Strużka. Studa. Sumjné. Svarcénowo. Svjnjôrzewo. Szakóvkj. Szczepankowo. Szmełtré (Schmeltern). Sztérévłókj.

Taborovjzna. Tama. Targòvjsko, krol. é szlach. Tereszewo. Tilice. Tiliczkj. Tinvałd. Tomaszewo. Truszczéné. Trzcin, folv. é młin. Tuszewo. Vjelgrób. Vjlchelmowo.

Vałdik. Vardęgowo. Vardęgóvko. Vavrovjce. Vavrovjce, kroleviczézna. Vąsava. Vąsók. Vébudovanje. Venecija. Vjesołowo. Vjesołóvko. Vjré. Vjsnjewo. Vółka, mêłô é vjêlgô. Vronkj.

Vonna, vjes é folvark. Wòlszôk. Wòlszon. Wòmulc. Wòsa. Wòsetno. Wòsóvka, duż. é méłô. Wòsóvc (Zeisgenhoff). Wòstaszewo. Wòstrovjtę. Wòstrowo. Wòstróvko. Wòtręba.

Zagajenko (Sugainko). Zacharczizna. Zajączkowo. Zakurzewo. Zarébjnk. Zazdrosc. Zelkòvé. Złotowo. Zvjnjôrz. Zamczisko.

Żabjnc. Żabranc.

10. Wòkrąg Złotovskj v regenciji Kvjdzińskj mô 27 mjl kvadratovéch.

1. Mjasta: Kamjenj. Krojanka. Sęmpélbork, Sępólno (Zempelburg). Złetowo. (Flatau).

2. Vse é pustkòvjò: Augustowo. Annafelt.

Batorowo, vjes é folvark. Bląkvjt. Blukowo. Bòróvka. Buczk, vjêl. é méłi. Buk (Böck), v. é f. Buntowo, vjes é folvark. Bórk.

Cerkvjca, méł. é vjêlgô. Cziszkowo. Czosk.

Dąbróvka (Damerau). Debrzno (Dobrin), vjes é folvark. Dębòvjce. Dólnjk. Drożiska, vjêl. méł. é strzèdnè (Gr., Kl. und Mittel-Friedrichsberg). Novidwór, vjes é folvark. Dzechòwo. Dzerzążno, stôrè é novè (Alt- und Neu-Gresonsee.

Franczìszkowo. Fridrichowo. Huta. Kòbilôcz. Głómsk (Glumen). Głubczéno. v. é f. Góré (Bergelau). Górzno, v. f. è lesn. Grodna (Strasforth). Grunowo (Grunau), vjes é folvark. Hômer, novi é stôri. Józefowo. Gadamkowo. Gazdrovè, v. é f.

Jastrzębkj. Jastrzębje, vjes é folvark. Jastrzębskôkòlonjjô (Jastrzembke). Jilowo, vjes é folvark. Kamjenskj amt. Kamjenj, njemjeckj (Hohenfier), v. é f. Kapa. Karólewo (Carlsdorf), v. é f. Kjełpjn, vjes, fol. é lesn. Kleszczéno. v. é lesn. Klocbudé. Klukowo, vjes é folvark. Kòmjèrowo, v. é f. Kòmjèrówko. Krojanskj folvark. Krolevskôvjes. Krzévôvjes (Krummflies). Kująn, vjes, fol. é lesn.

Lesnjk. Lędik (Landek), vjes é folvark. Lindébudé. Lipka (Linde). Lutovskô kòlonjjô. Lutowo (Gr. Lutau). Lutóvko (Kl. Lutau).

Łąkjè (Lanken), stôrè é novè. Łubcza, stôrô é novô. Łukowo.

Mazuré. Młinkj (Mühlenkavel).

Njchórz. Novè-Grunowo. Novidwór, vjes é folvark (Neuhoff). Novjné.

Parużka. Pępjerzin. Pjaseczno (Petzmik). Pjecewo. Pjeczno, st. én. Płoczéc (Plötzig). Pòdróżnô. v. é f. Pòtulice, st. v. é lesn. Pòtulice é Strużka. Pólko. Proché. Przepałkowo, Trzepałkowo (Zempelkowo), vjes é folvark.

Radavnjca, v. é f. Radonsk. Rogaléno. Rogòvnjce. Rudna.

Sikòrz, v. é f. Sipnjewo, vjes é folvark. Sitno. Skarpa. Skjc, vjes, folv. é lesn. Słavjanowo, vjes é folvark. Słavnjca. Smjiłowo. Smjrdowo, złotovskjè. Smjrdowo prze Krajance, vjes é folvark. Sosno, v. é f. Strużka. Suchòręcz. Suchòręczk, v. é f. Svjęta. Szènvałd. Sziszkowo.

Tarnóvka. Trzcané (Zahn), v. é f. Trzepałkowo, Przepałkowo, vjes é folvark. Tobòła.

Vałdowo, v. é f. Vałdóvko, v. é f. Vądôl. Vąsosz. Vésokô. Vęgjerc, vjes é folvark. Vilhelmowo, (Wilhelmssee). Vjelevjrz, vj é mêł. Vjlkowo, v. è f. Vjersk, v. é f. Vjśnjèvka, vjêl., mèl., novô é pòlskô. Vjtkowo. Vjtunj (Wittun). Vłoscibórz (Gr. Lossburg) v. é f. Vłoscibórk (Kl Lossburg). Vjlczèbłota.

Wòbkas, v. f. é mlin. Wòbòdowo. Wòbòdovskô kòlonjjô. Wòlszèvka. Wòrzêłk (Wordel). Wòsóvko. Wòstróvk. Wòsowo.

Zakòlno. Zakrzèvko, v. é kol. Zaleszè, vjes é folvark. Zbòże. Zelonibór (Gruenhirsch). Złotovskj folvark Zakrzewo, vjes é lesnjctva.

10. Wòkrąg Bétovskj v regenciji Kòszalinskj mô 11. mjl kvadratovéch.

1. Mjasta: Bétowo (Buetow).

2. Vsé é pustkòvjô:

Babjôłąka. Bòrovimłin. Bòrzitéchom. Buchvałd. Cemno. Czôrnôdąbrova.

Dąbje (Dampen). Dąbróvka, krolevskô é szlacheckô. Długòszcz (Bösendorf).

Gòstkowo, vjêlgjè é mêlè. Grabaczéno. Grzmjca (Gramenz). Jabłoncz. Jasąnjô (Jassen). Jelencz.

Kôtkowo. Kłączno, krol. é szl. Kłosé. Krosnowo. Łébjenc. Lépóvsk. Łąkj.

Maslovjce, krol. é szl. Mądrzechowo (Mangwitz). Mòdrzewo. Mòsztern.

Njedarzéno (Meddersin). Njezabszewo (Damsdorf). Novèhété. Pètérsdérp. Pjôszno. Płotowo, Pustkòvjè, vjelgjè é mêlé (Gr. und Kl. Platenheim). Pòmésk, vjêlgj é mêli. Półczno. Prądzonka. Przewóz. Pustôkarczma.

Rekowo. Róg (Sonnenwalde). Rzepnjca (Srzepnitz). Serzno, krol., szl. é lesnjctwo (Zerrin). Seléno. Somjné. Stédzence, krol. é szl. Strészewo.

Téchom, krol. é szl. Téchómk (Kl. Tuchen). Togòrnjè (Tangen). Trzebjôtkowo. Wòsek, krol. é szl. Wôsłovôdąbrova, krol. é szl. Wòsóvko. Wudorp (Hygendorf). Wugòszcz (Bernsdorf). Zębjenjca (Gersdorf).

Zvéczaje é wòbéczaje Kaszébskosłovjnskjèho narodé.

A. Zvéczaje. Wubjoré:

1. Słovjncóv czélé Sławóv, co to v wòkręgu Słépskjm nad Garnskjm jezorę é ku pêłnjovj mjeszkają jasz pò Słépsk.

a. Chłopj noszą Kłobukj wòpjętè czérzvjonjm, wòkręgłim sznurkę s blaszką na kąncu; mòdrè suknje jasz do kòląu ségającè s czérzvjoną pòdszèvka, se stojącim kòlnerzę, s hôkamj zamjast knóp, bez mankjetóv; péstri livk; buxe le pòd kòlana ségającè é tę zdrzèszonè péstrémj sznurkamj na koncu trodle, tolkj mającémj; nogavjce vjzonè v bjêłè é czôrnè kòstkj.

b. Bjałkj noszą muce s długjmj wuszamj; mòdrè Kabôté, a pòd témj sznébrustkj; przed pjrsamj bórstuk se szérokjmj sztrèfamj, dze się vjéle sznurkóv é hôkóv znajdéje; suknje czélé kjtle długjè, wu dôłu szérokjmj paskamj wòbsadzonè; mòdrè nogavjce.

2. Kabôtkóv, co to nad Łébskjm jezorę é ku pêłnjovj mjeszkają jasz pò Lębórg.

a. Chłopj noszą v lece kłobukj, jak Słovjncé, a v zémje kabuze, to je czôpkj z czôrnèho é czerzvjonèho sukna, chtérè mògą tak béc v gubé złożonè, że wòné na głovje są do czêłna pòdobnè a zôs rozcignjonè całą głovę é széję prócz tvarzé zakrivają; chusté

na széji vzémje bjêlè, dva łokce długjè, czvjrc łokca szérokjè s jęzeczkamj na koncu, a v lece chòdzą wònj bez chusté é zdrzèszają zgło pòd széją czerzvjoną blevjązką; livkj długjè s knópamj doma łą nému; suknje latę z bjêłèho varpu napół wudóv ségającè, bez rębu na plecach, a zémą ze sukna czôrnèho abo mòdrèho s czerzvjonjm fudrę, na przódku hôkj a przé rękôvach manszétkj, ale bez tasz é gubóv; buxe krótkjè le do kòląn; skòrznje długjè do wòdkrępanjô; nogavjce bjêłè; czasè jesz kjdlóné, to je płôszcze barzo szérokjè njżi kòląn ségającè.

b. Bjałcgłové noszą włosé v dva sploté wuszékòvąnè, a té wòvjnjętè nawòkół głové wòtôczô wòpjnka nakôždidzenj czôrnô, a do kòscoła bjêłô; na samim plechu bjêłą chustkę przerzèszoną, chtérą dzevczéné tej przébjerają, kjej sę wòženją abo jakj przépôdk mjałé; przé véstrojenju zôs bjełą płôchtę na głovje pòd széją spjętą, na plecé spôdającą; pòdczas żałobé sigo wôna jasz do kòląn é mô szérokjè wòbrąbjenjè; medôk na széji njewòbrąbjoni z swójskjèho płótna; kabôt krótkj czôrni, wòkoło széje wòpjęti, na krzepce mêłè sznébé mający, s czerzvjoną pòdszèvką; sznebrustkę czôrną sznuramj czôrnémj wòbsadzoną, na przódku vjele czerzvjonemj blevjązkamj na hôkj spjętą; pòd nją bòrsztuk gvjôzdamj ve vszelejakjè kòloré z rozmajitè materiji nasadzoni; suknje jeno pò kòlana ségającè, na dole szérokjmj kupczémj sznuramj wòbsadzonè, na kjêłbosi czélé vurzce wòd livka vjsząnè s tak vjele gubamj, że szescnôsce łokci

varpu do kòżdodzennè a njewòmal tèle sukna do pòsvjętnè véchòdzi; bjêłè nogavjce wòsoblévszè robòté, a do njch szérokjè kasąnkj czélé stronkj z drogjèho sukna; bòté tak, jak é mężczézné, zdrzèszonè sznurkamj abo rzemiszkamj; vêłnjanè rękavjce, latę bjêłè s pôlcamj, dlô żenjatéch s czerzvjonémj kònuszkamj, zémą pstrè; zgło krótkjè s grébim wnzemkę, s pòpleckę z cenkjèho płótna é se szérokjmj rękôvamj, co nôlepj je do vjdzenjô ve żnjva. Przé vjeselu mô panna młodô czélé brutka é vszétkjè dzèvczęta czélé druchné czerzvjone wòpjukj se svjècącémj cętkamj; na samim vjerzchu głové é ku łésénje pòzłôcąni vjnc ze zelonêho bôrvjku; przè hôku vjêlgj pęk sznurów czerzvjonéch, jasz na krziż spôdającéch, a na koncu blaszkąmj wòbsadzonéch. (Pòzdnj vjci).

Donjesenjê literackjê.

1. Nóstarszó xążka v kaszébskosłovjnskj mòvje je sztèré razé drékôvąnó é mó v drégjm védanju następujący napjs:

Mâli Katechism, Doct. Màrcina Lutra, z njemjeckjego Języka v słovjeńskj vistavjoni, przez Mjchała Pontana, sługę słova Bożego v Smółdzinje roku Panskjego 1643. Nova edicija z przidatkjem njektorich Pitań Naukj Chrześcjańskjej. V Gdańsku drukował Godfrid Hartmann. Roku 1758.

2. V krótce vindze zpòd prasé:

Wòrędovnjk Rzemjęsniczoprzemésłovèho Tovarzéstva Nr. 1. v chterim mdą Véjątkj z rzemjęsnjczèho wukazé (Allgemeine Gewerbeordnung) z dnja 17. Sticznja, 1845r. wumjeszczonè.

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Czarnoxężnik J. Hauffe.
Bukóvc przé Terespòlu. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjn-skjè mòvé. — Nr. V.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąńskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

II. Wòkrąg Kòscèrzinskj v regenciji Gdąnskj mô 23 mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Kòscèrzéno (Berent). Skarszevé (Schoeneck).

II. Vsé é pustkòvjô:

Barkj. Barkòczin, stôri é novi. Barłogj. Bartel, vjêlgj é mèłi. Bartoszilas. Bączk, vj. é m. Bąmgart. Będomjèrskô papjèrnjô. Będomjn, vj. é m. Bjêłèbłota (Weissbruch). Blumfélt, Blumvéld. Bòróvc. Bòrztal. Bòżèpòle, vjes é folvark. Brzęczk. Bukóvc, stôri, novi é krolevskj Burowo.

Cegjelnjô. Célmjèrostwo. Cichô. Cisz, st. é novi.

Czarnoczin. Czarnoczinskjèpjece. Czôrléno. Czôrnôhéta. Czôrnè. Cząstkowo (Fünfgrenzen). Czeczórka. Czérnjkowo. Czéstôwòda (Reinwasser). Częgardło.

Dąbrowo (Putzhütte). Deka. Dęblin (Damlin). Dębòvôgóra (Eichenberg). Divan. Dobrogòszcz. Dobrzéno. Dubrzik. Dunajkj, vjes é folv. Dzemjané.

Englerovôhéta, stôrô é novô. Ęgstérbęgskj mlin (Angstundbange).

Fjlipé. Fingerovôhéta. Fridrichowo (Friedrichsfelde). Foshéta.

Górczin. Górczinkj. Głodowo. Gòłębjewo, novè. Gòłunj. Gòra. Gòseradz. Grabowo, st. é n. Grabòvskjmłin. Granjcznidwór. Granjczni-młin. Grzibk. Grzibno. Grzibowo. Gutovnjce.

Hornjkòvé, górnè, dólnè é novè.

Chacmjèrowo, Chamjèrowo, Kamrowo. Chàmjèrovskjèpjece · Chvarzcenko. Chvarzno.

Jabłuszk, Czartovjce. Jadamowo, Niedamowo. Janjno. Janowo. Jaroszewo. Jaszovôhéta. Jastrębjè. Jąkrové (Jungfernberg). Jezerzice. Jezórkj. Juszkj. Jiłovnjca.

Kaliska (Beek). Kalisz. Kamjenj, vj. é m. Karólewo. Karólina. Karpno. Kartowo. Kaszéba. Kjerzkowo (Strauchhütte). Kjszeva, st. é n. Kjszevskj młin. Klèszczewo. Klincz, vjélgj, mêłi é novi. Kloc. Knorowo Kòbéła. Kòlonjjô, stôrô é novô. Kònarzéné. Kònjtop. Kòrnatkj. Kòrné. Kòscèrzinskôhéta. Kòzłóvc. Kòzmin, Kòsmjn. Krugòlc. Kruszewo. Kruszéno.

Laska. Lesôkj. Lénjèvko. Lénjewo. Lésèvko. Lipa. Lipinkj. Lipskôkarczma. Lipskjmłin. Lipusz. Lipuskôhéta. Lipuskô papjèrnjô. Lipuskô szklannôhéta. Lórénc. Lubjeszin. Lubjeszinko. Lúbjeszinskô-Kòlonjjô. Lubjszewo.

Łubjanna. Łąkj. Malaré. Lubònjô.

Malkòvé, górnè é dólnè. Mechowo. Mjedvjèdz (Barenberg). Mjlankj. Mjrowo. Mjróvko.

Nigut, folv. é lesnjctwo. Njeribno. Nòvôkarczma. Novôvjes (Gr. Neuhof). Novidwór.

Pałubjn. Pałubjnk. Parova. Pavłowo. Pavłóvko. Pèlkj. Pjechòvjce. Płôchté. Płęsó. Płoczéce. Płocziczno. Pòdlęs, vj é m. Pògutkj. Pòlaszkj, stòrè, novè é górnè. Pjekjèłko górnè é dólnè. Probòstwo. Przerębskôhéta (Englerzhütte), folv. Przéjaznjô (Neuhof). Przébródka. Przévjczno. Puc. Puckôhéta, Dąbrowo.

Radunj, Rédunj. Rekòvnjca. Rébôkj. Réla. Rimanovjce. Rogóżno. Rótębark. Róv. Rǫvnô. Ruda. Rukòstwo.

Sarnowo. Sedléska. Séchôhéta (Trockenhütte). Sicovôhéta. Schódno. Skrzidłowo. Skrzidłóvko. Skvjravé, Słoné. st. é n. Smólnjkj (Theerofen). Sobądz Starostwo. Stavjska. Stôrôhéta (Althütte). Strega. Strépowo. Strészewo. Strzelkewo. Svjnjèbudé. Szarłatkj. Szatarpé. Szczepanowo. Szczodrowo. Szczodrovskôhéta. Szczodrovskjmłin. Szènejda. Szènflis, vjes é folv. Szédléce. Szludron. Szlüza. Szpon. Sztérévlókj (Vierhufen). Szuflaré (Neuhof). Szvèdzkj wòstróv.

Tészkòvé. Tészkòvskôhéta (Grünthal). Tomaszewo. Travjce. Troszewo. Trzcanka (Rohrteich). Trzebunj. Turzonka.

Vałachowo. Vałdóvko. Vdzidze. Vdidzkj wòstróv. Vęglikòvjce (Funkelkau). Vętvjè. Vigònjn. Viszin. Vjec, stôri, novi é górni. Vjeprznjca (Bebernitz), krol. é szl. Vjerziska. Vjęckowo. Vjróvno. Vojtal. Vojtostwo.

Wòbòzéno (Locken). Wòkonjné, vj. é m. Wòlpuch. Wòlsząnka (Ellerbruch). Wòłovègłové (Ochsenkopf), pòlskjè é njemjeckjè. Wòrlè. Wóvsnjce. Wuraza.

Zabrodé. Zamòszcz. Zapovjednjk. Zavada. Ząmkòvjszcze (Schlossberg). Zelenjna (Althütte). Zomérbark. Żegjelnjô.

12. Wòkrąg Torunskj v regenciji Kvjdzinskj mô 21. mjl kvadratovéch.

1. Mjasta: Chèłmżô (Culmsee). Kòvôlewo (Schönsee). Torunj.

2. Vsé é pustkòvjô:

Alexandrowo. Antonjewo. Archidiakonka, Drijakonka.

Bachòrzė. Barbarka. Bérchowo (Berghof). Bjéłôkarczma. Bjèlavé. Bjèlcziné. Bjèlsk. Bjèlskjèbudé. Bjèlskjèkródunkj (Bielskergesträuch). Bjerzchlewo. Bjerzgłowo (Birglau). Bjerzgłovskjząmk. Biskupjce. Błota. Bògusłavkj. Bòróvno. Bòżôwòlô. Bórk. Brąchnowo, Bruchnowo. Brąchnóvko, Bruchnóvko. Brukj (Friedrichsbruch). Brzèzno: Brzezinko, vjes é folv. Brzoza. Bpchta.

Cegjelnjô, torunskô. Cerplevjce. Ciechòradz.

Czarnowo. Czérnjevjce, vjes, folv. é młin. Czérzvjonôkarczma. Czistochlèb, folvark, vjes é młin.

Dana. Dębjn. Dębjné. Dulinjewo. Dzemjoné. Dzvjèrzno, Zvjèrzno.

Elgjszewo. Elzanowo.

Folgowo. Folsong. Franciszkowo. Franula. Fridrikstal.

Gapa. Gjerkowo. Glinka. Głuchowo. Gujôzdowò. Gòstkowo. Górsko. Grabjn, st. é novi. Grabòvjce. Grębòczin, stôri, novi é folv. Griflowo. Grochowo. Grodno. Grónowo. Grónóvko. Grzivna, vjes, krol. é szl. Gunowo.

Chèłmònjô. Chèłmżô. Chrapjce.

Izabella, Azabella, Wòvjesisuka.

Janowo. Januszewo. Jédvabnjô (Seide). Jignalewo. Józefat. Juda. Julijankj, Wulijankj (Alleenhóf).

Kaługa. Kamjonka, stôrô, novô é folv. Karczemka. Kaszczórk. Katarzinka (Katharinenflur). Kôrczéné. Kôrvjnc, Krovjnjec. Kąkól. Kąpanijô. Kjèłbasin. Kluczikowo. Kònjczinka (Kleefeld). Kòréta. Kòvôlewo (Schönsee), vjes, folvark é vébudovanjè (Parcélle). Kòvrós. Kòvrósk (Regentia). Kòzibór, Kurbórk. Konczevjce, vjes é folv. Kònczevskj młin. Krupka. Krzižóvka Kuczvałé. Kuchnjô, folv. é karczma. Kuta.

Leszcz. Leszno. Lęga Lipjenjca, Lipnjca.

Lipjnkj, Lipnjeczkj. Liznowo, vjes (Eliseнau) é folvark (Elisenhof). Lubjanka. Lubicz (Leibitsch). Ludovjce. Lulkòvé.

Łążin. Łążink Łésomjce, Lisomjce. Ługj. Maciejewo. Marijankj. Môrciné. Mjlèvc. Mjrakowo. Mlèvc. Młinc, vjes é lesnjctwo. Mòkrè, stôrè, novè é folv. Mrovjna (Browinna). Murava.

Navra. Njelubj. Njeszèvkj, dużé, mêłè é folv. Novôkarczma. Novôvjes. Novidwór.

Pachur. Papjèrnjô (Mühlenthal). Pôpowo, bjskupjè, torunskjè é folv. Pąsewo, st. é novè. Pjôskj. Pjôskòvôkarczma. Pjecząnkj. Pjgrza. Pjvnjce. Pjotrovjce, Rozgardé. Pluskòvęsé. Płévaczewo. Pòrzvałkowo, Stanjsłavje. Pòdgórzè. Préskôłąka. Przèczno, Przèczmno. Przisekj.

Rébjnkowo. Richnowo. Richnóvko. Rinsk. Rogowo. Rogóvko. Rozgardé, vjes é folv. Różankowo (Rosenberg). Rudak. Rudowo. Rumonj. Rzęczkowo (Renczkau).

Sablónowo Sarbjno. Sérakowo. Sęgvirt (Zengwirth). Skąpè, st. é n. Skłudzewo. Sławkowo. Słészewo, Stanjsławowo. Słomowo. Smarocz. Smòlno. Smólnjk, vjes é lesn. Stanjsłavje, Pòczvałkowo. Stanjsławo, vjes é folv. (Słészewo) Stôv. Stèvkj. Strębaczno. Stróżno. Strugaj. Strus. Strzèbrznjkj (Silberdorf). Svjerczin, vjes é vébud. Svjerczinkj. Szewo. Szémonj, vjes é folv. Szérokjè. Szichowo. Szilno. Szvarcbruch.

Tilice. Tiliczkj. Tobółka. Topjèlc. Toporziska, vjes é folv. Torunj, stôri. Torunskôkępa. Treposz. Turzno.

Varszevjce. Védrzégrosz, Vęgòrzin. Vibcz. Vibczik. Vigoda. Vimisłowo, folv. é pustkòvjè. Vitkowo, Vjtkowo. Vitrębòvjcze. Vjélgôłąka.

Vjeczórkowo. Vjlczôkarczma (Wilkikrug). Vjlczôkępa. Vjlczimlin. Vjrzbno. Vódka.

Wòbrąb. Wòkrasin. Wòlek. Wòleszè. Wòrzechowo. Wòrzechóvko. Wòstaszewo, vjes é folv. Wòstróv. Wòtłoczin. Wòtłoczink. Wòtovjce. Wòvjesisùka, Jzabélla.

Zajączkowo. Zakrèvko. Zaleszè. Zazdrosc. Zazelenj. Zelenj, vjes é folv. Zelenjsz. Złôvjes (Bösendorf), duzô é mèłô. Złotorijô.

Żôlsębòże. Żélgno.

13. Wòkrąg Brodnjckj v regenciji Kvjdzinskj mô 24. mjl kvadratovéch.

1. Mjasta: Brodnjca (Strasburg). Gòlubj. Gurzno. Licbark (Lautenburg).

2. Vsé é pustkòvjô:

Adamowo. Augustowo.

Bachòrzè. Bachòt. Bachòtk. Baranc. Bartnjkj. Bèlkj. Becznjca. Bjêłèbłota. Bladowo. Bòbrovjsko. Bòbrowo. Bògóral. Bògumjłkj. Bòleszin. Bòrovôkarczma (Heidekrug). Bòróvka. Bòżèpòle. Brudzavé. Brudzavkj. Brzęsk, czôrni, szl. krol. é kòlonjjô. Brzozè, pòlskjè. Buczk. Budé. Budziszewo. Bukóvc.

Cegjelnjô. Cełęta, v. é f. Cesziné. Cibórz. Czartovjce. Czekanowo. Czekanóvko. Czérzvjonôkarczma. Czéstèbłoto.

Dębòvôłąka. Dębowo. Dilewo. Długjmòst. Drożéné, lesn. folv. é vjes (Lipóvc). Dzèrzno.

Felixowo. Fjjałkj. Floréncija.

Gajdé. Gajèvko. Gajewo. Gałczèvko. Gałczewo. Gardé. Górczenjca, kr. szl. é folv. Grzmjącô. Glinkj. Głębòczk, m. é vj. Gòdziska, v. é f. Gòlubskj folvark, Pòdząmk. Gòrzechóvko. Gòtartowo. Gółkóvko. Górale. Grabjna. Grabóvc. Grązavé. Grzibno. Gurzno, Zamkòvjszcze. Gutowo, v. é f.

Hômer.

Chêłmónc. Chêłsté. Chòjno. Chòjinskjèbudé.

Jabłónowo. Jagusżewo. Jajkowo, v. f. é lesn. Jamjelnjk. Janóvka. Jastrzębjè. Jawòrzè. Jelenj. Jigliszewo. Józefat. Józefowo.

Kałdunk. Kaługa. Kamjenj. Kantilla. Karas. Karbowo. Karczemka. Karczewo. Kavkj. Kôté. Kêłpjn. Klonowo. Kòłaté. Kòmjné. Kòmorowo. Kònojadé, m. é vj. Kòscenc. Kòszaré. Kòvalik. Kòzèbłota. Kòzéróg. Kònstancijewo. Konczikj. Krączno. Kruszine, v. f. é rumonkj. Kruszinkj, v. é f. Kujavé, mł. é pustk. Kuligj. Kurkòczin. Kurojadé. Kurziné. Kvasnimłin.

Lèmbark. Leszno, d. é m. Lépóvc. Lésevskjmłin. Lésewo, v. é f. Lipnjca. Liszczonkj.

Łaszewo. Łaszèvko. Łobdowo.

Malkj. Mjesączkowo. Mjchałowo. Mjliszewo. Mjlistaj. Młinkj. Mòczadło. Mòkrilas. Mòtika. Mszanno, v. é f.

Nadolskjèbłoto. Najmowo. Najmóvko. Napòlè. Njevjerz. Njeżivjęc, v. é pustk. Njskjèbrodno. Nosk. Novidwór przé Brodnjci. Novôvjes, kr. é szl. Novidwór przé Licbarku. Novimłin. Novisvjat.

Pasêłk. Pjôskj, folv. é karczma. Pjątkowo. Pjecewo. Pjvnjce. Pluskòvęsé, v. é f. Płąchòté. Płovęż dużi, v. é folv. Płovęż mêli, Płovężik. Pòczvardowo. Pòdcibórz. Pòddilewo. Pòdkujavé. Pôdplùskòvęsé. Pòdsokòligóra. Pòdzavada. Pòdząmk. Pòkrzivko. Pòkrzivnjk. Pólkowo. Pólkóvko. Przeszkòda. Przédatkj. Przémòtika. Przépólkòvimmòsce. Pustôdąbróvka, v. é f.

Radoszkj. Radovjska dużè. Radovjska mêłè, v. é f. Rébôkj. Rętno. Rogôl. Róvnjca. Ruda. Rudziska.

Samjn. Skemsk. Skrobaczô.. Słoszevé. Słuchaj. Słupé. Sobjesèrzno. Sokòligóra. Sortika. Sosno, v. é f. Susnovskjmłin. Sòvjèpólko. Stôv. Straszéné. Strzemjuszk. Sngajno. Sumowo. Sumóvko. Suvała. Svjecè. Svjerczinė. Svjnjarnjô. Szabda. Szadlinka. Szafarnjô. Szczepankj, njemjeckjè. Szczuka. Szimkowo. Szramowo.

Tarczin. Tarnóvko. Tęgòvjce. Tilice, Zarosle. Tokaré. Tomkj. Tracziska. Trépkj.

Vapjąnka. Vapno. Vémòkłè. Vésokôvjnduga. Vésokjèbrodno. Vędzin. Vęgòrnjô, Wòstrové. Vępjèrsk. Vjchulc. Vjlamowo. Vjlczôgôrdzèl. Vjlczilas. Vlènsk, v. e f. Vroczkj, v. é f.

Wòkręglôk. Wòpalenjca. Wòseczk. Wòstrovjtè. Wòvjeczkowo, v. é f.

Xążkj, dużè é mêłè.

Zaborowo Zakurkòczin. Zaleszè. Załobdowo. Zapluskòvęsé. Zapólkowo. Zaradovjska. Zarosle. Zasokòligóra. Zastavjenj. Zavada. Zbjczno, vjes é rébôkj. Zdroje. Zelenj. Zębrze. Zgnjłèbłota. Zmjjèvko. Zmjjewo, folvark é szêłtéstwo.

14. Wòkrąg Grédządzkj v regenciji Kvjdzinskj mô 16. mjl kvadratovéch.

1. Mjasta: Grédządz (Graudenz). Łasin (Lessen). Radzin (Rehden).

2. Vsé é pustkòvô. Antonjewo.

Babkj. Bjałachowo. Bjałachóvkò. Bjałk. Bjêłèbłota, vj. é m. Bjêlibór. Bjêłidwór. Blizankj. Blizno. Blónowo, st. é n. Błędowo. Bògôcz, dólni é górni. Bògdankj. Bòguszewo. Bòróvno, Bòrowo. Bòżèpòle. Brzozowo. Buczk. Buczk, vj. é m. Budé. Buchwałd, kr. é mjeskj. Bukóvc. Burztinowo. Brunsróda. Bjêłèbudé.

Cemnjôk. Ceszenjè. Czèczèvko. Czeczewo.

Daszkowo. Dąbrówka, kr. é szl. Dębjnc, v. é f. Dosoczin.

Felix. Fjjewo, v. é vébud.

Gac. Gapjarnjô. Gavłovjce. Gòczvałkj. Gòłębjèvko. Gòłębjewo. Grabóvc. Gruta, v. é f. Gubno.

Hanowo. Huta.

Jakubkowo, folv. é mł. Jankòvjce. Jarętovjce, v. é f. Jędrzejewo.

Kaliska. Kalmuse. Kalvarijô. Karólewo. Kjtnowo. Kjtnóvko. Klôtka, folv. é mł. Kòbéła, v. é klôsztór. Kòvôlkowo. Kòzłowo. Krzivkj. Krzižovôkarczma. Kuczvałé, Gòczałkj (Gottschalk). Kuntersztin, vj. é m.

Lędzice duže (Gr. Leistenau), v. é f. Lędzice mêłê (Kl. Leistenau). Lindowo. Linaczk. Linowo. Lipóvc. Lisôkowo. Lnjska (Ellernitz), vj. é m.

Łasinkj folvark. Łopatkj, pòlsk. njem. é dwór. Lésôbuda. Lisnowo.

Malinkowo. Mareinkowo. Marusza. Mélno. Mędrzice. Mjgasz. Mjszk. Mòkrè, v. é probòstwo. Mòranowo. Mòsté. Mòszankj.

Njcpònjô. Njcvałd. Njedzela. Nogat. Nogacik. Novôvjes. Novôvjes, vébudovanjè. Novidwór. Novifolvark. Novimłin.

Parczewo, Parsk, v. é vébud. Pastvjskó. Pjôskj. Pjątk. Pjece. Pjenkj. Pjętkj. Plemjęta. Pòkrzivno (Engelsburg), v. é f. Pòpas. Pòvjôtk. Proché. Przèczno. Przestavjce, v. é f.

Radzin, krolevczézna. Rakarnjô. Ramutkj. Rèvałd, kr. é szl. Richnowo. Rogòžinskj zamk. Rogóžno. Róžental. Ruda, górnô é strzèdnô. Rudnjk. Rządze (Rondsen).

Sadowo, Szadowo. Sarnowo (Rehdorff). Sarnóvko. Sélnowo, Skarszevé. Skrobôcz.

Skuravjè. Słupé, v. é mł. Sobòta. Solno. Sopot. Stanjsławo. Stôrôruda. Stôribór. Stôrifolvark. Strzemòczéno. Svirkòczin. Svjecè. Svjętè. Szczepankj, v. é f. Szczuplinkj (Czeplinken). Szènbrík duži, v. é f. Szènbrik mêłi, v. é f. Szènvałd, vj. é m. Szónowo, kr. szl. é folv. Sztérévłókj. Szumjłowo. Sovjòkarczma. Smólnjkj. Szące.

Tarpno dužè, v. é f. Tarpno mêłè. Timava, vj. é m. Turznjce. Tuszkj.

Vałcz, vj. é m. Vałdowo (Walddorf). Vałdóvko. Vąsarkj. Vęgrowo, pòlsk. njem. é folv. Viganowo. Vigòda. Vimisłowò. Viszczekankj. Vjevjórkj, v. é lęsn. Vjdléce. Vjdrzno (Widersee). Vjktorowo

Wòkònjn. Wòlô. Wòrlè. Wòrlik. Wòsa. Wòsovôkarczma. Wòsowo. Wòsóvko. Wòstrowo. Wòszczévjlk.

Xęžèbudé.

Zakrowo. Zakrzewo. Zaleszè. Zarosle. Zaskòcz. Zavada, v. f. é k. Zelonôgóra. Žabno.

Zvéczaje é wòbéczaje Kaszébskosłovjnskjèho narodé.

Njžlé jô dali pòstąpję v wòpjsanju zvéczajóv é wòbéczajóv z teraznjejszéch czasóv, chcę jô tu vprzód pôrę słóv wò naszéch pòganskjch przódkach nadmjenjc.

1. Vzrost czélé pòstac.

Mjeszkając v zémnim, lasamj é błotamj pòkrétim kraju, žéjąc z rolè, pòlovanjô zvjerzéné abo łovjenjô rib mjêł lud kaszébskj, jesz v pòganstvje przestający, mòcnè gnôté é žéłé, bèł vésokjèho, prostèho vrzosté; kalèkóv sę njeznało. Vłosé mjelé Kaszébj jasnè, ale jejich tvarze njebéłé barzo

bjêłè, a v wòczach leżało njèco dzévèho é prze-straszającèho. Vwògule bélé to lédze zdrovi, mòcni, wòdvôżni, cepło é zémno, głód é pragnjączkę létko znoszący, przé dobréch stravach vnet téjąci.

2. Charaktér.

Gòscinnosc béła pòvszéchnô v domach Kaszébskjch Wu majętnjejszéch gòspòdôrzi znajdovało sę v wòsóbni jizbje jadło é napój, wòd chtérèho tak cézi jak é swòji wużévac mòglé pòdług wupòdobanjô. Kòżdi sę starêł, abé jak nôlepj gòsca przéjic. Ztąd przésłovjè: gòsc v dóm, Bóg v dóm. Nômjli tę gòscinnosc cézi kupcé é wubògj lédze vjdzelé. Szprachóv sę njeznało; é złodzejóv także njebéło. Jeszlé so chto co do jedzenjô vzął, to sę za złodzejstwo njewuvôżało. Dlô teho Kaszébj przed przéjęcim vjaré chrzescijanskjè njck na kłótkj njezamikalé é barzo sę dzéwòvalé, kjej wònj vjdzelé skrzinkę bjskupa Ottona, jim słowo Bòżè głoszącèho, na kłótkę zamkłą é wò złodzejach, rabusznjkach, wòszékancach mjèdzé Chrescijanamj sę dovjedzelé. Na jejich słowo mógł sę kòżdi spuscéc. Dlô teho sę rzędko przéségj wużivało. Vjêlgô chętka do vjesołoscé da jim często leżnosc do pògòdzenjô sę. Sérdecznè pòcałovanjè przè jakjkòlvjek zabavje végaséłó wòstatk złoscé. Kòchanjè starszéch béło jedną z pjrszéch cnot; także szanovanjè swòjich starostóv é xędzóv. Chto sę do jejich mjeszkanjô schronjêł, bèł ju wòd vszelkjèho napastovanjô bespjecznim, jakbé v jakj bòżnjci. Strach é bòjaznjô wògarnę teho, chtéri, chòcbé le przez njewuvôgę, svèho wòjewòdę wòbrazêł. Ale skòrobé takj wódzca, chtérèmu całi naród zvjèrzchnosc zdêł, chcêł jeho wòlnosc vétępjc; tej vszétcé dorosłi przecivko njemu pòvstalé é na smjrc wòjovale: bò wu njch jak nôvjkszô mjłosc do wòlnoscé panòva. Ztąd tesz pòchòdzą né częstè

wòjné s cézémj mònarchamj czélé rządcamj, co jich sobje pòdbjc abò przénômnj jim pòdatkj nałożec chcelé. Vjèrnosc, przé«éga béłé njczim, kjej szło wò jejich wòlnosc. Jako svobòdę lubjąci naród kòchalé wònj sę tesz v muzice, tąncach é spjevach. Wònj użivalé różnéch jinstruméntóv tak do chvałé Bòskjè jak é do zabavé lédzkjè. Spjèvkj svjatovè muszéłé v pòzdnjejszéch czasach wustac, bò je xężô katoléckj jak nôwòstrzi zakôzalé; vjęc jeno v formjé pòvjôstk jesz sę perzinkę wò, jejich dôvnè poëticznoscé zachòvało Gòscjnnoscé vjesołosc, wòtvartosc, mjłosc do vspólnè wòlnoscé, do macerzinskjè mòvé é dżadóv, pradżadóv vjaré naturalnè béłé wu njch tak długo njeskażonémj przémjotamj, jasz jich łaskavi chrzescijanj do vjaré svjętè zaczęlé navracac. Tej tę sę mjèdzé busznémj, wòsoblévje bjałkamj, jakto wu żoné znacznèho mjeszcząna Varczisłava, nalazła zdrada przistęp.

3. Mjeszkanjô

Prosti lud mjêł le kôté z chrósté é gléné se słomjanim pòkrécim abo tesz chałupkj czésto drzevjanè. Ve vestrzódku chéczi njebéło zazvéczôj njżôdnéch przegród; przé jedni stronje béła sèdla, przed chtérą stół stojêł, przé drégj pôrę łóżk, v jednim koncu szafa abo jakjè beczkj do zachòvanjô rzeczi, pôrę stółków é łôvk, v drégjm koncu glénjani pjèck, chtéren kómka wòtôcza, é tobrét, a v kące béła wòdnô beczka, czasę jesz é drękòvnjca Majętnjejszi mjelé v swòjich chéczach różnè wòddzałe wòprócz jizbé: kòmòrę, żôpjèck, kuchnją, kuchenkę, dóm; navet jistibkę s kòmórką é pòdszurk czélé vistavę. Na przęter sépało sę zbòżè, brzôd, kładło sę len, dzało, vełnę, na lesécach leżêł chlèb é séchi brzôd, chtéri sę pòzdnj v beczkj zgôrnjało. V domu stojałé żarna do szrótovanjô

zbòżô é robjenjô krép, także stępa do tléczenjô pészkj, kòréto wòd casta na szragach do pjeczenjò chleba; v jistibce łóżko dlô gòsci; v kòmórce kôdz do solenjô mjęsa; v pòdszurku łôvka do sedzenjô é wużivanjô svjèżèho pòvjetrzô, letną pòrą wòsoblévje v njedzelę; v kuchnj béłé pòléce do wustavjenjô gronków, mjsk é talèrzi; v kuchence zôs wògnjszcze do varzenjô; v kòmòrze béłé gòzdze do pòvjeszenjô téch léchszéch ruchen, bò té lepszé é jinszè kòsztovnè rzeczé chòvało sę v skrzénjach abo szafach. Kjej starkovje bélé, stojało jejich łóżko zazvéczôj za pjèckę. V pjrszéch czasach ńjmjelé wònj żôdnèho kòmjna, le v scanach dzuré, przez chtérè é dim véchòdzêł é jasnosc, svjatło przéchòdzéło. Vjeczorę pôlèło sę łéczewo na kòmjnku. Dze gcént dozvôlêł, mjelé wònj pjvnjcę czélé sklep do zachòvanjô svjèżèho mjęsa é różnéch trénków. Wubòższi budovalé razę s chéczamj chlevjk, czasę é stodółkę; bògatszi wòsóbno stodołę, stąnją, szopę, wòvczarnją é svjnskj chlèv.

4. Żivnosc.

Żécè Kaszébóv v néch czasach móże sę nazvac dobrè, chòc njebéło kunsztovnè. Wònj mjelé jasz nódto pszênnjce, żéta, jiczmjenja, wóvsa, maku, lné, kònopli, bòbu, grochu, różneho brzadé: jabłk, krészk, sliv, vjszenj, krzesznj; masła, mlèka, sétéch svjnj, wòvc é t. d. także zvjerzéné, ptôstva é rib. Kjej bjskup Otto na pòczątku dvanôstèho vjeku pò narodzenju Christusa do Pòmôrskjè przébèł, kòsztovêł całi vębôrk, abo jak jinszi pjsôrze chcą vjedzec, całô kara żévéch rib pòdług naszéch pjenjądzi jeden fénjg. Sól védobivało sę przé Kòlbrzegu, Grifjji é v jinszéch mjescach, zkąd jesz pòdzisdzenj vjele vsi swòjè mjona mają. Pszczołé trzimałé sę pò lasach v hulach é dôvałé

dobri mjód do pjcô é jedzenjô. Plecąnk njebélo pòtrzeba. Wòprócz mjodé pjlé naszi przódkovje też pjwo vlôsnè robòté. Té rzeczé vjele chrzescijan pòbòżnéch é njepòbòżnéch, ale chcévéch dobrèho bété bez vjelgjè prôcé, nascigałé v tutèjszè stroné. Zôkònnjce méslélé, że do zemje svjętè przészlé.

5. Wòbleczenjè.

Bjèłô płótnjanô kòszéla, livk pòdług vjeku jasnèho abo cemnèho kòloré, długô varpòvò suknja, parcanè abo skòrzanè buxe é njskj kłobuk v lecę a v zémje kòżéchòvô muca é jesz szérokj płôszcz ze sukna abo krótkj kòżéch z pôrę wòvczéch skór, kurtką abo krótką, kęsą, pòdkasąną szubą zvąni, stanovjłé głóvni wubjór Kaszébé. Kjej cepło béło, chòdzélé wònj nôvjci bòską, kjejinga v skòrznjach abo chòdôkach. Dowódcé mjelé szubé czélé kòzéché dłagjè é szérokjè z lepszéch, kòsztovnjejszéch skór. Bjałkj noséłé zgło s krótkjmj rękôvamj, mucé cepłè s długjmj wuszamj, livkj różnèho kszteľté é farvé; czérzvjonè abo mòdrè pórlôkj, krótkjè kòżuszkj, nogavice bjèłè abo mòdrè s czérzvjonémj szvjkłamj pò stronach, bóté abo szlupkj, rzôdko skòrznjè abo chòdôkj. Przé robòce vézebleklé sę v lece tak chłopj jak é bjałkj na livk, a v zémje wòbleklé wònj zamjast suknje abo kòżécha le kabôt czélè vęps, v njechtéréch stronach karvôtkę. Na pòsvjętni dzenj przébjèrałé wòsoblévje dzèvczęta różne wòzdobé, chtérè jim kupcé z cézéch krajóv sprovôdzalé; bò v kaszébach robjono le płótno, sukno, vôrp é rasz. Xężô czélé popj mjelé długjè vłosé na głovje é brodé. Bjałkj noséłé także długjè vłosé, ale knôpąm jè sę v sódmim roku pjrszi rôz wòstrzégło, co sę pòstrzéżénamj nazèvało é tak vjele wu njch znaczéło, jak wu nas chrzest. Pòtemu wòd czasé do czasé vłosé sę pérznę skró-

céło, ale njĝdé v formalnè gòlenjè njezamjenjło. Włosé przédługjè wòznôczałé wòlnèho człovjeka.

6. Małożenstwo.

Kôżdi chłop mógł mjec wòprócz swòjè prôvdzévè żoné jesz pòbòcznè; teho jemu anjè vjara anjè zvéczôj njezabrônjêł, kjele nóto mjèszk véstarczêł. Tak sobje trzimêł dowódca Varczisłav v Szczecénje wòbòk swòjè żoné jesz sztéré dvadzesce bjałk do zabavé. Żoné kòchałé swòjich mężóv é béłè jim barzo pòsłésznè.

7. Pógrzebé.

Słovjanj pòmòrskj mjelé vjêlgj strach przed smjrcą é njerôd trupa vjdzelé. Dlô teho wònj wumarłèho jak nôrécbli v bjêłą płôchtę wòvjnęlé abo v zgło wubralé é s vjêlgim płaczę na mjescè pògrzebu provadzélé. Za zvłokamj szla vjèc mòc krevnéch, przéjaceli é sąsadóv, chtéréch nôstarszi ze vsé przez czôrną palécę, co ją jeden sąsôd drégjèmu na znak prosbé pògrzebòvè pòdôvêł, do grépé zwòłêł. Skòro sę v mògjłkach stanęło, vłożono cało wumarłèho na naszékòvąni stos drzeva, a pò spôlenju vsépało sę pòpjół v glénjani gronk, pòpjelnjcą zvąni; czasę dołączéło sę róźnè, zmarłemu barzo mjłè rzeczé, navet jadło é napój. Jednak nje vszétkjch trupóv sę pôléło, jakto njechtéré mògjłkj pògrzebòvè czélé smętôrze słovjanskjè z néch czasóv n. p. przé Szczecinku, Grifjji, Sławòszénje é t. d. pòkazéją, dze wòprócz gronkóv s pòpjołę całè kòscé sę znajdéją. V bliskòsci takjch mogjłk bèł wòfjarni kamjenj, jakto przé Bjechóvku v wòkręgu Svjeckjm mòżna vjdzec. Zvjerzéna é płodé pòlnè, chtérè pòbòżni Kaszébj na wòfjarę przénjeslé, stanovjłé tu cali vzątk xędzóv pòganskjch.

8. Robòté.

Stôrodôvni Kaszébj nômjli wòralé é selé na séchim. Dlô teho różni przébésze nôprzód v bagnjstéch

stronach sę zagnjèzdzélé. Przé żnjvjenju pòtrzebòvalé jedni gòspòdòrze kòsé a drégj sérpé. Tak tèż njechtérzi zarôz na pòlé swòje zbòżè véklepalé, a znowu jinszi vprzód do gumjeu zvjezlé é v stodole védraszovalé. Przé tim staralé wònj sę jak nòbarżi wò vjèlgjè sadé s vjele jabłonjamj, krészkamj, slévamj, vj-znjamj; lubjlé dobrè bédło, także kònje. Pòdług jilosce kònjóv szacovało sę vjèc całi majątk. Pòlovaujè na jelenje, sarné, dzékj, zajce, lésé, vjlkj, mjedvjedze, dzévè kònje béło zvéczajną robòtą; także na różnè ptôstwo; a rib dzesinc razi vjci sę pòłôvjało jak terôz. Rzemjęsnjków béło na Pòmòrzu mało. Tkôcze, garbôrzeceslovje, kòvôle é zdunj dostarczalé grébszéch vérobóv; a té censzé kupcé rôd z cézéch krajóv przéwòzele, bò jak nôlepszi zésk z teho mjelé. V njechtéréch grodach wòdprôvjałé sę pòrządnè targj, wòsoblévje v svjęta.

Donjesenjè literackjè.

1. V Krakovje vészła 1851 r. wu L. Łukaszevjcza (:†:) xążeczka kaszébskô s napjsę:

Trzé Rozpravé (t. j. Wò znjemczenju Kaszébóv nadwòdrzanskjch; Dzeje Svjatopełka, xążęca kaszébskjèho; Pòróvnanjè mòvé kaszébskjè s pòlską) é kjlka słóv wò zemj kaszébskj.

2. V Petersburgu czélé Pjotrogardze védèł 1858 r. p. A. Hilferding xążoczkę réską s napjsę, chtéren pò kaszébsku brzmj:

„Resztkj Słovjan nadbaltéckjch.“ Je to nòdokładnjejszi wòpjs zemje é mòvé kaszébskjè, jakj do téch czas mąmé.

3. V Pradze czeskj védèł 1865 r. p. J. Erben „Sto prostonárodnich pohádek a povésti slovanskych,“ mjèdzé chtérémj je pjnc pòvjôstk kaszébskjch:

Wò trzech bratach; Kjjku résé sę; Rozmòva bidlęt; Wò zaklętim zązmku; Wò jednim głupim vjlku.

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Czarnoxężnik J Hauffe Bukóvc przé Terespòlu. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjė mòvé. — Nr. VI.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąńskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

16. Wòkrąg Gdąnskj v regenciji Gdąnskj mô 18 mjl kvadratovéch.

I. Mjasta njma.
II. Vsé é pustkòvjô:

Arczewo.

Bąkowo, v. é lesn. Bąsôk. Bąsôkskj-trèl. Bąsôkskjèpastvjszcze. Bèlkowo, v. é lesn. Bèlkóvko. Bjèsevskjèpustkj. Bjèsewo. Bękczéno. Bjêłôkarczma. Bjêłi-dwór. Bòjanowo. Bòręczéno. Kòszvałé, Bòżilas. Brętowo. Brunsdorp. Brzèzno. Budé.

Cegjelnjô. Ceplewo. Czaple, stôrè é novè. Czatkowo. Czatkóvko. Czérznjewo. Czérznjèvko. Czérzvjonô-karczma. Czérzvjonô-rzèka. Czéstôwòda (Frischwasser). Czérzvjoni-dwór. Cedré, vj. é m.

Diné, Górkj (Neufähr). Domôchowo. Domjnkj. Dzevjncvłók (Neunhuben). Długjèpòla.

Feszerbôbka. Fjroga.

Gemlice, Jemlice. Gemliczkj. Glénnôgóra, Lèmbark. Glôzéca. Glétkowo, Jelétkowo. Glukowo. Głębòkjè (Tiefensee). Gòłąbkowo. Gòłę-

bjewo, vjèlgjè, mêlè é strzèdnè. Gòszczéno. Grabjno (Mönchengrebin), vjes é folvark. Granczné-vjes. Grzebjnc (Grebinerfelde). Grzebjno. Grzebjnskj-ząmk. Chudomjno.

Jagatowo (Jätau). Jakubowo. Jankj, Jankòwo. Jaszkóvmłin. Jelenskôkarczma. Jeszkj. Jetlanjô: Vjczkowo. Vjczkóvko. Kèsmark.

Kackj. Kamjąnka. Karczemkj. Kôlbuda. Kêłpjno, górnè é dólnè. Kêłpjnskô. Kępa. Kjemladkj. Kleszczèvko. Klèszczewo. Klępjnko. Klępjno. Kłodava. Kłobuszewo. Krènka. Krępc. Kòling. Kòmeczk. Kòvôle. Koncpòlskjè. Krokowo (Krakau). Krzévèkòło (Kriefkohl). Kòkòszkj.

Lezno. Lezênko. Léczkòvè-pastvé. Léczkowo. Léblewo. Léblèvko. Lépjcz (Guteherberge). Lésewo. Lęgnowo. Lnjska (Ellernitz). Ludolfjja. Lędowo.

Maczkowo. Mal'njn. Malęczkowo, Malęczéno. Matarzenskô-béta. Matarnjô. Matęblewo, Mégowo. Mjerzeszéno (Meisterwalde). Mjłobądż (Mühlbanz). Mòkrèłąkj (Nassenhuben).

Nénkòvskô-góra. Nénkové. Njcpònjô. Novôkarczma. Novôvjes. Novimłin. Novisvjat.

Pazévark. Pôpowo. Peląnkj. Pjôskòvòkarczma. Pjekło. Pòdfidléno. Pòstołowo. Pręgszéno. Prisłavj. Pruszcz (Praust). Pruskô-karczma. Pruskô-kòlonjjô. Pszczółkj (Hohenstein). Pulvernjô. Rózénbark. Richenbark.

Ramkowo. Rekcéno. Rébacéjô (Fischmeister). Rębjechowo. Rębjèlcz. Richtowo. Roszcziszèvko. Roszcziszewo. Rotmané. Rószkowo. Rusoczéno. Rusoczinko. Rzim (Sandkrug),

Sęsléno. Skòvarcz (Schönwarling). Smęgòrzéno. Sobòvjdz. Sosnovô-karczma. Sovjôk (Eulenkrug). Straszéno. Sulmjnko (Conradienhof). Sulmjno. Svęgrovjce. Svjncz. Svjnjô

kępă. Svjnjlas. Szadółkj. Steblewo (Stueblau). Szèntelt. Szènowo. Szèperéjô. Szédêłkowo. Szérokjèpòle. Stęgj. Sztutowo. Stris. Szafaréj. Séchidąb (Zugdamm).

Trąbkj, dużè é mêlè. Trutnové.

Vòrcz. Vôrckjmłin. Vémésłowo. Vigòda. Vjsléno. Vocławj. Vonébarch abo Wujescisko.

Wògònowo (Lamensteiu). Wòjanowo. Wò lèva, vjes é folvark. Wôlszovôkarczma. Wòłòvôkarczma. Wòrlè (Wordel). Wòséczè. Wòstrovjtè. Wòtomjno. Wulkòvé.

Żabjąnka (Poggenkrug). Zakrèvko. Zaskòczéno. Zaspa. Zavada. Zelenjsz (Strauschmühle). Złôvjes. Złotôkarczma Zukczéno. Zukczinko. Zuława. Zuławka (Kl. Saalau).

17. Mjasto Gdąnsk s wòkręgę mô 1 mjlę kvadratovą.

I. a. Gdąnsk, pòrébacku Gdunsk, pònjemjecku Danzig, v chtérim są znacznjêszè 1. brąmé: Vésokô, Zelonô, Sv. Jakuba; 2. gasé: Długô, Szérokô, Psô, Garbarskô, Sv. Décha, Stôrirów; 3. place: Długjrènk, Kaszébskj tòrg, Novi rènk, Drzewòvi tôrg (Holzmark), Masłovi tòrg (Buttermarkt), Vęglovi tôrg (Kohlenmark), Ribni tòrg (Fischermark), Sanovè targòvjszcze (Heumarkt), Długjè mòste, Tanèta; 5. kòscołé: Sv. Mariji, dze sąd wòstateczni é Bòżô męka, Sv. Katarzéné, dze zwòné végrivają gòdzéné, Sv. Anné, dze X. luterskj pò pòlsku pravj, Sv. Brigitté, Pòdomjnjkanskj, Pòkarmalickj, krolévskô kapléca; 6. Gòscince: Torunskj, Wòlivskj, Słépskj, Anjelskj dóm, Njemjeckj dóm; 7. jinszè budovle: Ròtész, Gêłda czélé Krisztof, Teater, Ceuchhaus czélé Zbrojovnjô,

Pòczta, Dwórc żelôznè drogj, Lazarét mjeskj, Lazarét wòjskòvi, Bibliotèka mjeskô.

I. b. Przedmjeszczô: Svjęti Wòjcech. Fôrvôtér. Lęgfôrda. Nové wògrodé. Szédléce. Stôri szotland. Stolcénbark. Bjskupjô góra. Gradovô góra. Długjè wògrodé. Spichrze. Novi szotland.

II. Vsé é vébudovanjô: Anjółkj (Allerengel) Cegjelnjô. Cégankj. Emaus, stôri é novi. Chółm. Minda. Mjerzeja (Nehrungscher Weg). Nobél. Stôrô-vjes Stôri-dwór. Stédzenka (Heiligen Brunnen). Stris. Svjnjè-głové. Tama (Steindamm). Trèl. Trzélépé. Wòrunjô (Ohrau)

18. Wòkrąg Człochòvskj v regenciji Kvjdzinskj mô 39 mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Bala (Baldenburg). Czôrnè, Hômersztin. Frédląnd. Lądek.

II. Vsé é pustkòvjô:

Bjèłô. Bjèlck. Bjèlsk. Bòrovimłin (Heidemühl). Bòrzészkòwo. Brzèzno, v. é f. Brzeznjca. Brzęczk. Bukolc. Cemskjmłin. Brzezinskjmłin.

Czarzè. Czôrnjce (Berglau), v. é f. Czechôlevé.

Darzno, v. é f. Dabróvka, v. é pustkòvjè. Dębnjca (Damnitz). Domjsłavj, v. é f. Doravé, Rudnjk. Dzęgjel.

Ekfir. Elznowo, v. é pustk.

Férstnowo. Franciszkowo. Fridrichowo.

Gvjezdzenc, v. é m. Gemłé. Gvjôzdka, v. é f. Glèsno. Gòckowo. Grabowo, v. é f.

Hasłé. Hômer, v. é f. Hômer (Hammermühle). Hejnrichsvôłd, v. é f.

Chònimskjmłin.

Jadamkowo. Jąnkj. Jutrząnka, Juncząnka (Gr. Jenznik).

Kaliska (Schönberg). Kałdunowo. Karpno. Kąpjno, dużè é m. Kèłpjnk. Kjedrovjce. Kjelskjè, Mòdrzejevskj. Kòbélègóré. Kòczała (Flötenstein), v. é młin. Kònarzéné dużè, v. é. f. Kònarzéné mêłè, v. é. f. Krępsk. Kristfeld.

Lądskj-młin. Lésewo, v. é f. Lichnové (Lichtenhagen). Lépjenjca. Lubjanka. Lubònj. Łąkjè. Łąkj.

Marvelt (Marienfelde). Mjelno. Mjelonk. Mòdzèl. Mògjła. Mòszéno (Mossin).

Nierosłavj. Novôbrda. Novôvjes (Neugut). Novidwór.

Pakodolc (Pangdanzig). Parzczenjce, v. é f. Pavłóvko. Pètérsvôłd. Pękule. Pjetrzéchòvé, vj. é m. Płuszczéce. Pòlnjce, v. é. f. Pòpjełowo. Prądzona. Prądzonka. Przechlewo, v. é. f. Przechlevskjmłin.

Richné. Rocol. Stôrôbrda, Stôrôvda.

Sępólno, v. é f. Skòrzewo. Smòłdzéné. Stôrôvda, v. f. é młin. Stôrzno. Stoltmané. Strécéno. Strécinskjmłin. Szczitno (Ziethen). Szérokjèpòle, v. f. é młin. Szluża. Sztègré. Sztegrskj młin. Sztémborno. Sztingvôrt. Szvôrnégace.

Vjèrzchòcéna (Oberchotzen). Vjèrzchòvé (Firchau). Vjnduga.

Wòjisk. Wòsowo. Wòsóvko. Wòstrovjtè. Wòłusznjca, stôrô é novô. Wóvsnègóré, Wóvsnèwòstrové (Haberberg). Wupjłka.

Zatoczéno. Zavada. Zeloni-mòst (Eisenhammer). Żabjenj (Sobsin).

19. Wòkrąg Kvjdzinskj v regenciji Kvjdzinskj mô 17 mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Gardej (Garnsee). Gnjèv (Mewe). Kvjdzéno (Marienwerder).

II. Vsé é pustkòvjô:

Aplinkj, vjêlgjè é mêłè.

Barłóżno. Bąté. Bątkj, vj. é m. Bjêłi-dwór. Bjèlsk. Bjedron, vj. é m. Bòbróvc. Bògusz. Pòguszevskj młin. Bòchlin. Brakowo. Brędowo. Brodé, pòlskjè é njemjeckjè. Budzin. Bukòvjné.

Cepłè. Cégąné, v. é f. Césové. Czerzpjce. Czérzvjnsk. Czérzvjoni-dwór, v. é m. Dzerzążno.

Ejstét. Dąbróvka. D bj é. Dębòvôgóra. Dibowo.

Fjdléce. Fronca, Frąca. Dubjèl, vj. é m.

Górcz. Gilva, vj. é m. Gnjèvskjè-pòle. Gnjèvskj młin (Broddenermühle). Gògòlewo. Górkj, f. é młin. Grabòvjce. Grabowo, dużè é m. Grębléné. Gubjné.

Jamé. Janjszèvko. Janjszewo. Janjszevskj młin (Stocksmühle). Janovô-góra (Johannisdorf). Jariszewo. Jerzevnjca, vj. é m. Jąnjô, kòscelnô, lesnô é stôrô. Jelenj, v. é f. Jelenjca (Jellenthal). Jezora.

Kamjąnka, kr. é szl. Kanjckj. Kąpanjjô. Kjervałd. Kòłmaga. Kòpétkowo. Kòrnatka. Kòvôlewo. Kòzèlc. Krexé, vj. é m. Kuchnjô. Kurcébrák. Kursztin.

Lalkòvé. Lépjô-góra. Lépjnkj, novè é stôrè. Lépowo. Licze, v. é f. Lignové (Libenau). Lignóvko. (Lichtental).

Marcza, v. é f. Maré. Marijanowo, vj. è m. Mêłòkarczma (Kleinkrug). Minstervałd, folvark. Mjelèvko. Mjèdzéłężè (Mösland), stôrè, novè é folvark. Murovąnôkarczma. Nebrowo, vj. é m. Njcpònjô. Novôvjes. Novidwór. Novèpjôskj. Paczkowo. Pastva. Pastvjszcze. Pjaseczno (Pehsken). Pjôskj, vj. é m. Pjenjążkowo. Pòdząmk (Unterschlos). Półvjes.

Rakòvjce (Gr. Krebs). Rakòvskjè-pòle (Kl. Krebs). Rakóvc, Rekóvc (Rakowitz). Richława. Rinkovka. Rozgardé, przé Gnjevje é przé Kvjdzénje. Rozpęczéno. Rudno. Sedléno. Słé-

chôcz. Smarzewo. Smętóvko. Szadovski-mlin. Szadowo. Szlémno. Szprudowo.

Tichnové (Tiefenau). Timava.

Valichnové (Falkenau), vj. é m. Vérębkj. Vjdléce, Fjdléce. Vjosêlko. Vjosło (Wessel). Vłosennjca.

Wòlà. Wòlsząnka. Wòpalenjè (Münsterwalde, Dorf). Wòstrovjtè. Wòszno. Wòtłavé, vjes. Wòtłavé vj. é m., folvark. Wòtoszéno. Wòvczarnjô.

Zelonô-góra (Grünhof), vj. m. é pòlskô.

Żédôkj, karczma.

Zvéczaje é wòbéczaje Kaszébskosłovjnskjèho narodé.

9. Rząd.

V nôdavnjêszéch czasach béłé rzędé wu Słovjan nadbaltéckjch czésto gmjnovładnè, dze v rzeczach svjeckjch sąm lud vszétko rozstrzigêł czélé sąm sę rządzêł bez panóv, é jedénje v rzeczach déchòvnéch radé xędzóv zasigêł; pòzdnj bélé xędzovje, jako barżi wòsvjeconi é wuczałi, także przé sądach svjeckjch pòmòcni, za co jednak żôdnè zôpłaté njebralé, le sę s dobrowòlnémj wòfjaramj kònténtovalé. Wò meszním, dzesęcénach, kòlędach é t. d. wò skłôdkach na kòscołé njebéło mòvé. Królóv z Bòżè łaskj sę njeznało. Dopjèrzé, jak chcévi sąsedzé zaczęlé zemję Kaszébską napadac, muszano wòjewòdóv wòbrac do strzeżenjô granc, chtérzi sę pòtemu v xążęta zamjenjlé. Jednak przed zaprovadzénjm é jesz długj czas pò zaprovadzenju vjaré chrzescijanskjè njebélé wònj samovładno rządząci, jeno muszélé zvazac na radę pòsłóv, chtéréch pòjedinczè gromadé vébrałé, także

na prava, na zvéczaje é na xędzór. Léczba takjch wòjewòdóv é xążęt béła vróżnéch czasach różnô, ale vjedno za czasóv chrzescijanskjch znacznô, bò pjrwòtnje naród Kaszébskosłovjnskj czélé Vénckosłovjanskj, co jedno é to samo znaczi, bèł barzo léczni, kò wòn mjeszkêł wòd mòrza baltéckjèho é rzèkj Ejdoré jaż pò góré karpackjè czélé Tatré, navet Vandě, Vindilicija, Venecija mają wòd njch swòje mjona mjec, a Słevi czeli Słòvjanj jesz pò dzis dzenj pérznę wòd swòjè mòvé v Andaluziji zachòvalé. Takj przewódcé mjelé swój dochód z rolè, z karczm, z targòvjszcza é z teho, co sę na njeprzéjacelach zdobéło. Jejich zarząd przechődzêł czasę, jednak vjedno s dozwòlenjm lédé, na nôstarszèho séna, chtérèmu młodszi bracô se swòjimj dzèlamj pòdlegac muszelé; jaż na wòstatku é to v zvéczôj veszło, że sobje vszétcé bracô pò wòjcu njbé wòdzedziczoni krôj bez pitanjô lédé dzelélé, a pótemu dosc często mjèdzé sobą wòjné provadzélé. Ale to ju njésą vjci słovjanskjè, le czésto njemjecko — abo pòlskołacinskjè czasé. Njechtérzi dzejopjsarze, wòsoblévje pòlsci é njemjecci z pòzdnjészéch vjekóv tim déchę przesąkłi n. p. Schöttgen, natwòrzélé nąm décht bajecznéch xążęt é królóv, chtérzi njgdé njeexistovalé anjè na Pòmòrzu anjè v Pòlsce; ztąd pòvstêł Lech, Leszkovje, Popjelovje é t. d. a Janjckj jaż do archi Nohé drogę nalôsł; ale przétim je to nôgòrszè, że jesz pòdzisdzenj żóden pjsôrz pòchòdzenjô pòlskjè szlachté, chtérô v swòji véwòbraznj jedénje Polską stanovjła, njevékôzêł czé wòna Hunskjèho, czé Avarskjèho, czé Vłoskofrancésjèho, czé Germanskoskandinavskjèho, czé Zédóvskjèho, czé téż Tatarskjèho, czé navet Chinskjèho rodé — cobé gvésno nôlepj pasovało, bò ten naród ju existovêł, jak jesz Jadama é Jevé na svjece njebéło. Tè

bjèdé przénômnj njemdze njgdé mjêł pjsôrz dzejóv Kaszébskosłovjnskièho narodé, bò za czasóv czésto słovjanskjch wu Véndóv zódnéch kast njebéło; a déchòvjenstwo se starszézną le dlô teho rej wòdzéło, że vjkszè nôwukj é dosvjôdczenjè pòsôdało. Ale ta' bjèda jeho njemjnje, że wòn mdze muszêł pjsac historiją narodé, a nje mònarchóv, królóv é cesarzi, do czeho sę bezmała vszétcé dzejopjsarze chrzescijansci przézvéczajile; a jesz narodé, chtérèho zevnętrznè stósénkj tak mało krępovałé, chtéri dlô teho sę letko dzełêł na vjele cząstk é cząsteczk s vłôsnémj nazvjstkamj, jakto: Vagrijóv, Pòłabóv, Vedlełabóv, Brzeżanóv, Stoderanóv, Mjlżanóv, Lutików nad Dołożą, nad Pjaną é nad Redą, Lubuszanóv, Wukrajnóv, Rônóv, Pòmòrzanóv, co mé, jako jejich pòtomkòvje, jesz pòdzisdzenj lubjmé é przèz to, chòc pòd jednim rządę sę znajdéjemé, mąmé mjèdzé sobą: Słovjncóv v wòkręgu Słépskjm, Kabôtków v wòkręgu Lębòrskjm, Kaszébóv v scéslejszim znaczenju na pògranjczu pòmòrskopréskjm wòd jezora Żarnovskjèho jasz do Człochova, Bélôków v wòkręgu Vejrovskjm na kępach: Svôrzevskj, Puckj é Wòxévskj, Rébôków na mjèdzémòrzé Hèlskjm, Lesôków v wòkręgu Kartuzkjm, Kòrzczôków, Łéczôków é Kjdląnóv v wòkręgu Kòscèrzinskjm, Féterôków v wòkręgu Starogardzkjm, Bòrovjôków v wòkręgu Chòjnjckjm é Svjeckjm, Ziłavjanóv ,Hòlędrzanóv v wòkręgach: Gdąnskjm, Elbjągskjm, Malbòrskjm é dali nad Vjsłą, Kòczevjôków v wòkręgu Kvjdzinskjm é Grędządzkjm, Góròli v wòkręgu Sztumskjm é Suszkjm, Pòlanóv v wòkręgu Svjeckjm, Krajnjôków v wòkręgu Złotovskjm é Bigdoskjm é t. d.

10. Wòjna.

Kjej é v jakj spòsób Véndovje, t. j. lédze nad [illegible] mjeszkajaci, czélé Słovjani, t. j. lédze jedna

mòvą gôdający, v dzisejszim Krolevstvje Préskjm é Meklénburskjch xęstvach sę wòsedlélé, wò tim mé sę gvésno ju njgdé njedovjèmé, bò chętka njszczenjô, navet lédzi vétępjanjô béła wu véznavców vjaré mjłoscé przé navrôcanju naszéch przódków do vjaré svjętè, wòbjavjonè, pérzinkę zavjêlgô. Vszétko muszéło sę, nje nôwuce przekònivający, ale mjeczovj, topòrovj é wògnjovj pòddac tak, że pòprzèdnè zatargj s sąsednémj pòganskjmj narodamj béłé le żarté v pòrównanju s tim barbarzinstvę. Gótovje przépłénęlé na trzech statkach z Kandinaviji do Pòmòraniji, pòplundrovalé dróbkę é wudalé sę, jakto lud vędrovni, dali v krôj, a pòtemu jaż nad czôrnè mòrze do pòłudnjowovschòdnéch Słovjan. S Présôkamj é Saxonczékamj béłé wòd czasé do czasé mêłè spòré wò grance, przé czim sę bez pòticzk njewòbeszło. Ale to béłé narodé jednèho é teho samèho véznanjô s naszémj przódkamj, to je vjaré naturalnè; dopjèrzé jak sę chrzescijani do jejich granc zbliżélé, przébrałe té spòré décht jinszi, ale nje lepszi charakter. Ju v dzevjątim vjeku pò narodzenju Christusa zaczęlé wòchrzconi pòganj na tutejszéch Słovjan napadac, a to jedénje njbé dlô teho, że wònj bélé é chcelé wòstac vjèrnémj svèmu Bògu, chtérèho ju wòd njepamjętnéch czasóv tczélé é jim sę dobrzé vjodło; bò wònj tczélé é szanovalé swòjich starszéch, jejich mòvę, chtérô njedozvôla cézozemcam do jejich vévnętrznéch sprôv sę mjeszac. V dzesątim, jédnôstim é dvanôstim vjeku p. Chr. mjèvalé wònj zacętè bjtvé s chrzescijanamj, co zamjerzélé sobje jich czésto zawòjovac abo przénômnj jim stôrą, mjlą, naturalną vjarę védrzèc, mészląc, skòro takj vstęp mdą mjec, to jich s czasę gvésno véuarodovją é jim całi krôj wòdbjerzą. Czeho sąm mjecz njmógł

dokònac, to s chistroscą pòłaczoni dokònêł (bjałkj). Jednak dzeje naszéch przódków, jak é stôréch Présôków s Létvjnamj, vékazéją, że trudno je valczéc s narodę, dze kòżdi sę stavj v wòbronje swòjè wòjczézné, v wòbronje zemje svéch przódków, zemje svjętè, v wòbronje vjaré é mòvé swòjich starców é prastarców; kjej mu béle kąt służi za pòmjeszkanjè, dze wòn na svèho vroga czatéje. — Zvéczajnè wuzbrojenjè Kaszébów béło v néch czasach: tarcza, szabla, długjè noże é pèkj, a wu mòżnjêszéch jesz pancerz. Przé wòbleżenju ząmków abo mjast wużivalé wònj Kamjenj, grąnków s varę abo gòrącim wòleję é gaténku wògnja, pòdobnèho greckjèmu. Przed wòjskę njosło sę chòrągjev. Także mjelé wònj muzikę wòjskòvą. Na dowódcę vébjèrało sę teho, chtéri sę ju v jakj bjtvje dobrzé wôdznaczêł. Bògatszi gòspòdôrze dostôrczalé kònnjcę. Pò całim kraju béłé v różnéch mòlach ząmkj do zachòvanjô vszétkjch drogjch rzeczi é kòsztovnosci, wòsoblévje pòdczas wòjné. Takjè ząmkj, też grodamj czélé gardamj zvąnè, leżałe zazvéczôj nad jaką wòdą a mjałé zresztą wòkòpé é vałé ze zemje, czasę barzo vésokjè, na chtéréch vągardé é drzevjanè vjeże sę znąjdovałé. Pòdczas pòkòju bèłé takjè gardé lécho zaludnjonè, bò do njch njevjele rolè nôleżało. Jedénje ve vjêlgjè svjęta abo pòdczas targu zgromadzéłé sę v njch różni lédze zbliska é zdôleka; abo kjej jakj njeprzéjacèl sę zbliżêł, tej sę lud do njch garnął a na vjeżach czatovałé dzenj é noc znacznè varté. Navet jejich vsé béłé tak zbudovąnè, że zazvéczôj le dva vichòdé mjałé. Na samim vestrzódku znajdovało sę vjèc mêłè jezórko abo stôv, czasę też le błotko, wòkòło chtérèho béłé wògródkj é pôrę chałépk; to vszétko wòkrąża szérokô droga, nad chtérą sę jedno gburstwo

pò drégjm zakłôdało, wòstävjvszé wòprócz rému na budinkj: chécze, szopę, stodołę, chlèvé, jesz kjle prętóv na założenjè wògroda. Vtéle znajdovałé sę gumna. Przé kòżdim vichòdze czélé drodze ze vsé provadzący béłé vrota, abé chòva tak letko ze vsé njmògła vinc, a vjlcé é jinszè drapjeżnè zvjerze nje tak chutko co vénékac abo vévlèc. Mjast wòtvarléch, handlovéch béło njevjele, ale njechtérè bèłé barzo wòbszèrnè. Na dogòdnéch mjescach stojałé wòdwòsóbnjonè: młiné, karczmé é pustkòvjô.

11. Vjara.

Vjara Słovjanskô naszéch przódków béła naturàlną, pòdobną do vjaré sąsednéch narodóv: Létevsko-préskjèho, Saxonskonjemjeckjèho, Szvèckodunskjèho czélé skandinavskjèho. Wònj vjerzélé v jednèho Bòga, jako nôvéższą jistotę, chtérè sę bòjec béło trzeba vszétkjm lédząm, jako słabim stwòrzenjąm, bò v jeho mòci vszétko leżało é leżi. Tę jistotę béło é je trudno lédzkjm rozémę wògarnąc é ji jakjkòlvjek kształt nadac. Dlò tého slèdzélé naszi przódkovje za jeho nôbarżi vébjtnémj przémjotamj, a tę nalezlé wònj vjd czélé svjatłosc, czôrnosc czélé cemnosc, spravjedléwòsc czélé prawo, żécè czélé żiwòsc, smjrc czélé mór, gòscinnosc, szczescè abo njeszczescè v żecu człovjeka; a nó to vszétko mógł Bóg swój vpliv vévjerac é vévjèrêł. Ztąd pòvstałé né wutwòré: Svjatovjd, Rugovjd, Czart czélé Bjès, Prôvè, Żiva, Jarovjd, Mòra, Mór, Svarzécèl, Radogòsc, Krôsnjęta, Pjorun, Mumacz, Wupjoré é t. d. chtérè mjałé béc pòstrzednjkamj mjèdzé Bògę a lédzamj. Abé tim fingòvąnim pòstrzednjkąm czélé patronąm dac jakj kształt, vzęlé wònj za pódstavę lédzką pòstac é pòdodôvalé ji jesz njechtérè częsc, abo jè dublovalé, wòsoblévje té, v chtéréch sę nôbarżi

mòc décha àbo cała wòbjôvjô, jakto głova, ręce. A vjęc béła to poëticznô forma, bez chtérè é mé, baro wòsvjeconi chrzescijansci mądrzelovje, v dzevjncnôstim vjeku pò narodzenju Christusa sę wòbenc njmóżemé, n. p. pòstac gòłąbka.
Wònj vjerzélé v njesmjrtelnosc dészé, vjerzélé v nadgrodę za dobrè a karę za złè wuczinkj pò smjrci; jak nas wòprócz pòdanj pjsmjennéch znéch czasóv przekònéją dzisejszè pòvjôstkj wò zaklętéch ząmkach, pałacach, kòscołach, wò pjjôkach, marnotrôvcach, macechach, é jinszéch njegòdzévéch lédzących, chtéréch bjès v swòję mòc dostaje é pò smjrci jejich dészę zabjèrô; wò nocnéch jazdach, hajtach, stękanjach, szpukòvanjach é jinszéch wòbjavach wumartéch, jako pjes, kòt, bula, konj pòkutéjącéch tak długo, jaż jich jąkj spravjedlévi człovjek vébavj abo wòd Bòga naznaczoni czas pòkuté mjnje. Ztąd tèż pòchòdzi zvéczôj jesz pòdzisdzenj praktikòvąni vénoszenjô słomé pò wumarłim na spòkójni môl, n. p. na mjezę, na grancę, v kącék wògroda, abé déczéezka tę, jeszle ji sę njewudô zarôz do Bòga sę zbléżéc, mògła spòkójno swòje grzèché wòdpòkutovac a njepòtrzebòva sę pò svjece vałęsac abo pò pòvjetrzu latac; także zvéczôj rzucanjô vjetevk na mjesce, dze kòhu mòrdèrcé zabjlé. Nje bez znaczenjô je tèż végônjanjè stôrèho roku, majóvka, scinanjè kanje é pôlenjè wògnjóv na sv. Jąn, nazvé: Gòdé, Jastré, Zelonè Svjątkj, Vrij é t. d. Ale wò tim pòzdnj vjci. Swòje nabòżenstva wòdprôvjalé naszi przòdkovje pòd gòłim njebę na môlach z nôtéré pésznéch, abé tim barżi bélé natchnjoni do chvałé Bòskjè, pòsèłając mòdłé błagalnè wò szczestlèvą przészłosc abo dzękczenjenjô za wòdebrąnè łaskj; dlô teho tèż nôvjci jejich svjęt przépôdało abo pòdczas sèvóv abo pò żnivach. Takj môl wòznôczêł kam, na chtérim xędzovje

wòfjaré przez lud przéprovadzonè abo przénjosłè, jakto co wòd chòvé abo z pòlnéch sprzętóv, wòdprôvjalé. Prze takjch leżnoscach bivałé é sądé na vjêlgjch zbrodnjôrzi, jakto zdrajców wòjczézné, zbójców, njeprzéjaceli, na jakjm szkaradnim wuczinku schvôconéch; a kjej chtéren wòstêł na smjrc skôząni, tej tu tákòvą sę zarôz vékònało. Jeszlé to chrzescijana trafiło — co za krzék pò całim chrzescijanskjm svjece, że pòganj, barbarzincé swòjim bògąm lédzi wòfjaréją, — krzék, jak kjej varné na zajca bjją; — bò że chrzescijanj do téch krajóv nad Baltékę jak vjlcé lezlé é ju nje pòjèdinczéch Saxônczéków, Véndóv, Présôków, ale tésącamj Bògu chrzescijanskjèmu na wòfjarę kładlé, jakto Karól, jesz vjêlgjm zvąni, biskup Absalon, Krziżôcé s czérnim talalejstvę, wò tim cét! cét! cét! — Njedalèk wòd wòfjarnèho kamjenja bèł zazvéczôj smętôrz czélé mògjłkj, dze wumarłéch chòvalé abo pòpjelnjce, tèż urnamj zvąnè, wustôvjalé. Té nôbòżenstva béłé pòdług wòkòléczności é wuspòsobjenjô zgromadzonech vnet smutnjêszè vnet vjeselszè, co navet wubjór xędzóv ju pòczęsci wòznôczêł, tak nosélé sę ti, co Svjatovjdovj, Jarovjdovj, Živje służélé, bjêło é mjelé bjêłèho kònja, sivka czélé szémla, a zôs ti, co Czarta czélé gnjev Bòżi mjelé wubłagac, czôrnô é jejich konj bèł czorni, rap. Takj konj mjêł vjêlgjè znaczenjè przé przepòvjednjach, wòsoblévje Sivk xędzóv Svjatovjda na Runjji, dze Arkona béła długj czas formalnje Rzimę dlô vszétkjch pólnocnéch véznacóv vjaré naturalnè. Sivka jeden krok mógł wòjnę abo pòkój sprovadzéc. Puszczanjè kavlóv béło pòdrzędną rzeczą, dze cetno abo bjêło szczescè, a zôs lécho abo czôrno njeszczescè znaczéło. Vwògule mjelé xędzovje v pòzdnjêszéch czasach baro vjêlgjè vpłévé, jak sama nazva pòkazéje, gdeż to słowo xądz

gvésno je s vérazę xężéc spòkrevnjonè é mò wòznaczac, że jejich stósénk do Bòga je pòdobni jak xężéca do słoniszka. Z tè samè przéczéné nazvalé sę svjecci zvjèrzchnjcé xążętamj. Słova pòlskjèho mjesąc Kaszébj njeznają. Njèbéła to vjara wòbjavjonô, le z nòtéré rzeczi vzętô, dlô teho szło to pòtemu, jak na vzę górę, na bjj zabjj é vszétko muszéło v gruzmakj jic — wò mjłoserdzu njebéło mòvé, a cész dopjèrzé wò zachòvanju czeho na pamjątkę. V ti wòjnje njszczenjô svjeckjè é déchòvnè władze sobje pòmôgałé — co mjecz njepòrąbjêł, sekjera njepôdruzgòta, to wògjen pòchłonął. — Całè hordé sprovôdzalé różnj herztovje na vétępjenjè naszéch przódków s jejich vjarą njewòmal ze vszétkjch stron svjata: z pêłnja, wòd zôchòdé é wòd północé. Rzim, przez Pipina é Karola pòdbéchtąni, ju na vszétko zezvôlêł, kjelè jeho mòc é władza sę rozszèrza. — Bóg je cerplévi, ale spravjedlévi! Dopjèrzé v naszéch czasach bjerzą vałé dzejóv lédzkjch décht przecivni kjerénk. Présôcé terôz pòstępują ku północé, ku pêłnjovi, ku zachòdovj a mé s njmj, abé njespravjedléwòscé é krzivdé, naszim przódkąm vérządzonè, wòdvetovac.

12. Nôwukj.

Tak vjêlgjch nôwuk, jakjè dzis v różnéch częscach svjata pańéją, njmóże nicht wòd Kaszébóv v néch czasach vémagac. Xędzovje wumjelé czétac, pjsac é rachòvac, także starszézna é czarnoxężnjcé. Jejich pjsovnjô nażèva sę runską wòd słova runąc, t. j. padnąc, głos védac, n. p. Zagrzmjało, runęło stôri babje v d . . . . é t. d. Njechtérzi wuczoni chcą tę nazvę véwòdzéc wòd rznąc, vérzénac, a to dlô teho, że runé sę nôvjci na drzevje vérzinało. Tak nazèvô sę njemjeckjè „Sägeblock" pò Kaszébsku rona. Szkòda, że pjsôrze chrzescijansci staralé sę tę pjsovnją, jak vszétkjè jinszè pòmnjkj

naszéch przódków, pòganskjmj zvąnè, décht czésto vétępjc. Z teho, co do nas doszło, je vjdzec, że wònj mòglé kòždi głos barzo dobrzé wòznaczéc, mając na kòždą samogłoskę dzisejszè wòd lacinnjków nąm przévlekłè pjsovnjè pòrę znaków abo wòdcenj jednèho é teho samèho znaku, na a trzé, na e pjnc, na o sztéré, na u dva, ale na i le jeden. Pòdobnè pjsovnjè wužìvałé sasednè narodè, vjarę naturalną véznającè, jakto Skandinavcé. Połudnjovi Słovjanj, granjcząci s Grekamj é Rzimjanamj, mjelé znacznje wòdmjennè abècadło, a pòczęsci é vjarę. Jejich pjsovnjô, chòc le v Dalmaciji, wužìvô sę é za czasóv chrzescijanskjch, a nazèvô sę glagòlitą. Czé Vénckosłovjanskj naród pjsąnè prava pòsôdêł njeje décht dovjodłè, ale ze vzględé na wògulni stan wòsvjaté, religjnè rozvjnjęcè, handel tak v kraju jak é se sąsednémj narodamj, navèt przez mòrze se Szvèdamj a za pòstrzednjctvę połudnjovéch Słovjan s Grekamj, co często é gęsto v naszéch stronach znalazłè pjenjądze greckjè dowòdzą; na vjêlgj pòrządk v mjastach handlovéch, jakto v Jumnach czélé Gumnach, co bèło tej nôvjkszim mjastę v krajach pòganskjch Europé, v Szczecénje, Kòlbrzegu, Gdąnsku, Nakle Bjêlgardze, Starogardze, Lubece è jinszéch; na pòrządnè rzerzbjarstwo é trvałą malaturę v njechtéréch bóżnjcach é t. d. przépuscéc trzeba. Spòré mjêszè vôgj roztrzigêł szêłtés sąm, abo sobje jesz vezvêł do pòmòcé przésęznéch, czasę é całą gromadę przez wòbesłanje kòzła zwòłêł; rzeczé vôżnjêszè, jakto wò wòjennéch vépravach, rozprôvjałé sę na zjazdach wòkręgòvéch, v chtéréch głóvnje starszézna, z pòjedinczéch gromôd vésłąnô, zarządca wòkręgu é xądz wudzêł bralé. Przéséga bèła nôlépszim dowòdę v jakjkòlvjek spravje, bò krzéwòprzésęstwo béło wu naszéch pòganskjch przód-

kóv rzeczą njeznąną. Po mjastach béłé wòsóbnè dnje sądòvè v kòżdim tidzenju véznaczonè. Tidzenj mjéł, jak teròz, sètmé dnjóv. Wò gòdzénach njebéło mòvé. Słoniszko, gvjôzdé é xężéc béłé nôlepszim zègòrę jak é kompasę dlô żeglarzi na mòrzé. Kòżdi Kaszéba znêł fórmana, babé, vjtrzenkę é t. d. nje tak v xążce, jak na njebje. Rok dzeléłj sę na lato é zémę dodając nôzimk é pòzimk, abo też na trzénôsce xężéci pò 28. dnjóv, dze ale s czasę béło trzéba pòrę dnjóv dodac, abé pòczątk roku vjedno tę przépôdêł, dze teròz nasz pòzimk sę zaczinò, t. j. na pòczątk marca.

13. Mòva.

Mòva nasza Kaszébskosłovjnskô je dzis bezmała ta sama, co przed tésącę é vjci latamj, bò jè njevépaczélé wuczoni papugovje, le ją prosti lud przechòvêł. Tak brzmją na dvuch grobòvéch kamjenjach v Mjkòrzinje, vsi pòvjaté Ostrzeszovskjèho, przed dzesinc latamj nalazłéch, napjsé, runamj veražonè a tu Kaszébskosłovjnskjm abècadłę vjèrnje wòddąnè: 1. „Zmir Kmjet Prove." 2. „Zmir Wòjin Bochdan z Lnavoji." Co kòżdi Kaszéba — chòc to ju przénômnj tésąc lat wupłénęło, jak te napjsé są vékutè — dobrzé rozmjeje. Że tedé wòvedé v nj sę znòjdze jakjè préskolétevskjè abo skandinavskjè słowo, pochòdzi z stósénków, v jakjch naszi przódkovje é mé s témj narodamj żélé é żéjemé. Wòné mjałé vszétkjè jednę é tę samę naturalną vjarę, provadzéłé mjèdzé sobą żnaczni handel, przé czim é bez mèłéch wutarczk sę njewòbeszło, V ten spòsób przechòdzéłé bez wuvôgj, bez spòstrzeżenjô vérazé z jednè mòvé v drégą. Pjrszi béłé nadęti Rzimlanj, co njechcelé njck wò kaszébskosłovjnskj mòvje vjedzec — le łacinską vszędzé szèrzéłé, gvésno v ti mésli, że njma lepszèho strzodka do vétępjenjô a przénômnj do wujarzmjenjô jakjèhokòlvjek narodé, jak jemu jeho mòvę macerzinską védrzèc é tim spòsobę dovjesc, że wòn je głupi, déc!:t czésto głupi. — V jejich slade vstąpjéł pòtému jinszi naród; ale ten sę dêł ju do njèjakjèho mjłoserdzô nakłonjc. Dra. M. Lutra katèchizm je pjrszô xążka, chtérô na Pòmòrzu v kaszébskosłovjnskj mòvje zpòd prasé vészła. Tak jidze do lepsza é je nòdzeja, że przindą kjedesz czasé swòbòdnè. Ale vstid é sromota vszétkjm Kaszébąm, chtérzi, zrobivszé v nêwukach pòstępé, v swòje vłòsnè gnjôzdo smrodzéć é smrodzą, a sława wuczonim pòbratimcąm Mòskôląm é Czechąm, co njejedno dzéłko wò mòvje kaszébskj napjsalé é dalé drékòvac. — Ju je vjélgj czas, abé żóden Kaszéba sę njevstédzéł pò kaszébsku gadac; bò chtéren to rubj, tęn gvésno njgdé njepòméslèł, że wòn je zbójcą przecivko swòjim starszim, że wòn je zbójcą przecivko swòjim bracąm é sostrąm, że wòn je zbójcą przecivko swòjim krevnim

é przéjaceląm lat dzecinnéch; jednim słovę, że wòn je zbójcą przecivko swòjému całému narodovj. „E svjnja zabéła, że prosécę béła." Przeklętim bèł, je é bądze na vjeczné czasé kòżdi, co njetczi swòjich starszéch, jejich mòvé; a trzé razé przeklętim, chto sę vstédzi swòjè mòvé macerzinskjè

Donjesenjè literackjè.

Wu xęgarza T. Bertlinga ve Gdąnsku njedalèk vésokjè brąmé przé garbarskj gasi są do nabécò następującè xążeczkj pò dołączoni cenje.

		strzèbrznjkj.
0.	Pół kòpé Szętopórk	1
1.	Rozmòva Pòlòcha s Kaszébą. Drégjè védanjè	2
2.	Xążeczka dlò Kaszébów	1
3.	Pjnc głóvnéch wòddzałów evangjelickjèho Katechizmu	1
4.	Doradé lèkarskjè	2
5.	Skòrb Kaszébskosłovjnskjè mòvé. Pjrszi seszét	15
6.	Sto frantovek z południowéj częscj Pomorza Kaszubskejgo	15
7.	Cztéry Rozprawy i jedna Szętopórka	3
8.	Dwie Rozprawy o Poddanych . . .	2

Chtéren tèż przedpłatę przijmuje na:

1.	Kaszébskosłovjnskj krajobròz Prés zachòdnéch ve vjélgjm formace mapòvim. Jeden exémplòrz	15
2.	Słovnjczk kaszébskosłovjnskjè é njemjeckjè mòvé s krótką grammatiką kaszébskosłovjnskjè mòvé, . .	25
3.	Wustavé Słovjanskjèho Tovarzéstva Wòbrazów s roczną płacą . .	6

Tak té rzeczé, jak é drégj seszét Skarbu kaszébskosłovjnskjè mòvé mdą gòtovè na koncu 1867 r.

Védavca Dr. Florjan Cenòva. Bukóvc przé Terespòlu.

Czòrnoxężnjk J. Hauffe. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb
Kaszébskosłovjnskjè mòvé.

Zòrko do zòrka, a bądze mjòrka.
Bòga vzévôj, a ręce przékładôj.
Beż prôci njma kòłòczi.
Żóden mêster z njeba njespôd.
Jesz sę takj njewurodzêł, cobé vszétkjm dagòdzêł.
Przipovjescé Kaszébskjè.

E głépc błiszczi, kjêj pésznè ruchna vłoži,
Jedénje — pókj gębé njewòtwòrzi.
Vjedzé é prócé njech to mądri szukô,
Jakbé wòd smjrcé sę bronjł nôwuką.
Hitopadeza, bôjkj stôrojindijskjè.

Oj bjedni chłopje! Za cóż mj łza płinje,
J sérce bjje, misląc o tvim czinje? . . .
Ach! żal mj cjebje, bjedni Słovjanjnje!
Adam Mjckjvjecz.

Pjrszè xęgj drégj seszét

védêł

Dr. Florjan Cenôva,
Wòjkasin ze Sławòszéna.

Czôrnoxężnjk J. Hauffe.
Svjecè, 1868 r.

Spjs rzeczi czélé tresc:

strona.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. — Nr. VII.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąńskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

20. Wòkrąg Sztumskj v regenciji Kvjdzinskj mô 12. mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Kiszpòrk (Christburg). Sztum (Stuhm).

II. Vsé é pustkòvjô:

Ankjemité.

Balewo, v. é f. Barlevjce, v. é f. Bąmgarcék. Bąmgart. Bènowo. Bjèłôgóra (Weissenberg). Bliznjce. Blónôkj. Bòrovimłin (Heidemühle). Bruszvałd. Brzoze, Wòstróv. Budzész. Buchvałd. Bruk. Brzozóvko. Dzevjncvłók.

Cegjelnjô (Ziegelscheune). Cigòs. Czevskôwòlô. Ciglerówka. Czerzpjęta. Czerzvjonidwór.

Dąbrova. Dąbrówka, njem. é préskô. Dwórk.

Góraj. Górkj. Grunvałd (Grünfelde). Grzimała. Gjntroj. Grynajné.

Hohéndorp. Hômer. Chòjté.

Jigłé. Jordankj. Jurkòvjce (Georgendorf). Kòmjèrowo (Kamerau). Kuxé. Kylbron. Kitelsfora. Kalvé. Kątkj. Kizlinkj. Klècèvko. Klècewo. Kòłoząb. Kònjecvałd, Konradzvałd. Krestudé.

Lasé. Lichtfeld. Lèvark.

Łabé. Linkj (Linken). Litevkj (Lautensee). Malewo. Mątkj. Mętę. Mjerunj, Njerunj, Mjęté. Mjchòrowò, Njchòrowo. Mjkołajkj, Njkołajkj. Mlèczewo. Morajné.

Nòvôvjes, v. é f. Novitòrg (Neumark). Novidwór. Nowodwòrskjèpòle.

Parparé. Pastvjska (Montauerweide). Pjerzchòvjce (Portschwejten). Pjetrzvałd. Pòdstolin. Pòdząmczè (Vorschloss). Pòdząmk (Schlosstadt). Pòlaszkj. Posilija. Pulkòvjce. Perklice. Polixé.

Ramuté. Ramzé, vj. é m. Rejewo (Rehhof). Rózenkranc. Richęndrizé. Sandhubé. Stôrôvjes. Stembark, v. é f. Stanowo, vj. é m. Sadłukj. Stôritôrg (Altmark). Straszewo, v. é f. Svjnjôgrupa, v. é karczma. Szadrowo, vj. m. é szl. (Czardau). Sząviza. Szpjtalnôvjes. Szropé. Sztumskôvjes. Sparowo. Stôrôvjes. Sledzóvka. Tesendorp. Tralewo. Tropé. Trzcano (Honigfelde). Taszendorp. Télkvjce. Tivezé. Trękvjce. Tilendorp.

Vaplewo. Vaplèvko. Vatkòvjce, vj. é m. Vęgré. Vjlczewo. Villenbark, Vjlnjjô.

Wòstróv. Wużnjce, vj. é m. Wòlszóvka (Ellerbruch).

Zajezerzè (Hintersee). Zavalidroga.

Pjrszi męedel pòvjôstk.

1. Złi duch za kòmòtra.

Bèł to rôz wòjc, ten mjêł se swòją żoną sètmjoro dzeci, a ga to wósmè mjało przinc na svjat, mjało sę wurodzéc, têj przészedł złi duch do njch zazdrzec. Jak to mêłè sę nalazło, chcêł wòjc mjec kòmòtra, ale njcht njechcêł ze vsé stojec, bò wòn bèł barzo wubògj. Tak wòn sę vêbrêł pò kmòtróv do jinszè vsé. Gdé wòn jidze przez las, na-

lèze sę złi duch — ten sąm, co bèł v gòscénje — do njeho a pitô sę, dze wòn jidze. Wòn rzekł, że wòn szukô kòmòtra do svèho wòtroka. A ten złi rzekł: „Jô bądę tèż stojêł, kjê le Té téch dvuch jinszéch mdzesz mjêł.“ Pò réchcénach pòvjedzêł wòn sobje drist: „Jô jem terôz chrzestnim wòjcę teho wòtroka é mąm do njeho prawo na pjsmje; ale jô jeho réchli njevezné, jaż ga wòn bądze trzé lata stôri.“ Têj wòjc chòdzi lik płaczącé a złi rzecze:“ hoja, njepłaczé, wòn nôleżi mje.“ A ga ten wòtrók bèł trzé lata, tak wòn mógł vnet kazac, Pąn Bóg mu dêł, że wòn bèł jak jakj xądz, a rzekł wòjcé: „njepłaczéce, wòn mje njekrégnje.“ Jak przészedł złi duch, vzął wòn bibléją, jidze do xędza é rzecze jemu: „tak a tak to je, mój wòjc mje mô przedąnè złèmu duchovj.“ Têj jidze xądz s njm v cerkvją a jeho przeżegnô. Jak wòn jeho mjêł przeżegnąnè, jidze ten wòtrók buten z cerkvj, a złi duch lik przé njm stojêł. Tu bèł vjêlgj kam. Nó ten kam wòn so sadnje é pòcznje kazac, co złi muszêł prêcz wòd njeho jic. Wòn pòtemu barzo chutko rosł é bèł prosti, jak jakô svjècka. Têj wòn chcêł jic na vędróvkę, a wòjc baro płakêł, jak jeho bògòsłavjêł. Jak wòn szedł na vędróvkę, dostêł wòn sę v jeden vjêlgj las é natrafiêł tę mòrdôrza; ten kléczêł na kòlanach przé jabłonj, na chtéri bèłê jabłka jedné mjodnè a jednè kvasnè, a to bèłé désze téch, co jich mjêł pòmòrdovąnè ten mòrdôrz. Mòrdôrz sę pjtô naszèho wòtroka, dokąd wòn jedze, bò wòn mjêł najęti wóz. Ten mu wòdpòvjedzêł, że jedze do pjekła, abé dostêł swòje pjsma trégj. Têj mòrdôrz rzekł: „pétôj sę tèż, dze jô przindę pò smjrci do legnjenjô.“ Wòn przéwòbjecêł, żebé jemu to spravjêł. A ga wòn przészedł do pjekła do dvjerzi, tak wòn zaklepêł. Têj wònj, ti zli

duchovje mu wòtemklé é pitalé jeho sę, co wòn chcêł. Wòn rzekł, że wòn chcêł mjec swòje pjsma nazôd. Têj tę njebèł ten zli duch, chtérèmu wòn bèł zapjsąni, é wònj muszelé za njm trębjc; a ga wòn przészedł, to wòn kulavjêł, bò wòn bèł wułomni, té pjsma mjêł wòn vkòlanje; ale wòn jè muszêł mu védac. Pòtemu sę tèż ten wòtrók zapitêł, dzebé przészedł ten a ten mòrdôrz do leżenjô. Têj wònj rzeklé: „Na Remjaszovè łoże, dze są brzetvje é noże, na chtéréch wòn mô leżec. Tę wòdpòvjèdz mjêł wòn sobą dlô njeho vzic.“ Ta pòdróz dèrova cali rok; a ga wòn zôs przéjachêł do mòrdôrza, tęj ten jesz vjedno kléczêł, a bèł décht cali wòbrosli. Ga wòn do njeho przéstąpjêł é jemu rzekł: tak a tak vpjekle pòvjedzelé; a têj jeho przeżegnêł, to wòn spôdł do grépé jak proch, a jabłka vszétkjè zgjnęłé, bò to bélé anjołovje. Jak wòn przéjachêł dodom, têj wòjc jeho njmógł pòznac é pitêł sę: „Jes té to, Ernst Fridrich?“ A wòn rzekł: „Jo, tatku, to jô jem.“ Tak wòjc na kòlana a płacze; ale wòn rzekł: „Wòjcze, njepłaczéce, jô jem v dobrim stąnje, jô mąm pjenjądze, jô mąm vszeho bókadosc.“ Pòtemu jidze wòn do xędza; ale xądz jeho njepòznêł é pitô sę jeho, co wòn zócz bèł. A wòn wòdpòvjedzêł: „Jô jem ten, cosce Vé ho przeżegnalé.“ Tak xądz rzekł, wèn mjêł do njeho béné jic; ale wòn njechcêł. Têj xądz jeho jesz rôz prosêł é rzekł: „Té môsz béc xędzę.“ A wòn nó to: „Njè, jô njebądę xędzę; jô chcę so jesz wòbezdrzec, jakto v svjece jidze. Njnja wòstanjce s Bogę, a jô pudę svą drogą.“ A ga wòn vjele krajóv wòbszedł é różnéch lédzi pòznêł, vrócêł wòn sę dodom do swòjich starszéch, chtérzi pòtemu jasz do samè smjrcé przé njm barzo dobrzé sę mjelé. (Garno).

Dvje kòpé Szętopórk.

I. Wòczepjné.
A té vjąnku levędovi!
Njespadnjże z mòjè głové;
Bò kjê té rôz spadnjesz,
Têj vjci ju njewòsadnjesz.
(Żarnôvc).

2.
Mòja panjè matko!
Trzémòjże mje głôdko,
Wòd njedzelé do njedzelé,
Co mje bądą knôpj chcelé.
(Kamjenj).

3.
Jasz jidze drogą,
Marinka len pjele;
Wòn do njè gòdô,
A wòna sę smjeje.
(Kamjenj).

4. Przé kòlibce.
Pòszła njevjasta
S kurôszkę do mjasta;
Bò ji njechcêł reno pjôc.
Zapjêł ji na drodze,
Wuceszéła sę srodze;
Pòj kurôszku dodom pjôc.
(Bjechóvko).

5.
Leci wòda wòd wògroda
do samèho Gdąnska;
Czôrnè bòté do robòté,
czérzvjonè do tąnca.
(Lépjnkj).

6.
Gąsór pjerze na jezerze,
A mój mjłi jinszą bjerze —
Njechle bjerze, njechle rôczi,
Wò mje Pąn Bóg njezabôczi.
(Stężéce).

7.
Ach vedle lasa, vedle zelonèho —
Njevjdzelésce dzèvczéca mòjèho?
Vjdzelé, vjdzelé! sztéré mészkj gna,
A sama pjątô czôrnéchnè wòczka mja
E różczką jè pògônja.
(Stężéce).

8.
Ej pòwòli, pôwòli
Chòdzi kurk pò roli,
A kòkòszka pò rzisku —
Kòchôjma sę braciszku.
Łup cup, łup nóżka vnóżkę—
Skòczêł kurk na kòkòszkę.
(Skarszevé).

9.
Chòdzi svjnka kòle młinka,
wògoneczk pòdnosi;
A szevc za nją, jak za panją,
wò szczecinkę prosi.
(Tuchòlô).

10.
Pòmarł Matusz, pòmarł;
pòchòvac ho trzeba:
Kałdunę do góré, zębamj do njeba.
Wòn méslêł, że jeho désza
mdze zbavjonô,
Bò budla gòrzêłkj nad'njm
zavjeszonô.
(Luszkóvko).

11. Szvjrgòlenjè.
Széré, mészé v kąt!
Chtérô slepô,
Njech wucèkô;
Chtérô głéchô,
Njech pòsłéchô.
Széré, mészé v kąt.
(Puck).

12. Zabôvka s dzeckę.
:,: Varzéła mészka krépkj: :,:
Temu da, temu da, temu da,
temu da;
Temu główkę wurva é pòleca!
fjr fjr fjr!
E tują (pòd bródkę) schòva —
gidlé, gidlé, gidlé!
(Srakòjce).
13. Zabôvka s psę.
:,: Zdechł pjes! :,:
Przészła wòsa
Do psèho nòsa;
Przészła sròka
Do psèho wòka;
Przészła mucha
Do psèho wucha;
Przészła vròna
Do psèho wògòna;
Przészłé kaczkj,
Pòmaklałé pò brzuszku:
Tu są flaczkj.
Przészédł vjlk, pòłacénje lupus, pònjemjecku Volf!
(Vałdowo).
14. Gra v lési wògon.
Lési, lési wògon!
Kòmu jô ho pòdąm?
Mèmu mjłèmu!
Co njereno vstaje,
Kònjkąm wòdé njedaje;
V lôzł mj na murk,
Vèpjèł mj żurk;
V lôzł mj na pòlécę,
Zjôdł mj gòmulécę;
V lôzł mj do kòmòré,
Zjôdł mj sztéré wòłé.
(Pajèvno).
15. Gra v svjnkę.
Svjnka leci, — Mò pjnc dzeci;
Chto ją részi, — Ten pasc muszi.
(Bukóvc).
16. Zabôvka s dzeckę.
:,: Dum, dum déc, :,:
Pjętą v rzéc! v rzéc! v rzéc!
(Sławòszéno).
17. Także.
A kukuk! kukuk!
Stréch babę wutłukł.
(Zdrada).
18
Szèper nékô, — Kòzé békô;
Szèper gnêł, — Kòząm grèł.
(Vjèrzchucéno).
19.
Jôm mêli rzeznjczk,
Mąm wòstri knipjczk;
Bądę rzezèł celęta
Katolékąm na svjęta,
Ale létrąm njc,
Bò njechcą pòscic.
(Sławòszéno).
20.
Wòrêł Jaszek, wòrêł, Kaszulinka pògònja —
Co navrócêł, to przevrócêł,
a wòna mu gąbkj da.
(Bjechòvko).
21.
Dzevczinko nasza!
Njechòdzé do lasa;
Bò tę chłop stoji,
Róznjczkj stroji;
Ptòszkj zabjjò,
Pjórka przepjjò;
Fonarzoszkj znje,
Précz pòvędréje.
(Kamjenj).
22.
Wòj végrêł, nasz pąn, végrêł!
Bò lédzi ze vsé végnêł.
A kata wòn dobrzé zrobjèł;
Teròz bądze v kòté robjèł.
Vrócéta sę lédze do mnje,
Bądę sobje pòstępòvêł skrómnje.
Lédze vészlé, lédze przészlé,
Bò ju bélé jednè méslé.
(Bjechòvko).

23.
Mò baba, mô baba pjenążkj
v lese;
Kjję ją, kjję ją, njech jè przé-
njese.
Daj pòkój, daj pòkój wubògj
bôbce;
Bò njese, bò njese pjenążkj
v czôpce.
(Vjelè).

24.
Żebés béła tak pòdcévô, jak
jes wurodlévô;
Njgdé bém ce njewòpuscêł,
je to rzecz prôvdzévô.
Ale wu ce pòdcéwòscé, gdébé
v kòszu wòdé;
Zôl sę, mòcni Bòże, tè twòjè
wurodé.
(Bukóvc).

25.
Matusz jidze przez vjes drogą;
Kaszka za njm fjk fjk nogą.
Ej njewòlno, Macku, bjc
Gòłą ręką v samę rzic.
(Starzno).

26.
Mòje dzèvczę drobno skôcze;
Vczerô dało a dzis płacze.
Vczerô dało ze svè wòlè;
A dzis płacze, że ją bòli.
(Hômer).

27.
Sztéré mjle za Varszavą
Wòżenjêł sę vróbel s kanją.
Jak sę sova dovjedza,
V sztéré kònje przéjacha.
Sadła sobje na przépjecku,
Dô so zagrôc pònjemjecku.
Vzął ją sobje vróbeł v tąnc,
Wutrępnął ją v mêłi pòlc.
Pòmaluszku, vróbeluszku!
Bò mje trępcesz pò paluszku.
Jak sę sova rozgnjeva,
Vróbla z pjórów wòbskuba.
(Svjecè).

28.
Tancova so réba s rékę,
A pjotrészka s pésternòkę.
Cébulą sę dzéwòva,
Że pjotrészka tancova.
Cébuléczko, njedzéwuj sę,
Veż pjotrészkę, vétancuj sę.
(Sławòszéno).

29.-30. Przé kòlibce.
1. Ha ha ha! kòtkj dva,
Szarè, burè wòbadva,
Pòlecałé do lasa,
Zaspjèvałé: hopsasa!
2. Żużu, żużu spac,
Bądze Kasza kòlébac.
Żużu, haha! kòtkj dva é t. d.
(Bjechóvko).

31. Także.
Żużu pupka do vjeczora!
Przindze nénka s cickę z pòla.
Żużu, żużu, bibibi, żużużu!
(Jastarnjô).

32. Bižu, bižu! pupko, do
vjeczora;
Przindze nénka s cickę z pòla,
Przenjese cé kaczkę é kôczora.
Kôczór płénje pò dębjnje,
Kaczka za njm pò buczénje.
Dożdżé kaczko,
Dąm cé cacko.
Njepòstoję, — Bò sę bòję
Teho pana, co mô kjeckę pò
kòlana.
(Bjechóvko)

33.
Hêj, hêj kuka!
Vedle buka:
Hi, hęhę! hi, hęhę!
(Sławòszéno).

34.
1. Sedzi vêłczek kòle drogj,
Wògonkę vévjjô;

Wòbzèrô sę v vszétkjè stroné,
Székòvnô bestijô.
2. Vêłczészcze sę wòżenjło,
Wuszé wòpuscéło.
A hu! a hu! a hu!
Co mje pòtim béło.
(Smòląg).

35.

Knôpj za mną, knôpj za mną,
Pòkj jem jesz panną!
Bò jak jò sę róz wòżenję,
Veznę knôpa, rznę wò zemję.
(Kòsowo).

36.

1. Pupkj jem strojiła,
Jak jem méłą béła;
Tatk mje vjedno chvòlèł,
Nénka sę ceszéła.
2. Ale teròz, żebé mje chtó pupkę zrobjèł;
Nénkabé szkalova, tatkbé mje wòbjèł.
(Pòledno).

37.

Abècadło, — Zjòdł pjes sadło:
Séka médło, — A pjes szédło.
(Svòrzewo).

38.

Wòżenjèł jem sę napółto s płaczę,
Njmjèł jem głové pòłożéc na co.
Na łożovjnach, na grochovjnach
Vespałasma sę, jak na pjerzénach.
Ram titi tamta, rąm tita ta.
(Żarnòvc).

39. Zaproséné.

Fôderku! Pòsléce té vasze vjskaléce
Do nasze wògarnjce, tę jidze:
Pupu, talala, tènènè, i hęhę! —
(Jizbjce).

40.

Szedł pjes przez vjes,
A séczka przez jòrkę;
Szedł pjes na pjwo,
Séczka na gòrzéłkę.
(Sławòszéno).

41. Psota.

Ta muca baranjò! —
Njesłéchò kôzanjô,
Anjè żódnè mszè,
Bò v nj je ful vszi.
Ej trzeba v nję chuchnąc
E wò zemję dmuchnąc.
(Sławòszéno).

42.-43. Tance.

Dżan, dżan s babulinką swòją,
Vêj, vêj! co za fjgle stroją.
Oj didé didé, oj didé!
Mja baba v brodze gnjdé.
(Sławòszéno).

44.

Wòd mjezé do mjezé
Chòjinka rosce;
Doździéle, dzeveczko,
Jaż cé wòbrosce.
(Szenurze).

45.

Marchalevskj dobri bèł:
Co zarobjèł, to przepjèł;
Przészedł dodom, żonę bjèł,
Dzecąm chleba njekupjèł.
(Vejhérowo).

46. Tąnc.

Didli, didli, dąm dąm dąm!
Jak pąn spjèvô, tak jò grąm.
(Puck).

47.

Szlé parobcé do karczmé, pòczną sobje radzéc:
Wò to tak, njbé tak, jak té dzewuszkj zdradzéc.
Kupjmé jim pjvka é tèż gòrzałeczkj,
E tak zdradzim nasze nadobnè dzeveczkj.
(Puck).

48.
Panje mój! jò proch Twój,
Żona mòja prochòvnjca Twòja,
Dzôtkj mòje ladenkj Twòje!
Véstrzelé, Panje, na chvałę
Swòję. (Vejhérowo).

49
Ej pjj pjvko, nje wòdę!
Kòchòj dzèvczę, nje babę.
(Kòkòszkj).

50.
Nasza Kasza pstrô, burô;
Co ju troje dzeci mô.
(Krokova).

51. Pòvjôstka.
Pòszedł chłop do lasa,
Wucął dąbka do basa,
A chójkę do skrzépjc —
Njerzekę vjei njc.
(Kôrlékowo).

52. Szczodrôkj Vjléją trzéch
króli.
Dobri vjeczór, szczodri vje-
czór!
Nąm pòvjôdają, że tu rogôle
pjeczą —
A jeszlé nje rogòla, to têj
chleba glenj;
Vasza désza mdze mja v njebje
szczodroblévi dzenj —
A jeszlé nje chleba glenj, to
kòrzczôk masła;
Vasza désza mdze sę dobrzé
v njebje pasła —
A nje kòrzczôk masła, to
svjnjèho cała;
Vasza désza mdze sę dobrzé
v njebje mjała.
Jedze, jedze pò leséci, pò
kjêłbaséci,
Vjeze, vjeze kjêłbas v kjêł-
baséci;
Czvjorgę kónjmj doch nąm
co przévjeze.
(Sławòszéno).

53. Scinanjè kanje v dzenj
S. Jąna.
Słéga: Rum, Rum z placé
naszèho,
Abé sę njestało co
złèho.
Szêłtés: A vè lédze ze vsé,
Pò co vé sę tu seszlé?
Vé njc njevjèce,
Vé njc njepòvjèce;
Jò vjèm — jò po-
vjèm.
Jò jem sin karcz-
marskj,
Kavalèr dzirzkj;
Mąm trénkj dwòja-
kjèho rodé,
Jedné dlò zdrovjó,
drégjè dlô wò-
chłodé.
Chto té trénkj zażivô,
Ten bògactva mjèvô.
Jò jè zażivaję
E bògactva mjèvaję.
Lesni: Njeszczestlévô kanja,
jakto té jes wòła,
Kjêj jes v lesê na
drzevje sedza;
A mé dodom kònje
gnalé
E cebje złapalé?
Pjc! pjc! — Dąmé mé
cé pjc —
Psim gnòtę, kòbélim
donôtę.
Kat: Môje mjłè matkj!
Strzezce vasze dzôtkj;
Abé njeprzészłé pòd
katovskj ręce,
Bò to nje jò tracę, le
prawo traci!
(Sławòszéno).

54. Zabòvka s dzeckę.
Kòsi, kòsi łapkj!
Pòjedzem do bôbkj.
Dô nąm bòbka mlèczka,
Dżadulink pjerznjczka
(Chòjnjce).

55.
Kaszka łésô a Mack gòłi,
Pòszlé wòba do stodołé.
Żebés té mje, jak jò tobje,
Bélébésmé ju przé sobje;
Ale té mje njc njeżécisz,
Kjê jò do ce, to té krzécisz.
(Bukòvc).

56.
Vêj, vêj jidze zéma,
Hêj, hêj pòrtek njema;
Vêj, vêj njedbało sę,
Ej, êj przepjło sę.
(Svjecè).

57.
Zagrzmjało, runęło
Stôri babje v dupje;
Njebéło, njebéło
Njkòhu v chałupje.
(Vjelè).

58.
Pòszła baba prac!
Napadła ją njepògòda,
Zabrała ji chustę wòda;
Néż tu baba v płacz.
(Kòkòszkj).

59.
Njmja baba robòté,
Kupjła so prosę;
A to prosę s krzévjm nosę
Pòsrało sę.
(Karvjô).

60.
Wòjas, jak zdéchêł,
Pôlcamj réchêł;
Bò bêł grôcz!
(Bór).

61.
V kòżdim kątku
Pò dzecątku,
A za pjèckę troje.
(Starzno).

62.
Na nj stronje gòj, gòj;
Zelenj sę môj, môj!
Tę pasturkj pasą wółkj,
Ptôszkj jedzą z grąnka.
A té, méłi Jaszku,
Njerobj mje krzivdé!
Jò do cebje vjedno chòdzę,
A té do mje njgdé.
(Pêłchowo).

63. Rozmòva.
Pjrdava! a dze mòja gęgava?
A té bsdzôrzé, przé sv. wòł-
tôrzé! Aleluja.
(Vjèrzché).

64. Tąnc.
Wu Kòscuszkj dobrè żécè,
Bò dêł talòr na przepjcè!
Rum tamta drata, rum tamta.
(Sławòszéno).

65. Tąnc.
Pòdkòveczkj, dajce wògnja!
Czé ta panna teho gòdna
Czé njegòdna,
Pòdkòveczkj dajce wògnja.
(Sławòszéno).

66.
Przésnjło sę Anuli v pòkòju
leżącé,
Że vjdza Jaszulinku pò mòrzé
płénącé.
Ej rébòcé, rébòcé dlô Bòga
żévèho!
Njevjdzelésce tę Jaszulinka
mòjèho?
Ej vjdzelé, vjdzelé, ale nje-
zévèho;
Pòstrzód mòrza płénącé mje-
czę przebjtèho.
Véskòczéła Anula z wòkna
vésokjèho

E vérva wòstri mjecz z bòku
Jaszinkòvèho.
Wòj vérva ho, vérva é sama sę
przebjła,
Swòje mèłè sérduszko na
wòdę puscéła.
(Pèłchowo).

67.

Hanka! Pasła baranka;
Pòd bòżą męką
S jedną ręką.
(Karvjò).

68.

Nasza stòrò Hanka
Sadła na baranka
E jacha przez vrota,
Zgubjła mjech złota;
Jacha dali przez brakę,
Zgubjła rzétną flakę;
Jacha jesz przez wórkę,
Zgubjła so kòrkę;
Nawòstaku przez łąkj,
Zgubjła tę mjech mąkj;
Vrócéła sę nazòd,
Zgubjła swój kabòt;
Baran zdechł,
Ankę v mjech.
(Przétoczéno).

69. Tąnc.

Lot és dót, Lot és dót!
Liza leżi v rovje;
Liże rzéc, liże rzéc
Naszi stòri krovje.
(Vjèlgòvjes).

70.

Wu naszèho starca
Mjelé pjeska Szvarca;
Wòbrosła mu kòprę dupa
A szalvjją ja- ja- jagòdé
Wu brodé.
(Vjelè).

71.

Józku, Józku! dze té bèł?
:,: Za góreczką jaja pjèł. :,:
Vépjèł, vépjèł mędel jòj;
:,: Pòtim pòszedł sobje v gòj. :,:
(Vjèrzchucéno).

72.

Mjchale ale
Kòbéła v kale!
Mjchèł za górą
S vjlczą skórą.
Kòbéła sévò
Pò mòrzé płévò;
Wuszamj vstrząsą,
Mjchała v rzéc kąszą.
(Svòrzewo).

73

Wòżenjèł sę stòri, sévi
Trzé njedzele przede żnjvi;
A vzął sobje żonkę młodą,
Szérovèł ji gębę brodą.
(Svòrzewo).

74.

Haló, haló! biszku buri,
Njerobj mje v płoce dzuré.
(Vjczlénó).

75.

Tini, tini, bąm bąm bąm!
Jednę kòzę mąm, mąm, mąm;
Njmąm ji co dac,
Muszę ją przedac.
(Vjczléno).

76.

Magdaleno, vstanj reno,
Pudzema na gèłkj.
Przindze Mjchèł, bądze kjchèł;
Bądze chcèł gòrzèłkj.
(Vjczléno).

77.

Dzèvczę, dzèvczę njewumje-
ròj!
Chtéż mje bądze pòrtkj pjè-
rèł?
Té vépjerzesz, vémęgléjesz;
Reno, vjeczór pòcałéjesz.
(Gnjèżdżewo).

78.
Hops Marichna, sérce mòje!
Jak jô wumrę, pòrtkj twòje.
Té vépjerzesz. vémęgléjesz;
Rozpóreczk tèż pòcałéjesz.
(Kòsowo).

79.
Dzèvczę, vspòmnj sobje,
Że jô leżêł dzis przé tobje.
Toc té leżêł jak bé nara —
A wu mje je jinszô mjara.
(Gnjèżdżewo).

80.
Stoja Kasza nad strumjkę
E nazva Jaszinka bikę —
A wòn sobje róg przépravjêł;
Tak ją wubódł, jaż ją skrvavjêł.
Wòna pòtemu narzèka,
Że człovjeka bikę nazva.
(Dąbrówka).

81.
Njevjdzêł jes mòjè żoné,
Njmô dupé z jednè stroné.
Vjdzêł jem vjlka v lese;
Twòjè żoné dupę njese.
A jô wòłêł: Vjlku pòłóż!
A wòn nô mję wògon pòdnjósł.
(Bukóvc).

82.
Njevjdzêł jes mòjè babé?
Za stodołą pase żabé.
Gvésno mésli, że to wòłé;
Nagônjô jè do stodołé.
(Bukóvc).

83.
Za stodołą, êj za naszą,
Tę dzèvczęta chòrovaszą.
Jedna drégj vémôvja —
Chtérô vjci z njch dosta.
(Brąmka).

84.
Pòszłé dzèvczęta za góré wòrac;
Kôzałé sobje Jaszinka wòłac.
Wòj Jaszku, Jaszku, té dwòrskj słéga!
Njmôsz pòrządku wu svèho płéga —
Nj tu sekjeré, nj tu topórka;
Bò môsz pòpsétè wu płéga kółka.
(Jizbjce).

85.
Njepudę jô dodom, chòc mje wòłają;
Pudę jô do karczmé, tę mje zagrają.
(Jizbjce).

86.
Hej szvernót, kòle vrót
Bjeżi strużka ze vsé;
Céż jô dbąm, kjêj jô mąm
Svèho chłopca ve vsé.
(Jizbjce).

87.
Vłazla na pjeck, nagòrącí;
Wòpôléła sobje chcącé.
(Szenurzè).

88.
Njebądę sę réchli żenjêł
jaż pò vjêlganoci;
Veznę sobje takjè dzèvczę,
co mô czôrnè wòczé.
Njemdę jô jè bjjêł, bądę ją szanovêł;
Dô ji Pąn Bóg dzecé, bądę jè pjastovêł.
Dô ji Pąn Bóg sinka,
dąm ho do Peplinka;
A jeszlé mdze córka,
dąm ją do klôsztórka.
(Szenurzè. Wubògô).

89.
Ach liebe kòchanka, vas hast du gemacht?
Jô spac njmògę di gance Nacht.
A kjê jô wòdcucę, so denk' ich von dir;

Jô sobje mészlę: schläfst du
bei mir.
(Szenurzè).

90.-91. Kràkòvjôkj.

1. Njeprzebjeròj panno, żebés njeprzebra;
Abés za kanarka wróbla njedosta.
2. Svjèci xężéc svjèci, vedle njeho kòło;
Dze jô sę wòbrócę, vszędze mje vjesoło.
(Łaszewo.)

92 Marsz.

1. Ju s nją jadę, ju s nją jadę,
S Tartacziną Kaszą;
Co mjlkę wujadę, to kònjkj pasą.
2. Teròz jadę, teròz jadę
Vedle dvuch dębóv;
Wòna sliecznô, przeslicznô njmô dvuch zębóv.
(Sławòszéno).

93.

Krakovjąnka jedna
Zrobjła so knôpa z drevna,
A córészkę z wòsku;
Bò to pòkrakòvsku.
(Sławòszéno).

94. Przé kòlibce.

Żużu, żużu Franka!
Pòrvèł vjlk baranka,
A wòvjeczka bzi, bzi!
Njech córészka spjj, spjj.
(Bjechóvko).

95.-97. Kràkòvjôkj.

1. Leci wòda, leci, pò kamjenjach huczi;
Kòchac njewumjeje, dzèvczę ho nawuczi;
2. Sévi konjk, sévi, sévi jabłkòvjti;
Bèłbé jòcé xędzę, żebé nje kòbjèté.
3. Ju njedalèk jesnj, z drzeva listk tèż leci;
Njedobrzé sę kòchac, dze sę mjèszô trzeci.
(Żalno).

98.

Jak jô jachèł do Saxonjji,
Bèłé jabłka na jabłonj —
Bèłé vjèlgjè, bèłé mèłé;
Ale dzèvkj vszétkj stôrè.
A zôs v Lalkach młoduszinkjè,
Mają gąbkj mjodnjuszinkjè.
Kjê jem jednę pòcałovèł,
Trzé latam sę wòblizovèł;
Ej trzé lata é trzé zémé,
Bò to dzèvczę je bez vjné.
(Lalkj).

99.

Mòja matka dobrô bèła,
Bò mje robjc njewuczéła;
Jeno spjevac é tancovac,
Pésznè dzèvczę pòcałovac.
(Lalkj).

100.

Végrèł nasz pąn, végrèł,
Vszétkjch lédzi végnèł —
Pòvégônjèł, pòvépłôcèł,
Bądze sąm tèż gęsé pôsèł.
(Lalkj).

101.

Przede dwòrę gęsti sôd,
Njeprzeleci żóden ptôk;
Jeno jeden maluszinkj,
Do kòchanjô mjluszinkj
Na wòbjôd.
(Vjlkowo).

102.

Njevjedza, jaką mja;
Szła za pjeck, wòbezdrza.
Vjèlgj tę krzék —
Czôrnô jak krék.
(Szenurzè).

103.

1. Pòd borę, pòd lasę
Kanja wòdę pjje;

Njeszczestnô gòdzéna,
Żona męża bjje.
2. Bjje ho, tłécze ho,
Za vłosé ho vłóczi.
Pòvjadôj, pòvjadôj!
Chtérô tu przéchòdzi.
3, Chòdzêł jô jem, chòdzêł
Do pésznè dzeveczkj;
Da mje rôz, da mje dva
Mjodnè gąbuleczkj.
(Chałépé).

104.
Dzevczéno kòchanô!
Pòkażé kòlano;
Pòkażé wòbadva
Bądzéma sę kòcha.
(Gdąńsk).

105.
1. Dorotko, njecnotko!
Dzę to té jes biva?
Béła za vroti, za płoti,
Mòja panjè matko!
2. Dorotko, njecnotko;
Co té tę robjła?
Vjła vjąnkj z macerząnkj,
Mòja panjè matko!
3. Dorotko, njecnotko!
Dze to té jè pòdza?
Przészedł Jąnk, vzął mje vjąnk,
Mòja panjè matko!
4. Dorotko, njecnotko!
Njmògła té wucekac?
Jô wucekac, wòn mógł bjegac,
Mòja panjè matko!
5. Dorotko, njecnotko!
Njmògła té do góré?
Jô do góré, wòn do góré,
Mòja panjè matko!
6. Dorotko, njecnotko!
Njmògła té ho kjję?
Jô ho kjję, wòn mje kjję,
Mòja panjè matko!
(Gnjèżdżewo).

106.
Matulinko, dobri dzenj!
Dajce mje córkę na tidzenj.
Dabé jem cé ją é na dva,
Ale bé mje barzo zbladła.
Njedalèk ją pònjosę,
Za stodołę na rosę.
Knépelk je złómjoni,
Rzemiszkę zdrzèszoni.
(Szenurzè).

107. Tąnc.
Hêj v wòlszénje, wòlszéneczce
Dajże pòkój mje, dzeveczce!
A kjebé jes biszkj nałôzł,
Dabé jem cé gąbkj zarôz
V wòlszénje, wòlszéneczce.
(Jizbjce).

108.
Łupj pąn chłopa, jak skòpa;
A czart pana, jak barana.
(Kòscèrzéno).

109.
Hêj nót — kòle vrót
Bjeżi strużka ze vse;
Céż jô dbąm, — Kjê jô mąm
Mòje dzèvczę ve vsé.
(Jizbjce).

110.
Na nj stronje jèzora
Pasło dzèvczę gąsora —
A ten gąsór krzicze,
A to dzèvczę sicze.
Gna ho wòtłogamj,
Rzuca tvôrogamj;
Nékô ho wuléczką,
Pchô ho karkuléczką.
(Jizbjce).

111.
Tup tup, tup tup pò desce!
Wumjzgêł sę pôp Teresce;
A wòna ho pò czéprinje:
Marsz do xążkj pòganjnje.
(Łaszewo).

112.
Krakòvjôczek bjèdni

Njekòchêł jesz njgdé;
A na starosc muszi,
Bò ho kaszel dészi,
(Zbrachlin).

113. Zażegnanjè ren.

Z wògardu Paradizu bjegałé
trzé strużkj:
Jedna bjegô, drégô scigô,
A ta trzecô stavnje stôvô.
(Garno).

114.-115.

Sévô gąska, sévô
Pò jezórku płévô;
Z vjèlgjèho kòchanjô
Rzôdko le co bjvô.
Bjeżi wòda, bjeżi,
Na dole sę vrôcô;
Ach kędé sę, kędé
Mój kòchank wòbrôcô.
(Skarszevé).

116. Rôczba na vjeselè.

Dobri vjeczór przéjacele,
Vszétcé v domu, jak vas vjele!
Njnja na zwon pjnc
Môce vszétcé przinc;
A zwon szesc
Krôce jesc;
A zwon setem
Mdze sznaps pòtem.
A na zwon wòsmé
Gòtovi jesmé
Na zwon dzevjnc
Przed xędza przinc.
Tę xądz vszëtkjch nas wò-
bôczi;
Téch młodéch svą ręką chvôci.
Jak sę kòżdi dobrzé stavj,
Vnetkj wòn nas tę wòdpravj.
Stôri s młodim sę navróci,
Nazôd dodom ju pòvróci.
Doma mdzemé znalézoni
E przé stole pòsadzoni.
Czeho nąm sę bądze chcało,
To na stole mdze stojało.
Tę mdą mòglé ten dôr vszelkj
Jesc é pjc môli 'é vjelkj.
Jak ju bądze to do konca,
Zjadło navet smacznô grząn-
ca;
Tej muzika przede drzvjamj
Njemdze dłeżi zdac za namj.
Mé mdzemé tèż tancovalé,
Nogamj dobrzé tręptalé.
Jesc é pjc mdą nadnosélé,
Kòżdèho mjłe rôczélé.
Dajce le pucovac kònje,
Bò przemòva je przé zgònje.
(Jizbjce).

117.-120. Wòkrężnè.

1. Stoji béléca na wòtłogu;
Dograbjlésmé, chvała Bògu!
Plon njesemé, plon
Naszèmu Jegòmòscé v dom!
Obé żétko plonovało,
Pò sto kòrci z rzęda dało.
Plon njesemé, plon
Naszèmu Jegòmòscé v dom!
2. Przede dwòrę kaczkj
v błoce;
Nasza Jèmòsc v czérnim
złoce.
Plon njesemé, plon
Naszèmu Jegòmòscé v dom!
Obé żétko é t. d.
3. Na pòdwòrzim słup wòb-
cęti;
Nasz Jegòmòsc v bòk wu-
jęti.
Plon njesemé, plon é t. d.
4. V naszim wògrodzé pésznè
kvjôtkj;
Wu naszè mémkj slicznè
dzôtkj.
Plon njesemé, plon é. t. d.
5. Wu naszèho bule zëłtè
kóté;
A wu naszè Panjè złotè bóté
Plon njesemé, plon é. t. d.
5. Przede dwòrę vjèlgô burzô;
Nasza Jèmòsc gdébé rózô.

Plon njesemé, plon é t. d.
6. Przede dwòrę rosną banje;
Nasze panné jak malovane.
Plon njesemé, plon é t. d.
7. Wòtmékôjmé szérok vrota;
Jidą strzèbra, jidą złota.
Plon nesjemé, plon é t. d.
8. Nasze Panstwo za dvjerzamj,
Trzimô mjskę s twôrogamj.
Plon njesemé, plon é t. d.
9. Wu naszèho Jegòmòscé dobri pòrządk;
Dèł beczkę pjva é gòrzèłkj sądk.
Plon njesemé, plon é t. d.
10. Svjtô, svjtô svjtałeczka;
Pjłabé sę gòrzałeczka.
Pjłabé sę s przépravamj;
Bò to mjèdzé njevjastamj.
Plon njesemé, plon é t. d.
11. Wòtmétkôjce szérok dvjerzé;
Bò sę żétko ju njechovjerzi.
Plon njesemé, plon é t. d.
12. Dograbilésmé za pògòdé;
Nalelé nąm v pjwo wòdé.
Plon njesemé, plon é t. d.
13. Na naszim pòlé rozchòdzą sę drogj;
A nasz przéstava mô kòszlavè nogj.
Plon njesemé, plon é t. d.
14. Nasz przéstava v vjèlgj szébje;
Co przéstanje, to vszé dłèbje.
Plon njesemé, plon é t. d.
15. Przedé dwòrę vjsi sznurk;
Naszèmu pjsarkòvj stoji kurk.
Plon njesemé, plon é t. d.
16. Na kapusce dużè lisce;
Nasz inspektor pòrtkj vjszcze.
Plon njesemé, plon é t. d.
17. Nasza gòspòdénjè vjèlgjè dupj;
Kraje chleba mèlè sztukj.
Plon njesemé, plon é t. d.
18. Przede dwòrę vjsi kòsa;
Nasz inspektor jakbé wòsa.
Plon njesemé, plon é t. d.
19. Przede dwòrę stoji lépa;
Nasza kuchôrka vjèlgô trépa.
Plon njesemé, płon é t. d.
20. Nasza Panjè bladè tvarzé;
Bò Mack do njè wòknę włazi.
Plon njesemé, plon é t. d.
21. Dzèvczęta, dzèvczęta, jakto głupje!
Ròzmarin na głovje a panjenstwo v dupje.
Plon njesemé, plon é t. d.
22. Nasza kuchôrka sedzi na wògnjszcze;
Trzimô vszétko v swòji pjsci.
Pò kavałku kraje,
Chłopôkąm rozdaje.
Plon njesemé, plon é t. d;
23. Na sôdzavce pléną kaczkj.
A nasz vłodôrz zjôdô flaczkj.
Plon njesemé, plon é t. d.
24. Nade dwòrę cemnô chmura;
Nasz ekònom vjèlgj rura.
Plon njesemé, plon é t. d.
25. Na pòdwòrzim svjnje piszczą;
A naszi parobcé buxe vjszczą.
Plon njesemé, plon é t. d.
26. Na naszim pòlé rosną bulvé;
A dwòrskjè dzevkj samé kurvé.
Plon njesemé, plon
Naszèmu Jegòmòscé v dom é. t. d.
(Bukóvc. Kjjewo. Vjeséléno. Sławòszéno).

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Bukóvc przé Terespòlu.
Czôrnoxężnik J. Hauffe. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. – Nr. VIII.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąnskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

21. Wòkrąg Vałeckj v regenciji Kvjdzinskj mô 39. mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Człopa (Schloppe). Jastrowo. Tuczno (Tütz). Vałcz (Dt. Crone).

II. Vsé é pustkòvjô:

Arnopól, Gòstunj (Arnsfelde).

Bjêłôgóra (Gr. Wittenberg). Bjêłôgórka (Kl. Wittenberg). Bòrkj (Borkendorf), v. é folv. Bóżkowo. Bréksztin, Szérokj-kam (Breitenstein). Brónjkowo (Brunk). Brzeznjca (Briesenitz). Bukowo (Buchholz).

Cice (Zuetzer), v. é folv. Cipnoga (Zippnow), stôrô é novô.

Dabrowó (Daber). Daleszewo, Zajączôgóra (Hasenberg). Dòbrzinskjèpòle (Döberitzfelde). Dębowo, Wołovèlasé (Eichfjer). Dikj, Dikowo (Dyck), v. é folv. Dranovskjklin, kòlonjjô. Dranowo, v. é folv.

Frédląncék (Märk. Friedland).

Gòlin. Gòstunj (Arnsfelde). Gòstunjskj młin.

Hômer (Clausdorfer Hammer). Hutta.

Jagléce (Jagelitz).

Kapa. Karólewo (Carlsruh). Kòszéce. Kòtunj (Kattun), v. é folv. Kramsk. Kvjram, Kvjrané, kr., szl. é folv. Krzévjn, Pòkrzévnjcá (Krummfliess). Krzévjnskôhéta.

Lëbjąnka (Lebehnke), stôrô, novô é folv. Léżennjca, Riga (Riege), v., folv. é kòlonjjô.

Łovjcz (Lobitz), stôri. Łubjanka. Łebno, v. é f.

Machléno. Markvardowo (Marquardsthal). Marté, v. é folv. Môrcinkòwo (Marzdorf), v., folv. é lesn. Mjelęczéno, v., é folv. Mjłogòszcz (Mehlgast), v é fol. Młink (Kleinmühl). Marijanowo.

Nakjelno, v. é folv. Novidwór, v. é folv. Novimłin. Novifolvark (Neugut).

Pjôskòvôkarczma. Pjece (Theerofen), dólnè é górnè. Pjłóv. Plétnjca (Plietnitz). Pòkrzévnjca, Krzévjn (Krummfliess). Prochowo-novè, v. é folv. Prochowo-stôrè, folv. Pjłka.

Radaricz (Rederitz). Rozvałd (Rosenfelde), v. é folv. Ruszona (Ruschendorf), v. é folv. Różô, v. é folv. Skòczôgóra (Springberg). Stôrimłin.

Salmé, v. é folv. Stôridwór (Althof), v. é. folv. Skrzetusz (Schrotz), v. é folv. Stręczno, Stronce (Stranz), v. é folv. Strzałé (Strahlenberg), v. é folv. Sztibowo (Stibbe), v. é folv. Szvecijô (Freudenfier). Sadowo, v. é folv.

Trzebin. Tuczno, v. é folv.

Vałeckj folvark (Dt. Crone, Vorwerk). Vjsulka, v. é folv. Vjtkowo, v. é folv. Vilhélmòwo.

Wòłovèlasé, Dębowo (Eichfier). Wòrzëłk (Wordel), v. é folv.

Zbjczno (Stabitz).

Pjrszi mędel pòvjôstk.

(Dalszi spjs).

2. Czarovnjce na Łésigórze.

Béła to ròz panészka, a pąn njevjedzêł wò tim, że wòna tèż nôleża do téch, co na Bloksberg jadą. Tę bèł tèż szèper, ten bèł s wòvcamj v vlokach, a têj wòn czêł, ga wònj trąbjlé na Łésigórze. Tak mój szèper wòstavj wòvce v lesécach a jidze tę, dze trąbjle. Jak wòn tu przészedł, nalôzł wòn swòję panészkę; chtérô na njeho vezdrzi é rzęcze: „Pòstavjce mu złoconè stółkj.“ Wònj mu pòstavjlé złoconè stółkj; ale to njebéłé stółkj, le to béłé stôrè kònje wòdzartè. Na tim wòn sedzêł. Jak wònj muszélé pjskac, to kòżdi mjêł kòta; a ga wòn pjskêł, to wòn pjskêł kòtovj przez rzéc a za wògon krącêł. Do jedzenjô krégnęlé wònj kónskjè gòvna, żémêłkj, do pjcô kòbélè szczéné, to béłé jejich vjna, a na kónskjch zebrach muszélé wònj sedzec. To béła jejich svadba teho jednèho dnja. A ga wònj mjelé no wòdbétè, szèper stoji lik a zdrzi na njch é na panészkę. Jak jednôstô gòdzéna ju przeszła, a dvanôstô sę zbliża, têj jim halêł zli vjno do pjcô é różnè stravé do jedzenjô a têj rzekł: „Njnja pjce é jèdce.“ Ga wònj mjelé môltich do konca; ale mój szèper stoji lik a zdrzi. Têj wònj mu chcelé tèż dac jesc é pjc; wòn zôs jim pòdzékòvêł é rzekł, że wòn njck njeżądô. Timczasę ta panészka sedzi é lik na szèpra zdrzi. Jak né szténje (gòdzéné) ju szłé do konca, tak wònj sedlé na gjerztle é zgjnęlé. Ga wònj vszétcé wòd szèpra zgjnęlé, szèper njevjedzêł njdze, dze wòn mjêł jic. Jaż psé łajałé, têj wòn za nim głosę szedł; ale wòn njmógł długo, długo do njch trafjc. Tak wòn chòdzêł jaż do pêłnja, a né psé

lik łają wu vlók. Jak wòn vébłądzêł ė ruten przészedł é vszétkjè wòvce wòbezdrzêł, têj wòn sę zabrêł na snôdanje. Kjê wòn do stołu zasôdł, pitêł jeho sę pąn, dze wòn tak długo bèł. Alę wòn pané prôvdé njepòvjedzêł, le mu rzekł, że wòn zaspêł. Jak wòn przé snôdanju sedzêł, têj panészka jesz v łòżku leża, a pąn njevjedzêł, że wòna wu téch czarovnjków béła. Tak to varovało jaż do novêho Albréchta (Wòjcecha). Szèper sobje ten dzenj dobrzé naznaczêł é za njm wòpasovêł. Wòn sę skrèł v dôrnjci, a tak le lik ẓdrzêł, cobé ta panéska robjła. Wòna so pòmaże wòżêg é sadnje nó njen, a têj rzecze: „Heran, nur nah, nicht an;“ é véleca kòmjnę. Nasz szèper pòszukêł so tèż wòżêg, a têj jen so pòmazêł z tè samè skòrépé, dze wòna so pòmaza, é rzekł: „Heran, aller Wege an.“ Tak wòn vlecêł v kòmjn, ale z kòmjna nazôd ṣpôdł; bò wòn sę bèł przesłéchêł. Tak wòn krégnął jesz rôz nę skòrépę s mascą é so zôs wòżèg pòmazèł, a têj rzekł: „Heran, nur nah, nicht an.“ Tak wòn przéleci na Łésągórę (Bloksberg). Panészka sedzi tę é vezdrzi na szèpra; ale wòn bèł tą rizą dzirzkj. Kjej wònj mjelé tę vszétko wòdbétè, veznje wòn sę é jidze do panészkj, a têj ji rzecze:“ Né, panészko, Vé mje veznjece ssobą dodom.“ Panészka rzekła: „Jo.“ Tak wònj wòbòje sadlé na gjerztlę é przénékalé do vsé; a tę béła kuznjô. Szèper vzął panészkę, wòwuzdêł ją, a têj szedł s nją do kuznjce é dêł ją pòdkòvac na vszétkjè sztéré, na ręce é na nogj. Tak wòna jidze smutnô dodom; a ga wòna dodom przészła, legła wòna v łóżko. Pąn bèł na njvach é njevjedzêł wò tim vszétkjm njc. Jak wòn do chéczi przészedł, zazdrzèł wòn tèż do jistibkj é vjdzêł, że panészka jesz v łóżku béła. Têj wòn do njè rzekł: „Jak to je, co té tak długo leżisz? — Vstanj!“ Jak szèper prze-

szedł na snôdanje, têj wòn tèż do jistibkj zazdrzêł é szédersko sę zapitêł: „Panészko, céż Vąm je?“ Nó to pąn wòdpòvjedzêł: „Wòna je chòrô.“ Ale szèper sę dali pitô, co ji béło. Têj pąn rzekł: „Jô nevjèm.“ „Ale jô vjèm,“ rzekł szèper, „chadôjce le, panje, jô Vąm pòkôżę, co ji felô.“ Jak pąn do łóżka przéstąpjêł, têj wòn vjdzêł, że wòna je na vszétkjè sztéré pòdkòvąnô. Ga wòn to wòbezdrzêł, tak wòn sę zapjtêł szèpra: „Dze wòna to dosta?“ Szèper rzekł: „Takô a takô wòna je.“ To pana tak rozgòrzéło, że wòn dèł wògjenj naskacéc; ją pòchvôcêł é kôzêł ją sezgléc, spaléc; a szèprovj wòn rzekł: „Njnja té môsz tu przé mje wòstac, pòkj té mdzesz żèł.“

(Garnô).

3. Lenóra é żłi duch.

To bèł rôz jeden rébôk; a têj bèł tèż jeden fórman. Temu rébôkovj muszêł ten fórman jezdzéc s rébamj do mjasta, bò wòn mógł vszétko przédac; a jinni fórmanj, chòc jezdzélé, to njmòglé njc przedac. Wònj njevjedzelé, na jakj hort to szło; a wòn sę mjêł złemu duchovj poddąnè na półkòpé lat. Gabé wòn jezdzêł, tobé wòn vszétko, cobé le mjêł na wòzu, przedêł, bélejakjè rébé, béłé szaté béłé szmaté, tak do slèdnè gòdzéné. Jak wòn jachêł do mjasto, setkêł wòn sę s jedną babą, a ta jeho sę pita, co wòn mjêł. Wòn ji wòdpòvjedzêł: „Rébé.“ Jakjè rébé? „Jażdze.“ Têj wòna rzekła: „Té vszétko przedôsz, chòc bés mjêł jesz takjè mêłê, do teho jô tobje dopòmògę; ale céż méslisz, co té mje zó to wuczénjsz dobrèho?“ Tak wòn rzekł: „Jô tobje kupję dobrè bóté, kjej jô dobrzé przedąm; njnja jô mògę jachac s tobą do mjasta.“ Jak wònj przéjachalé do mjasta; a ta baba sedza na wòzu, to lédze ją mòglé wudészéc, cò wòna so njevjedza żódnê radé, tak wònj wòd njè chcelé kupjac;

a ti jinszi fórmanj njmòglé njc przedac. Kjê wòna mja ju vszétko przedąnè, têj wòna szła do pjekarza é vzę so chleba, a têj do brovarza vzic so pjva, nawòstatku szła wòna do manjsté é tę so kupjła gòrzêłkj. Jak wòna mja to vszétko so kupjonè, tak sę nalèze do nje chłop é rzecze ji, czébé wòna mu tèż njechca dac chleba abo gòrzêłkj. Ale wòna jemu pòvjedza: „Njê, vęgli, co sę żôlèłé, tobé mu béło dobrzé, ale żódnè gòrzêłkj, anjè żòdnèho chleba.“ Tak wòn rzekł: „Jakóż to?“ „Jakóż to?“ wòna pòvtòrzéła é rzekła: „jô ce znaję! Mésłêł té, żebé té jes nas wòbłégêł? Z teho njemdze njc.“ Wòn zôs rzekł: „A jakóż to?“ A wòna mu wòdpòvjedza: „Tak to, bò té jes zli duch, té véchòdzisz na wòmamjenjè, wòszôlenjè. Hola stój! té njepjlnéjesz za czim jinnim, jak za dészą; ale z teho njemdze njc, twòja pòcecha je zgubjonô, té njeprzindzesz njdzé przèd sę. Méslisz té, że jô jem głupô? Jô jem chitrzêjszô, chitrzszô jak té, zli duchu! Bjerzéż sę prêcz; jò s tobą njck njmąm, zli duchu! Jô vjem, że té zgôdzôsz, paséjesz na fórmanovą dészę; ale wòn mô zapjsąnè na półkòpé lat, że wòn przedô, cole mdze mjêł na wòzu, chòcbé nôdrobnjêszè ribkj.“ Nó to zli duch rzekł: „Jeszlé jô bądę chcêł.“ „Ale té mdzesz muszêł,“ wòdrzekła wòna,“ tak długo, jaż té lata vindą do konca; — têj z teho, co té méslisz, njemdze njc. Twòje méslé ce wòszôlą samèho, zli duchu! Bjerzé sę prêcz! Jinaczi, chòc té mdzesz jesz gôdêł; té twòje gôdkj njc njepòmògą, bò jô jem chitrzêjszô jak té, zli duchu! Daj chłopu pòkój. Z tè redoscé, co té méslisz njemdze jak żiv njc. Té sę rédéjesz, że té krégnjesz dészę; ale z teho njemde njc, bjerzé sę prêcz!“ Nó to vszétko zli duch le rzekł: „Né, Lenóra, chto ce znaje, ten ce njekupj!“ Têj ga té lata béłé dokonca, Lenóra

sę nalazła é jesz rzekła złèmu duchovj: „Bjerzé sę wòde mje prêcz!“ Tak fórman ją veznje na wóz é jedze s nją lik z jednè wuléce, gasé v drégą; a njeht njechcêł wòd njeho njc kupjc. Tak złi zôs rzekł: „Lenóra, chto ce znaje, ten ce njekupj.“ Tèj wòna sę do fórmana wòdezva: „Jedzé do-dom.“ Jak wònj do-dom przéjachalé, rzekła wòna: „Njnja zobj trzé krziże na dvjèrzach, co wòn njgdé vjci njeprzindze, ten złi duch.“ To wòn tèż wuczénjêł, a têj złi duch zrobjêł takj grzém, co całè chécze chcałé sę zvarcéc, wòbabaléc; ale z teho njebéło njc, é tak ten złi duch przegrêł a baba s chłopę, Lenóra s fórmanę, végralé. (Garnô).

4. Wò stolémach.

Stolèm, je to barzo mòcni chłop: ten mógł vszétko zvarcéc, vszétkò do góré nogamj przevrocéc, ten beł v sztandze, tę cerkjev zvarcéc; a sztęga żelaza tak grébô, jak jeden z nas, je jemu télko jak knépel; a człovjek, na chtérèho wòn le vezdrzi é jeho chlunje, ten muszi zgjnąc jak mucha. A té drzeva v lese, to wòn le za vjerzchêłkj bjerze é wudnosi; chòcbé to bèł vjêlgj dąb, ten wòn vérvje s kòrzenjamj a têj wòn jen veznje v jednę rękę, é to mu je tak, jakbé wòn vzął kjj. — Tak vjatova sę ròz jedna bjałka s jednim stolémę: jeszlébé wòn jednè nocé pòlovę jednèho sąsednèho lasa décht na jinni môl przenjósł, tobé wòna béła jeho é bé jemu béła pòsłésznò, ale jeszlébé wòn njeprzenjósł, tobé wòna jeho njesłécha. Bjałka mésléła, żebé wòn teho njevékònêł. A wòn przenjósł całi las s kòrzenjamj, se vszem; têj wòna muszéła sę jemu pòddac. Jak wòna mja sę jemu ju pòddąnè, têj wòna mu rzekła: „Té mje muszisz jesz jednę robòtę wuczénjc. A wòn sę jè pitò: co to béła za robòta. Wòna mu rzekła, że wòn mjêł vszéden pjôsk wòd bjêłéch gór v jednę grépę znjesc. Alè wòn njmógł teho vékònac; wòn vłóczêł, cò mógł, a vjci wòn vłóczêł, lik vjci pjósku sę nałôżało. Têj wòn sę zaczął gòrzéc é rzékł do njè: „Té jes chitrzszò jak jô, té jes mje zachitrô; ale jô ce jednak krégnę, dostąnę, bò jô przé tim njmògę wòstac, jinaczi jô bé sobje narobjêł sromòté, żebé jô tobje wustąpjêł. Z teho njmóże njc béc, jinaczi wònj bé mje wugardlélé. Té muszisz béc mòją é mje pòsłészną, jô vjèm jinną pòmòc, co mje vépòmóże, co té môsz béc wugardloną. Daj

so le czas, ve trzé dnj té muszisz béc se mną, zó to jô cé ręczę, abo cé sę to stąnje.“ Nó to wòna mu wòdpòvjedza: „Daj so le czasé, té mdzesz straconi, té njmôsz długo béc, za trzé dni mò twój żéwòt béc skróconi; co té mje méslisz, to tobje sę stąnje; a njnja bjòj, njnja jô njmąm njck s tobą, jò wuczénję za tobą trzé krziże, co té njmòsz jak żiv wògłędac słoniszka anjè xężéca anjè żódnè gvjôzdé; têj to mdze konc, téch té vjci njewuzdrzisz; a ga té jednę gvjòzdę nocą wuzdrzisz, to té muszisz zgjnąc jak pòpjół. Tak wòn ją prosi, żebé wòna sę chca zgòdzéc, ale wòna mu rzekła: „Njè a njè, ga mje słoniszko é xężéc wòsvjèci, to jô njgde sę s tobą njezgòdzę, bò té jes złi duch, té zjèsz dzecé é njevjastę é vszétko, bò té njejes człovjek, le złi duch — Co jô ce njgdé njewuzdrzę; jô ce njechcę vjdzec. Njnja bjôj — to je konc naszè gòdkj. Twòje gôdanjè njc njepòpłôcô; té njeprzindzesz przez svjat, bò kòżdi ce znaje. Njnja bjój, to je vszétkjèho konc; njnja jò wuczénję trzé krziże é masma rozestąnò.“ (Garnò).

5. Wò krósnjętach.

V téch stôréch, stôrodôvnéch czasach bélè krôsnjęta czélé drèmnè wu jednèho gbura v Stojicénje; ale wòn długj czas wò tim njck njevjedzèł, że wòné v chéczach bélé. Chòc wòn sól swòjim kònjąm do grézenjô dôvêł, to wòné jednak lik bélé wumjartè; a przedtim wòné tak szvak njebivałé. Le jeden konj bèł vjedno dobri. Tak ten gbur njevjedzêł, jakjm spòsobę to szło; bò wòn jich njga njmógł wupjlovac. Jaż wòn jednę całą noc wòpasovèł, têj wòn vjdzêł, jak wòné teho dobrèho kònja vzęłé é jeho dobrzé wóvsę fudrovałé; bò woné na njm jezdzéłé. Tak mój gbur drégjè nocé zôs wòpaséje; têj wòné tèż na njm przèjachałé é vsépałe jemu wóvsa; ale gbur bèł cécho, chòc to vszétko vjdzêł. Wòné mjałé so zrobjonè wòd grzévé wuzdę a nèżkę vłosóv wu grzévé mjałé wòné pòsplôtąnè, co wòné bélé tak długjè, że é té nômjêszè krôsnjęta mògłé letko pò njch na kònja vłazéc é sę dobrzé trzémac. Tak mój gbur njerzekł njck, le méslêł sobje: „Né, njech jeho le fudréją, to jô mąm doch jednèho dobrèho kònja.“ Jak wòn trzecè nocé wòpaséje, têj jeho sę jedno krôsnjątko pitô, za czim wòn wòpasovêł? A wòn mu wòdpòvjedzêł, że wòn njevjedzêł, czemu té jinnè kònje bélé wumjartè, a ten jeden vjedno v dobrim széku. Têj to krôsnjątko rzekło: „Té kònje mają béc vszétkjè dobrè, ale Vé nąm muszice dac na wòlą, co mé możemé czénjc, co mé chcemé.“ Gbur nó to przéstêł é rzekł: „Veznjce so vszétkjè, a możece na njch jezdzéc tak dalek é tak długo, jak le chcece; jô vąm njeprzinkę zablézé; vé możece décht robjc, jak le vąm sę mdze vjdzało.“ To krôsnjątko gôdało

dali: „Jô vjdzę, Vé jesce stôri é szvak; jô Vąm dąm é mé vszétcé Vąm dąmé pjenjądze; ale Vé njmuszice njkòmu njc rzec, że mé tu wu Vas jesmé; jinaczi Vąm njepudze dobrzé, Vé njmôze długo żéc, skòro Vé kòmu co rzeczece; jo, Vé mdzece wułomnim przez ten krótkj czas Vaszèho żécò, Vé muszice s paléćą vinc é jic na szpraché; jednim słovę, Vé jesce zgubjoni.. Ale jeszlé Vé njkòmu njc njerzeczece, to Vąm pudze dobrzé, mé. mdzemé wò Vas méslélé, ve Vaszim pòdwòrzim mdze pòrządk, Vé mdzece bògati, môce mjec bókadosć żéta, chleba, vszétkjèho, co le bądzece żędac, co Vasza désza le mdze chca; ale Vé muszice mjlczec, co nicht njedostąnje njck do vjedzenjò. Możece Vé mjlczec é chcece Vé mjlczec, to nąm pòvjedzce, co mé sę na Vas njewòmilimé.“ Nó to wòn wòdrzekł: „jo, jô mògę é chcę mjlczec“ Wòné mjałé pòd wògnjszczę swòje pòmjeszkanjè; tę wòn mjêł s nj mj przinc é jejich chéeze wòbezdrzec. Jak wòn tu przészedł, têj wòn vjdzêł, że jedno krôsnję leżało v bólach do pòrodzenjô v łóżku. Té jinszè krôsnjęta sę wòkòło neho wuvjjałé, a gburovj pòstavjłé vjno, gòrzêłkę, pjwo, mjałkj chlèb é prosélé jeho, żebé jôdł é pjêł, a pòtemu jim chcêł grótkę halac. A ga wòn halêł grótkę, wòné sę jeho pitałé, cobé wòn tèż chcêł zó to mjec. Wòn jim wòdpòvjedzêł, że njck; bò wòn dobrzé vjedzêł, że wòné bé jemu to tak a tak vénadgrodzéłé. E grótka tèż za vszélką zôpłatę dzékòva; ale wòné tè przésłégj njechcałé darmo mjec. Jedno krôsnjątko vzęło szépel, łopatę é vsépało njèco grótce v klin. Jak wòna buten vészła, mésléła wòna sobje: to je proch é vszétko pòrozsépa; a têj wòna vjdza, że to béłé czéstè pjenjądze. Tak wòna so mésli: „Będzé cécho, będzé stéll, njerzeczé njkòmu njc, że té co krégnę, abo że té tu béła.“ Skòro wòna so to pòmésléła, tak to jedno krôsnję wòtemknje dvjèrzé é rzecze: „Grótko, Vé jesce głupô, czemuż Vé jesce sobje to njeschòvalé; ale Vé muszice vjeczór zôs przinc é wòbezdzec, jak s mòją bjałką bądze.“ Tak wòna tèż zrobjła: przészła, wòbezdrza é vszétko wupòrajiła; a krôsnjęta ji dają, co le jejè sérce żądô. Chłopa gbura zôs kònje béłé jak nôlepszè zémą é latę a jeho cali dwór bèł bògati.

(Garnô).

6. Wò vjeszczéch.

Vjeszczi nazèvô sę pònjemjecku Vampyř. Kjej chto mô béc vjeszczim, têj wòn mô, ga wòn sę rodzi, taką karpuzę, takj flór décht bjêli jak snjèg na głovje; a skòro grótka za tim njezdrzi, co wòna mu teho njezêjmje, têj wòn bądze vjeszczi. Jak wòn wumrze, to wòn njmô żódnèho wubétku v grobje, żódnèho mjré. Co wòn krégnje, to wòn pòrvje v nocé v jedni szténj, chtérą wòn mò fri. —

Bèł to ròz jeden król, a jeho vłôsnô córka béła vjeszczô; jak to sę zaròz pò jejè smjrci pòkòzało. Wòna béła vzarku do pjvnjce pòd kòscolę vstavjonô, a król pòsłêł tę jednèho żołnèrza na vachę przez całą noc. Wò zavjtrzè mjêł jinszi żołnèrz vartovac. Jak ten tę przészedł, nalôzł wòn teho pjrszèho żołnèrza bez dész. Na drégą noc pòszedł na vartę jeden barzo dzirzkj sołdat; ale é ten leżêł zeno môrtvi wu dvjèrzi. Tak przindze jeden vędrovczék do króla; a król jeho sę pitô: co wòn zajeden je, co wòn zócz je. Na co wòn wòdpòvjedzêł, że wòn bèł wubògj vędrovczék. Têj jeho sę król dali pitêł: czébé wòn njechcêł wu njeho wòbnoc wòstac. „A jesz rôd" béła jeho wòdpòvjedz. Król do njeho rzekł:" Czébé wòn tèż njechcêł v cerkvj nocovac, bò dvje vaché, co tę bèłé pòsłąnè, bèłé dót. Wòn sę nó to zgòdzêł é rzekł: „Jô pudę na jednę noc, a mje njepòtrzebujece njc vjci dac, jak jednę długą svjèczkę." Ale król mu dêł jesz budlę s vjnę na stół pòstavjc. Kjej zavitro król kôzêł cerkvją wòtemknąc, têj mój vędrovczék żèł é bèł décht vjesoli; a król sę barzo ceszêł, bèł pêłen radoscé, że jemu tak njepòszło, jak tim dvum żołnèrząm. Vędrovczék so pòvjedzêł: „Jô jem chłop, jô mògę straszka wòdnékac." Wòn mjêł zark buten z pjvnjce vénjosli, a têj v njen sąm lègł; a ga wòn bèł leżêł, to ta królevcząnka chòdzéła kòle zarka, jak ta gòdzéna mjnę, é proséła, żebé wòn vélôzł z jejè zarka. Ale wòn rzekł: „Tak njê! jô z njeho njepudę ruten." A ga zwón jeden wudérzêł, têj wòna wòsta stojącé wu zarka, a njmôgła sę njdze dali részéc. Têj wòn prôvda vélôzł, ale wòna njmògła vjci v zark przinc. Wòn jè sę terôz zapitêł, co wòna mja na swòjim sémjenju. Tak wòna jemu pòvjedza, że wòna mja klucze schòvąnè, té wòn mjêł vzic, ale njkòmu njc njerzec, że wòn té klucze mjêł; té są do jednè kòmórkj, v chtéri wòna mja pjenjądze; ale téch njmjêł njcht jinni dostac, jak jejè nômłodszô sostra. Tak wòn tèż zavitro, jak wòn s królę szedł, jemu njck a njck njerzekł, że wòn klucze mjêł, le ti nômłodszi sostrze. Król tak długo naszèho vędrovczéka prosêł é mu téle naprzéwòbjecovêł, że wòn przérzekł, jesz na jednę noc do cerkvj jic. Wòn zôs sobje zark vévlèkł é v njen lègł; a jak ta gòdzéna mjnę, têj wòna mu vszétko rozpòvjôda é kôza, żebé wòjc, mac é grótka do njè przészlé; a ta grótka mja to zdjic. To sę stało é wòna pòtemu spòkójno v zarku leża. (Garnô).

7. Także wò jednim vjeszczim.

V Czésti bèł rôz pąn. Kjê wòn wumarł, têj jeho tude, do Garné, przévjezlé é vstavjlé do pjvnjce. Tak ga trecèho dnja vészedł mój pąn z grobu é zôs jidze do Czéste; dze wòn v nocé szpukòvêł é takj grzém a trzôsk czénjêł, robjêł,

jakhé v jeho chéczach vszétko do góré nogamj mjało sę przevrocéc. Mjeszkancé domu, żona é dzecé to cerpjelé spòkójno kilka dnj; bò wònj méslélé, żebé to sę dało. Nawòstatku wònj so njevjedzelé żódnè radé é muszélé wònj sę wò takjèho człovjeka pòstarac, jeho krégnąc, co wòn mu zakôżêł, abé wòn tę vjci njechòdzêł. Tak ga wòn jemu to zakòzêł, tak wòn jidze a têj do teho człovjeka rzecze: „Dlò czehòż té mje to szpukovanjè v mòjich chéczach zakòzêł? Jò tobje njgde v njczim naprzèkj njeprzészedł, daj mje jic.“ A ten chłop mu wòdpòvjedzêł: „Njè, tobje njmògę dac jic, té ròbjsz trzòsk é szpéktôkél v chéczach, a straszisz swòję njevjastę é swòje dzecé, co wònj njmògą spac anjè noc anje dzenj. Céż té mòsz na svim sémjenju? Té mje to vérzeczé, têj té mdzesz mjêł pòkój.“ A wòn mu nó to: „Jò njmogę tobje teho rzec.“ Chłop jeho sę dali pitô: „Jakóż to, co té mje njmóżesz rzec?“ Pąn zòs: „To mje je zakòząnè; jô jem pòd złą ręką, jò jem v złéch rękach, jô jem złèmu duchovj pòddąni, dlò teho jô njmąm żódnè spòkójnoscé, żódnèho mjré.“ Pò chvjli zòs wòn rzekł: „Jò bądę spòkójnje leżêł, ale wu mje muszą trzé vaché stojec przez trzé dni é przez trzé noce; têj tę przindą dò mje ti, co mje chcą wòdrzèc skórę z cała, a jô bé to ròd njmjêł. Rzeczé té mòji njevjasce, wòna mô do mjê przinc, jô s nją chcę gadac. Jô mòję njevjastę barzo skrzivdzêł, ale wòna mò jednak do mje przinc, têj ma so doradzima.“ Tak jeho bjałka przészła płaczącé se svémj córkamj. Ga wòna przestąpjła do zarka, tak wòna vjekło zdję é vjdza, jak wòn vznak lezêł. Wòna jeho reszi; a wòn sę pòdnosi, chòc bèł zdechłi. Tak wòna sę barzo wuraszła; ale wòn do njè rzekł: „Njebój sę, jô tobje njck njewuczénję, ga le té do mje przészła.“ A né dzecé baro płakałé é wòn do vszétkjch dali gòdêł: „Njepłaczéce, że jô jem tak, jak vé mje vłożélé v zark; ale wònj, ti złi duchovje, chcą mje wòdrzèc, wònj chcą szpukòvac s mòją skórą, a jô teho njechcę, jô vas njechcę straszéc. Né, njnja bjòj njevjasto, bjôjce dzôtkj s Bògę, njnja jô mdę spòkójnje spêł, a vé vjcé do mje njechòdzéce, njnja jô mąm mjr é wòtrzimają pòkój wòt vjeka jaż na vjekj; Amen. (Garnò).

8. Wò Stolémach.

a. Stolémòvje njnja vszétcé végjnęlé. Ga jeden rôz stolém szedł przez pòle, vjdzêł wòn, że takj môli robôszk wòrêł; a stolém ten mjêł rękavjcę. Tak wòn vzął vjêlgj pôlc wòd rękavjce, a têj vetkł naszèho gòspòdôrza, sztéré wòłé, pług é knôpa, vszétko v ten jeden pôlc é przénjósł do-dom, a rzekł svi nénje: „Jò przénjósł takjch môłéch robôszków.“ A wòna to wòbezdrza é jemu rzekła: „Daj temu

pòkój; ten môli stwór nas vszétkjch bądze végônjél.“

b. Jeden król mjél stoléma v svim wògardze. To bèł mòcni chłop. Wòn krégnął sobje jednèho krôvca z naszéch lédzi, é wònj szlé spacèrovac v tim wògardze. Tę béła krészka, a na vjerzchèłku snôżè krészkj. Stolém mógł so wurvac krészkę, a nen krôvc njmógł dosignąc, jeż wòn bèł môli. Pòtemu wònj nòndą drégą krészkę é wuchvôcą za jednę vjetev. Stolém ją nagją é puscéł; a wòna krôvca na drégą stronę tò krészkj przerzucéła. Stolém sę wòbezdrzéł, dze nen krôvc sę dzéł; a ten jemu sę wòdezvéł: hôwo, jô jem tu. A tèj wònj szlé dali na spacèr é natrafjlé vjèlgj dąb; a krôvc rzekł: „Ma muszima ten dąb wucic, a tèj sobje zark sgòtovac.“ Tak wònj wucęlé nen dąb é vérobjlé jen do zarka tak długjèho, jak ten stolém bèł. Zrobjlé tèż szuflôdę do zasénjenjô. Na pjrszèmu vszedł ten krôvc v zark é rzekł stolémòvj: wòn mjél jeho zasénąc, abé vjdzèł, czé jemu pasovało; a pòtemu mjél szuflôdę vécignąc. Stolém tak zrobjél é krôvc székòvno z zarka vélôzł. Teròz stolém sę v zark pòłozéł, abé vjdzec, czé é dlò njeho bé ten zark pasovéł; a krôvc szuflôdę zasénął; ale jè ju vjci njevécignął, le ją jesz mòcno zabjéł, é tak wòs.atnèho stoléma z teho svjata zgładzéł. (Róvnè).

A. Puszkjna pòvjôstka:

Wò rébôku é ribce,

z mòskjevskòréskjèho na kaszébskòsłovjnskj jęzék
v rèszkach mjarovéch przełożonô.

Żèł to starészk se swòją starészką
Wu samèho vjèlgjèho mòrza.
Wònj tę żélé so v chałépce stôri
V grépce trzédzesce ju lat é trzé zémé.
Starészk łovjéł njewòdę rébé,
Starészka zôs przédzóno przędła.
Rôz njewód wòn zapuscéł v mòrze;
Njewód przészedł s czérnim le kałę.
Drégj rôz wòn zapuscéł njewód;
Przészedł njewód s mòrską ju kjdzą.
Trzeci rôz wòn zapuscéł njewód;
Przészedł njewód s ribką złotéchną,
Nje s ribką prostą, le złotéchną.
Jak zaczę proséc złotô jeho ribka —
Głosę proséła człovjeczim:
„Puscé mje, starku, doch v mòrze,
Jô Cé sę vékupję drogo,
Vékupję, czim le zażądôsz.“

Przestraszêł stark sę é wurzasł;
Wòn rébaczêł frzédzesce ju lat é trzé zémé,
Ale njeczêł jesz, żebé to réba mja gadac.
Złotéchną wòn vépuscêł ribkę
E prédêł łaskavè té słova:
„Bjôj sobje s Bògę, złotô mòja ribko!
Twòjèho vékupu njechcę;
Jidzé so nazôd v svè mòrze;
Pò vałach szérokjch tę płévòj.“
Vrócêł sę stark do starészkj;
Wò cédze pòvjedzêł vjêlgjm.
„Jô to dzis wuchvôcêł ribkę,
Ribkę złotą, nje zvéczajną;
Ta ribka pò naszèmu gôda.
Rôd chca dodom v svè mòrze sę dostac,
Chòcbé mja ceną drogą sę vékupjc;
Vékupjabé sę, czim le bé chcêł jem.
Njebêł jem dzirzkj brac vékup;
Tak jem ją puscêł do vjêlgjèho mòrza.
Vésabarka starca starészka:
„Głupi té Macku, té stréchu!
Njmógł té z ribkj brac vékup;
Chòcbé jes vzął le kòrétko —
Nasze to décht sę rozvôlô!“
Pòszedł wòn do mòrza nazôd.
Zdrzi-rozjigrało sę mòrze pérzinkę.
Złotéchną wòn wòłêł so ribkę.
Przépłénę ribka é jeho sę pitô:
„Czeho Cé trzeba starészku?“
Ji s wukłonę stark wòdpòvjôdô:
„Zmjłuj sę, królevjąnko-ribko!
Vévadzéła mje mòja starészka,
Mje pòkòju, starcé, njedaje;
Novèho ji chce sę kòrétka —
Nasze sę czésto rozvôlò.“
Wòdpòvjôdò złotô jemu ribka:
„Sę njejiscé, bjôj sobje s Bògę,
Novè vama kòréto bądze.“
Vrócêł sę stark do starészkj.
Novè wu starészkj wòn kòréto vjdzi.
Jesz vjei starészka szkaléje:
„Głupi té Macku, té stréchu!
Véprosêł strészéna nama kòrétko,
Jakbé kòrétko, to Bóg vje co béło?
Vrocé do ribkj sę, stréchu!
Kłanjòj sę ribce é véprosé jizbę.“
Pòszedł wòn do mòrza nazôd;

Pòmącéło sę vjêlgjè to mòrze.
Złotą wòłac zaczął wòn ribkę;
Przépłénę ribka é jeho sę pitò:
„Czeho Cé trzeba, starészku?“
Ji s wukłonę stark wòdpòvjôdô:
„Zmjłuj sę, królevjąnko-ribko!
Jesz barżi nó mję starka szkaleje,
Mje stàrcovj pòkòju njedô;
Wò jizbę prosi zmjrzałò ta baba!“
Wòdpòvjòdô złotô jemu ribka:
„Sę njejiscé, bjôj sobje s Bògę!
Tak, é njech mdze vama jizba.“
Do chałépkj swòjè wòn vrócêł sę nazôd,
Przed njm tę s wòknamj jizba,
Z cegłé pôlonè je kòmjn,
Dvjèrze pésznè są dębòvé.
Pòd wòkjenkę starészka so sedzi;
Wurągô sę svjecko jak nôbarżi z chłopa:
„Głupi té Macku, té nara!
Véprosêł strészéna jizbę. —
Vrocé sę, klanjôj sę ribce!
Njechcę béc gburzcząnką czôrną,
Le chcę béc szlachcąnką vjêlgą.“
Pòszedł stark do mòrza nazôd;
Na mòrzé vjater bêł vjêlgj.
Złotą wòłac zaczął wòn ribkę.
Przépłénę ribka é jeho sę pitò:
„Czeho Cé trzeba starészku?“
Ji s wukłonę stark wòdpòvjôdô:
„Zmjłuj sę, królevjąnko-ribko!
Jesz barżi rozgòrzéła sę starka,
Mje, starcovj, pòkòju njedô;
Ju njechce béc gburzcząnką czôrną,
Le chce béc szlachcąnką vjêlgą.“
Wòdpòvjôdô złotò jemu ribka:
„Sę njejiscé, bjôj sobje s Bògę!“
Vrocêł sę stark do starészkj.
Céż vjdzi? Mô ząmk przed sobą, a vésokj;
Na trapje sedzi starészka
V drogjm sobòlim kòzuszku,
Złotô na makòvjci hulka,
Pôcórkj grébą wòkrążają ji széję,
Na paluszkach mô pjrzcenje z złota,
Na nogach są bócékj snôżè;
Przed nją służalce pòsłészni.
Wòna jich bjje, za czéprénę targô.
Tak sę wòdzèvò starészk do starészkj:

„Vjtôjże, szlachcąnko, panjè vjelmòżnô!
Terôz je dészéczka Twòja spòkòjnô?“
Na njeho ale zakrziknje starucha:
„Marsz do stąnjè, pòsłégòvac!“
Mjjô njedzela jedna, drégô ju —
Corôz barżi jesz starészka szaleje,
Starca nazôd do ribkj pòsèłô:
„Vrocé sę, kłanjôj sę ribce;
Njechcę béc szlachcąnką panją,
Jô chcę béc wòlną królovą.“
Starészk sę zdzévjêł é rzecze:
„Babo, gvésno Ce wugrézła gzika!
Njewumjejesz nj stępjc, nj gadac;
Całè Ce królevstwò vésmjeje.“
Rozjadovjła sę starka
E Wurôczéła zôwusznjcą starca:
„Jak té, prostoku, smjejesz sę spjerac sę mną,
Se mną szlachcąnką vjêlgą, zamòżną?
Bjôj mje té do mòrza, radzę cé dobrze!
Njepudesz té vnet, zaprovadzą ce mòcą.“
Stark néż tu do mòrza pòlôzł;
Zczarnjało vjêlgjè sę mòrze.
Wòłac zaczął złotéchną wòn ribkę;
Przepłenę ribka é jeho sę pitô:
„Co sobje żeczisz, starészku?“
Ji s wukłonę stark wòdpòvjôdô:
„Zmjłuj sę. królevjąnko-ribko!
Zôs rebéliją robj starucha;
Ju njechce béc szlachcąnką mòżną,
Le chce béc wòlną królovą.“
Wòdpòvjôdô złotô jemu ribka:
„Sę njejiscé, bjôj sobje s Bògę!
Dobrzé é tak; mdze starészka królovą.“
Vrocêł sę stark do starészkj. .
Céż to? Krolevskj tę stoji ju pałac;
V pałacu wòn vjdzi starészkę,
Wòna za stołę sedzi królovą,
Służą ji panovje, szlachta.
Nalèvają ji nôdroższè vjna,
Pjerznjkj nôlepszè wòna zajôdô;
Nawòkół grozni tę stróżovje stoją,
Na remjonjach trzimają topórkj.
Jak to spòstrzègł starészk, barzo sę wuzasł;
Do nóg wòn starészce wupôdô
S témj słovamj: „Vjtôjże, vjêlgô królovò!
Kò terôz je dészéczka twòja spòkójnò.“
Ròz njevezdrza na njeho starka,

Kôza jeho z wòczu so végnac.
Przéskòklé panovje, szlachta,
Starca za kòlnèrz schvôcélé;
A v dvjèrzach tę nadbjeglé stróże
E topórkamj ledvje ho njezarąbałé;
A lud sę jesz vésmjèvêł z njeho:
„Vdzék tobje, stòri njezdara!
Mdze cé to nôwuką, głépcze:
Njelezé, dze ce njeproszą."
Mjjô njedzela jedna, drégô ju,
Vjedno barżi jesz starészka szaleje;
Za mężę słégóv vésèlô.
Nalezlé starca, do njè ho provadzą.
Recze do starca starucha:
„Vrocé sę, kłanjôj sę ribce:
„Njechcę béc wòlną królovą,
Chcę władcziną béc vjêlgjèho mòrza,
Abé jem żéła v oceanje-mòrzé,
Cobé złotò mje tę ribka służéła
E béła wu mje na pòsłégach.
Stark njebèł dosc dzirzkj, sę spjerac
E słova ji naprzèk pòvjedzec.
Jidze wòn do mòrza znova;
Vjdzi, na mòrzé czôrnô je burzô —
Tak vałé sę nadęłé z złoscé,
E chòdzę é szémją é véją.
Złotą wòłac zaczął wòn ribkę;
Przépłénę ribka é jeho sę pitò:
„Czeho Cé trzeba, starészku?"
Ji s wukłonę stark wòdpòvjôdò:
„Zmjłuj sę królevjąnko-ribko!
Céż mąm robjc s przeklętą tą babą?
Ju njechce béc wòna królovą;
Chce władcziną béc vjèlgjèho mòrza,
Abé tę żéła v oceanje-mòrzé,
Cobés ji sama służeła
E béła wu njè na posłégach."
Njck nó to njerzekła ribka,
Le wògònę pò wòdze chlustnę
E wuszła v głębòkjè tę mòrze.
Wu mòrza żdêł wòn na wòdpravę długo,
Njedożdêł; pòszedł wòn nazôd do swòjè starészkj —
Vèjtale! Zôs przed njm chałépka stôrô,
Na prodze sedzi starészka,
A przed nją rozvalonè kòrétko. (Sławòszéno).

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Bukóvc przé Terespòlu.
Czarnoxęźnik J. Hauffe. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. — Nr. IX.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsì é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąnskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

22. Wòkrąg Mjastkòvskj v regenciji Kòszalinskj mô 20. mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Mjastko (Rummelsburg).
II. Vsé é pustkòvjô:

Augustowo. Barezéno. Bistrzin.
Barkòczéno. Barvjnò. Bjałóvo (Biall). Buszvałd. Bòrno. Broczéno. Brunowo.
Cegjelnjô. Cecéno.
Czôrnjce (Scharnitz). Czéstôwòda (Reinwasser). Czéstidwór (Reinfeld).
Dulcich. Dwòré, vj., m. é strzèdni. Darzékowo.
Eduardowo.
Fridriksfeld. Franciszkowo.
Gajdé. Glôzéca. Głodowo. Granczuidwór. Gumna. Gvizdno (Gewiesen).
Hômer. Hejnrichowo.
Jakubowo. Jeżèvc.
Kamnjce (Camnitz). Kòčègłové, stôrè é novè. Kramarzéné (Kremerbruch).
Lesnjctwo. Lódér. Ludvjchowo.

Łubno.
Małęczéno. Miszewo.
Novôhéta. Novidwór.
Papęczéno. Pôpowo. Pòbòrowo. Pupendòrp. Pustowo.
Racąż (Reetz), vj. é m. Racążk. Radiż.
Starkowo. Stôrôcegjelnjô. Stôrilack (Alt-Laazig). Svjrczéno, vj. é m.
Szkląnnôhéta. Sznakenbork. Szvesin, górni é dólni. Szèperéjô.
Trzebjeléno. Turczik.
Vałdovskjmłin. Vałdowo. Vôlc, vj. é m.
Wòbjazdé. Wòbléżè. Wòkònjno. Wòstrów (Wustrow). Wóvsnjszcza.
Zelonidwór (Grünhof). Zelonka.
Żabno. Zeléce (Seelitz).

Rozmòva
Kaszébé s Pòlôchę.

Kaszéba. Njech mdze pòchvôloni Jezus Christus.

Pòlôch. Na vjekj vjeków; amen. A dokąd?

K. Hôwo le tu do sąsédnè vsé. A Vaspąn zkąd sę tu vzął?

P. To Viścje mnje po tak długjch latach poznali?

K. Ale kò jo; bò chòc ma sę le rôz v żécu vjdza, ale jesma so têj dobrzé pògôda.

P. Ja właśnje v te stroni Kaszubskje przichodzę, abi Vam povjedzjeć, że ja njemam zamjaru zostać Kaszubą; ale możeże Vi sję dacje na moje kopito przerobjć.

K. A jakuż to? Jakbé to mjało béc? Kò jô Vaspané jednak le czérną a czérną prôvdę

pòvjedzêł, é Vaspąn têj — to ju gvésno są sètménôsce lat — sąm wuznêł, jak mé, Kaszébj, nad Pòlôchamj górą jesmé.

P. Choćbi to vszistko tak biło, jak viścje mj tedi opovjedzjeli, to ja jednakovoż teraz njemam chęcj zostać Kaszubą, bom sję przez te sjedmnaścje lat bardzo vjele vaznego naucził.

K. A co takjèho.

P. Nasz ród Polskj jest nje sto, tisjąc, ale tisjące lat starszi, jak ród Kaszubskj.

K. Zdrzétale! Jakbé to mògło béc?

P. Mi, Polaci, pochodzim od Chinczików; a Chinczici tvorzili już znaczne panjstvo, jak jeszcze anj o Adamje anj o Evje żadnéj miśli njebiło; bo svjat Adama i Evi jeszcze sześć tisjęci lat njeexistuje, a panjstvo Chinskje już przeszło dvanaścje tisjęci lat liczi.

K. Vêjtale! To jô dzis dzivnè rzeczé czéję.

P. Nje, nje! to njejest njc dzjvnego, bo tak nasze Chinskje dzjeje opjevają; i skoro Vam ten kraj opjszę, jego dobre urządzjenje od vjeków, to sję vcale dzjvjć njebędzjecje.

K. Ach jô jem nó to barzo czekavi.

P. To tedi posłuchajcje. Zapevnje vjecje, że rządi krajóv są różne: jedne są monarchiczne, gdzje tilko jeden człovjek całim krajem rządzj; jinne oligarchiczne, gdzje kjlku lub kjlkunastu ludzj toże spravują; a jeszcze jinne republikanjskje, gdzje cali naród v urzędovanju udzjał bjerze; naostatku konstitucijne czili mjeszane, gdzje pan kraju rządzj razem s parlamentem, do którego naród członków vibjera. Vogóle móvjąc, najtrvalsze i najlepsze rządi są republikanjskje i monarchiczne, osoblivje kjedi mają dobrich cesarzi, królóv i t. d. Miśmi mjeli v Chinach przez całe vjekj dobrich cesarzi, cọ tak krajem zavjadivali, jiż sję lud mnożił, jak pjasek na brzegach morza, a pracovał,

jak mrówkj. Najprzód zakvjtło u nas gospodarstvo, ta pevna podstava każdego panjstva, potim vszelkje rzemjosła i sztukj. Żaden kraj tile ludzi njevižívjł i njeviživj, jak Chini, które obecnje mają blizko cztéri sta mjlionóv (400,000000) mjeszkanjców. V Europje jeszcze njgdzje anj miślauo o drenażach, o różnich navozach na rolę i t. d. kjedi to vszistko sję już praktikovało v Chinach. Navet cesarz sam, jako vjelkj opjekun rolnjctva, njevstidzj sję, corok v pevjeńj dzjenj chvicić sję sochi i orać. Religjjne urządzjenje także temu odpovjadało i odpovjada. V każdim mjesjącu są tilko dvje njedzjele. Xjęži, jako oddzjelnego stanu, vcale njema anj kościołóv; jedinje przi znacznjejszich drogach, dużich traktach vistavjono tam sam na pjęknich mjejscach brami, v których umjeszczono napjsi, z xjąg czili bibliji Konfuciusza vijęte, abi ludzje jadąci lub jidąci mogli sję tutaj przed słotą schronjć i czim dobrim zabavjć. Dalėj religjja Chinczików podług Konfuciusza njevzbranja mężcziznom jędrnim kochać dvje, trzi lub cztéri njevjasti z vzględu, że dla chruchli i jedna żona już zavjele. V ten sposób namnożiło sję dzjeci, ludu co njemjara, tak że granjce Chin biłi zacasne, i musjeli njektórzi obivatele sję udać na vędróvkę naprzód v samėj Aziji: poczęścj ku połudnjovj, jako Sarmacj, poczęścj ku północi. jako Skytovje. Naostatku i to njevistarczało, vjęc sję znaczne gromadi połącziłi i zaczęłi sję vinosić v dalsze kraje. Odvjedzivszi Siberiją albo Jndiją, a njeznalaszi mjejsca dla sjebje, udałi one sję koczując nad morzem Kaspjskjm, obok gór Kaukazkjch, nad morzem Czarnim aż do žiznich krajóv Europi. Ale to nje od razu. Pjérvsza sławna gromada, jakobi przedna straż, poszła pod nazvą Hunnóv, mając za dovódcę Balambera. Ten oddzjał dał sję v czvjartim i pjątim vjeku po narodzenju

Christusa, osoblivje za czasóv Attili, beżmała vszistkjm narodom Europejskjm dobrze v znakj; jednakovoż njemając po tim dzjelnim mężu dobrego naczelnjka musjał sję cofnąć, i tilko njeznaczna część zatrzimała sję v dzjsjejszéj Bulgariji. Potim viszli nove zastępi pod nazvjskjem Avaróv; i to biło pravdzive jądro całego ricerstva Chinskjego, do którego vszistkje narodi północnéj i zachodnéj Aziji chętnje sję łącziłi; bo na téj vędróvce njebiło trzeba njc robjć, tilko rekvjrovać, kontribucije nakładać, annektovać. Do téj ricerskjéj vipravi, co to na konjcu szóstego i na początku sjodmego vjeku po narodzjenju Christusa całą Europę svojemj valecznemj czinamj napełnjła, należeli i mi, Polaci, potomkovje Lachóv czili Lesgóv, jednego oddzjału Avaróv Kaukazkjch. Daléj czitajcje kronjkę Fredegara z 7. vjeku.

K. Jô zôs méslêł, że récerstwo Pòlskjè czélé szlachta z baro różnéch narodóv sę skłôdô.

P. Tak jest poczęścj dzisjaj, osoblivje u Vas, v Kaszubach; ale tak za starodavnich czasóv anj v Vjelkjéj anj v Małéj Polsce njebiło; o czim Vi sję łatvo przekonacje, porównavszi fjziognomjją pravdzivego Polaka s Chjnczikjem: ta sama tvarz rasi Mongólskjéj, głova ogolona, tilko na vjerzchołku óv czub Chinskj, dalej ovo zamjłovanje v kolorach jasnich, rażących: bóti czervone lub żółte, czapka czervona s barankjem bjałim, pas liti i t. d. ove manjjeri Azijatickje: popędlivość, gnjev, zmjenna dobroć, njestałość, njevitrvałość, osoblivje przi praci umisłovéj, óv duch kastovi, pravdzivje Azijatickj, ova duma militarna: na kónj; pjes do nogj.

K. Tò je dôlébóg prôvda.

P. A vjęc mj już daléj njezarzucjcje, że njejesteśmi potomkamj Avaróv.

K. Ale kò dzis ju njè.

P. Jeden njegodzjvi kupjec atoli, po jimje-

nja Samo, bardzo nam, Avarom, spravę popsuł, albovjem on vszistkjch Słovjan znad rzek: Solovéj, Łabi, Odri i Dunaju połącził v jedno panjstvo i vjększa część naszego szlachetnego narodu zavojovał i povipędzjał; jedinje mi, Lachovje, nad górną Vartą i Vjsłą, zvąchnąvszi pjsmo nosem, vcale njevdavaliśmi sję s njm v vojnę, navet przecjvnje staraliśmi sję do njego łagodnje przibliżić; a on, vjdząc przed sobą jeszcze vjelką vojnę s Fransamj, pozvolił nam nadali v tich okolicach pozostać. Tutejszi pjervotnj mjeszkanjci bili Słovjanje, od nas pravda zavojovanj; ale mjędzi njmj bili jednak jeszcze njektórzi bardzo krnąbrnj ludzje; bo Skytovje v te stroni njgdi njezavjtali, cugle zas Sarmatóv biłi sję już bardzo popsułi, Attila bił za dobri dla njch, a podług naszéj kandari jeszcze sję njeprzizviczajili chodzjć. Tich miśmi sję starali pozbić —, boć cóż nam biło po njeposłusznich poddanich — i visiłaliśmi lub samj provadzjli jich do vojsk Samona, abi sję bjli przecivko ogólnemu vrogovj Słovjan, Frankom. Skoróśmi sję takjm sposobem tich mądrzelóv pozbili, już nam biło v Vjelkjéj Polsce a trochę późnjéj i v Małéj Polsce jak v raju. Reszta Słovjan biła nam tutaj posłuszna, coraz posłusznjejsza, a miśmi njepotrzebovali njc vjęcéj robjć, jak tilko bankjetovać, polovanjem i sejmjkamj sję bavjć,; bo vszistka zjemja należała do nas, a każdi z nas bił krolem v svéj posjadłośćj. Co nam biło potrzeba, to Słovjanj nam musjli dostarczać, czi to do zicja czi to do zabavi, jako svojim dzjedzjcom. Skoro sję to do Aziji i samich Chin donjosło, że nam Lachom ta sztuka sję tak ślicznje udała, przimaszerovała do Europi nasza arriergarda pod nazvjskjem Vęgróv. Jim sję jak najlepjéj povjodło, bo onj, przez nasze dzjeje nauczenj, że trzeba sję konjecznje s silnjejszim łączić przecivko słabszemu, zaczęli sję zaraz

s Njemcamj bratać a Słovjan njszczić, i to jeszcze podzjsdzjenj s dobrim skutkjem czinją. Teraz znovu vipada nam, Polakom, od njch przikład brać; a jestem przekonani, że nam sję także v krótce uda, svobodne życje, jak v davnjejszich czasach, provadzjć. Przeto ja mislę, że Vi, kochani Kaszubo, najlepjéj uczinjcje i zostanjecje Polakjem, szlachcjcjem; a vtedi zobaczicje, jakje to będą złote czasi; skoro sję jeszcze s jednim narodem skojarzim.

K. Chòc to vszétko, co Vaspąn terôz wòpòvjedzéł, tak pészno brzmj é jô téż vjerzę, że to je prôvdzévô prôvda, to jô jednak Pòlôchę, szlachcécę, wòstac njechcę.

P. A to czemu?

K. Bò jôbé mjéł sobje za przékłôd Vęgrów vzic, a jô jich décht njjak njecérpję.

P. Jak to bić może?

K. Hôwo dlô teho, że to są nôvjkszi vrogovje vszétkjch Słovjan, jesz gòrszi jak Njemcé é Térce, a njerobuse pjrszè klassé. Słovjanj mają dlô njch vszétko zrobjc, a wònj chcą le wużevac. A takjch lédzi jô njecérpję.

P. Jutro Vam to dovjodę, że można i bez praci żić, a dobrze żić. Vjęc do jutra zostanjcje s Bogjem.

K. Jidzéce, Vaspąn, s Bògę.

(Pòzdnj vjci).

Pjrszi mędel pòvjôstk.

(Dalszi spjs).

9. Njepòkój v grobje.

Mój wòjc zamjarł, jak béł wòsmé wòsmédzesęt lat stôri. Wòn pòvjôdéł: „V jedni vsi béł jeden chłop s bjałką. Ta bjałka mja wukradłe płótno; a ga jejè chłop zamjarł, da wòna jemu wòd teho kradłèho płótna mucę wuszéc. Pòtemu, jak wòn béł zachòvąni, przészedł ten zamjarłi za trzé dnj v nen jistni dom nazôd é vszedł do szpjnje. Jeho bjałka

sę barzo wurzaśla; bò wòna njevjedza, co to béło. Wòn przészedł rôz, dva é trzé. Tak wòna njjak njevjedza, co wòna mja czénjc. Wòna sę vzę a szła do pana xędza é pòvjôda jemu tę novjnę. Pąn xądz przészedł drégjèho dnja v xędzevskjm wòbleczenju a pitéł teho wumjarłèho: „Co wòn sa żądô?“ Ten wukòzéł na svą głovę é rzekł: „Tak barzo mje pchô, jak ga bé czéstè jegłé v mi głovje toczéłé.“ Pòtemu zgjnął wumjarłi, a xądz pitéł sę bjałkj: z czeho ta muca na jeho głovje béła. A wòna mu rzekła, jeż mja jeden rôz kąsk płótna svemu sąsadé wukradłè, a wòd teho płótna tèż ta muca, chtérą ten wumjarłi v gròb vzął, béła. Xądz rzekł: wòna mja wòd jinnèho płótna mucę wuszéc, a ga ten wumjarłi bé zòs przészedł; têj muszéła jeho muca z głové béc zervąnô, a ta jinnô vsadzonô. Wòna tak wuczénjła. Jak wumjarłi przészedł, zervałé jemu vjdłamj jeho mucę é vsadzéłé novą; a wòn rzekł: „Tak, tak, to béło mòje żądanjè.“ E wòt teho czasé wòn ju vjcl njeprzészedł. (Jizbjce).

10. Wò czarovnjcach.

Przed czasamj na Vjckj a Chabrovskj granci béła pôłonô czarovnjca, mac s trzemj córkamj. A czêj wòné pôłonè béłé, to wòné dobę gałovałé, wòłałé do Bòga: „Mjłi Bòże! Mjłi Bòże!“ A córkj narzèkałé na mac, co wòna jè to vewuczéła, co wòné pòłonè muszałé béc. A czêj wòné spòłonè béłé, têj wòné tę béłé zachòvąnè. Pòtemu tę tak strôszałe, że njmógł njcht mjmo jic, przénc. Ale jeden chłopc służéł wu Chabrovskjèho xędza; ten wòkazovêł sę ve vszétkjm barzo wòdvôżnim. Jednèho dnja béło ju zwon dvanôsce v nocé, a jesz bèł wu xędza Chabrovskjèho Janovskj xądz. To béła barzéczko cemnô noc. Têj ti xędzovje sę zagôdałé, czébé chto bèł télko dzirzkj, co bé do Vjcka do dwòré doszedł. Xądz Chabrovskj rzekł: jeż mjêł tak dzirzkjèho chłopca; a Janovskj xądz gòdô: jeż bé télko dzirzkj njebèł. Nen chłopc szedł, kjêj jeho pąn pòsłêł, é to, co mjêł przénjesc, tèż przénjósł; ale czêj wòn przészedł do teho môła, dze té czarovnjce pôłonè béłé, têj wòné sę do njeho nalazłé a s njm szłé jaż do cerkvjszcza Chabrovskjèho. Wòné jeho straszéłé, ale wòn jednak strachu njmjêł. A czêj wòn przészedł do cerkvjszcza, to wòné tę zgjnęłé, bò dalì jic njmogłé. Chabrovskj xądz vjedzéł, że ten wòtrók bé bèł télko dzirzkj. Kjêj wòn vjèc jemu klucze dêł é jeho pòsłêł, abé jemu béchjer z wòłtôrza halêł; têj wòn szedł véstrzód nocé, a strachu njmjêł é béchjer halêł. Janovskj xądz njeméslêł, że ten chłopc télko dzirzkj bèł; dlô teho sę vjatovêł é zgubjł pòrę svéch kònj. Ale Chabrovskj xądz bèł dobri, wòstavjêł Janovskjèmu xędzé té kònje, a ten zòs pòdarovêł chłopcovj dékôt.

(Jizbjce).

11. Wò mòrach.

a. Ga mòra mòrzi — wòna dėszi a jiczi. Czasę wòna zazèrò pòle wòkna — wòna njmóże sę doždac, cobé nen człovjek v łóżko szedł. Têj wòna jeho straszi, ga wòn sedzi. Wòn dostąnje takj strach, co wòn réchli spac jidze; a jak wòn legnje, têj wòna na njeho przélegnje rzécą na gębę é jeho barzo szvak zrobj. Wòn leżi, a njmóże részéc anjè ręką anjè nogą, pòkj wòn so radé njeszukô; a ga jemu sę radę dô, to wòna vjci njmóże do njeho przinc. Wòna do njeho przéchòdzi kòmjnę abo jinszą dzurą; a pòkj wòn njedostąnje, njmò radé, to kòtkj skôczą vedle wòkna. Wòn muszi so kupjc kòrzenj a jè wurzeszéc na széję. (Jizbjce).

B. Wòkrąg Lębòrskj.

b. V Babimdole bèł jeden parobk, ten sę zvêł Mjchêł Bujòk, teho mòrzéła mòra; a czim vjci gòspòdôrze jemu radę szukalé wòd teho mòrzenjô, tim barżi wòna jeho mòrzéła. Pòtemu mòrzéła wòna téch gòspòdôrzi vszech décht przez całi rok — wòna z jednèho na drégjèho nachòdzéła. Chòc wònj przé pêłnju sedzelé, to wòna jich mòrzéła. Wònj za nją vachtovalé, ale jè njmòglé dostac do wuchvôcenjò; jaż jeden rôz ten parobk ją dostêł na pjerzénje, jak wòna jeho mòrzéła v wòłovim chlèvje. Wòn wuchvòcêł kąsk skóré; a ten kąsk skóré to béła ta mòra. Wòn jen vżął a trzimô. Wòna sę wuczénjła jak mòcni chłop; ale wòn ją trzimô razę s tą pjerzéną, co wòna jeho buten przed wòłovi chlèv vévlekła. A têj wòna jeho proséła, że le ją mjêł puscéc, wòna bé do njeho ju vjci njgdé njeprzészła. Ale jak wòn ją puscêł, têj wòna mu rzekła: „Jesz ce bądę mòrzéła jaż do roku.“ Jak rok vészedł, têj wòna przesta mòrzéc; a chòc wònj nó nję vachtovalé, vjci ju je wuchvacéc njmòglé. (Babjdół).

12. Wò krôsnjętach.

Béła to rôz jedna dzevczéna. Kjêj wòna jedzenjè varzéła, to wòna sę vjedno czosa, a té włosé z grzebjenja na wògnjszcze rzuca. Do njè przindze jedno krôsnję a prosi: njmja teho vjci robjc a tak rzécac włosé, bò to krôsnjętąm béło vjele do szkòdé. Dali rzekło to krôsnję, kjêbé wòna teho njepòpuscéła, tobé ji zle szło. A jak wòna, ta dzevczéna, béła zôs przespąnô, têj wòna dosta mòlè dzècę. Wòna rôczéła jistnè krôsnję do chrzczenjô v kòmòtré, a wòno tèż nó ten czas sę stavjło é stojało; ale za pòdépénk przénjosło wòno dva talèrze zakrétè, a tę bélé czéstè włosé, co wòna so véczosa é mja tę vrzuconè nó ten môl, dze wòna njmja rzécac. Pòtemu varovało to jesz trzé dnj, têj krôsnję to dzècę przemjenjło; a to dzècę, co wòno ji przénjosło, to béło mòle s vjèlgą gębą, s vjèlgjm nosę, s vjèlgjmj rękamj, décht vszétko vjèlgjè, a jednak mòlè béło — v grzébją wòno

rosło, ale ve viżą njjak. A têj to dzèvczę mjało vjêlgj strach, njevjedzało, co mjało robjc; tak wòno szło do xędza. A xądz jemu rzekł, jeż wòn njmógł jemu njc pòmc — wòno muszało s tim spòkójnè béc, co jemu krôsnję przemjenjło. (Łeba).

b. Drobnè bivałé na Babimdole przódé. Wòné przéchòdzéłé é fudrovałé wòłé; a wòłé béłé tak sétè, cobé przed szlachtôrza béłé. Czêj wònj ten chlèv rozvôlalé, têj wònj jim zle robjlé, é wòné przészłé v chécze, a mjałé czérzvjonè ruchna. Wòné so varzéłé jedzenjè, czêj lédze szlé spac. Jak ti lédze to spòstrzeglé, psòtavjlé wnòj·rôz na wògnjszcze wòd jaja skòrépę; a czêj krôsnjęta drégjè nocé przészłé, têj wòné sę barzo dzéwòvałé, jeż lédze v takjm grôpje jedzenjè gòtovalé; a jedno krôsnję do drégjèho rzekło, jiż béło télkò stôrè jak pjelgrzimskj las a jesz njevjdzało, żebé chto v takjm gròpje varzêł, jak tu na Babjmdole. Ale wòné dobrzé vjedzałé, że jima ti lédze do psoté tę skòrépę pòstavjlé. Tak drobnè sę namóvjłé é rzekłé: „Czêj wònj chcą varzéc tak pòzdze a v takjm grôpje, co jesz jesma njgdé njevjdza, têj chcema sobje jinni môl wòbrac.“ Temu gòspòdôrzovj zôs szło zle; wòné jeho dobétkovj brałé charnę a noséłé jinnemu gòspòdôrzovj é fudrovałé dobétk ten, dze wòné béłé. Nen gòspòdôrz terôzkę vjdzêł, jak jemu lécho s dobétkę szło, czêj wòné do jinneho gsòpòdòrza fuder vénôszałé; jeż wòné njesą na svjece do żódnè szkòdé, ale do vjêlgjèho profjté tę, dze wòné sę vłożą: têj wòné fudréją dobétk wòbnoc a gòspòdôrz wòdzenj. Chlèv trzimają wòné v sztandze a czésto. tak że żóden zli tę njeprzindze, dze wòné svą gòspòdę mają, Chto jima dobrzé robj tę, dze woné są, to wòné jesz dzesinc razi lepj robją; ale chto jima zle robj, temu wòné gòrzi czénją, jak kjêjbé zli duch nad tim gòspòdarstvę mòc mjêł. (Chabrowo).

c. Mój mąż szedł rôz; a szło tèż szesc krôsnjęt. Wòné sę trzimałé za ręce; béłé vszétkjè takjè mêłé a mjałé czérzvjonè muckj na głovje. Tu je takj stôri dwór, v chtérim przedtim lédze béłé. Matka szła do pjeća é pjekła chlèb, a jejè mąż wòstêł sedzącé na ławje. A têj z drégjè jizbé przészło dwòje krôsnjęt, barzo stôrô bjałka é barzo młodi chłop, a mjelé mêli wòzik é dwòje bjêłéch kònj przed njm. Pôtemu tèż przészedł jeden stôri chłop é młodô bjałka; a nawòstatku jesz xądz, chtéri chcêł tę stôrą bjałkę s tim młodim chłopę zdavac. Ale nen chłop, co sedzêł na ławje, przemóvjêł: „Tak njetrzeba zdavac — le stôri do stôrèho a młodi do młodèho!“ A têj nen wóz s némj kònjamj bjegò prêcz, a jeden konj sę vépleszczêł. Mój chłóp vjdzêł, że to njebéłé konskjè żémêłkj, le mjech czéstéch pjenjądzi. — Rôz przészło jedno krôsnję é vzęło dzècę z kòlibkj prêcz

a pòłożéło mjotłę. Jak kòbjèta vsta, mésléła wòna, że tę jejè dzècę béło, a tę béła mjotła. 'Têj przészedł jeden wubògj chłop do njch é rzekł: „Bjj, tato, wòné przénjosą zôs.“ Wònj bjle tę mjotłę — to béło krôsnjęcè dzècę — a têj krôsnjęta vzęłé zôs tę mjotłę a jejè dzècę przénjosłé é pòłożéłé; ale mjałé jè barzo pòbjtè. Têj wòno njeżéło długo, wòno vnetészkj pòmjarło. (Sòrbsk).

13. Wò stolémach.

a. Wu jednéch panóv vjsało vjêlgjè żebro na żelôznim recuzu na pamjątkę: to béło wòd stoléma. Jeden stolém vzął na batóg takj vjêlgj kam, co trzé sta pyntóv vôżêł, é puscêł jen v wògrôd; pòtemu vzął wòn ten kam v rękę, a pôlce jesz pòdzisdzenj są do znanjô. Ti stolémvjòe zgjnęłé wòd pòtopu. Mój sin wòrêł rôz é nalôzł wòd stolémóv czéstè gnôté. — Stolém jeden rôz stojêł na kamjenju, a nogj jemu velnęłé v ten 'kam é są jesz pòdzisdzenj do vjdzenjô. (Sôrbsk).

b. Rôz wòrêł jeden wòd téch stolémóv é nalôzł takjèho robôszka wòd naszéch lédzi. Wòn jeho vzął v swój rękavjczni pôlc é przénjósł jeho do-dom. A têj wòn wòstêł wu njeho do ròbòté. Stolmòk mjêł v stodole do draszovanjô żelôznè cepé, co jich ten môli chłopjk njmógł wudnjesc. Jak wòn jè mjêł próbòvąnè, tak wòn gôdô, że wòné mu béłé zaletkjè, że jemu njelónovało njmj robjc. Wòn vlôzł na balkę, a têj so knovêł balkę do bjcza, cobé sobje vjkszè cepé spòrządzêł é mógł njmj draszovac. V tim przészedł stolém é zdrzêł na njeho; a têj jeho sę zapitêł: co wòn tę chcêł robjc. Ten môli chłop rzekł: „Wòn so muszêł jinnè cepé vésztelovac, bò to jemu njelónovało, némj stolémòvémj draszovac.“ Tak stolem jeho pòsłêł wògjènj znjecéc dlô kuchôrkj. Wòn zaczął wògjènj njecéc, ale njmógł ho njjak znjecéc. Wòn stojêł a dął, a dął; a jednak njmógł zadic wògnja, żebé sę zapôléło. Neho stoléma bjałka leża v szestnjci é na njeho zdrza. Jak ji to zadługo dèrovało, tak wòna zaczę z łóżka dic é jemu takj forsz da, że chłopjk zarôz z kòmjna ruten vélecêł é na dak przészedł. A têj wòn chòdzêł pò daku é sbjèrêł knépelkj. Jak stolém buten vészedł, têj wòn sę pitêł: „Céż wòn tę chcêł?“ — A wòn gôdêł, że njmógł wògnja zanjecéc; dlô teho wòn so halêł séchéch knépelków, cobé wògjènj znjècêł. Têj stolém na njeho vadzêł é kôzêł jemu nadół zlezc, abé dlô kuchôrkj dracht wòdé halêł. Wòn przészedł nadół, ale żelôznéch vębórków stoléma wòn njmógł wudnjesc. Têj wòn njebèł głupi. Tę bèł v domu takj vjêlgj kloc; tak wòn do neho kloca szedł é pòczął jen dłébac, a chcêł so vębórkj sztelovac, jakbé té żelôznè béłé jemu zaléchè. Jak nen stolém to vjdzêł, spòdzeł wòn do swòjè bjałkj é rzekł: „Ma muszima jeho wòdpravjc, wòn

je na naju zamòcni; jó méslêł, jeż jò bèł mòeni, a wòn je jesz mòcnjêjszi. (Wòsekj).

14. Wò zaczarôvąni konskj nodze.

Wu nas zrobjlé tak, że dobétk nąm njjak njegrizł. A têj leża konskô noga na naszim pòdwórku, é mój chłop gôdò tak: „Jeszlé ta noga njeje tèż co krziv?“ — Tak wòn ją zanjósł na pòle ruten; a jak wòn sę wòbezdrzêł, têj noga béła tèż zôs na pòdwórku. Têj wòn méslêł, że pjes ją przévlèkł, a dèł ją zôs zanjesc pòkonc wògroda é na vjêlgj jabłonj pòvjeséc; a kjêj wònj sę wòbezdrzelé, béła wòna zôs tu. Têj wòn ją dêł vénjesc é zakòpac; ale to njc njepòmògło, wòna le zôs tu béła na pòdwórku. Tak mé ją vzęlé é przez trzé mjeze zanjeslé; a têj kulę vékòpalé v trzeci mjezi é tę vrzucélé nę nogę. A z kòżdè mjeze mé jesmé vzęlé kam é knépel, a têj vrzucélé na krziż nô nę nogę. Pòtemu wòna njeprzészła ju vjci nazôd. Pòkj ta noga sę nalòża, dobétk njjak njechcêł grézc. A têj jò hala zôs z téch trzech mjezi trzé kamjenje é z kòżdè vągardé tèż sztéczk drzeva. Né kamjenje jô rozpôléła a têj njmj krépé véżôléła, a né knépelkj z vągôrd jô spôléła a têj ten pòpjół na fuder pòsépa. Wòd teho czasé dobétk nąm vszéden zarôz dòbrzé grizł. (Wòsekj).

15. Bjèdni strzeże grób bògatèho.

Ròz bèł jeden bògati pąn, chtérèmu jeden wubògj człovjek wòstêł vjnjen; a têj ten bògati pòmarł. Wòn vjedzêł jesz przedtim, że mjêł pòmrzèc é dêł wòłac neho wubògjèho do se, a têj mu rozkôzêł, cobé nad jeho grobę wòbnoc vachtovêł. Tak nen wubògj jidze do svèho probòszcza é radzi sę jeho: cobé to béła za przéczéna, że ten pąn jemu to rozkôzêł A xądz jemu rzekł: „Jo, brace, to bądze lécho.“ Tak nen xądz jidze s njm nó nen gròb, zrobj mu kòło palécą na grobje; a ten wubògj muszêł ve strzódku teho kòła stojec; é żebé réchli z njeho njevészedł, jażbé xądz przészedł é jeho za rękę wuchvôcêł. Tak kòl dzesątè zaczną psé jagòvac za smętòrzę, jakbé za zajcę bjegałé, a corôz to bléżi do neho smętôrza. Strzelcé przébivalé bléżi a bléżi, a têj zaczęlé strzelac prosto v njeho, ale kule padałé kòl neho kòła. Wònj jeho jesz vszelejak straszélé, cobé jeho z neho kòła védostalé; ale jeho njmòglé védostac, wòn njeszedł. Tak nalôzł sę wògjènj, teho wubògjeho chałupka sę pôléła; a têj przindze jeho żona é gôdô: „Pòjże! co té tu stojisz? kò vjdzisz, pąn je pòchòvąni; vêj, tobje vszétka twòja bjèda sę spôli.“ Ale wòn njck njewuvôżêł, njck njemóvjêł. Jaż zôs za chvjlkę pò nim wògnju jidze xądz a têj mu gôdô: „Pòj té dodom, ju mósz swòje véstojałè.“ Ale wòn njc, le stoji. Têj szedł nen xądz v kòscół, a tę v kòscele szło takjè granjè, spjèvanjè, tę béło nôbòżènjstwo; a

vjdno béło, jakbé ju dzenj bèł. Ale to vszétko béło wòmanjenjè. Pòtemu jidze nen xądz z kòscełа nazôd, a têj mu mówjêł: „Na, pòj, terôz, té môsz dobétè.“ Wòn jednak njc le stojêł, wòstêł stojącé. Né, céż do robòté. Tak wònj mu mówjlé: „Pòjże, mé cé dąmé mjech pjenjądzi.“ Wònj przénjeslé sa mjech pjenjądzi é rzucélé mu jen kòl neho kòła, a v kòło njmòglé vrzécéc. Ale nasz xądz mu mjêł dąnè paléczkę, chtérą wòn mógł do wònèho mjecha dosignąc, é zrobjêł kòl njeho novè kòło; a jednak njezeszedł. Tak wònj so njevjedzelé s njm żódnè radé; é vzęlé szpôdę a têj zemją kòpalé, cobé mòglé gréntę do neho zarka przinc. Jak wònj do neho zarka zemją przészlé, tak wònj z neho wumarłèho skórę zdzerzlé. Têj ten wubògj chłop njevjedzêł, co mjêł czénjc; mjêł vjêlgj strach, że dobrzé njevachtovêł. Ale wòn zrobjêł zôs nad ną dzurą kòło, é muszélé wònj mu nę skórę wòstavjc. Tak têj kuré pjałé é dzenj sę ju robjêł; vtim tèż nasz xądz jidze, wuchvôci jeho za rękę é rzecze: „Terôz pòj se mną v kòscół.“ V ten spòsób ten wubògj vszétko szczestlévje przetrzimêł é mjech pjenjądzi s xędzę so pòdzelélè. (Wòsekj).

16. Wò smòku.

Bélé to rôz trzêj vędrovczécé, jeden bèł kròvc, drégj szevc a trzeci kòvôl. Wònj zrobjlé takje kamrôctwo, co chòdzélé pòspół vszétcé trzêj. Tak chòdzélé wònj vjele lat v grépje, jaż jina sę rôz trafjło, że przészlé v cézim kraju v jeden vjêlgj. njesvjadomi las. Tu muszélé wònj pòd jednim drzèvjcę wòbnoc wòstac. Wònj zrobjlé so wògjénj a têj so tak pòvjôdają: „Jo, mé muszimé pjlovac, bò tak vszétcé trzêj mé wusnąc njmóżemé; naprzódku muszi ten nôstarszi.“ Nen nôstarszi pòvjòdô: „Njè, mé mdzemé cignęlé kavle.“ Tak chvôcélo naprzódku szevca. A kóżdi muszêł na ni varce dvje gòdzéné stojec. Ni dvaji spalé cvjardo. Têj przindze do njch smòk s dvjema głovamj é chce jich wujesc. Wònj mjelé bérsze, bardisze przé se. Tak nen szevc scął smòkòvj jednę głovę é tèż drégą; a têj jeho vzął é zavlèkł v stronę, żebé kamrôcé njèvjedzelé é njmjelé strachu. Pòtemu muszêł kòvôl stojec. Têj przindze smòk s trzema głovamj. Kòvôl rąbjêł wòdvôznje berdiszę é scął jemu vszétkjè trzé głové; wucignął smòka v stronę; bò kròvc bèł takj bòjąci, żebé njevachtovêł. Jak jeho dvje gòdzéné mjnęłé, têj wòn kròvca zbudzêł. Kròvc vachtovêł. V tim przészedł smòk s dvanôsce głovamj. Têj kròvc so méslêł: „Njech je abo tak, abo sak; abo mòja smjrc, abo twòja smjrc.“ Tak zaczął rębjc a rębjc, jaż jemu tèż vszétkjè głové scął. Timczasę zrobjêł sę ju dzenj. Têj wònj przészlé v sztrid. Jeden pòvjòdô: „Mnje trafjło zle;“ a drégj gòdô: „Mnje tèż zle trafjło;“ a trzeci rzecze: „Mnje jesz gòrzi.“ Tak

muszêł kòżdi wòkazac, jeszlé béła prôvda. Pòtemu wònj sę zôs vzęlé a szlé dali é przészlé do jedneho mjasteczka v robòtę é tę wòstalé. (Wòsekj).

Czétôj p. Hilferdinga: „Wòstatkj Słovjan na połudnjovim brzegu mòrza Baltickjèho.“

Pół kòpé pòdanj.

1. Wò Klékach.

Wòt starodôvnéch czasóv bélé tu v Klékach rébaekje bndé, a té zòs bélé panjnskjè kôté; é co so chto vérobjêł, to wòn so wòtrzimêł: vèjdę swòjęvłôsną, torf swójvłòsni, drzewo swòjevlôsnè. Njnja mąmé swòjevłôsnè domé, wòtkupjonè wòt pana van Bandemera. Przedtim muszélé mé pané robjc abo rébé davac. Łąkj, co tu są, nôleżalé do Klék naszim przódkąm, to sę zvalo wòtok. Pachtę wònj dòvalé szescdzesęt talaróv rocznje. Jak Brinkenhof, Żerochòvskj pąn, dêl przekòpac kanòl, wòda z mòrza véstąpjła é zala tedé vszétko; a tèj przez dva lata v Klékach sam njc njekrégnęlé. A ga teho czvjôrtèho roku zôs przészedł amtman Hasa; ten jè zôs vzął é wòtrzimêl. Rzèka so sama verva, a wòda zbjegła; ale amtman njedêł ląk vjci trégj.

(Klékj, Klęczécé v wòkręgu Słépskjm).

2. Wò Czeszkòvskjm abo Czeszku.

V Nowomjeskjm krèzu leżą té vsé: Domòtowo, Mechova é Starzno. Mjèdzé témj vsamj je vjêlgj dębovi é bukòvi las; a v njm są dębé przez tésąc lat stôrè. Vestrzód teho lasa je jeden môl, chtéren sę zvje Chlèvjszcza; na trzé tésące kraczajóv vedle teho môla są do vjdzenjô véwòrąnè zôgnòé, na chtérnéch są wòkrutnje vjélgjè, ju zestarzałè, dębę wurosłè. Mjèdzé témj dębamj są malutinkjè wògródkj kamjenjamj wòbłożonè vkòło. V tim kamjenjstim płoce nalazło vjele lédzi ju gronkj s pòpjołę, v chternim pjrszcenje é jinszè vszelejakjè rzeczé bélé. Mój wòjc mje pòvjôdêł, że na tim môlu przôdé za dôvnéch czasóv vjes stoja, chtérnô sę Czeszkòwo nazèva, é że jeho wòjcóv wòjcovje wu Czeszkòvskjch panóv za słégóv vjedno bivalé; przez to ta tradicijô sę v naszim rodzé zachòva,

Ti panovje Czeszkòvskj pòchòdzélé z Czechóv; bò jak mój wòjc mje gôdêł, tak za jeho mòvą przészedł przed pjncnôsce stamj lat jeden barzo bògati pąn z Czech tu v té stroné, pòstavjêł so ząmk é nazvêł jen Czeszk; dali a dali nalazłé sę przé tim ząmku chałépé, a têj vjêlgô vjes, co sę zva Czeszkòwo. Jeden wòd téch Czeszkòvskjch panóv njmjêł njjakjch dzeci é prosêł svèho Bóżka, żebé mu sę dzècę wurodzęło. Njevarało tèż njjak długo, tak jeho bjałka dosta pôrkę, knôpa é dzèvczę. Dajgò djachlé, jak ten stòri Czeszkòvskj sę czeszêł, że mu sę zamjast jednèho dwòje

dzeci wulégło; do teho knôpa nôbarzi, bò to bèł décht cali gòlębjter. Ten dzewus sę zarôz barzo grajni vjdzêł; a kjèj wòna wurosła, sta sę z njè całò sobaka. Za pjnc lat pò wurodzenju téch dzòjk bèł ten stòri Czeszkòvskj ròz v gòsnjtvę na dzékj jidzoni é spòtkêł sę se stôrą babą przé Bloksbarskj górze vjléją Sv. Jąna — bò nó tę górę vszétkjò czarovnjce v ten dzenj vjeczór chòdzéłé. Ta baba mu rzekła: że za półroku bé przészedł żelôzni vjlk é bé mu wòbòje dzeci vzął. Czeszkòvskj sę barzo zajiscêł; ale jednak dêł kamjenjstè chécze zbudovac é té dzecé v njè vsadzéc; a té chécze jesz sztérzema règamj chłopóv s strzelbamj é sekjeramj wòbstavjêł. Za półroku vjdzą wònj, że sę vlecze wòd lasa jedno zmjkłè vjlczészcze é jidze prosto do teho kamjenjstèho domu. Jak wòno przindze do téch na vachce stojącéch chłopóv, têj wòno wuszamj é całè sę tak strzęsło; jaż jim vszétkjm péskj é wòczé zachilnęło; a têj rznęło jednèho, drégjèhô, trzecèho é czvjòrtèho swòją łapą na stronę é zrobjło so przez njch drogę; trzasło v dvjèrze, co le sę rozlecałé, szłò v chécze, schvòcéło wòbòje dzeci, vrzucéło jè sobje na krzept, a têj s njmj dali, wòj dali a dali, leci jaż na jednę łąkę ve Varblinskjm błoce, chtérnô dodzisdnja sę Czeszkòvską zovje a Starzinskjm gburąm nôleżi. Tu nen vjlk lègłé, zaczął żużac; a kòzêł sę wòd dzeci vjskac. Wòn spêł, a dzecé jeho vjskałé; jaż natim przéleci pészni bula é vrzeszczi pòcéchu do dzeci: „Pòjta se mną, jô vaju vébavję!“ Pòtemu schvôcêł jich nó sę, wòbsrêł vkół vjlka wòkrutno vésokj krèz, a têj hajdi v nogj. Ale to njevarovało długo, têj vjlk wòdcucêł é vjdzêł, że dzecé bèłé prêcz, skòczêł bez vszétkjèho namészlenjô v nen smjrdzący krèz, wòtrząsnął sę z teho smrodé, a têj za njmj dali v Mrzeznjcę mjèdzé Varblénją é Starznę. Wòn jich nagònjêł, bulôszka wujôdł, a dzecé chcêł tèż; ale że wòné barzo prosèłé, tak tenrôz jim jesz darovêł żécè. Na tim mòlu jesz pòdzisdzenj strôszô. Ztąd szedł nasz vjlk Robôszkòvą drogą jaż na Czeszkòvską jednę łaczkę v lese mjèdzé Domôtovę é Starznę — chtérnô sę z teho przépòdku Czeszkòvską zvje. Tu na ti Czeszkòvskj łączce vjlk zôs wòdpòczivêł é wusnął, a dzecé jeho vjskałé. Natim przéleci barzo pészni, mrozati konj é namôvjô dzecé s njm do jidzenjò. Strach bèł vjèlgj, ale jednak dałé sę namòvjc. Kònjk zrobjêł vjlkòvj tak, jak bula. Dzèvczę sadło kònjovj do przódku, gębą do głové, a knôp do vslôdku, gębą do wògòna. Mrózk dêł knôpu grzebło, kardèczę é dekę a mu rzekł: „Vjlk mdze vnet kòl nas, jak jô cé mdę kôzêł, tak mdzesz robjêł.“ Njevarało tèż njjak długo, têj vjlk bèł tak blézé kòl njch, że chcêł kònja za wògon wuchvacéc, le ju pęsk

wòtmikêł. Têj mrózk zavrzeszczêł: „Rzécé grzebło!“ Knôp rzucêł grzebło mjèdzé vjlka a konskj wògon. Na tim môlu stała sę barzo vjelgô góra; vjlk na jedni a konj s dzecamj na drégj stronje góré. Ta góra jesz sę zvje: Vészczégóra; że ją vjlk ze złoscé wòszczêł. Ta góra béła barzo vjêlgô, é dlò teho vjlk przèz nję njmógł przelezc, le muszêł sę przegrézc. Timczasę konj dichtich sztèk wucekł, a vjlk jeho réchli njmógł dogònjc jaż na tim môlu, dze dzis Czeché stoją. Tę chcêł vjlk kònja za wògon; ale ten zavrzeszczêł knôp szmèrgnął kardèczę, é stêł sę wòkrutno gęsti las; konj na jedni a vjlk na drégj stronje lasa, chtéren sę jesz pòdzisdzenj zvje Plôsé; że vjlk nó njen plòsêł abo szémę z péska plévêł wòd złoscé, że bèł tak gęsti. Njepòmògło to mu ale njc, wòn sę muszêł przez ten las przegrézc. Timczasę konj zôs sztèk wucekł. Jak vjlk jich dogônjêł, tak knôp vérznął deką; a zarôz sę stało jezoro. To béło mòrovjste głębòkjé. Na jedni stronje jezora bèł konj s dzecamj a na drégj vjlk; a że vjlk bèł żelôzni, dlô teho njmógł przepłénąc. Nó ten hort béłé té dzecé Czeszkòvskjèho wòd żelôznèho vjlka vébavjonè. Temu to jezoro sę tèż zvje Dobrèjezoro. Têj konj rzekł knôpu: „Terôz vez sekjerę é wutnj mje głovę.“ Knôp chcącé, njechcącé muszêł to zrobjc. Jak wòn jemu głovę wucął, tak sę stêł z głové mêłi a z teho jinszèho vjêlgj pjes. Ten vjêlgj chécze vachtovêł, a ten mêłi chòdzêł s Krékę v jachtę. Ten knôp sę zvèł Krék. A że Krék często pò jachce chòdzêł, dlô teho bèł lécho doma. Jeho sostra, chtérô sę Ninja zva, chòdzéła często na strądze kòl jezora szpacèrą é vjdza mêst kòżdèho dnja na drégj stronje jezora pésznèho bénjła. Dze wòna biva, to béło tę, dze terôz Bòlovje mjeszkają; a dze ten béajeł bèł, tô béło kòl Svjecéna. Temu bénjłovj sę barzo wòczé svjècéłé, przez to ten môl sę zvje Svjècéno. Ten bénjeł, to bèł ten żelôzni vjlk; a na tim môlu, dze dzis Rakarnjô stoji; tę wòn żérêł vszelejakj dobétk, lédzi é zvjerze. Temu to sę zvje Rakarnjô. Jednèho dnja szedł zôs Krék v jachtę a chcêł zająca wustrzeléc; ale ten jeho prosêł: „Daruj mje żécè, jò cé tèż praindę na pòmòc.“ Krék mu darovêł żécè. Tą drogą szło s lésę, dzékę, jelenję, mjedvjedzę é sarną. Krék jim vszétkjm żécè darovêł a wònj vszétcé szlé s njm dodom. Timczasę Njnja béła na strąd jidzonò é vjdza zôs neho pésznèho bénjła s némj svjècącémj wòczamj.

(Pòzdnj vjci).

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Bukóvc przé Terespòlu.

Czôrnoxężnik J. Hauffe. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. — Nr. X.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąnskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

23. Wòkrąg Suszkj v regenciji Kvjdzinskj mô 19. mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Bjskupc (Bischofswerder). Jeława njemjeckô (Dt. Eilau). Kjselice (Freistadt). Prabuté (Riesenburg). Susz (Rosenberg).

II. Vsé é pustkòvjô:

Auerswałd. Bòrovimłin (Heidemuehler.)

Babjnc, d., m. é. folv. Belszvjce, d. é m. Bòrk Bòrnjce. Brunowo, v. é folv.

Cólnjkj (Zollnick).

Dakowo. Dołé (Daulen).

Falknové. Frednowo, v. é folv.

Gąte. Głodowo, v. é folv. Gramuté, v. é folv. Gulbjné. Gòrinjak (Guzringen).

Harnowo. Hejnrikowo, v. é folv. Héta.

Jafté (Jauth), d. é m. Jakubkowo. Jakubowo. Janjszewo. Julijanowo.

Kamjąnkj. Kamjenj. Kamjnc (Finkenstein) folv. é lesn. Karasz. Kòmjné (Schornsteinmühle). Kòzankj. Krzivkj. Konradzvałd. Kozłowo.

Laskòveje. Lęgnowo, vj. é folv. Libnowo, d. é m. Łabędzewo.

Mantikj, folv. é mł. Mjchałovo Mozgowo. Novôvjes, v. e folv. Novidwór (Neuguth). Pachutkj. Pjątkowo. Pjeskj. Pjetrovjce (Peterwitz), d. é m. Pjkus. Pjlichowo. Pjła (Heidemühle). Pjotrkowo (Peterkau), v. é folv. Plutowo. Popóvka. Pólka. Papjèrnjô. Nipkowo.

Radowo. Radząż, folv é lesn. Rievałd. Riskjerch. Rodzonè. Ródowo (Rohdau). Ródóvko. Róznowo. Rumbarg. Sztegenvałd.

Słoncza (Sonnenberg), d. é m. Sobjewòlô. Szarszewo. Stôrôhéta. Szarłatowo (Charlottenwerder). Szémbark (Schönberg). Szipnjce. Sztémbark (Steinberg). Szvarcnowo (Rothwasser). Svjęte.

Tinvałd. Tromnóvko. Trupel. Tromnowo.

Vałdowo. Védzèrkj. Vola.

Wòjcech (Albrechtau), v. é folv. Wòlô. Wòlsząn. Wòrkusz.

Ziłavkj (Gr. Werder) Zelonidwór.

Przemądrzałi wòszôce.

1. V 1848 roku, jak sę to vnet v całi Europje részało, kòżdi sę czeho novèho spòdzèvêł, wutwòrzélé sę tèż Pòlskjè ligj czélé stovarzészenjô, co mjałé pò mjastach é vsach swòje pòsedzenjô Takjè pòsedzenjè béło é v Wòszu, na chtérnim jeden graf s pészną przemòvą wò braterstvje véstąpjêł é dowòdzêł, zè vszétcé Pòlôszé są bracô. Pò skònczoni mòvje przéstąpjêł do njeho jeden chłop é jeho v té słova zagadnął: „Jo, Brace, Té jes barzilko dobrzé pòvjedzêł: Mé jesmé terôz vszétcé bracô. Ale vjèsz Té co, Brace: Té môsz córkę ju dorosłą a jô mąm dorosłèho séna, chtérnèmu jô chcę mòje gburstwo pòddac. Czébé ma njmògła to dwòje młòdéch lédzi pòłęczéc? Jô tę do Cé czélé do Twòjè córkj przéjadę é jeho przévjozę.“ Zarôz v ti chvjli graf wò braterstvje zabêł, njck njewòdrzekł,

le sę wòdvrócêł; vneteszkj sę z tóvarżéstva vémkł é céchim pęką z Wòsza vénjósł.

(Jastrzębjè v wòkr. Svjeckjm)

2. Bèł to rôz v Wòszu jeden xądz léterskj njbé barzo pòbòżni. Ten dêł do se jednèho gbura zawòłac, a tèj s njm taką wugodę zrobjêł, cobé mu z Varlubja jeho żonę s córką do Wòsza halêł. Jak wòn mjêł zaprżégłè é véjéżdzêł, tèj przészedł do njeho sąm xądz é rzekł, jeż wòn s njm tèż pòjedze Na co chłop njck njewòdrzekł. Xądz sòdł na wóz é wònj zajachalé szczestlévje do Varlubja. Jak wònj dodom vrôcalé, zaczął sę xadz s xędzevą spjerac, svarzéc, jaż nawòstatku kôzêł wòn żonje s córką a jeho paserzbjcą z wòza zlezc Chłop jedné abo dwòje gón rolè wujachêł a têj przé stanął. Xądz pòvjôdô: „Nu jechac!“ Na co gbur: „Njè, Jegòmosc, jô njepòjadę, bò jò mąm taką zgòdę, że jô muszę xędzevą s córką do Wòsza przévjezc. — Ale jegòmosc bé mógł zarôz z wòza zlezc, bò przé wugòdze njebéło wò tim żódnè mòvé, abé jegòmosc s sobą jachêł.“ Tak xądz zavstedzoni muszêł dozwòléc, że xędzevô s córką na wóz sadłé é jachałe, a Bògu dzékòvac, jeż jeho chłop z wòza njezrzucêł.

(Svjecè).

Rozmòva
Kaszébé s Pòlôchę.

(Dalszè wòpòvjôdanjè).

Pòlôch. Dzjenj dobri!

Kaszéba. A dobri-dzenj. Vjtaję, Vaspana, vjtaję!

P. Dzjękuję. Przi dzisjejszím ładnim poranku chcę vipełnjcj moję vczorajszą objetnjcę.

K. Zgòda. Jô jem tèż v nocé njevjele spêł, le jem rozmiszlêł.

P. A co takjego?

K. Jakbé to tèż mògło béc, że Pòlôszé są szesc tésąci lat starszim narodę jak mé, Kaszébj, Słovjncé — bò to wòstatnè mjono je nasze vlôscévè, a tę no le wòd Pòlôchóv nąm narzuconé — é vpôdł jem nó tę mésl, czé tèż Vaspąn sę njezarazêł novszémj fjlozofamj, co to nad kòżdą rzeczą długo é szérok sę rozwòdzą, abé vszétko lédzkjm rozémę dovjesc: tak pòczątk całèho svjata jak é vszétkjèho, co na svjece je.

P. Nje, nje! Ja takjch pjsm czitacj njelubję; ale, jeżeli Viscje takove czitali, to proszę mj opovjedzjecj, co v njch stoji. A ove dovodi, jiż można na svjecje bez praci żicj i dobrze żicj, odłożim na późnjéj.

K. Njech é tak mdze; bò jô tèż mąm jesz njechtérè zapitenjô wò narodach, chtérnè Vaspąn le mjmòchòdę vémjenjêł, jakto Skytóv, Sarmatóv.

P. Chętnje dam o njch objasnjenje, bo to są narodi nam, ricerzom Avarskjm, spokrevnjone. Ale najprzód chcę słiszecj vivodi fjlozofóv o początku svjata.

K. Do téch fjlozofóv, co nôbarżi v tę materiją sę zagłębjlé, nôleżą tak nazvąni naturaliscé. Wònj bé rôd chcelé vszétko z bjegu nôtéré vétłomaczéc é dlô teho vszétkjè przedmjoté, co sę le dadzą wuchvacéc, chemjcznje é matemacznje rozbjerają é robją indukcije abo vnjoskj, dowodzą przez viwòdé. Tą drogą doszlé wònj do teho zdanjô, że na pôczątku cali svjat bèł napełnjoni pòvjetrzim. To sę przez attrakciją é réché pòdzeléło na mjlijone mjlijonóv gvjôzd abo słónc; a zôs kòżdè słónce védało przez rotaciją mnj abo vjci cał, chtérnè sę planètamj zovją. Njechtérè planèté mają swòjich trabantóv, jakto nasza zemja xężéc. Wò zemj wònj zôs tak dowòdzą: Jak ta częsc kręgu pòvjetrznèho, co dzis zemję stanovj, wòd słoniszka sę wòddzeléła, zaczę wòna

sę sama wòkóło se wòbracac, é té cząstkj, chtérnè béłé cęższè, dążéłé do véstrzodku, a té letkszè wòddôlałé sę, jaż nawòstatku vszétko sę tak pòdzeléło: pjrszò beła cvjardô s rzarzéstim wògnję navestrzodku, drégô beła płinnô a trzecô wulotnô, to je ląd, wòda é pòvjetrzè. Jednak, njżlé to tak dalek przészło, wòdlecéł jesz przé wòbrôcanju jeden krąg wòd kule zemskj, a z teho sę wutwòrzêł xężéc. Jak to ju vszétko gòtovè béło, tęj jesz na mòc wòdvjecznô, nôtérą zvąnô, njebéła spòkójnô, navet é pòdzisdzenj spòkójną njeje, le corôz to jinszé przemjané s zemją robj. Té cojardè częscé zaczął ten vevnętrzni wògjenj rozdémac é zpòd wòdé vgórę vésadzac. V ten spòsób pòvstałe na różnéch môlach vnet vjkszè vnet mjèszè lądé a wòda zla sę pòdług pravjdèł cężkòscé v njzéné é wutwòrzéło sę mòrze, co jesz vjedno trzé razé vjci przestrzenj wòbjimô jak ląd. Ten dzelimé na Aziją s 830,000 mjl kvadratovéch; Amerikę s 663,000 m. kv.; Afrikę s 534,000 m. kv.; Europę s 168,000 m. kv.; Australiją s 160,000 m. kv. é pêłnjowopólarni krôj, chtérnèho vjêlgòsc jesz njjak njeje vjadomô, bò tę panéje vjecznô zéma. V njechtéréch częscach pòvstałé barzilko vésokjè góré; tak v Aziji mąmé Himalêjskjè s czubkamj: Kinchinjnga 26,437 stop, Dżavalagjri 26,340 st. é Czamalari 24,378 st.; Kaukazkjè s czubkę Elbrus 16,770 st. vésokjm; v Americe Andes s czubkamj: de Sorata 22,200 st. Akongagua 21,900 st. é Szimborasso 20,000 stop vésokjm; v Europje Alpé s górą Bjêłą 14,773 st. é Różovą 14,196 stop vésoką, a Karpaté s czupkę: Surula 9,012 stop vésokjm. Pòvjetrzè é wòda, jako deszcz é lód, njetélko góré kruszéłé, ale té wòkréché zarôz é vdół spłókjvałé; a wògjenj corôz to vjci nę skòrépę zemje zpód wòdé pòdnôszêł, tak że mòrze na głębòkòsci muszało przébjerac; môlamj ju blizko dvje mjle vémjerzono.

P. Będzje mnje to vjele czasu kosztovacj, abi te vszistkje liczbi spamjętacj.

K. Matematika é chemijô są główné pòdstavé vszétkjch dowòdóv. Pòdług téch vjadomòsci vnjoskują ci mądrzelovje, że do wutwòrzenjô takjè zemje, jaką nasza terôz je, njebéło dvanôsce tésąci lat, ale przéuômj dzesinc é dvadzesce razi téle czasé pòtrzeba; bò napòczątku na téch, z wòdé vésadzonéch, puklach béłé barzo njedokładné zeléska é zvjerze, chtérné pòczęsci terôz ju njjak njeexéstéją. Pòtemu za tésąc é zôs tésąc lat zaczęłé sę dokładnjêszè zvjerze twòrzéc, jaż nawòstatku é ród lédzkj pòvstêł; kjêj dlô njeho ju béło vszétko na zemj tak przéspòsobjoné, żebé tu mógł żéc. Czé wòn sę le na jednim môlu wòkôzêł czé tèż na kjlka razę, teho gvésno njcht déecht dokładnje njevékôże, ale nôvjci wuczonéch wutrzémuje, że to sę stało na kjlka môlach, chòc nje jednèho czasé; a to vjedno tę, dze ląd nôvéżi z mòrza véstôvêł.

P. To mnje nadzviczajnje cjeszi, że cj uczenj ludzje moje zdanje o davnoscj naszego rodu azijatickjego tak śliczuje popjerają.

K. Chòc ci mądrzelovje tak dowòdzą, to jednak mé, Kaszébj, co josmé barżi chrzescijanskj, jak dzisêjszi lud v Rzimje abo Jerozolémje — dlô teho mé so pòvjôdômé, że Christus sę v Kaszébach narodzêł — njmóżemé żódną mjarą takjch dowòdóv przéjic.

P. S czasem vszistko sję zmjenja, navet i zdanja Ale o tim potim.

K. Dobrzé, dobrzé! Kò terôz jô proszę Vaspana, mje jesz co wò Skytach é Sarmatach pòvjedzec.

P. Skytovje, Żidzi, Sarmacj, Hunnovje, Vęgrzi, Kozarzi, Kumanj, Turci, Tartarzi i Mongołovje sę nasj pobratimcj, Azijacj koczujący. Mi sję

vszisci, jako narodi valeczne, z Aziji do Europí dostali. Najprzód Skytovje zavojovali vschodne kraje Europi po Dnjester i Pregolę i téj częscj Europi nadali nazvę Skytija. S pevnoscją bi sję póżnjéj dali posunęli, żebi nje bili jim Celtovje czili Gallovje przeszkodzjli. V czvartim vjeku przed narodzjenjem Christusa viszedł ten naród z dzjsjejszéj Franciji i od Alpóv, a dążeł s mjeczem v ręku ku vschodovj nad rzeką Dunajem. Timczasem z drugjéj stroni od gór Kaukazkjch vistąpjli Sarmacj i szirzili svòje zdobicze ku zachodovj, Skytóv vipjerając. Ci znovu udali sję do swojich bracj nad Baltik, gdzje zavojovanich Słovjan na Litvjnóv przerobjli. Ale i tutaj dokuczałi jim przez njektóren czas narodi Skandinavskje pod nazvą Gótóv, szikujące sję na vędrówkę ku Czarnemu morzu. Tim północnim barbarom njemogli Sarmacj stavjc należitego odporu, bo posjadali dvje vadi, jakto njektórzi ludzje uvażają: najprzód, że njelubjli gospodarstvem sję trudnjcj, a podrugje, że każda horda, każdi oddzjał chcjał bicj njezależnim. Roxolanj njechcjeli njc vjedzjecj o Alanach, Alanj znovu o Jadzvjngach i. t. d. Dla tego zajęli Gótovje lekkjm kosztem północne brzegj morza Czarnego a Sarmacj, nolentes volentes, vinosjli sję v zachodnopółnocne stroni. Pjervsza horda, Alanj, przeszła Bug i Vjsłę a tedi, połączivszi sję s Vendamj czili Vandamj, przijęła nazvę Vand-Alanóv i, daléj życje vędrovne provadząc, njetilko v Europje ale i v Africe różne narodi podbjjała. Druga horda, Roxolanj, to jądro vszistkjch Sarmatóv, stanąvszi nad Vjsłą, umjeli sję tutaj nad Słovjanamj tak vinjescj, viviszicj, że mi jich za naszich poprzednjków i pod pevnim vzględem za naszich nauczicjeli uznavacj musjmi, a przeto v poëziji Sarmatamj sję mjanujemi. Trzecja horda, Ja-

dzvjngovje, znajdovała sję zaraz od początku mjędzi kovadłem i młotem, bo Roxolanj, v novéj sjedzjbje Polanamj nazvanj, jim daléj ku zachodovj sję posunąc njedozvalali a Gótovje, obrosłszi v pjerze, od połudnja i vschodu na njch dibali. Svjetni bił trzecj i czvarti vjek po nar. Chr. dla tich północnich barbaróv, aż trafjła kosa na kamjenj: jich vzęli Hunnovje dobrze v kłubi i znovu nastałi tutaj błogje czasi azijatickje, jak już to przedtim opovjedzjałem.

K. Ti Gótovje gvésno é przez nasze stroné Kaszébskjè lezlé, bò v naszi mòvje słovjnskj je vjele słóv Skandinavskjch, wòsoblévje przémjotnjków; chtérné ale kòżdi lingvista letkò pòznô pò jich gnôcani formje; wòné są vszétkjè bez rodzajóv, przépôdków é léczbé.

P. Ja o naszéj rodovjtéj movje Vam vjele povjedzjecj njeumjem (v któréj, jak sję vidaje, vszistkje dva lub vjęcéjsgłoskove słova doraznjk czili akcent na przedostatnjéj sillabje mjałi i ten sposób vimavjanja od nas do movi polskjéj sję dostał); bo vszistkje narodi azijatickje, koczujące, przizviczajałi sję bardzo często do obcich jęzików. Mi, Avarzi, tak mocno polubjlismi jęzik łacjnskj — co i nasj pobratimcj Węgrzi późnjéj uczinjli — że nam do vszistkjego vistarczał. Do każdego urzędu bił on najbarżéj lub jedinje potrzebni. Xjądz łacjnnjk, sędzja łacjnnjk i t. d. navet dvorska kucharka tim jęzikjem paplała albo przinajmnjéj njejedno słovo przebąknęła. Każdi ricerz patrzał s pogardą na słovjanjszczizną, jako na jęzik poddanich. Volelismi już rozmóvjcj sję po francuzku albo zaspjevacj po włosku. V kvjtnących czasach. i njejeden sługus porivał francuszczizną; co nje każdemu panu, osoblivje nje każdéj panj, biło do gustu.

K. Gvésno dlô teho, żebé ten tovór njestèł

sę swójskjm é njestracêł na valorze. Vjele lédzi wuvôżają kòżdi tovór zagranjczni za lepszi jak swójskj. Tak parizkô szękôrka nazèvò sę v Pòlsce guvernantką a francézkj vérobnjk guvernerę.

P. Tocj i od njch można sję nauczicj po francuzku móvjcj. Ale vibaczcje, już vjelkj czas do koscjoła.

K. Jesz na chwielkę, bò mje przészła na mésl jedna povjostka, chtérną jem czêł na Krajnje.

P. Jeno Krócjuchno.

K. Povjenj szlachcjc nad Vjsłą, co mjał liczne zbjori;
Że mu pokłon davano, czinjono honori;
Rozumjał, jiż upodli przez to svego sina,
Gdibi go ujrzał v szkole s dzjeckjem mjeszczanjna,
Począł tedi przemislacj, jak go edukovacj.
Za najlepsze osądził, guverneróv chovacj,
Sprovadził vjęc Anglika, Vlocha, Francuzu,
J kazał go nauczacj, co opjeva muza.
A tak, gdi viszedł sinek z tich trzech mjstrzóv szkołi,
Povjedzjał, że Polaci nje ludzje, lecz voli.
Zapłakał szlachcjc na to, gdi usliszał o vole,
J odtąd dzjeci kształcjł v narodovéj szkole.
(Pózdnj vjci).

Pół kòpé pòdanj.

(Dalszi spjs).

Ten ją kjvêł. Wòna béła ju v téch latach, dze dzèvczęta nôbarżi zakòchąnè bivają; a że tèż zarôz z wurodzenjô béła grajnò, przèz to tèż ją kònjecznje kòmandèrovało do njeho. Krék mjêł pészni, malinkj czôlen zrobjoni; nó ten wòna sadła é na drégą stronę jezora jacha. Nen pészni bénjel zaczął ją mjkczéc, sòdł do njè v czôlen é jachalé wòbòje nó

nę stronę, dze Krék mjeszkjêł. Jak wònj tę przészlé, tak wò zôs rók sę stêł vjlkę é Njnj rzekł, co zajeden wòn bèł; ale zarôz sę stêł zôs pésznim véstavjnogą é szedł s nją spac. Timczasę bèł Krék ju kòl chéźzi é nen vjèlgj pjes mu pòvjôdêł, co sę stało. Krék rzekł tim zvjerząm, chtérné snjm bélé przészłé: „Terôz mje dajce radę, jak jô teho vjlka zabjję.“ Vszétkjè doraza zavrzeszczałé: „Mé cé vnet vjèrno pòmóżemé.“ Knap Krék dvjèrze wòtemkł, tak zajc skòczêł v kòmjnk (to béło ju vjeczór) é zadmuchnął chutko wògjenj. Ale ten żelôzni njebélnjk njebèł tèż tak głupi, wòn sę stêł szpjlką é vlòzł za szpègjel; ale mój zajczura zrobjêł jeden sus za szpègjel é vévalêł szpjlkę na zemję, a z tè sę zarôz stêł vjlk. Na tim môlu v skòczêł jemu lés na kark, dzék s mjedvjedzę z przódku a jelenj se sarną ze vslòdku vzęlé jeho v robòtę; Krék vjèrno pòmôgêł é tak ho dobjlé. Njnja vzę przèz to na svèho brata vjêlgj górz é njmòglé sę wòd teho czasé zgòdzéc. Krék szedł wòd njè prècz bléżi mòrza, pòbudovêł sobje zęmk é dêł mu mjono Krekova, co dzis sę zovje Krokova é wòd njeho pòchòdzą vszétcé Kròkòvjce. Ti mjeszkają wòd Holędrów na vszétkjch Krokòvskjch dobrach. Pòtemu wòn sę chlastnął na pravą przez Lébòcéno, Téłowo é Varzkowo do Gòré é Bólszeva. A jeho pòtomkovje rozszèrzélé sę jesz dali é są v całi Lézinskj parafjji, a môlamj tèż navet v Szémalskj, Strzèpskj, Rozłaskj é Lębòrskj. Wònj njerzeką „co“ le „cò,“ é nje „nos“ le „nòs.“ Echt Kaszéba pòvjè: „Jak no sę rzecze,“ a Krekòvjan: „Jak nò sę rzecze.“ Ti kòl mòrza są léterskj a mają v Krokovje swòje sennjkj; ti v lasach są nòbòzni katolécé a mają swòje sennjkj v Lézénję. Mjèdzé témj wòstatnémj je barzo vjele Kaszébskjè szlachté, chtérnéch wòjcovje pòd Svjatopêłkę vjêlgjè bjtvé dobivalé é tèż vjedno przé jeho dwòrze bivalé. —

Njnja sę wòżenjła jaż pòd Łebskjè jezoro; a że béła barzo grajnô, przèz to tèż mja vjéle dzeci. Za nją sę tętêjszi Kaszébj Njnjòkamj zovją; é tèż na kòżdè słowo: „njnja brace,“ gôdają Ti mjeszkają v całim Słépskjm é kòl mòrza v Lębòrskjm krèzu; mają vjêlgj szték zemje, na chtérnim mjeszkają; ale tèż są barzo s Njemcamj pòmjèsząni, a z Kaszébów staje sę corôz vjci Njemców, é jeszlé sę bądą dali tak znjemczalé, têj za sto lat v téch stronach njjakjch ju njemdze Kaszébów. Wònj są tu vszétcé léterskj.

Stôri Czeszkòvskj sę barzo jiscêł, że jeho dzecé przez neho żelôznèho vjlka tak vjele wucerpjałé é sę pògòrzéłé; a têj njechcêł na tim môlu vjci béc, dze mjêł tak vjele chłopòté. Temu tèż wòpuscêł swój stôri zęmk a cignął se swòjim vszétkjm lédę bléżi mòrza. Przèz to Czeszkòwo spu-

stoszało é wurosł na njm vjêlgj las. Czeszkòvskj abo Czeszk jak jeho njechtérni zovją, przészedł nó ten môl, dze dzis' Mêłèstarzno leżi é tę so pòbudovêł novi ząmk é nazvêł jen Starzno; a to dlô teho, że ju bèł stôri. Njedalèk teho ząmku budovalé jeho lédze jinszą vjes é nazvalé ją Vjêlgjè-Starzno. Czeszkovj sę wurodzéło jesz v Mêlim-Starznje pôrę dzeci; a z téch pòchòdzą vszétcé Kaszébj, chtérni sę zvją Béllôcé, a chterni tèż v swòji gôdce baro sę s prôvdzévémj Czechamj róvnają, bò wònj njmają njjakjèho ł, le vjedno l v swòji vémòvje Echt Béllôk rzecze: bélla, mélla, prala, srala, grala, mjala. Wònj mjeszkają v parafjji Starzinsko-Mechòvskjé, na kępach: Svôrzevskj, Puckj é Wòxévskj; a v Pucku są jich senjkj To są vszétcé barzo nôbòżni katolécé bez véjątku; przétim majętni lédze. Mjèdzé njmj njma njjakjè szlachté, télko sami gburzé Terôznjészèho vjeku mają wònj z Kaszébóv nòvjkszą nôwukę. Pjsôrz njnejszèho je z tè rózgj — Wòprócz Béllòków mjeszkają tu v téch stronach jesz wòd Karvjè jaż do Hèla Rébackj Kaszébj. To pòkòlenjè je z Fjnlandczékóv é Kaszébóv złożonè; a są sami katolécé. V Mjeskj, Rémskj, Kjelenskj é Chvaszczinskj parafjji mjeszkają Lesôcé; co mają v Novimmjescé swòje sennjkj. V Strzèpskj é Sejąnovskj parafjji mjeszkają Grobkaszêbj (Pòlôszé); co mają v Mjerachòvje swòje sennjkj. V Żarnovskj parafjji mjeszkają Drobòcészé czélé Drobòlôcé; ti barzo swòją gôdką drobòcą abo drobòlą. —

(Vjèrzchucéno v wòkręgu Lębòrskjm).

3. Wò vjlku abo njekarze.

Przez mòrze wòd Pucka przépłénął njekara; a to bêł vjlk; ale mé rzeczemé njekara. A wòn to wòvce jôdł. Tak mé przestavjlé tu jadro wòd jednèho mòrza do drégjèho, cobé jeho wuchvacéc. Tak nen njekara przészedł v to jadro; a tèj mé jeho zôs wustrzèlélé v tim jadrze.

(Chałépé v wòkręgu Vejhérovskjm),

4. V głupi wòdpòvjedzi mądrosc.

V Kjelnie njedalèk Gdąnska przészedł rôz jeden prostôczk do zdôvanjô é pészno do wòłtôrza przéstąpjêł Ale jak jeho sę xądz zapitêł: „Masz dobrą i njeprzimuszoną volę é t d.“ pòdrapêł sę nasz nawòżenjè nôprzód v głovje, wòtemkł gębę, co mu vszétkjè zębé béło vjdzéc, é wusmjèchêł sę. Tak xądz sę jesz rôz pitêł: „Masz dobrą i njeprzimuszoną volę é t. d.“ a nawòżenje: „Hòwo céż?“ Têj xądz na njeho pòvstêł é rzekł: „Né, błaznje, wòdpòvjadòj! Chcesz té sę s tą panną żenjc?“ Nawòżenjè sę jesz rôz v głovje za wuchę pòdrapêł, wusmjèchnął é rzekł: „Jegòmòsculku, bê co, co! kò jô sę jesz njgdé njeżenjêł; co

jô vêj têj tak to njevjèm; — ale kò żebé jô to njechcêł, tobé jô tu njebèł."

(Kjelno v wòkręgu Vejhérovskjm).

5. Dvaji grancznjcé.

Seszlé sę rôz dvaji grancznjcé ve Gdąnsku é tę sę zagôdalé wò stôréch dzejach, é tak sę dogôdale, że jeden wòd njch bèł Kaszéba a drégj Pòmarènk; vlezlé v krąm é napjlé sę dichtich.

Słéchôjce, granczniku, rzekł Kaszéba do neho Pòmarènka: „Céż to je zagłupi zvéczôj, że va swòje dzècę, kjé va jè do karczmé sleta, a wòno budlę skazi é bez gòrzêłkj dodom płaczącé przindze, bjjeta!"

Pòmarènk. Né té głupi Kaszéba! Kò dlò teho, że budla é gòrzêłka doch kòsztéją pjenjądze.

K. Njè, grancznjku! Jô wò vaju vjele czèł, że va jesta le na jedni stronje mądrô; ale to tèż je dòlébóg prôvda — Panje Jezé mje wòdpuscé! — Vèle, mé, Kaszébj, vjedno dzecko pjrvi kôrzemé, njż wòno do karczmé jidze; a jak żiv wòno nąm budle njezkazi é gòrzêłkj njevéleje. Zdrzécele, to je przed spravą, a to vaji je pò spravje.

P. Jo, jo, prôvda je! grancznjku.

Jak véjachalé Jakubską brąmą, Kaszéba przódkj a Pòmarènk pòslôdé; tak Pòmarènk, jak zvéczajnje, vjêlgjmj slèpjamj na sziltvachę błisnął; a ta sziltvacha, żołnèrz młodi, krotochvjlni, rzekł Pomarènkovj: ba-a. Przéjachalé wònj do Kòlibk é chcelé véprzégac, abé kònje pòfudrovac; jaż Kaszéba móvj: „Jo, grancznjku, jôbé temu żołnèrzovj teho njepòdarovêł; njechbé sę stało, cobé sę chcało!" Pòmarènk chutinko zaprzéże bez fudrovanjô, navróci é jedze nazôd do brąmé, é tę zavrzeszczêł do sziltvaché: ba-a, ba-a, é jesz ba-a! Navrócêł é jachêł vedług neho fudrovanjô zòs do Kòlibk, a pòvjôdô: „Do nas rzekącé, njnja brace, grancznjku, teròz jô mu dôł, jô mu rzekł: ba-a, ba-a, é jesz rôz ba-a!"

K. A céż ten żołnèrz rzekł?

P. Njc, le sę smjôł a ną mję patrzêł. —

(Puck).

6. Rébôk é Żeléstrząn.

Béło to na Matkę Bòżą Svôrzevską, dze vjêlgjè zgromadzenjè vjèrnéch naszéch nó ten wòdpust sę seszło. Xądz mjêł kôzanje takjè, jaż lédze krzéczelé é réczelé, jak njekara jaki. Bèł tèż na tim wòdpusce jeden chłop kaszébskj ze Żeléstrzeva, parafjji Puckjè, a njepłakêł. „Jakuż Té njepłaczesz, Tè vjlczè dzecko, Té burząnje", rzekł rébôk do neho kaszébskjèho chłopa. „Jakuż jô mąm płakac", chłop mu wòdpòvjôdô, „kò jô doch njejem z vaji parafjji. Va jesta rébôcé, a to je rébackj xądz; tak tèż placzéta pò rébacku, jaż Vama

slèpje na vjèrzch głové vélèzą.“ A rébôk móvj: „Kjébé to njebéło na tim svjętim mjejscé, jòbé tobje téle dôl, Tè zastarzèlcu, jażbé tu bélo krvje rozlanjò.“

(Puck).

7. Hèlskjè zwòné.

Kjê Hèl na swòjim pjrszim môlu stojêł, to je na stôrim bóku, téj v tim stôrim Kòscele béło sètmé zwònóv. Ale jak wòn sę spôlêł, téj ho Hèlanj vébudovalé pérznę dali na véspje. Wònj sobje tèż pobudovalé tę novi kòscół é zwònnjcę, do chtérè vzęlé né sètmé zwònóv. Ale jak wònj zaczęlé krasc wòvce z lasa, tovôr z wòkrętóv, têj jim zwòné wucekłé na mjejscè stôrèho kòscoła. Sètmé jich béło é co sètmé lat przindą wòné vjedno na vjèrzch. Trafjło sę tèż jednèho razé, że jedna dzevczéna szła s masłę do Hèla é vjdza na stôrim boku né sètmé zwònóv, dva vjêlgjè a pjnc mêłéch. Wòna sę wuda nó ten nòmjêszi zwòn, abé jeho, jakbé do-dom szła vzic. Jak wòna jeho dviga, wòdezvêł sę do njè ten nôvjkszi zwòn a pòvjôdô: „Kjêbé Té jes zó mję wuchvôcéła, tobé té jinszè szesc za mną samé szłé; ale tak njedóstąnjesz njżódnèho.“ Nen zwònuszk ji sę zrobjêł tak cężkj, że ho njjak wudnjesc njmògła.

(Bór v wòkr. Vejhérovskjm).

8. Nôsv. Marija Panna Svôrzevskô.

Do stòrèho Hèlskjèho kòscoła nôleżêł tèż é Bór. V Bòru mjeszkalé wòprócz pôrę Njemcóv sami Katolécé, chtérzi sobje v Hèlskjm kòscele wòłtôrz Nôsv. Mariji Panné véstavjlé. Ale jak vjkszô léczba Bòrovjanóv, naprzékłôd familijô Tórova é Bérkova, do njemjeckjèho kòscoła przestąpjła a reszta Bòrovjanóv za kòscół vcale njedba, wuleca jim Nôsv. Marija Panna do Svôrzeva na jednę, nad mòrzę leżącą, górkę é tę nad stédzenką wòsadła. Svôrzevjanj ji tu pòbudovalé kapléczkę, dze na Nôsv. Pannę Szkaplèrzną vjedno przemòvé bivają. (Jastarnjò v w. Vejh).

9. Brat Jera.

Pòszedł jem do lasa, a sedza gapa na sosnovim drzevje é vrzeszcza: „Asz vasz, brat vasz! Zabjerô sę wòd vas a jidze do nas.“ Tak jò jem sę przésłéchéł é vrocêł nazôd. Têj brat Jera zabjèrêł sę na drégj svjat. Tak jò jem pòsłêł dzèvczę pò vanjeliczkę a wòno mje przénjosło kanteczkę. Jak wòna mje przénjosła kanteczkę, têj brat Jera przebjèrêł pôlcamj pò scanje, bò bèł mulôrz; a jak wòn zdéchèł, to pòlcamj réchêł, bò bèł muzikant.

(Pèłchowo v w. Vejh).

10. Dva kamjenje przé Svjętojanskj karczmje.

Jak sę jedze z Novèhomjasta do Gdąnska, leżą za Grabóvką njedalèk szoszè ku Gdinj déchł blisko Svjetojanskjè

karczmé — wòd fjguré Sv. Jana tak nazvąni — v pòlé dva vjêlgjè kamjenje; ten vjkszi pérznę dali ku Gdąnskovj. Té kamjenje tu tak przészłé. Jak jesz stolémj na svjece bélé, têj sę jeden stolém se swòją żoną vjedno spjèrêł a jedno drégjèmu njéchcało żódną mjarą pòdlegac. Wònj sę tak długo svarzélé, jaż sę nawòstatku vjatovalé, że to mô dobétè, co je mòcnjêjszè é dali swój kam rzuci. Nó to wònj sobje vébralé na Wòxévskj górze dva nôvjkszè kamjenje. Wòn vzął nôprzód, naturalnje ten pérznę mjêjszi, é jen szmérgnął. Ale wòna, jak sę zasadzéła, tak da svèmu takj forsz, że wòn jesz kjlka szlachóv dali lecêł, njżlé nen. Wòd teho czasé muszêł ten stolém swòji żonje pòdlegac é ją słéchac. Jinni pòvjôdają, że to njebèł stolém se swòją żoną; le że to bèł djòbêł é czarovnjca.

(Sławòszéno v wòkr. Vejhérovskjm).

11. Bòżô Stopka.

Kjêj sę jedze ze Sławòszéna do Novèhomjasta kòle Młinóv, uatrôfjô sę njedalèk Domôtova kam, na chtérim sę znajdeje dółk do stopé malinkjèho dzecka pòdobni, navet paluszkj są do vjdzenjô. Jak Pąn Jezus jesz pò svjece chòdzêł, têj wòn na tim kamjenju jedną nóżką stanął; dlò teho je ten znak ve vjêlgim wuszanovanju.

(Sławòszéno v wòkr. Vejhérovskjm).

12. Kam se stopkamj

Przé drodze, co provadzi wòd Złotova do Frèdląndu, znajdeje sę njedalèk Novè-Visnjèvki duży, plaskj kam, na chtérim je do znanjô jedna stopa dzecka, wòkòło dzesinc lat mającèho, é trzé psè stopé, décht naturalnje vécésnjonè. Jak Pąn Jezus jesz mêłim knôpę bèł, szedł wòn tą drogą é mjêł pjeska se sobą. Wòn stąpjêł nó ten kam jedną nogą a pjesk trzema. Vjele lédzi jesz pòdzisdzenj tè stopkj kuszkają. (Pòlskô-Visnjèvka v wòkr. Złotovskjm).

13. Zapadłi ząmk.

Wòkòło trzé czvjrce mjlé drogj wòd mjasta Złotova leżi vjes Stavnjca. Na pòlé tè vsé nad rzèczką Głomją vznosi sę desc vésokj é wòbszèrni pagórk, chtéri na vjèrzchu jak kòceł je védrążoni. Całi ten vklęsłi pagórk je njeco ku rzèczce pòchiloni, tak że z tè stroné jeho kòtłovatą pòstac ju zdôleka spòstrzèc można. Wòn sę nazèvô górą ząmkòvą, a to dló teho, że na njm przed vjele set latmj njejakjeho récerza ząmk stojêł. Ten ząmk przepòdł, a vskutk teho nen pagórk swòję pòstac é mjono dostêł. Jesz pòdzisdzenj pòkazéje sę tę vjeczoramj przé pésznim vjodrze przesliczné panjenka, bjèło wubrąnô, chtérô sę bjelézną trudnj, vnet ją pòvjèszô, to zôs ją zjimô. Nénkj, chcącè wuspòkòjic mêłè

dzecé, wòbjecéją jim, że pudą s njmj v njedzelę na Stavnjckj ząmk do dobrè xęnjè pò novą bjêłą sukjenkę.

(Pòlskò-Visjèvka v wòkr. Złotovskjm).

14. Tama v Szczécinskjm jezorze.

Na levim brzegu Kjèdé czvjrc mjlé wòd vsé Kamjenja (Hohenfier pònjemjecku) leżi na pòlé wòkrutnje vjêlgj kam, chtéri sę tę tak dostêł. — Jeden wòvcòrz, chtéren przé Szczecinku (Neu Stettin pònjemjecku) v Pòmòrzce muszêł codzennje wòvce gnac nawòkół tętèjszèho jezora na pastvjszcze, rzekł jednèho vjeczora sąm do se: „Jôbé jem dêł, njevjèm co, żebé jem mógł té wòvce prosto przez jezoro przegnac.“ Skòro wòn té słova vémóvjêł, stanął przed njm djôbêł é pòvjôdò: „Jeszlé mje sę zapjszesz, to do vjtra rena, njżlé kur zapjeje, mdze tama przez jezoro gòtovô, chtérą bądzesz mógł wòvce przegànjac.“ Wòvcôrz mésli sobje: „Djôbłu sę zapjsac, je rzecz barzo njebespjecznô;“ — ale nareszce daje mu rękę na wugòdę. Njezmjèrno wureszoni, nékô wòn wòvce do-dom; — jednak vnetészkj nó no mjejsce pòvrôcô, abé sę przekònac, czé djôbêł sprôvdzi é jakjm spòsobę nę tamę véstavj. Wòn sę zbliżêł ku jezorovj é vjdzêł s pòdzévjenjm, jak djòblé ze vszétkjch stron wògromnè kamjenje pòvjetrzim znôszalé è v jezoro vrzucalé; a pąn Urijasz tamę prostovêł, chtérè co chvjla szték przébéło; a tak snôżè, jakbé szosè. Ju béło njedalèk drégjè stroné — é tak béłabé tama fértich Wòvcôrz v strachu, że mdze muszêł djôbłu dészę zapjsac, leci chutinko do bliskjè vsé é budzi kuré, klaszcząc v ręce. Timczasę béła tama ju tak dalèk gòtovò, że le jesz jednèho vjêlgjèho kamjenja béło pòtrzeba. V tim kuré zaczęłé pjôc, a djòbêł, co ten wòstatni kam njósł, bêł zmuszoni jen wupuscéc na tim mjejscu, dze wòn jesz pòdzisdzenj leżi. Wòd teho kamjenja przébra vjes Kamjeni swòję nazvę. A wòvcôrz ju vjci njepòtrzebòvêł wòvc nawòkół jezora ganjac, bò tama ju béła tak dalèk gòtovô, że wòné z njè na drégą stronę jezora letko mògłé przeskòczéc. Ta tama sę jesz do dzisêjszèho dnja v Szczecinskjm jezorze znajdéje, ale v przecągu téle set lat tak wòsadła, że ją télko przé jasni pògòdze é céchi wòdze vjdzec mòżna.

(Polskô-Vjsnjèvka v wòkr. Złot).

15, Pręgnovskj kòscół.

Przed vjele a vjele lati bêł tę, dze terôz Pręgnowo v wòkręgu Kartuzkjm je, czérni las a las, tak że le kjedénjekjedé tę pasturz s bédłę sę zabłąkêł. Jedną razą zgubjêł tu pasturk nôlepszèho bulę, chtérèho trzé dnj prózno szukêł; czvjortèho dnja przészèdł wòn do jednè góré, czésto drzevę é krzamj zarosłè, a jeho pjès zaczął barzo łajac. Jak wòn nó to łajanjè bléżi do psa przészedł, vjdzêł wòn jak jeho bik na przèdnéch kòlanach kléczêł é vjèrzch krziża

lizêł. Nó ten cud vszétcé lédze ze sąseckjch vsi sę seszlé é vékòpalé tę cali kòscół, chtéren jesz pòdzisdzenj v Pręgnovje stoji.

(Kòkòszkj v wòkręgu Starogardzkjm).

16. Forma pòstacé lédzkjè na zemj.

Mjèdzé Vjèrzchamj, Łążkę é Tlenję je v lese krolevskjm jeden môl, na chtéren żóden snjeg, żóden grôd, żóden deszcz njepadò, é dze żódna trôva anje mech njerosce; a to mô ztąd swój pòczątk. V pjrszè svjęto jastr jachêł jeden chłop do lasa é wukrôdł całą grépę klaft, sôdł na vjèrzch na fórę é részèł dodom Ale wòn ledvje pòrę gon rolè wujachêł, têj vévrócêł é dostèł sę pòd klafté, chtérné jeho takprzévałéłé, że muszêł długj czas drapac, njżle sę végrajdêł. Tę na tim mòlu są jesz pòdzisdzenj dółkj wòd kòląn é łokci décht dobrzé do vjdzenjô, jak é całò pòstac człovjeka.

(Vjèrzché v wòkręgu Svjeckjm).

17. Vjecznô grépa vjetvj.

Przé drodze, chtérną sę jedze z Szvarckòpu do Lubjevje, je mògjłka, co sę francéską zovje; a to dlô teho: że tu przed vjci jak pjndzesęt latmj, kjêj Francuze z Mòskjevskjè vrôcalé, mòrdôrze jednèho żołnèrza, chtéri przèz tę Tuchòlską puszczą z lazarété do svèho wòjska maszèrovêł, zabjlé. Nó ten môl rzuci kòżdi przechòdząci vjetevkę, tak że tę vjedno grépka chróste leżi. To samo dzeje sę é v jinszéch stronach północnozachòdnè Słovjanszczézné.

(Bukóvc v wòkręgu Svjeckjm).

18 Kam s znakamj dvuch lèncuchóv.

Njedalèk Czòrnè-wòde przé Mèlim Dulsku (Julienfelde pònjemjecku) leżi v jedni parovje baro vjêlgj kam, na chtérnim mòżna jesz décht dobrzé vjdzec, że jeho djôbêł v dvuch lèncuchach, na krziż przerzèszonéch, njósł. Wògnjva bèłé wògromnè. Wòn chcêł ten kam v Czòrną-wòdę rzéccéc, abè ta rzèka vjci szkòdé robjła, é réchli sę jakj człovjek wutopjêł abo przénòmnj zaklął. Ale to mu sę njewudało, bò kur zapjêł, a wòn muszêł kam puscéc. Ze złoscé wòn nó njen zlecêł é na sąm véstrzódk jedną noga tępnął, tak że jesz pòdzisdzenj jeho stopę v formje konjskjè nogj mòżna vjdzec. (Lubochinj v wòkręgu Svjeckjm).

19. Zaklęti zamk.

Nad Żarnovskjm jezorę je vjêlgô góra a na ti górzé zaklęti zamk. Tę szedł rôz kòscelni pò szaché é zabłądzêł; a do njeho nalazła sę czésto czòrno wubrąnô panna, chtérô eho prosèła, abé ją do kòscoła zanjósł, ale przé tim njck a njck njegôdêł; tak wòna é cali zamk mdą vébavjonè.

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Bukóvc przé Terespòlu.

Czôrnoxężnik J. Hauffe. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. — Nr. XI.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąnskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

24. **Wòkrąg Malbòrskj v regenciji Gdąnskj mô 15 mjl kvadratovéch.**

I. Mjasta:

Malbòrg, Malibòrk (Marienburg). Nitich, Novistôv (Neuteich).

II. Vsé é pustkòvjô:

Augustowo (Augustwalde). Altnowo. Bôbkj, stòrè.

Balewo. Bistrofałd (Biesterfeld). Bòręté (Barendt). Brzózki. Budé. Brunowo, vj. é m.

Cégąné (Ziganen). Czérzvjonôbuda.

Dąbróvka (Damerau). Dębjna (Eichwalde). Dibowo. Dzevjncvłók.

Fiszewo. Fjlipowo. Frijnosc.

Gardzin (Schöneberg). Gnojewo. Grónowo.

Hornje. Holęderk. Hochwałd.

Chałdowo (Kaldau). Chmjelinc (Hoppenbruch), st. é n. Chołm.

Jankowo. Jankòvskô karczma. Jónaszewo.

Kamjąnkj. Kępé Kępnowo. Kjkut. Kłosowo.

Kòzliczkj, v. é folv. Kukuk. Klétkowo.

Laskj. Leżvjçe, vj. é m. Lésewo. Lichnové. Lichnóvkj. Ładékòpé.

Marnovskô-kępa. Marnowo (Marienau). Mątavé, vj. m. é lesnj. Mątavskj-kutel (Montauerspitze). Mętrzica. Mjlenc. Mjrowo. Novôcerkvjô (Neukirch). Novôvjes. Novidwór. Noviminsterbark. Nida.
Palszewo. Parszewo. Pjekło (Pieckel). Pògòrzałôvjes (Wernersdorf). Pręgnowo.
Règj. Rènkowo. Rèvałd.
Séjąnowo (Schönau). Skòckôkarczma (Schottenkrug). Stôrôvjsła. Stôrèpòle. Stôriminsterbark. Sząviza. Szémon (Siemonsdorf). Szkarpava (Scharpau). Stôri-zązmk.
Tiga. Tichnové (Tigenhof). Tirgard. Tirgardzkjèpòla. Trahejm. Trępnowo. Tralewo. Vęgléno.
Vjdowo. Vłókj, panjenjskjè é novè. Veda.
Wòrłowo (Orloff). Wòrłovskjè pòle.
Zambrowo (Sommerau).

Stanovjsko chłopóv za czasóv pòlskich

pòdług Dr. S. Hueppe'ho „Verfassung der Republik Polen."

Chłopę, to je njewòlnjkę, bèł za czasóv, dze rząd pòlskj pòd vszelkjmj vzględami vébjtni charakter pòsòdèł, kòżdi mjeszkanc, chtéren njmógł dokazac, że wòn do jakjèhokòlvjek waprzévjlejovąnèho stąné nòleżi. V wògule panovało v Pòlsce njewòlnjctwo jaż do jejè rozbjoré. Prôvda je é to, że tak za stôrodôvnéch słovjańskjch czasôv v téch stronach njebéło, jakto njewòmal vszétcé pjsôrze pòdają. Né kò gvésno! ale jak le Pòlôsze v historiji sę pòkôzalé, bélé wu tehò lechickjèhò szczepu njewòlnjcé; a njebéła jejich léczba njjak tak mèłô, bò to bélé ti pjrwòtni, przez cézozemców zawòjavąni mjeszkancé. Ju v dokumence z 1065 roku rozróżnjô

sę njewòlnjków (servi adscripticii) é wòlnéch lédzi (liberi) ve vsach klôsztorovj v Mògjlnje darovanéch.

Zdôvnadôvjenj za słovjnskjch czasóv bélé vnet vszétcé mjeszkancé wòd mòrza baltéckjèho jaż do gór karpackjch rządovj róvno pòdległi, wòlnj é zaróvno v wòjsku służélé. Ale skòro sobje szlachta corôz vjci grénté przévłôszcza é takòvj sę dali dostôvêł do całéch gmjn abo do pòjedinczéch wòsób pòd pevnémj varénkamj, co wòlnosc krępòvałé, têj sę vszétkjè székj zmjenjłé, pòpsovałé. Jedénje zemje décht czésto pustkamj leżącè nôleżałé do rządcé kraju, na chtérnéch wòn mógł różnéch lédzi wòbsadzéc a przèz to so zachòvac pòdvładnéch, wòsobjsce prôvda wòlnéch, ale bez vłôsnèho grénté będącéch. Jeż takô wòlnosc njevjele znaczéła, vjdzimé z teho, że szlachcéc barzilko mêłą karę zapłacêł, kjêj takjemu człovjekovj żécè wòdebrêł, że ti pòdvładni njmjelé żódnèho przistępu do wògulnéch wòbrôd é że jim njebéło wòlno s szlachtą małżenjstv zavjerac. Kjêj rządca kraju, xąże abo król, takjè wòsadé znacznim wòjôkąm abo kòscołovj darovêł, to razę é ti pòdvładni, czinszovnjcé v jejich ręce sę dostalé. Przez vjecznè zôs njepòkòje robjêł sę ten prosti lud corôz wubòższim, a szlachta, tak svjeckô jak déchòvnô, wumja vjedno z teho zéskj cignąe, jednę vjes pò drégj so zagarnjac; é ztąd to pòchòdzi, że ju v trzénôstim vjeku je barzo vjêlgj dzèl, navet vjkszô pòłova mjeszkancóv, co do grénté nôleżą a v dokumentach é wu pjsôrzi z néch czasóv kmjotkamj (kmetones), gburamj (incolae), chłopamj (rustici), dànnjkamj (coloni), kòmórnjkamj pòdrużnjkamj (inquilini) sę nazèvają. A jednak vłôsnje tento prosti lud, to je Słovjnce czélé Słòvi, wòdvjeczni mjeszkancé tè zemje, muszêł sąm vszétkjè pòdatkj, tak rządovè jak é

kòscelnè wòpłacac, jednim słovę: vszétkje cęzaré pònoséc. Wòbòvjązk zôs służenjô v wòjsku vszétkjch królovj pòdvładnéch s czasę wustêł, wustac muszêł, bò jeho môl zastąpjło wòsoblévszè prawo militarne, chtérnèto v trzénôstim vjeku jako jedénje rodąm pòdbòjovnjków, Azijatov abo jim pòdobnéch Europêjczików, cézozemców s dobramj récerskjmj służącè ju décht vébjtnje sę wòkazéje. Vébrikj récerza njszczą stôrodôvną wòlnosc gmjn słovjanskjch. Żéc zôs pòrécersku njeje tak letko, do teho trzeba pjenjądzi, przeto starêł sę kòżdi récèrz, abé przinc v jakjkòlvjek spòsób do majątku. Dlô teho na początku sztérnôstèho vjeku né dôvne czasé, dze vszétcé mjeszkancé bélé zarówno pòdvładnémj, décht czésto znjkłé. Kmjotk, co do służbé wòjskòvè njmô żódnèho prava, njeje tèz pòdvładnim krola — chébabé mjeszkêł v vsi krolevskj — le pòddąnim, njewòlnjkę teho pana, chtérnèho rolą wòbrôbjô. — Nôréchli é nôlepj wumjelé sobje to pjsmjennje wułożéc é vérobjc déchovni rodé szlacheckjèho abo njbészlacheckjèho, tak wòpacé jak é bjskupj; a pòtemu wudało jim sę letko na swòjich vsach sądé krolevskjè abo grodzkjè skasovac a swòję jurisdikcją zaprovadzéc. Vnetészkj pòstarałé sę njechtérè famjlije svjeckjè ródé szlacheckjèho czélé tak nazvąni wurodzoni — bòc ti jinszi lédze mjelé sroce zpòd wògona vépasc — wò té samé przévjleje; a vkrótce je ju zvéczaję, pòtemu é pravę, że kmjotków na vszétkjch dòbrach szlacheckjch jedénje panovje grénté sądzą. Tak wòsvjôdczéłé dvje famjlije szlacheckjè: Topór é Stôrikonj — jak jejich kmjotków przed królę zaskarzono — że wònj razę se vszétką szlachtą zdôvjenjdôvna té samé przévjleje pòsôdają, é że dlô teho njcht a njcht, navet sąm Nôjasnjêszi król njmô njżódnèho prava jejich służącéch é

chłopóv, gòspòdôrzi sędzéc, że to prawo nôleżi jedénje do njch é jejich pòtomstva.

Véjęcé chłopóv, Słovjncóv zpòd prava krolevskjèho — panskj sąd, njżóden sąd — vprovadzéło stósénkj, pòłożenjè Słovjan pòdvładnéch rządovj pòlskjèmu na barzo przidką drogę: bez wustanku, bez zatrzimanjô znjkało jedno prawo kmjotków pò drégjm, jaż nastąpjła formalnô negacijô, zaprzêczenjè vszelkjèho prava lédzkjèho — njewòlnjctwo.

Ju za vzasóv statuté Vjslickjèho bèł chłop czéstim jinvéntôrzę do grénté nôleżącim. Le v baro njeléczněch przépôdkach mógł wòn vjes, v chtérni wòn sę wurodzêł, wòpuscéc. Słowo kmjec (Cmeto) znaczi ju têj têle, jak pòddannjk pana grénté, parobk, a vjęc nje trzeba, jak jakj pészni przémjotnjk to słowo vzic v pjesnj narodovi pòlskj z néch czasóv, v tak nazvąni pjesnj Svjętèho Wòjka:

Jadamje, Té bòżi kmjecę!

Sedzisz wu Bòga ve vjece — (t. j. sądze).

Gòspòdôrząm prôvda jesz wòstało njèjakjê prawo przekôzanjô rolè, chtérną wòbrôbjalé, swòjim dzecąm; gdéż sobje tu njechtérzi rządce kraju, wòsoblévje królovje, wòlnosc rozsądzenjô zastrzeglé. Ale zkąd mógł mjec gòspòdôrz, dannjk spòsób, abé to prawo przeprovadzéc? — Dlô teho mòżna é tu prosto pòvjedzec, że także pòd tim względę chłopj, Słovjncé żódnèho pòzétivnèho prava njepòsôdalé.

Kò ju v néch czasach pòpłôcałé dobra szlacheckjè téle, kulko dész sę liczéło é jak vjele panszczézné sę wòdrôbjałô. Wòd pjncnôstého vjeku pòcząvszé béło całè prawòdavstwo jedénje v rękach panóv grénté, chtérni głóvnje nó to svą bôcznosc zvrôcalé, abé zasadę pòddanjstva ve vszétkjch majętnoscach przeprovadzéc é pravą

dzedzicóv do krępòvanjô é dręczenjô chłopóv védoskònaléc.

Tak nazvąnô konstitucijô z 1454 r. wusvjęcéła ten zvéczôj, że vszétcé chłopskj sénovje nôleżelé do grénté; le ten, co mjêł kilka sénóv, mógł jednèho z njch do mjasta pòsłac dlô vékształcenjôsę v nôwukach abo v jakjm rzemjęsle. Ale nó to béło pòtrzeba pjsmjennèho zasvjôdczenjô s vérazním pòzwòlenjm dzedzica; bò chtobé chłopskjèho séna bez takjèho dokuménté v mjesce natrafjêł, ten mjêł jeho bez vjêlgjèho trzôsku é sądovéch dowòdóv prosto do jeho vsé rodzinnè zaprovadzéc. Pòdług konstitucijè z 1503 r. stracêł takj knôp tèż prawo do nabécê vłókj, chtérną jeho starszi wòbrôbjalé. Tjm spòsobę zagjnęło no prawo vsi gburskjch do pòsôdanjô vszétkjè ròlè é pravdopòdobnje przeszło wòno v całkòsci na dzedzica, chtéren kożdi famjliji pòdług wupòdobanjô na wutrzimanjè grénta védzèlêł. Pòd tim vzględę je wòsoblévje vôzną konstitucijô z 1496 r. Wòna v pròvdze pòvtórzéła prawo Kadzémjèrza Vjêlgjèho, że corok mógł sę jeden chłop do jinszè vsé véprovadzéc; ale abé to rozpòrządzenjè v sami rzeczi wunjemòżnjc, pòvstało drégjè prawo, chvôtanjô chłopóv, chtérni njmòglé natéchmjast vékazac, jeż są v wòbòvjązkach wu jakjèhokòlvjek pana: to béło formalnè pòlovanjè na takjch lédzi. Njetélko starostovje, njè! Kòżdi szlachcéc mjêł chłopa bez môla będącèho do robjenjô jemu panszczézné prztrzémac; ale skòrobé sę jeho reklamòvało, jeho stôri pąn sę wò njeho dopòmjnêł, têj pòd karą szesc grzivjenj muszano jeho wòddac, a jak vłôsnèho mjano dopjèrzé vtenczas jeho wôtrzémac, kjêj sę to njestało.

Na dobjtkę wustanovjono jesz to prawo, że kjêj chto mjêł jaką spravę s chłopę, têj njmógł

sę s njm samim prawòvac, le muszêł jeho pana zaskarzéc, jakbé to wò jaką rzecz chòdzéło.

Ju v 1511 r. są vszétcé chłopskj sénovje przénôleżni do grénté: njżódnèmu njeje wòlno wudac sę do mjeskjch szkół abo vstępjc do cèchu, gromadé mjeskjch rzemjęsnjków.

1519 r. wògłoszono, vszétkjch krolevskjch gburów njewòlnjkamj, abé jich pòdług vjdzimjsę nagaujac do publicznéch robòt, szarvarków. Pòmjmo teho jim to samim wòsta jednak jeszta nôdzeja, że mdą jejich spravé sądovnje rozstrzigąnè: bò jim béło wòlno, pravnje pòdac appellaciją do krolevskjèho nadwòrnèho sądé przed starostą, co na krolevskjch dobrach sedzêł é njmj zavjadovêł. Vjêlgô le szkòda, że njma njdze v aktach njżódnèho sladé, abé v sétménôstim é wòsménôstim vjeku kjêjkòlvjek tako appellacijô przészła do skutku. Tak é krolevskj gburzé muszélé wòkropnje szarvarkòvac, bò nó to rozszèrzono wukôz z 1520 r. pòdług chtérnèho vszédérnuscé kmjotkovje v całim panstvje bélé wòbòvjąząnj przénômj jeden dzenj v tidzenju panszczéznę wòdrabjac.

Nawòstatku smjrtelni czos vszétkjm pravąm chłopóv zada konfederacijô z 1573 r. chtérô njczim njewògranjczoną mòc nad chłopamj v ręce szlachté wòdda. To sgromadzenjè wusvjęcéło v krótkjch słovach njewòlnjctwo chłopóv. Wòd teho czasé — chòc jesz może sto razi v konstitucijach je mòva wò chłopach — vspòminô sę jich jednak njewòmal jeno tę, dze sę sprava toczi wò zbjegłéch é żódnèho pana njemającéch wòsobach, a dze sę wò njch panovje spjèrają. Konstitucijô z 1588 r. pòtvjrdzô, że do dannjka njcht jinni njżódnèho prava njmô, jakle jeho pan; pòdług chtérnè tèż majątk dannjka, cobé bez pòtomstwa z teho svjata zeszed nje rządovj le

jeho pané przépôdêł; a v konstituciji z 1601 r. rozpòrządzono é wustanovjono, abé bez vjedzè é wòlè svèho pana njebèł żóden chłop do stané szlacheckjèho przépuszczoni, njebèł nobilizovąni — jakto jesz król Szczepąn czasę robjêł.

Jaż dopjèro v 1768 r. zaczinô perznę jinszi vjater vjôc, dze przez konstituciją pòstanovjono za zabjce abo zamòrdovanjè chłopa karę smjrcé; a konstitucijô z 1791 r. przérzèkô chłopąm, s chtérnémj jejich panovje pjsmjennè wugòdé pòrobją, że takjè kontrakta muszą wòbje stroné dotrzémac. Ta rzecz mja taką przéczénę: wòd czasé, jak kanclôrz Jan Zamojskj v 1760 r. zaczą swòjich pòddąnéch v czinszovnjków zamjenjac é na tim barzo dobrze véchòdzêł, robjlé często é jinni panovje pòdobné wukładé. Takòvè ale njmjałé njżódnèho valoré przed sądę a pòtomkovje tè szlachté — jak to nąm Anjelczek Koxe, v Pòlsce tèj pòdróżująci, wòpòvjôdô,— njeczélé sę do trzimanjô teho wòbòvjąząni, co jejich wòjcovje dannjkąm pjsmjennje przérzeklé. Chvałé godnô je tèż dążnosc króla Ponjatovskjèho, co to pòdług Lelevéla z dobrèho é mjłosernèho sérca starêł sę, dlô kmjotków gatènk sądé wustanovjc, nakażéjąc krolevskjm rzecznjkąm, instigatorąm, cobé sę wòpjekòvalé jejich interessamj. Ale pòżôl sę Bòże, jak mé vjèmé, bez vszelkjèho skutku.

Ztąd tèż to przészło, że Polsci chłopj, jako njeréchòmô, zdrętvjało, przez trénkj é nędzę zvjerzęcało massa, wòbòjętnje zdrzelé na rozbjór Pòlskjè. Przé kòżdi zmjanje mòglé wònj sę spòdzevac nje gòrszèho, le lepszèho stanovjska, bò pògòrszéc wònj sobje ju njgdé a njgdé na svjece njmògle. Prôvdą a Bògę można prosto rzec: wònj wò njczim njeméslélé; bò jeno ten, co swòję historiczną przeszłosc znaje, może

marzéc é kalkulovac wò przészłosci; a wònj bélé przégnjotłi, njewòsvjecòni, bez vszelkjch nôwuk é vjadomòsci, jedénje za pòdłogę é pòdstavę całèmu panstvé służącą massą. Pòlskô njmògła przecivko swòjim sąsadąm dosc wòjska véstavjc, bò wòna njmja, jak Dumouriez dobrzé pòvjôdô, dosc wòbivateli, abé swóje grance przed njeprzéjacelamj zasłonjc.

Takto kmjotk njmjêł prôvdzèvje décht njżódnèho prava, anjè ròz teho, abé żéc. Bez vszelkjèho vątpjenjô mjêł pan to prawo, kjêj chcêł, dac svèho chłopa stracéc; jinszi mòrdôrz zapłacêł zvéczajną karę, 30. grzivjenj, pané, chtérnèho przèz to zrobjêł wò jednę rzecz wubòższim. Svjadectwo chłopa przed sądę zazvéczôj njck njepòpłôcało; wòn njmógł sę też prawòvac, to béło rzeczą jeho pana. Bò chòc sę znajdéje v grodzkjch aktach vjele skòrg tak pòjedinczéch chłopóv, dannjków, jak é całéch gmin wò mòrdèrstwo, kalèctwo é jinszè wuszkòdzenjô, zranjenjô; to jednak daremno sę tę szukô za vérokamj nó té sprôvkj.

Navet prawo do wòbjavjenjô jakjèhokòlvjek zdanjô religjjnèho vzbronjła chłopąm wustava konfederacijnô z 1573 r. Chòc é v njedzelę bèł chłop na vjele folvarkach wòbòvjąząni szarvarkòvac. Abé jejich dzecé mjałé pobjerac jakjèkòlvjek nôwukj, do szkòłé chòdzéc, wò tim njma njdzé a njdzé vzmjąnkj.

Tak tèż prava pòsôdanjô grénté na vłosnosc é przechòdzenjô takòvèho z wòjca na dzecé abo na bliskjch krevnéch njgdé a njgdé njeje pravnje przéznąnè. Gvésno wuméslnje pòróvnjvano grénta é ruchòmòscé dannjków s majątkę (peculium) Rzimskjch njewòlnjków. Chtéżbé tèż mjêł szlachcéca sędzéc, chtéż zaskarżéc é dze? Kjêj wòn sobie téle a téle môlóv é vłók chłopskjch

przévłôszczêł. Navet dlô krolevskjch gburóv v néch dobréch czasach bèł starosta razę panę é sędzą. Tak gbur proces wò kòkosz przegrêł. V latach njewurodzajnéch, dze sę bjêda é głód mjèdzé pòdvładnémj wukôzałé, żévjêł szlachcéc swòjich chłopóv, jak długo le mógł; ale pravnje wònj njmògłé teho décht njjak wòd njeho żędac. Tu jedénje prostô rachuba dzedzica zevzględé na swój włôsni zésk przészła jim v pòmòc; albovjem wòn dobrzé wò tim vjedzêł, że vjes pustô, bez lédzi njck njepòpłôca. Z drégjè stroné wòbòvjązkj chłopskjè sę tę dopjèro kònczéłé, dze séła fjzicznô wustôva. Jak to mògło tèż jinaczi béc, kjêj to jedénje wòd panskjè wòlè zależało, kulko chłop mjêł pané robjc; a co jeno tédé wòvédé, nje v pravje, ale v zvéczaju njejakjè wògranjczenjè, hamulc znalazło.

Nje ve vszétkjch częscach panstva béłé panszczézna é jinszè cęzaré zarówno gnębjącè. Nônjeznosnjêjszè pòłożenjè chłopóv béło wòkòło Krakova é Sandomjèrza; nôłagòdni wòbchòdzono sę s njmj v téch wòkręgach Rutenjji, dze dlô sąsedztva Tataróv é Kòzôkóv mjêł poddąni nôlepszi spòsób do zemszczenjôsę ną swòjim panjè é dobrą leznosc do wuceczkj. Jedénje v téch tèż to stronach bèł jesz chłop dosc dzirzkj é spręż ésti do pòdnjesenjô głové é sbuntovanjôsę. Kò wòn vjedzêł — a to jeho chłoscéło é przenęcało — że za Dnjeprę żélé Kòzôcé pòstarosłovjanjsku v wòlnéch é svobòdnéch gminach, pòdług sotnj wurządzonéch.

Wòprócz zvéczajnè, dzennè darmòché, chtérą zazvéczôj z całè rodzéné dannjka le kjlkoro wòdrôbjało, abé ti drégj wò włôsną domòvą živnosc sę starac mòglé, béła jesz całô litanjjô przeróżnéch cęzaróv, dôc é robòt szarvarkòvéch, tłékóv v wužívanju: nocnôstraz pałacé, młócka, robòtè

wòkòło lné, varziva, zacęgj, pòdwòdé é t. d. Ale ju décht nògòrzi béło ve żnjva, dze tu na vjêlgjch przestrzenjach jednèho é teho samèho czasé zbòża dozdrzelèvają é do jich sprzątnjenjô jak nôvjci rąk pòtrzeba; têj to mjelé zôcężnjcé njelécho do cerpjenjô, é dlô teho znaczéło wu njch to słowożnjva to samo, co mękj pjekjelnè, a wòkrzężnè przénômj téle, co vébavjenjè z ciszcza.

Pół kòpè pòdanj.

(Dalszi spjs.)

Wòn ji to przéwòbjecêł zrobjc, ale dzis mja mu dac pòkój, a dozdac jaż do vjtra, bò wòn v tim chrosce ju sekjerę zgubjêł é sę téle naszukêł, co décht czésto sę zmòkł; a sę ju też zmròczało. Drégjèho dnja pòsłêł wòn svèho brata, e barzo wòdvôznèho człovjeka, cobé za sekjerą szukêł. Kj ten chcêł dodom vracac, têj przészła do njeho ta sama panna s vspòmnjoną prosbą; a béło ju tèż pòzdze. Chłop wòdvôzni é mòcni bjerze ją na krzept é njese stegjenką jaż do strużkj, dze sę wòdę nabjèrô. Ale jak dali chcêł jidz pòd górę do vsé, do Żarnôvca, têj nastąpjêł takj szvjst, takjè szémjenjè, tak vjele straszédêł v pòvjetrzu sę wukôzało, że chłop sę wurzasł, pòdł é zavrzeszczêł: „Wò Jezé!“ Zarôz pòrvałé bjedną pannę té pòvjetrznè straszédła, a ząmk, co ju mjêł na vjèrzch góré véchòdzéc, razę s panną jesz głębj zapôdł, a dzis le pérzinkę wòd kòmjna czé vjeżè sztérérogòvè v ksztêłce stédnjè je do vjdzenjò; wò czim sę kòżdi czekavi vlòsnémj wòczamj tę przekònac móże.

(Sławòszèno v wòkr. Vèjhérovskjm).

20. Rébòk, do żołnèrzi jidąci.

Kjè jem muszêł jidz do żołnèrzi, têj tatk é nénka é przéjacele, vszétcé plakale, a mje to njck njewòbchòdzéło; ale jak jô ju na séchi revje bèł, têj nasze celę wòlało: Antonje! Antonje! Antonje! têj mje serce v buxe vpadło a żôl mje skruszêł é jô plakac muszêł; njeplakac, ale réczec.

(Svôrzewo v wòkręgu Vèjhérovskjm).

21. Szlachcéc é chłop.

V Srakòjcach są rocznje sztéré targj. Jeden przépôdô v jesenj. Na tim targu bèł njejakj szlachcéc, chtéren nôprzód kònjąm do zębóv, pòtemu dzèvczętąm é bjałkąm v wòczé zazèrêł, a nawòstatku é rogatè bédło so wòbzèrêł; ale

ju nje zpródku, le zeslôdku. Jak wòn sobje tak przé pôrę wòlôkach, bulvamj é vrékamj dobrzé véfudrovąnéch, przéstanął, pòdnjósł jeden kjtę é tak na njeho chilnął, że mu całą szótkę wòd sukuje wòdrzistêł. Tėj sę wòbrócêł szlachcéc rozgòrzoni do chłopa, wòłé trzémającèho, é rzekł: „Né chłopje! Jak to terôz mdze?“ Chłop: „Chą, jak mdze? Jeszlé pąn njewòtrze; to tak, jak wół wòsrêł, tak wòsrąnė mdze.“ Ztąd dosta ta vjes mjono Srakòjce, chtérnô sę przedtim Sérakòvjce nazèva.

(Srakòjce v wòkr. Kartuzkjm).

22. Szlachcéc é rébôk.

Przed kjlkanôsce lati bèł v Kłanjnje jeden szlachcéc, stôri pòlskj kapjtąn. Ten jednèho pòrènku krótko przede żnjvamj dèł sobje kònja wòkulbaczéc é chcêł na njm pòd Starzno jachac. Jaż wòn tu zdrzi é vjdzi, że tę njèco żétę wòd Selécéc lèze, ledvje do pòznanjô, czé to człovjek czé tèz jakj zvjèrz. Wòn chutinko v ten kant tirzêł, dze mu sę szkòdę robjło, é wuznaje pò długjch skòrznjach, pò karvôtce é mjechu na krzepce, że to muszi béc rébôk é gvésno za zbòżim jidze. Tak wòn, jakto stôri wòjskòvj, zavrzeszczêł na njeho z całèho gardłą é zaczą dobrzé szkalovac, rabanjc. Rébôk sę wurzasł, rzucêł sę na kòlana, złożêł ręce é vjci njmógł vérzec jak. „Vęgòrze! vęgòrze!“ Kapjtąn, vjdząc rébôka v ti pòstaciji é czéjąc wò vęgòrzach, dróbkę sę zmjtigòvêł; a rébôk zaczinô dali pravjc: „Chòdzêł jem pò svjece, co Pąn Bóg dêł, bêł jem za Redą v Pòlsce; ale jesz jem takjè vsè njevjdzêł, cobé do njè żódnė drogj njebéło.“ Stôri kapjtąn ti gôdce sę przéśłéchêł é, rachując na dobrą pòrciją vęgòrzi, sę wusmjèchnął; puscêł rébòka na pòdwòrzè é mu kòruszk żéta przedêł. Rébôk vzą jen na remję é pòszed dodąm na Mjèdzémòrze; a vjci do Kłanjna njezazdrzêł. Krótko pò żnjvach abo jesz ve żnjva je v Svôrzevje wòdpust Nòsvjętszè Panné szkaplèrznè, na chtéren barzo vjele lédzi, prostéch jak é krzévéch, przebivô. Tak é pąn kapjtąn tę tèż pòjachêł. Jak wòn przez smętôrz jidze, vjdzi wòn neho rébòka pòd murę na smętôrzé sedzącèho. Wòn przéstąpj dò njeho é rzecze mu: „A mòje vęgòrze?“ Tu ale rébôk, vjdząc sę na swòjich smjecach mjèdzé samémj rébôkamj, ju nje na kòląnka sę rzuci, le sę pòdnjese é na paluszkach stąnje, a tėj sę tak wòdzèvô: „Szlachcécé! żebé nje na tim svjętim mjéjscé, tobé jô cé dêł takjè vęgòrze na plece, żebé jes jich do Klanjna njedonjós.“ (Starzno v wòkręgu Vèjhérovskjm).

23. Wòliva é Peplin.

V stôrodôvnéch czasach, jak sę zaczęło v naszéch stronach chrzescijanjstwo krzevjc, béło dvuch budovnjczéch:

wòjc é sin. Wòjc pòbudovêł jeden klôsztór, a sin pòtemu drégj. Jak wòjc robòtę séna wòbzèrêł, têj wòn rzekł: „Sénje! kò té tǫ tu môsz lę tak wupepląnè; wòbezdrzé té le mòję robòtę — to je jakbé wulêł.“ Z té gôdkj pòvstałé dlô téch klôsztoróv té mjona: Wôliva é Peplin.

(Sławòszéno v wòkręgu Vêjhérovskjm).

24. Svjęti-wòjcech kòl Gdąnska.

Jeden Czéch s mjonę Wòjcech bèł v Pradze bjskupę. Wòn przészed tu v nasze stroné, a pòtemu sę wudêł do Stôréch-prés, abé tętêjszéch mjeszkancóv przécignąc do vjaré chrzescijanskjè. Ale wònj njechcelé teho żódną mjarą mjec; a jak wòn njeprzestôvêł, jejich stôrodôvnè vjaré ganjc é njszczéc, têj wònj jeho zabjlé é jemu głovę wòderznęlé. Pąn Bóg jednak dêł tim zvłokąm téle mòcé, że ręce wòdcętą głovę pòchvôcéłé, nogj sę zaczęłé rêszac é z Prés wucekac; a głova przez cała drogę pésznè, nôbòżnè pjesnje spjeva. Tak przészło to cało Wòjcecha, pòzdnj wòd pòpjeża svjętim zrobjonèho, jaż nó ten mòl, dze je przedmjescè Gdąnska: Svjęti-wòjcech, chtérè ztąd swòję nazvę dostało.

(Gdąnsk).

25. Zègôr v kòscele Sv. Mariji ve Gdąnsku.

Jak Gdąnsk jesz do Hanzé nôlezêł é kòżdè z téch mjast sę starało, abé co wòsoblévszèho mjec; sprovadzélé sobje Gdąnszczanj jednèho zawòłąnèho zègarmjstrza z barzo dalekjch strąn é ten jim muszêł takj zègôr na tormę zròbjc, jakjèho jesz żódno mjasto njmjało. Ten zègôr wònj na vjeżi kòscoła Svjętè Mariji wumjescélé. Jak ten mêster swòję zôpłatę wòdebrêł, têj wòn, njevjele mèslącé, vépaplêł, żebé do Lubekj szed é temu mjaste jesz lepszi zègôr zrobjêł. Gdąnszanj to zazdrzoszczèlé Lubeczanąm abo Bukòvczanąm — v nôdavnjêjszéch czasach nazèvało sę to mjasto Bukóvcę — é na przedstavjenjè burmistrza tak sobję wuradzélé, że trzeba temu zègarmistrovj wòczé vépchnąc. Tak tèż zrobjlé. Wòslepjoni prosêł wòn jich, abé mu przénômj pòzwòlélé, jesz rôz ten pészni zègôr pômaklac. Wònj mu to wużéczélé. Skòro wòn zó to głóvnè kółko wuchvôcêł, zaczą perpendikel tak wòstro latac, że jaż wòd zègara wòdlecêł, do kòscoła prosto na burmistrza spòd é jeho zabjêł. Wòd teho czasé ten zègôr vjci njejidze a njcht jeho wupravjc njmòże. (Sławòszéno v wòkręgu Vêjhérovskjm).

26. Dva jezora pòd zemją pòłączonè.

Rôz łovjlé rébôcé v Dobrimjezorzé é wuchvôcélé tę tak vjélgą é tak barzilko mechę wòbrosłą szczékę, jakjè jesz njgdé njevjdzelé. Kjêj sę ji ju dosc nadzévjlé, védôvało jim sę, żebé to béło zaszkòda, taką wòsoblévszą rébę zarôz zmarnovac. Wònj ji przérzèszélé czérzvjoni szmurk do

wògòna é puscélé ją nazôd v jezoro. Ale jak wònj sę zdzévjlé, kjêj wónj pò kilka njedzelach v Żarnovskjm jezorzé na rébé robjlé é tę samę meszatą szczékę s tim czérzvjonim sznurkę na ląd vécignęlé, a v ten spòsób sę przekònalé, jeż Dobrèjezoro, z chtérnèho wòda na vjèrzchu zemje żódnèho wòdpłévu njmô, pòd zemją gréntę je s Żarnovskjm jezorę pòłączonè, kędé wòda wòdchòdzi.

(Lépkowo v wòkręgu Vêjhérovskjm).

27. Vąż v chéczach chòvąni przénosi szczescè.

V Sławòszénje bèł rôz jeden chałépnjk, chtéren nje jedno, ale jesz vjci nazvjstk, jak jakj czlachcéc, mjêł. Wòn sę nazèvêł vnet Kròvc, vnet Baje, vnet Stin. Ten so chòvêł v chéczach snôżèho vęża, chtérnèmu wòn vjedno mjodnè mlèko do pjcô stôvjêł; a zó to wòn tèż mjêł ve vszétkjm vjele szczescô é pjenjądzi jemu jak żiv njemésało.

(Bukóvc v wòkręgu Svjeckjm).

28. Szvaba, co płécę sezar.

Za czasóv, jak nasz Pąn Bóg é Zbavjcèl jesz pò zemj chòdzêł wòd jednèho mjasta do drégjèho, evangjeliją wògłôszając, é vjele cédóv czénjąc, przészed do njeho na krótkj czas dobri, vcale njewòkrzesąni Szvaba é pitêł jeho sę: „Mòj kòchani tovarzészé! dokąd té jidzesz é céż té robjsz?“ A Pąn Bóg mu wòdpòvjedzêł: „Jô vędréję z mjêscô na mjêscè é lédzi zbôvjaję.“ Szvaba jeho sę dali pitô: „Chcesz té mje vzic s sobą?“ Nasz Pąn nawuczécèł mu wòdpòvjôdô: „Kjêj té chcesz béc pòbòżni é enotlévi, to móżesz jic semną.“ To Szvaba przérzek. Tak wònj wòbaj jidą pòspół mjèdzé dvjema kòscelnémj vsamj a v wòbuch zwònją. Szvaba, co lubjêł vjele gadac, pitô sę Pana naszèho: „Mòj mjłi tovarzészé! na co tu v ti vsi a na co tę v ti drégj vsi zwònją?“ Nasz zbavjcèl, chtérnému vszétkjè rzeczé vjadomè bélé, wòdpòvjedzèł: „V ti jedni vsi bądze vjeselè a v ti drégj zwònją na pògrzèb.“ „Bjôj té na pògrzèb“, rzecze Szvaba, „a jò pudę na vjeselè.“

Nasz Pąn Bóg szed do vsé é vskrzesêł wumarlèho dzécô, é darovalé mu zó to sto złotéch. Szvaba sę dèł na vjeselim za kanaparza, nalèvêł dichtig gòscąm é sobje, pò wuczesce dostêł szeląg bèrgeltę. Pêłen wuceché wòn sę wòddalèł é szed nazôd do naszèho Pana. Jesz zdôleka pòdnjôs wòn swòj szeląg é wòłô: „Zdrzéle, mòj mjłi tovarzészé, jô mąm pjenjądz! a co té môsz?“ Nasz Pąn Bóg smjêł sę z njeho é rzek: „Jò mąm dopròvdé vjci, jak té!“ Wòdsznérovêł mjèszk é pòkòzêł Szvabje sto złotéch. Szvaba njebèł tąk blèdéch, rzucêł swòj nędzni szeląg mjèdzé to sto złotéch é wòłô: „Na spółkę, na spółkę chcema vszéden zòrébk mjec.“ Nasz Pąn Bóg é tak przéstêł. Pòtemu szlé dali.

Jak wònj przechòdzélé przé strzódze wòvc, rzek nasz Pąn Bóg do Szvabé: „Bjegôj do teho szèpra, njech eé dô jedno jagnję, é wugòtéjesz nama le sérce é jinszè vnętrznoscé na môlték.“ Jo, jo! rzek Szvaba é wuczénjêł tak, jak mu Pąn Bóg rozkôzêł. Wòn szed do wòvczôrza, dêł sobje jagnję vébrac, wòdzar jè é przégòtòvêł jeho vnętrznoscé do jedzenjô. Przé vranju véplèva płéca vjedno na vjèrzch, chòc ją Szvaba leżką vdół vciskêł; jaż wòn sę nawòstatku nó nję rozzłoscêł, nóż pòrvêł, ją wòderzną é napół wuvarzoną zjôd. Jak wòn mjęso na stół pòstavjêł, pitêł sę jeho nasz Pąn Bóg, dze sę płéca pòdza? Szvaba ale bêł zarôz s wòdpòvjedzą na placu, że to jagnję żódnè płécé njmjało. Ej, rzek Pąn Bóg, jakbé wòno mògło bez płécé żéc! Szvaba ale sę vgrént przepjèrêł é przésigêł na Bóga é vszétkjch Svjętéch, że to jagnję doprôvdé żódnè płécé njmjało. Co móg terôz nasz Pąn Bóg czénjc — muszêł dac Szvabje pòkój, jeszlé Szvaba mjêł béc cécho a vjci nadarmo njeprzéségac.

Tak wònj zôs vędrovalé v grépce se sobą dali é przészlé mjèdzé dvje vsé, v chtérnéch zwònjono. Szvaba sę pitô: „Mój kòchani! na co to zwònją?“ „Vjedni vsi do pògrzebu a v drégj bądze vjeselè“, rzek nasz Pąn Bóg. Dobrzé, pòvjôdô Szvaba, terôz té bjôj na vjeselè a jò pudę na pògrzèb“, — bò méslêł sto złotéch zarobjc. Dlô teho pitêł sę Pana naszèho dali: „Mój kòchani! jakże té to zrobjêł, kjêj té jes wumarłèho wòzévjêł?“ Jò, rzek Pąn Bóg, pòvjedzêł do wumarłèho: vstanj v jimję wòjca, séna é ducha svjętèho, a wumarli vstêł Né, né! rzek Szvaba, jò ju vjem é szed do tè vsé, dze bêł pògrzéb. Tą samą drogą, jemu naprzecivko, njeslé wumarłèho. Szvaba na njch głosno vrzeszczi: „Stójta, stójta! jô jeho wòżévję a jak njè, to mje żivcą bez prava móżeta pòvjeséc“ Ci dobrzi lédze sę wuceszélé, przéwòbjecalé Szvabje sto złotéch é pòstavjlé maré s wumarłim. Szvaba so kôzêł zark wòtemknąc é zaczą gadac: „Vstanj v jimję Trójcé svjętè!“ Wumarłi ale njechcêł vstac. Szvabje sę jakòż strasznje zrobjło é pòvtòrzô drégj é trzeci rôz swòje błogòsłavjenjstwo. Ale jak wumarli sę njepòdnosi, zavrzeszczi wòn rozżarti z całèho gardła: „Kjêj njechcesz vstac, têj wòstanj do tésąc djôbłóv leżącé.“ Skòro ti lédze tę bezzbòżną mòvę wuczélé é vjdzelé, że jich Szvaba do naré robjêł; wòstavjlé wònj zark stòjącé a dali s njm do szébjence, przéstavjle drôb é vleką njebòrôsa. Nasz Pąn Bóg dobrzé vjedzêł, jak gałganovj Szvabje pudze, chcéł ale vjdzec; jak wòn sę mdze sprawòvêł, é przébêł do njch vłôsnje v ti chvili, a têj rzecze: „O tovarzészé dobri, céż té zaskurzêł? V jakj pòstavję jô ce

vjdzę?“ Szvaba, skòro Pana naszèho zwòbôczél, stèł sę njecerplévi é zaczą Pana vézévac, że jeho têch słów dosc dobrzé njevéwuczéł. „Jô cebje dobrzé wuczêł, ale té sę dobrzé njenawuczéł é lécho zrobjêł“, mówjêł Pąn Bóg; „ale njech mdze, jak chce, pòvjèsz té mje, chto tedé płécę zjòd, to jô chcę ce wuwòlnjc!“ „Ach! vrzeszczi Szvaba, ten jagnjôk doprôvdé żódné płécé njmjêł! Przez co té mje chcesz przekònac?“ — „Té le njechcesz prôvdé pòvjedzec“, rzek Pąn Jezés, „zeznôj prôvdę a jô chcę teho wumarłèho wòdżévjc.“ Szvaba ale zaczą vrzeszczec· „Pòvjeséta mje, pòvjeséta mje, a ju njebądę vjci cerpjêł; wòn mje chce przémuszéc s tą płécą a jednak czéje, że to jagnję żódnè płéce njmjało. Vjeszòjta mje czim réchli!“ Jak nasz Pąn Zbavjcèl czéł, że Szvaba wòlêł sę lepj dac pòvjeséc, jak prôvdę véznac; kôzêł jeho spuscéc é wumarłèho wòdżévjêł. Jak wònj ju szteczk z teho mjêscô wuszlé, rzek nas Pąn Bóg do Szvabé: „Pòj terôz nó ten płaskj kam, ma chcema se sobą té zarobjonè pjenjądze pòdzeléc a pòtemu sę rozłęczéc; bò to bé mje béło zavjele, cebje vszędzé wòd szébjence retovac.“ Pąn Jezés vzą té dva sta złotéch é dzeli na trzé parté. Jak Szvaba to zmjarkòvêł, pitô wòn sę: „Ej, kòchani, czemu té na trzé grépé kładzesz? Nas je doch le dvuch?“ A Pąn Bóg mu wòdpòvjôdô: „Ta jedna częsc mô béc mòja, ta drégô twòja a ta trzecô teho, co płécę zjôd.“ Skòro Szvaba to czéł, wòłô wòn wucesłoni: „Bóg é vszétcé Svjęci są mòjimj svjôdkamj, zè jô ją doprôvde zjôd!“ é zarôz tèż zgôrnjô trzecą częsc pjenjądzi dlô se, a têj bjerze wòd naszèhò Pana urlób nazavżde. (Grabowo v wòkręgu Starogardzkjm).

29. Zwòné v Łasinje.

V rovje, chtérnim wòda wòd Jezórków do mjasta Łasina jidze, znajdéje sę vjele saletré é tę wòdę do mjasta halèvają. Tęmo szła tèż rôz jedna dzèvka, co sę Zuzanna nazèva. Jak wòna pjrszi vębork chca nabrac, têj wòna v njèco zavadzéła. Wòna sę dobrzé przézdrza é vjdza, że tę bèł zwón, a jesz dosc vjêlgj. Mjmo teho wòna jen décht letko vécignę. Pòtemu wòna spòstrzegła jesz drégj é trzeci; a jè décht lecéchno védobéła; vzę vszétkjè na krzept é przénjosła do mjasta. Mjeszczanj barzo wuredovąni pòbudovalé zwònnjcę a Zuzka tę né zwòné pòvjeséła. Temu dzèvczécé jaż do jejè smjrcé sę barzilko dobrzé vjodło, a jak wòna wumarła, têj té zwòné samé przéz sę zwònjłé: Zuzanna! Zuzanna! Zuzanna! E jesz pòdzisdzenj ten głos védają. (Zalese v wòkręgu Svjeckjm).

Védavca Dr. Florjan Cenôva. Bukôvc przé Terespòłu. Czôrnoxężnik J. Hauffe. Svjecè nad Vjsłą.

Skôrb Kaszébsko-słovjnskjè mòvé. — Nr. XII.

Spjs Kaszébsko-słovjnskjch mjąn vszétkjch mjast, vsi é pustkòvj pòdług wòkręgóv v regencijach: Gdąnskj, Kvjdzinskj é Kòszalinskj, s dodanjm gór, rzèk é jezór v téchże regencijach.

25. Wòkrąg Elbjągskj v regenciji Gdąnskj mô 11 mjl kvadratovéch.

I. Mjasta: Elbjąg, Jelbjąg, Elbląg, Drążno, Drużno (Elbing), Tolkmjt, Tolmjcko (Tolkemit).

II. Vsé é pustkòvjô:
Bąmgart.
Cegjelnjô. Czerzvjonôbuda.
Damrowo. Dębjce. Drużinskô kępa, vj. wòstrów.
Emaus é Jerozoléma.
Férstnowo.
Graneznôvjes. Grónovskjèpustkj. Grónowo.
Hômer. Héta. Horst.
Jerozoléma.
Kadiné. Kałdowo. Kępa, dòlnô, górnô é rébackô. Konradzvałd.
Lujizental.
Łęg. Łęczéno (Lenzen).
Mészewo. Mislotino (Meislatein).
Nogat. Novôcerkvjô (Neukirch), na górach é v njzénach. Novidwór. Novôvjes, na górach é v Zèłavach.
Pjła. Ploné. Przewóz, stòri é novi.

Rekowo. Rozgarté.
Stagnjté. Stobój, vj. é m. Szènvałd, nôvi é stôri.
Térranova. Trunc.
Vąsewo. Vjlkowo (Wolfsdorf) na górach é v Zèłavach.
Wòkléce. Wòlêjnjô. Zôkazé.

26. Wòkrąg Szczecinkòvskj v regenciji Kòszalinskj mô 37 mjl kvadratovéch.
I. Mjasta: Bervałd (Baerwalde). Czaplink (Tempelburg). Szczecink (Neu-Stettin). Wòkonk (Ratzebuhr).
II. .Vsé é pustkòvjô bądą pòzdnj.

27 Wòkrąg Drahimskj v regenciji Kòszalinskj mô 21 mjl kvadratovéch.
I. Mjasta: Drahim (Dramburg). Falkenburg. Kalisz.

28. Wòkrąg Słôvjnskj v regenciji Kòszalinskj mô 31 mjl kvadratovéch.
I. Mjasta: Canowo. Dirłov, Ravut, Rygenvałd (Ruegenwalde). Pòlnowo. Słôvno, Szlôga (Slawe.)

29. Wòkrąg Bjêłogardzkj v regenciji Kòszalinskj mô 21 mjl kvadratovéch.
I. Mjasta: Bjêłôgarda (Belgard). Kòrlin. Pèłczéno.

30. Wòkrąg Szifelbejnskj v regenciji Kòszalinskj mô 10. mjl kvadratovéch.
I. Mjasta: Szifelbejn (Schiefelbein).

31. Xęztwo Kamjnskjè v regenciji Kòszalinskj mô 43. mjl kvadratovéch.
I. Mjasta: Bubòlc. Kòlbrzèg (Kolberg). Kòszaléno (Coeslin).

Rozmòva Kaszébé s Pòlôchę.

(Dalszi spjs)

Pòlôch. Mój kochani Kaszuba! Viscje zapevnje zaraz po koscjele mnje się spodzjevali?

Kaszéba. Tak, Tak.

P. A mj się nadarziła po koscjele okazija do zvjedzenja ostatnjch kącjków słovjanjskjch na Pomorzu pod Mjastkjem, Bitovem i Słupskjem, gdzje się przekonałem, jiż jistotuje tamtejsj mjeszkanjci Słovjncamj się mjanują a svój język słovjnskjm nazivają.

K. Jo, jo! to je prôvdzévje é nasza pjrwòtnô nazva, jak jem ju przedtim nadmjenjêł.— Terôz proszę mje pòvjedzec, jak sę Vaspané nasz kòscół wudèł?

P. Jakto na vsj — bardzo dobrze; bocj i njektóre mjasteczko tak ładnego njeposjada.

K. Żebé Vaspąn bèł jeń le przed sztérdzesce lati vjdzêł, jak jesz przé njm vspanjali klòsztór Benediktink stojêł; têj wòn sę vjele, vjele lepj wòkazovèł. Ale mje njck, tobje njck przészło xędzé proboszczovj na mésl, jeden kąsk klôsztoré pò drégjm wurévac, muré rozvalac, é żebé sę wò tim njebèł nasz dobri rząd, chòcto léterskj, dovjedzêł a temu chutinko njezapòbjèg, tobé ju gvésno njetélko klôsztór, ale é cali kòscół v gruzach lezêł.

P. A jakaż tobi pobudka do tak bezbożnego czinu biła? Jednak nje chętka znalezjenja pjenjędzi, o których v każdim klasztorze vjele rozpovjadano, a to często nje bez prziczini?

K. Jô njevjem.

P. To mj się przi koscjele njespodobało, że ze smętarza zrobjono łąkę. Ciliż i to z chcjvoscj?

K. Tak, tak! é mje sę to tèż njevjdzi, abé

cała lédzkjè tak zagrzebac, jak jakjèho psa, bez mògjłkj nad kòždim grobę. Mje sę zdaje, že to je czéstè vjdzimjsę, bò prawo préskjè teho njezabrônjô, przecivnje przepjséje vévészenjè ze zemje nad kòždim grobę. Tak tèž przed pjncnôsce lati njebéło; têj navet snôžè, vjêlgjè lépé na smętôrzu stojałé, a na kòždim grobje béła mògjłka. Starszi vjedzelé, dze zvłokj dzeci, a dzecé, dze zvłokj starszéch spòczivałé. Brat szed na gròb sostré a sostra na gròb brata é zmóvjlé swój pôcórk; navet krevni z dalekjeh stron mòglé wòdvjedzéc takjè grobé é pòbòžnje do Bòga vestchnąc. Dzis to je décht jinaczi; to vszétko mô konc.

P. Tocj jednak i to njejest xjędza proboszcza spravka? bocj, jak visoko on takove pamjątkj cenj, vjdzjałem z tego, jiz dał svim krevnim i gospodinj vistavjcj nagrobek, a naokół grobu znajdują sję sztachecjkj z lanego zelaza.

K. Nje tak! Gòspôdénjè é krevnim.

P. Njechaj i tak jest. Tilko nad njemjeckjm napjsem mocno sję dzjvovałem, gdiž mj povjadano, že on sam jest rodovjti Kaszuba i jego vszisci krevnj są także Kaszubamj; a v koscjele jedinje językj słovjanjskj sliszałem.

K. Pòd tim vzględę njeje nasz xądz probòszcz anjè gòrszi anjè lepszi wòd vjele jinszéch xędzóv. Gadac to wònj lubją do chłopa, choć é décht majętnèho, pòpòlsku, navet é pòkaszébsku: Co przénjósłes? Zapłac é tę dali; a zôs do Žéda ju pérzinkę grzecznj: Co kupjec pòvjè? Co tę słichac v svjece? Ale skòro do njch chto pònjemjecku zaszvargòce, to zarôz jeho panę (Sie) nazèvają; bò dostale dobrą nôwuczkę v semjnarium déchovnim wòd s. p. bjskupa Sedlaka: „Kjèj bądzece, Panovje, pjsac do przevjelebnèho kònsistorza, to pjszece pònjemjecku abo véjątkòwo pò-

łacénje, ale njgdè pòpòlsku, bò tak kòždi chłop gôdô.“

P. Ej, to jest dzjvna misl! Jakobi lud prosti v Njemczéch po njemjecku, ve Franciji po francuzku i. t. d. njemóvjł. Gdzje tu logjka?—Nasz arcipasterz polubjł język łacjnskj, naturalnje s téj prziczini, że łączi duchovjenjstvo rzimsko—katolickje s Rzimem a vstrzimuje takove od bliższego zapoznanja sję s słovjanjszczizną.

K. Bò tak, bò tak! Jeden cignął do Berlina a drégj cignje do Rzimu — é basta! Tę grzecznosc dlô kòždèho Njemca mòžna sobje é tak véłožéc: Prostòków abo sę vabj wusmjèchę abo sę jich zmuszô pòstrachę. Ztąd to przémjlenjè przé kòždi łežnosci ku Njemcąm a zôs no cągłe a cągłe szkalovanjè ve vszétkjch gazètach pòlskjch na Mòskòli é grecko-katolécką vjarę, jednim słovę: ną vszétko to, co je słovjanjskjè; bò vszétcé Słovjanj są głépcamj prócz Pòlòchóv, chtérzi ve vszétkjm dobrim é mądrim całèmu svjaté przódkują. Pisma tak redagòvąnè xądz é szlachcéc zachvòli a ludk głupi so kupj.

P. To jest bardzo politicznje tak z stroni panóv redaktorôv jak z stroni xjęži i szlachti. Stare przisłovje povjada: „Podchlebjaj, podchlebjaj, a będzjesz szczęslivim.“ A jeszcze daleko lepjéj każde podchlebstvo sję uda, kjedi sję przitim drugjch ganj, ale ostróżnje. Mądri redaktor v Prusach grozj palcem v bócje albo pjęscją v kjeszenj Prusakom, v Austriji Austrijakom; ale jak vpadnje na Ruska, to już pjęscj z kjeszenj bespjecznje vijmuje, osoblivje pjsząc v Franciji lub Angliji.

K. Jôbé meslêł, żebé to béło vjele székòvnj przecivko Francuząm é jinszim tak nazvąnim narodąm civilizovąnim, co to Pòlòchóv wòd vjekóv za nos wòdzą é za głépcóv trzimają, drist véstę-

pjc, nawukòvè rozpravé pjsac é jejich zdanjô zbjjac, bò wòd zachòdé nąm njetelko pòd vzględę pòliticznim é jęzékòvim czéstô zagłada grozi, ale navet pòd vzględę religjjnim. Ztąd przéchòdzi v corôz vjkszéch pòrcijach trécézna dlô kòscoła rzimskokatoléckjèko, njesteté! dlò całèho chrzescijanjstva.

P. Jakbi to mogło biej? Czili njesą v Njemczech nad Renem, v Bavariji i t. d. pobożnj katolici? A dopjero Francija cała jest katolicka.

K. To je vszétko prôvda. Ale céż to pòmóże, kjêj tę je barzilko vjele wòvc parszévéch.

P. Ja o tim njgdi njesłiszałem.

K. Têj dajma lepj tim rzecząm pòkój; bò spór mjèdzé greckokatoléckjm czélé słovjanjskjm a rzimsko-katoléckjm kòscołę wò pòchòdżenjè ducha svjętèho jedénje wòd, Bòga Wòjca abo wòd Bòga Wòjca é Bòga Séna razę je le fraszką proçomko sofjsmatąm njemjeckjch é francézkjch mądrzelóv. Dlô teho tobé béło jak nôvôżnjêjszè dlô katoléckjèho déchòvjenjstva té milnè zdanjô nawukòwo zbjjac a nje vjedno lud słovjanskj ledę słovjanskjm straszéc é tak pòbratimców nó sę szczévac.

P. Ale już móvcje, móvcje! cóż sję na zachodzje dzjeje?

K. (Bjje sę v pjrsé.) Bòże! wòdpuscé mje mòje grzèché; Bòże! będzé mje mjłosciv. Ti chrzescijanskj pòganj abo pòganskj chrzescijanj v Njemczéch, ve Franciji é tę dali, dowòdzą, że biblėjô njeje pjsmę svjętim, że Christus njebèł Bògę, navet vątpją wò dészi v cele lédzkjm. — Takjè są jejich gôdkj!

P. Daléj, daléj! Ja lubję takje bajdalukj, dzjvolągj słuchacj.

K. Mje, jako dobrèho Kaszébę, katoléka, co to njetélko vêłnę, ale skórę é mjęso dô, kjêj mu le xądz vjecznè zbavjenjè dészé zabespjeczi, słosc pòbjèrô, krev do głové bjje é vszétkjè członkj sę trzésą, kjêj jô to czéję abo czétaję.

P. Jak cj Sofjscj mogą takje rzeczi dovodzjcj?

K. Wònj sobje krótko tak rezonéją: Kjêbé pjsmo svjętè wòd samèho Bòga pòchòdzéło, tobé v njm żódnè wònjłkj anjè żódnéch brédóv, njedorzecznosci béc njmogło. Ale terôz je nawukòwo dovjodłè, że pòdług budovlè cała człovjeczèho, wòsoblévje gnôtóv głové vszétcé lédze wòd jednè pôrkj, Jadama é Jevé, a tim mnj jesz wòd Nóhé é jeho sénóv pòchòdzéc njmògą. Także je zemja pòdług rocznéch kręgóv wòdvjecznéch drzèvjęt vjele starszô, njżelé to pjsmo svjętè, ta bibléjô pòdaje. A céż dopjèrzé s njmj wò pòtopje gadac, chtérnèho njemòżléwòsc a przénômnj takòvèho wògranjczenjè na zemję, mjèdzé Eufratę é Tigrisę leżącą, tak fundaméntalnje dowòdzą, że je trudno jim sę wòprzèc; bò v téch czasach mjałé ju Egipt, Chiné é Jindije swòje dzeje. Dlô teho trzeba sobje wuszé le zatknąc, jak ci zębôlovje zaczną sę vészczerzac z neho pésznèho wòpjsé arché Nóhé; bò wònj wumjeją to vszétko przez różnè léczbé tak dobjtnje vészédzéc, że njc a njc prôvdé v tim wòpjsanju njewòstąnje, na przékłôd: wònj zaczną véléczac vszéskjè gaténkj zvjerzęt a têj dali vnjoskują, że takjèho wòkręta navet přzé dzisêjszi kulturze njchtbé njezbudovêł, cobé wòd vszétkjch zvjerzęt, na zemj é v pòvjetrzu żéjącéch, pò pôrze mògło sę wumjescéc. Saméch psóv je kjlkanôsce gaténkòv. Décht za bòjkę pòczétéją wònj nę pòvjòstkę wò budovanju vjeżê Babjlonskjè é tętêjszim pòczątku vszétkjch różnéch móv na svjece. A jim rzec, że njetélko xądz vjkari, ale é sąm xądz proboszcz tak a nje jinaczi wuczi; to sę zaczną smjòc do rozpęknjenjô, jak jakj varijòcé, a pòtemu njbe z mjłoserdzô tak dowòdzéc, jakbé chcelé pòvjedzec to, co Huss na stóse gòrejąci do né bôbkj, pòrę drevjenk na wògjènj rzucającè: òh głépòta nad głépòtamj (o sancta simplicitas). Pòd tim vzględę znaczi wu njch Bopp vjci, jak jakjkòlvjek pôp, chòcbé é sąm pôpjeż, Szlejcher lepj jim brzmj, jak Szlejermacher, a żid Lichtenstejn je dlô njch svjatłę, nje kamjenję; navet Pott je jim pésznè słowo.

P. Szkoda, szkoda! że już njemâmi vjęcéj szkół klasztornich Tam vszistko vikładano naukovo v języku łacjnskjm podług Alvara; tilko vijątkovo uczono panjczóv magnatóv podług xjążek francuzkjch, tak grammatikj języka polskjego z „Essai de grammaire polonaise pratique et raisonnée.

Varsovie, 1807." Vjelkje dami v Polsce uważali i modlitvę francuzką za Bògu przijemnjejszą njżeli łacjnską albo polską. — Jednakovoż Alvara dzjełko, to biła jedina xjążka! Kto tej na pamjęc sję naucził, mógł navet s panem professorem naukovo po łacjnje dobrze sję rozmóvjcj i njepotrzebovał sję lękacj przed: „habes signum!" co to za sobą malas notas pocjągało, a O. Gvardijan potim na konjcu kvartału obdarzał nje z pravego rękava svjętimj patronamj, jeno z levego! —

K. Ale é pòd tim vzględę njma na téch bezbòznjków żódnè radé, bò wu njch njepòpłòcô jęzék le mésl, chtérną sę vépòvjò abo napjsze. Głépstwo je głépstvę, chòc é pò-hebrajsku abo pòłacénje vérzekłè; a pòjedincze słova z cézéch móv vzętè njmają béc vjedno wòznaką vjêlgjè mądroscé é vjedzê, le barzo często zasłoną braku mésli abo tèż czérnim wòszustvę, abé jinszim lédząm pjòsku v wòczé nasépac. Dlô teho njerobj hebrajskj jęzék na téch mądrzelóv żódnèho vrażen,ô. Tak wutonjenjè Faraona, króla egipskjèho, s całim wòjskę wònj sobje décht naturalnje przez przépłiv é wòdpłiv mòrza Czérzvjonèho tłomaczą; przépjséjąc mądrèmu Móżészovj vjèlgą znajomòsc tè rzeczé, jak é zrzodéł é gór v puszczj arabskj, dze wòn jak móg lud żédovskj wòszékòvôł v ti dobri mésli, abé svèho cèlé dopją é jen wuszczestlévjéł. Pòdanjô bibljjnèho, że zemja cécho stoji a słonjszko nawòkół njè sę wòbrôcô, ju vjci v żódni szkòle njewuczą. To je bòlestno, że nasz rodòk Kòpérnjk do teho sę nôbarżi przéczénjéł. — Jak ci purziscé té frivólné mòlé, n. p. v Hiobje, nicéją, mòżna sobje letko véstavjc, kjêj navet barzo pòbòżnè mjêjscô njewuszłé jejich kritikj. Tak wònj wò Davjdze é Salamònje rozprôvjają, że ci królovje bélé za młodéch lat jak nôvjkszémj rozpustnjkamj, a dopjèrzé v starosci pjsêł Davjd pòbòżnè psalmé a Salamòn mądrè przipòvjescé. Jédnim słovę: wònj pjsmo svjętè é jeho pjsôrzi décht takkritékują, jak kòżdè jinszè dzeło svjeckjè.

P. Na xjęgj starego testamentu już trochę zezvalam; ale jak cj sofjscj chcą novi testament zaczepjcj, osoblivje bozkoscj Chrstusa, to ja zadną mjarą njepojmuję.

K. Dac le kòkòszi grzędé, to wòna chce vszędé. Jak ti nawukòvi heretické vpadlé nó tę milną drogę, vszétko badac é le to za gvésnè przijmòvac, co wònj mògą czéc, maklac, szmakac, vęchac, słéchac, vjdzec é swòjim rozémę pòjic, abo co przénômnj przecivko rozémòvj lédzkjèmu njeje, tak sobje mózesz, Vaspąn, letko véstavjc, że ju é Christus njmógł jinaczi pòvstac, jak le tak, jak kòżdi jinszi człovjek. Przé tim wònj so jesz pòvjedzą, żebé céda — v chtérè wònj naturalnje njevjerzą — wubliżałé samèmu

Bògu, żebétim sposobę jeho sę przéróvnivało do jakjèho mêstra, co to swòje dzełǫ wòd czasé do czasé muszi pòpravjac, jakto wòd chrescijan pògardzoni é za pòganóv wuznąni Budajiscé chcą mjec, cobé jim co tésąc lat jakj novi pòsłanc z njeba przészed é vszétko zepsovąnė napravjêł. — Ten spór wó dvòjaką nòtérę, bòzką é lédzką, Christusa njeje tèż décht njjak novi, bò ju v pjrszéch vjekach pò Jeho narodzenju Arijan se swòjimj zwòlennjkamj wutrzémòvêł, że Jezus Christus le jednę nôtérę mjêł, jaż jich na sobòrze Nicêjskjm kòscół chrzescijanskj muszêł véklic. Njcsteté! pòmjmo teho mają Arijanj jesz pòdzisdzenj wu nas na Mazurach v Kòszinóvce (Andreasvalde) swój kòscół. A to ztąd pòchòdzi: Jesz przed Cyrillę é Metódę, bò ju v trzecim vjeku pò narodzenju Christusa, rozszèrzélé Arijan é jeho zvòlennjcé mjèdzé Słovjanamj vjarę chrzescijanską, chòc błędną, é wòna sę v Polsce przez vszétkjè vjekj, chòc wòd czasé do czasé barzo przégnjotłò, pòd różnémj nazvjstkamj wutrima. Wò jinszéch pòdobnéch wòdszczepjénncach, n p. Òrmjjanach, Jakobjtach, chcemé zamjlczec, le sobje przépòmnjec, co Francuzé pòdczas nè vjêlgjè revoluciji s Chrzescijanjstvę zrobjlé! Tak grozéło é grozi czésti vjerze chrzescijanskj, co to v Christuse dvje nôtéré wuznaje, njebespjeczênjstwo wòd pêłnja é zôchòdé, a nje wòd vschòdé. Ci mądrzelóvje v Njemczéch é ve Franciji chcą navet z novèho testamenté véczétac, że Christus mjêł rodzonéch braci é że wu njch jeho vjara wòbjavjonô nômnj pòpłòca. Vjara chrescijanskô v wògule réchli zakvjtła mjèdzé sąsednémj pòganskjmj narodamj, jak mjèdzé samémj, wòd Bòga vébrąnémj Żédamj, co Christusa é jeho pòchòdzenjè nôlepj znalé. Dlô teho ci sofjscé tak rôd sę wòdwòłują do historiji żédovskjè néch czasóv é kòrbją, że vjara chrzescijarskô ze vszétkjch vjar nôvjci krvje njevjnnè przela.

P. A njemoglibi nasj kochanj xjęża takjch varijackjch zdanj zbjcj?

K. Kò gvésnobé mògłé, żebé le chcelé; ale jak sę védaje, to wònj s témj przemądrzałémj lédzamj njechcą sę v żódnę rzecz, v żódnę disputę vdac, le na njch, jak Boerné pòvjòdô, s pògardą vzèrają, jak na takjch, co njmają żódnèho przéstępu do dwòré njebjeskjèho: bò, jak Hejne pjsze, xądz katoleckj chòdzi tak, jakbé jemu njebo nôleżało, zôs xądz léterskj tak sę vékrącô, jakbé mjêł njebo v harędze.

P. Tocj ci parizci Njemci tak zle njemóvją.

K. Kata njezle! Mają ci panovje za wuszamj, jak é vszétcé pjsôrze teho sorté, co to sę formalnje na vszétkjch xężi spjknęlé, é chòc no véchvôlają, to s njejaką jironjją. Tak jeden wòpòvjôdô, że, jak arcépastèrz Dzevjnskj (Mag-

deburskj) v Rzimje sę zapitêł, czé to je wòlno brac wòd pòganskjch vłôscéceli mesznè? Mjêł mu wòjc svjęti wòdpjsac: Kòchani brace v Christuse! To sę samo przéz sę rozmjeje, że muszisz brac; bò vêjle: Pąn Bóg stwòrzêł zemję, a mé jesmé jeho słégamj, dlô tehô wòna do nas nôleži; a żebé Té jes dzesęcéné wòd téch lédzi njebrêł, tobé wònj mésłélé, że té grénta jim nòleżą. Drégj pjsôrz donosi, że pôpjeż Grzegórz, co to tésąc lat pò narodzenju Christusa bezżenjstwo xęži é nawuszną spòvjedz v kòscele rzimsko-katoléckjm zaprovadzêł, mjêł pòvjedzec: Teròz jô mòje wòjsko wò pôrę kroc sto tésąci pòvjkszêł. Wònbé móg jesz rzec: Jô trzimaję vszétkjch déchòvnéch kòscoła rzimsko-katoléckjèho na lèncuchach, a ti zôs vszétkjch katolékóv na pòvro zach. Ztąd trzeci mądrzela przebąkuje: Xędzé katoléckjèmu je dobrze na kazalnjci pràvjc, kjêj mu parafjjanj przé spòvjedujci wò vszétkjm muszą széptac. Czvjôrti burzécêl zôs njbé jich chvôli, rozpròvjając, że njma mądrzèjszèho tovarzéstva na svjece nad déchovjenjstwo, co to dobrzé vje, że nôlepj je tèj brac, rébé łovjc, kjéj wòda je mętnô, kjêj spòkójnô rozvòga pòd vpłévę zavjêlgjèho smutku abo redosçé wustaje. Dlô teho trzimô xądz mjêszk wòtemkłi pò narodzenju dzecka (chrzest), przé dozdrzelèvanju (pjrszô spòvjèdz), pò dozdrzelenju (slub), przé smjrci (pògrzèb), to je, wòn mô vjedno wòczé głóvnje zvrócone nó ten punkt punktóv, punkt céntralni. Pôtemu pjąti jim zarzucô, że wònj prosti lud le zwòdzą, gdéż sami v to njevjerzą, co na kazalnjci é przé katechezaciji nawuczają, dze v pésznéch słovach wò njebje tak rozpròvjają, jakbé tę jesz barżi svjadomi bélé, jak na swòjim pòdwórku, navet njejednemu za pôrę złotéch abo tèż za grébè pjenjądze tę przistęp véjednac przéwòbjecéją; a jednak skòro sę mają sami do njeba przeprovadzéc, to jim sę décht njjak njechce: wònjbé wòlelé tę jesz vpród Pjotra é Pavła vépravjc nò té njebjeskjè rozkòsze é wuceché, a sami tu na zemj wòstac, abé sę zabavjc s kòrkę, rozpòrkę abo vòrkę. Nó to jidze njejednè vdóvkj, chòc nje króvka, to przénòmnj celę abo gąska; a jednak pjsmo svjętè vszędzé a vszędzé chcéwòsc pòtępjô, słégąm bożim navet sakvé é tasze v ruchnach zabrônjô, dzebé mòglé co vłożéc. Jesz jinni przepjséje jim wòkropną chętkę mjeszanjô sę v famjlijnè, domòvé jinteressa é pòróvnivò jich s pòdłémj jintrigantamj é tak dlô wunjknjenjô teho złèho bjerzą so rozsądni katoléćé żoné abo gòspòdénjè njekatoléczkj. Dlô teho je ju vjelgj, vjelgj czas, abé tim heretikąm, tim njeproszonim kritikąm péskj zasztopac é dovjesc, że wònj łżą, łzą, łzą!

P. To jest zle, bardzo zle, że dzjsjaj już njema nj-

gdzje na svjecje na takjeb ludzj porządnéj jinkvįziciji, jakto przed lati biło v Hiszpanjji; tobi tich vszistkjch oszczerców trzeba popalicj razem s jich pjsmamj; a vszistkjm drukarzom zakazacj, takje bezbożne xjąžkj i rozpravkj drukovacj. U tich mądrich głupców pevno i najsvjętsze sakramenta njemają żadnego znaczenja.

K. To sę samo przèz sę rozmjeje, że le tak dalek jè przéznają, jak v jejich krąm passéją. Z njektérnéch czinnosci kòscelnéch, wòsoblévje rzimsko-katoléckjch, jakto svjcenjô wòdé, vjna, krèdé, szatłachu, zelô, vjnjôszków, lubją wònj sę njezmjernje nasmjevac é takòvè ganjc, njbé z tè dobrè przéczéné, że té rzeczé le dają przebjegłim wòszustąm spòsobnosc do zwòdzenjô przostèho lédé pòd czas chòrób é przé jinszéch leżnoscach. Jinszi wuznają to za czéstą chitrosc déchovjenjstva é pòdsuvają tim wòbrządkąm njbé jezujicką zasadą: Svjat chce béc wòszukąnim (Mundus vult decipi). A chcec tim njedovjarkąm pòdług wuczonèho dzeła, „Akademjja vszelkjéj scijencjji pełna,“ z 1746. roku dovjesc, że céda sę dzałé, dze tę pòd napjsę „Polska svjętich ojczizna“ v II. częsci na stronje 418. pò véléczenju szescnôsce Krucéfjxóv v Pòlsce stoji: Jest i vjęcéj po Polsce i Litvje cudovnich krucifjxóv; ale że o njch njemam należitéj informaciji, malo tacere, quam errare. Daléj na str. 422. „Otoż masz v Koronje i v Litvje Obrazóv N. Mariji cudovnich, laskamj słinącich vszistkjch 78. Obrazi zasj różnich Svjętich, przi którich cuda Bóg czinj v Polsce, viliczacj biłbi Herculeus labor; zaczim go sję njepodejmuję.“ to wònj zarôz są s bjronjcznim zapitanim na placu: Jak ci Svjęci, té cédovnè krucéfjxe é wòbrazé mògłe dopuscéc, że Présòk luter, Résk, schismatik, é Austrijôk jejich wòjczéznę rozebralé? Czélé to nje przez zdradę Matkj Bòskjè Częstochòvskjè, co to ją Pòlôszé Réskąm vzęlé é swòją królovą zrobjlé? Pòtemu chcą dali vjedzec, zkąd to pòchòdzi, że, dzele sę kòscół evangjelickj zagnjèżdzi, tę sę ju zarôz cédóv njespòstrzègô; jakbé jedénje xądz katoléckj mjéł ten dôr, wutrzimanjô mjêsc cédovnéch v pòrządku.

P. Ach, jakje to są dzjvne misli!

K. Na tim njeje jesz konc. Ti njedovjarkovje jesz vjele vjci pleszczą: na przékłòd, że xądz mô v tidzenju le jeden dzenj robòci, a jinszi lédze mają szesc; że wuczenj wòlą désputovac s człovjekę, co mô wòli v głovje, a nje le na głovje; że rozvôga nad tajemnjcą Trójcé przenôsvjętszè ju vjele prostôków, navet é wuczonéch mężóv, jakto neho professora Theologjjè v Brunovje czélé, jak njemcé chcą, Brunsbergu przéprovadzéła do varijacijè, a to décht njepòtrzèbno; njech lód je lodę, wòda wòdą a para parą; że vjara v wògule je

wòsoblévszim wòrganę wògłupjanjô (Verdummungs-Organ), chtérnèho pròvda jesz żóden rozsądni fjziolog sę njedomaklêł, a jednak są lédze na svjece, co jen barzilko pjelęgnéją, bò sę jedénje z njeho żévją Ale dôlébòg ju décht nôszkaradnjèszą rzeczą je, kjèj ci mądrzelovje tak dalek sę zabłądzélé, że v bét dészé v lédzkjm cele njevjerzą é se smjèszkamj nad bjèdnim stanę takjè désze sę rozwòdzą, co nóprzód wòd płodzenjô dzeci, a pòtemu wòd rozvjjanjô sę muzku é jeho chòróbsk je zależnò; tèj sę człovjekovj jaż na głovje vłosé jeżą, bò co zavjele, to njezdrowo. Jednak na pòdstavje dészé całò mòralnosc njetélko svjata chrzescijanskjèho, ale często é pòganskjèho sę wòpjèra é wòpjèrò. Navet v naszéch pòvjôstkach wò zaklętéch zązmkach s krolevjąnkamj abo s krolevjczamj, panami, wò zaklętech kòscołach s xędzamj, mnjchamj, zôkònnjcamj, wò stękanjach wumarłéch na zemj, wò hajtach, jagòvanjach pò lasach, pò pòlach abo v pòvjetrzu, wò wunoszenju sę dész sławnéch, dobréch lédzi v etherieznè sferé je vereżoni pò smjrtni bét dészé abo v pjekle, abo v cziszczu, abo tèż v njebje, jaktobé kòscół chrzescijanskj pòvjedzêł!

P. Jak cj półgłóvkovje chcą tedi porządek i moralnoscj na svjece zachovacj?

K. Wònj é tu na pésk njewupadlé. Pąn Karol Vogt pòvjôdò v dzêłku, „Kœhlerglaube und Wissenschaft,“ na stronje 122. „Przed następstvę, chtérnè pąn Wagner v tak wòkrutnéch kòlorach wòpjsac wumjeje, mé sę njewurzasnjemé, anjè żóden njewòmamjoni człovjek sę njewurzasnje. Bò té samé nôwukj, co nąm dowòdzą, że bét człovjeka je le doczestni, przemjjający, pò chtérnim żódnê pòsmjrtnè żécè następjc njmòże, té samé nôwukj napòmjnają tèż nas, że człovjek je do tovarzéstva stwòrzoni, że wòn jedénje exéstovac móże przez wòbcovanjè se swòjim gaténkę, jedénje przez tovarzéstwo é v tovarzéstvje. Na mjèscè nè wòkropnè zemstvé, chtérną pò krótkjm é barzilko wutrudzonim żécju mô vékònac jakôż nadsvjatovò, nadlédzkô jistota, stôvjômé mé to dobjtnè wuznanjé, pjelęgnovanjè é védoskònalenjè neho wuczécô gaténkòvèho, co nąm przépòmjnô, że vszétcé lédze są sobje róvni, zaróvno wupravnjoni do wużivanjô vszétkjèho teho, co nąm żécè przéjemnèho dac móże; na mjêsce neho mòralnèho pòrządku svjata, co to jedénje na wòbavje przed karą, na strachu przed njèjakjm njevjdzalnim sądę sę wòpjèrò, kładzemé mé to wuznanjè, że żódnèmu człovjekovj njeje wòlno dlô se to pòżędac, czeho wòn njechce svèmu bliznèmu bez vszelkjè wògródkj dozwòléc. Dze zagòrzèle grzèszną, karze pòdpadającą pòczvarę vjdzi, tę vjdzimé mé naszèho bliznèho, chtérnèho njenormalnò-wòrganjzacjjò,

chòroblévè rozvjnjenjè, njevéstarczającô žìvnosc é zmjana muzku do czinnosci doprovadzéłé, chtérné mé za wòznakj chòrobé wuznajemé é starômé sę, abé takòvè wusmjerzéc é véleczéc; — dze zapalenc dlô zachòvanjô mòralnèho pòrządku v swjece bòskjè céda vjdzi, tę znajdéjemé mé naturalnè następstva, vénjkj naturalnéch stósénkóv, przed chtérnémj mé sę abo wupòkòrzéc muszimé, abo sę starômé, abé takòvè przezvécężéc; — dze vékònavca testaménté é spôdkobjerca zasòd Radovjcza nòvjkszè njebespjeczenjstwo dlô swòjèho mòralnèho pòrządku na svjece vjdzi, co to sę wòpjèrô na njeróvnim pravje lédzi, na panovanju jednéch a na cerpjenju drégjch, na véróvnanju é rozstrzegnjenju téch kòntrastóv v żécu pòsmjrtnim, tę spòstrzègòmé mé rękòjmją tovarzéskjèho pòrządku, chtéri mô pòlegac na róvnowupravnjenju vszétkjch lédzi, na róvni wòlnosci vszétkjch, na wuzasadnjenju jak nôvjkszèho doczęstnèho szczescô dlò vszétkjch. Nasze mòralnè é estheticznè wuczécè, chtérè tèż sroce zpòd wògòna njevépadło é gvésno wòbók naszéch przecivnjkóv sobje sadnąc móże, czéje sę przèz té maximé barzéchno zaspòkòjonè, tak że pòdstavé mòralnèho pòrządku svjata naszéch przecivnjkóv v nôvjkszim stopnju jè wòbròżają.“

A pąn Virchov zôs tak pjsze: „Mé njezaprzèczômé, że v sami rzeczi nôwukj przérodzonè provadzą do vnjoskóv, chtérnè doprôvdé njesą zaspòkòjającè dlô wòbecnèho pòłożenjô na zemi, é chtérnéch dosc często nó tò wużéto, abé głoséc przejistoczenjè wòbecnèho pòrządku. Ale mé możemé décht gvésno żędac, abé tak dobrze znaczenjè é tresc nôwuk prérodzonéch njewòsądzono pòdług błędóv, do chtérnéch wòné provadzéc mògą pòjedinczè wòsobé, jak sę njerozstrzigô wò vòrtosci chrzescijanjstva pòdług kòżdèho, co sę chrzescijanjnę mjanéje. Prôvdzévéch zôs vénjkóv, chtérè z badanjô nôtéré véplivają, njmóże żódno dogma znjszczéc, a przé prakticznéch następstvach, co sę z teho véprovòdzają, trzeba sę chronjc, abé religjji do tè valkj njemjeszac. Bò wòné są abo fałszévè, a tèj pòdają samé nòwukj nôlepszą bronj, abé jè zbjc, abo są prôvdzévè, a têj njma żódnèho jinszèho spòsobu, abé jejich njebespjeczenjstwo v rękach przecivnjkóv njemòzlévim zrobjc, jak jè wuznac é vékonac.“

P. Co to ja muszę na moje stare lata sliszecj!

K. Ci flabôlovje są, gòtóv napjsac, że désza je njevidzalnim, njeexéstéjącim tovarę, chtérnim tésące a tésące lédzi handléją é prze tim sę dobrze mają, a gvésno njejeden człovjek tè bezbòżnoscé rôz njespostrzeze é jim wuvjerzi. Bò wònj wumjeją vszétko v barzéchno pésznéch słovach wòpòvjedzec é wòpjsac. Dlô teho jim titułe professoróv, doktoróv, literatóv é t. d. nadają é jejich bezbòżnè pjsma

mają ve Francìji é v Njemczéch vjci czételnjków, jak nasze snôże drékòvąnè żéwòté Svjętéch, pòvjôstkj mòralnè é vjele jinszéeh xążk dla ludu przez njelédzi sklejonéch — té dlô njeludu przez człovjeka napjsąnè jesz na svjat njevészłé — mjèdzé Słovjanamj; dze, njestejé! ju czasę dają sę czé mjona: Volter, Russó, Sue, Renan é t. d. abo Strauss, Bauer, Feuerbach, Herwegh é t. d. Navet ju zaczinają njedéchòvnè wòsobé bibléją czétac é frantóvkj spjevac.

P. Żebim ja bił xjędzem, tobim takjm bezbożnjkom przi spovjedzi njedał rozgrzeszenja.

K. Dlô teho jò jesz rôz pòvtòrzaję, że wòd zòchòdé nąm grozi nôprzód smjrc déchovô, a pòtemu naturalnjo celestnè zredukòvanjè nas do maszin, do prostéch narzędzi.

P. To mnjo nadzviczajnje cjeszi, jiż przinajmnjéj v Prusach muszą po moskjevsku obok hoblovego Theologa pan professor é pan doktor skakacj.

K. Jak mje sę zôs védaje, to é tu gvésno njedługo mdze ta trójka wókòmę chòdzéc; bò v wòstatnéch czasach kòżdi v swòję stronę cignje é tak sę vszétcé trzéj mòrdéją, a wóz, chòc sę z mòla pòrészi, to jednak co chvjlkę przéstąnje. Dlô teho mają jinszè rządé njejaką racìją, kjêj tè trójkj do grépé njezaprzigają. Ale to są zasadé pòliticznè pòjedinczéch panjstv, a ma sę njechcema v pòlitikę mjeszac. Tak dajma tim rzecząm pòkój; a Vaspąn bądze tak dobri é swòję stôrą wòbjetnjcę terôz vépêlnj, abo tèż vjtro.

P. Dobrze, dobrze! Jutro, jutro! zupełnje krócjuchno.

(Dokònczénjè nastąpj).

Pół kòpè pòdanj.

(Dalszi spjs.)

30. Mach, szlachcéc.

Djôbêł nasbjèrêł na svjece całi mjech nôgòrszéch lédzi é chcêł s njmj do pjekłá; ale jak wòn lecêł przez las, zavadzêł wòn wò jednę sèchą chavkę é mjech dostêł dzurę. Tèj jeden chłop pò drégjm zaczą vépadac. Dze chtéren pôd, takjè dostêł nazvjstko: na kam, Kamjnskj; na góvno, Gòvjnskj; na dęba, Dębjnskj; na buka, Bukòvskj; na płôchtę, Płacheckj; na drąg, Drążkovskj; na kòrcz, Karczevskj é t. d. Jaż vszétcé pòvépôdalé, le jesz jeden wòsteł v rôżku mjecha sedzącé. Tèj djôbêł sę spòstrzèg é rozgòrzoni mjechę mòchną; a ten człovjek sę nazvêł Machę é sę przérévnêł do tè jinszè szlachté, co z mjecha pòvépôda.

(Wòliva)

31. Pòchòdzenjè nàzvjstk wòd pjnc mjast nad Vjslą.

Wòd njepamjetnéch czasóv, jesz vjele vjele lat przed Svjatopêłkę, jeżdzélé pò Vjsle różni lédze vnet z Pòlskjè do Pòmòrskjè, vnet z Pòmòrskjè do Pòlskjè, é szed tą drogą znaczni handel s bożim, drzevę, tovaramj zamòrskjmj é t. d. Dlô teho pòvstałé nôprzód njedalèk vpłévóv Stôrèvjsłé do mòrza a jejé wòdnogj, Nogatę zvąnè, do Novèzatokj dva székòvnè mjasta: Gdąnsk é Elbjąg; a pòtemu dali v kraju Kaszébskjm na levim brzegu Vjsłé: Tczewo, Gnjèv, Novè é Svjecè.

a. Gdąnsk abo, jak rébôcé chcą, Gdunsk, pònjemjecku Danzig, nazèvò sę pò Dunczékach, co to nó ten môl, dze terôz Gdąnsk stoji, różnè tovarè przez mòrze przéwòzélé. Zkąd to przédąné G v mòvje słovjanjskj sę vzęło, njeje décht gvésno dovjodłè; ale może, jeż wòno zamjast ku stoji, jak to sę rzecze gwòli, co pòvstało z ku wòli. V pòdobni spòsób wutwòrzèło sę mjono vsé Gdinjô, co ku dinąm, njedalèk Gdąnska, leżi.

b. Tczewo mjało tèż njegdéż vjêlgą sławę, bò tę mjeszkalé barzo dobrzi szevcé, chtérnéch robòtę flisòkovje, z Pòlskjè do Gdąnska s traftamj jeżdżaci, nadzvéczôj cenjlé é dlô teho, pòvrôcając dodom, vjedno sobje grépę skòrznj tu nakupjalé. A że té skòrznje béłé barzilko pésznè, dlò teho jim sę zdôvało zaszkòda, jè zarôz wòbuc; vjęc je s vjêlgjm szacénkę na palécach njeslé. Wòd teho tczenjô mô to mjasto mjono Tczewo; ale Njemcé, co wò ti sławje njck njevjedzą, nazèvają jè Dirschau.

c. Kjêj flisôcé przészlé do teho môla, dze sę terôz Gnjèv, pònjemjecku Mewe (bo é tu Njemcé njevjedzą przéczéné nazvjstka teho mjasta), znajdéje, têj vszétcé tętêjszi szevcovje sę gnjevalé; é to béło pòbudką do nadanjô temu mjasté mjona Gnjèv.

d. Ti, co njechcelé s témj złémj szevcamj v grépce mjeszkac, wòdeszlé wòd nich é vébudovalé novè mjasto. Jesz pòdzisdzenj nazèvô wòno sę Novè; a Njemcé so vjele: głové njełómjalé, le jè przetłomaczélé é swòje burg dodalé Neuenburg. (Chêłmno).

d. Ną ti całi wòdni drodze wòd Torunja jaż do Gdąnska béło nônjebezspjecznjèjszè mjèjsce przé vpłévje Vdé do Vjsłé pòd góramj Czartovskjmj, co to sę wòd Svjeca nad Vjsłą cigną jaż do dzisèjsze vsé Sartavjce. Za czasóv Svjatopêłka mja ta vjes sę Czartavjcamj zvac é béła mòcno wòbvarovąnò. V téch to stronach bivało corok vjele njeszczescô é dlô teho té góré to strasznè mjono dostałé; a Svjàtopêłk, nôsłavnjészi rządca krajóv Pòmòrskjch, vjdzêł sę spòwòdovąni do véstavjenjô blize na kutlu mjèdzé Vjslą é

Czôrnąwòdą, jak to wòd kòloré svè wòdé Vda sę terôz nazèvô. Wòda Vjsłé je zazvéczôj żèłtavô, Vdé zôs czôrnô. Na ti blizi pôléła sę conoc vjêlgô svjèczka abo wògjènj, a ztąd dostało mjasto, co sczasę na tim samim kutlu pòvstało, mjono Svjecè. Żódon flisôk njezabèł nigdé za szczestlévi pòvrót tak v Sartavjcach prze relikvijach Svjętè Barbaré jak é v klòstorzé Svjeckjm Bògu dzékòvac v gòrącéch mòdłach. Navet ten klôsztor zavdzęczô swój pòczątk jednèmu pòlskjèmu szlachcécovj, chtéren v téch njebespjecznéch mjéjscach blizkj bèł zatonjenju se swojim statkę; jak nas jeden wòbrôzk v klòsztorzé pòdzisdzenj przekònéje. Njemcé nazèvają to mjasto krótko: Schwetz. (Svjecè).

31. Bòjka.

Szed kurk s kòkòszką na vędrówkę. Tak na lezlé wònj robôszka. Nen kurk teho robôszka zjòd, a tèj wòn sę wudłòvjèł. Tak na kòkòszka szła do mòrza. Mòrze, daj wòdé! Kòmu wòdé? Kurkovj wòdé. Kurk leżi, ledvje tchnje. A mòrze rzekło: Jô njedąm réchli wòdé, jaż jô dostąnę wòd lépé lést, Lépa, daj lést! Kòmu lést? Mòrzé lést. Mòrze dô wòdé. Kòmu wòdé? Kurkovj wòdé. Kurk leżi, ledwo tchnje. A lèpa rzekła: Jô njedąm réchli lésta, jaż jô dostąne wòd vjeprza kło. Vjeprze, daj kło! Kòmu kło? Lépje kło. Lépa dô lést. Kòmu lést? Mòrzé lést. Mòrze dô wòdé. Kòmu wòdé? Kurkovj wòdé. Kurk leżi, ledwo tchnje. A vjeprz rzek: Jô njedąm réchli kła, jaż jò dostąnę wòd krové mlèka. Krova, daj mlèka! Kòmu mlèka? Vjeprzovj mlèka. Vjeprz dô kło. Kòmu kło? Lépje kło. Lépa dô lést. Kòmu lést? Mòrzé lést. Mòrze do wòdé. Kòmu wòdé? Kurkovj wòdé. Kurk leżi, ledwo tchnje. A krova rzekła: Jô njedąm réchli mlèka, jaż jô dostąnę wòd kòsnjków sana. Kòsnjcé, dajce sana! Mé njedąmé réchli sana, jaż mé dostąnjemé wòd panjè pòdvjeczórk. Panjè, daj pòdvjeczórk! Kòmu pòdvjeczórk? Kòsnjkąm pòdvjeczórk. Kòsnjcé dadzą sana. Kòmu sana? Krovje sana. Krova dô mlèka. Kòmu mlèka? Vjeprzovj mlèka. Vjeprz dô kło. Kòmu kło? Lépje kło. Lépa dô lést. Kòmu lést? Mòrzé lést. Mòrze dò wòdé. Kòmu wòdé? Kurkovj wòdé. Kurk leżi, ledwo tchnje. A panjè rzekła: Jô njedąm réchli pòdvjeczórku, jaż jò dostąnę wòd szafôrkj klucze. Szafôrka, daj klucze! Kòmu klucze? Panjè klucze. Panjè dô pòdvjeczórk. Kòmu pòdvjeczórk? Kòsnjkąm pòdvjeczórk. Kòsnjce dadzą sana. Kòmu sana? Krovje sana. Krova dô mlèka. Kòmu mlèka? Vjeprzovj mlèka. Vjeprz dô kło. Kòmu kło? Lépje kło. Lépa dô lést. Kòmu lést? Mòrzé lést. Mòrze dò wòdé Kòmu wòdé Kurkovj wòdé. Kurk leżi, ledwo tchnje. A szafôrka rzekła: jò njedąm kluczi, jaż jô dostąnę wòd gęsé jaje. Gęs, daj jaje! Kòmu jaje? Sza-

fôrce jaje. Szafôrka dô klucze. Kòmu klucze? Panjè klucze. Panjè dô pòdvjeczórk. Kómu pòdvjeczórk? Kòsnjkąm pòdvjeczórk. Kòsnjcé dadzą sana. Kòmu sana. Krovje sana. Krova dô mlèka. Kòmu mlèka. Vjeprzovj mlèka. Vjeprz dô kło. Kòmu kło? Lèpje kło. Lépa dô lést. Kòmu lést. Mòrzé lést. Mòrze dô wòdé. Kòmu wòdé? Kurkovj wòdé. Kurk leżi, ledwo tchnje. A gęs rzekła: Jô njedąm réchli jaja, jaż jô dostąnę wòd draszków wóvsa. Draszcé, dajce wóvsa! Kòmu wóvsa? Gęsi wóvsa. Gęs dô jaje. Kòmu jaje? Szafôrze jaje é t. d. A draszcé rzeklé: Mé njedąmé wóvsa, jaż mé dostąnjemé wòd pana pjva. Panje, daj pjva! Kòmn pjva? Draszkąm pjva. Draszcé dadzą wóvsa. Kòmu wóvsa? Gęsi wóvsa é t. d. A pąn rzek: Jô njedąm réchli pjva, jaż jô dostąnę wòd zduna zbąn. Zdunje, daj zbąn? Kòmu zbąn? Panovj zbąn. Pąn dô pjva. Kòmu pjva? Draszkąm pjva é t. d. A zdun rzek: Jô njedąm réchli zbąna, jaż jô dostąnę wòd glince gléné. Glinca da gléné, zdun dêł zbąn, pąn dêł pjva, draszcé dalé wóvsa, gęs da jaje, szafôrka da klucze, panjè da pòdvjeczórk, kòsnjcé dalé sana, krova da mlèka, vjeprz dêł kło, lépa da lést, mòrze dało wòdé, a têj kurk vézdrovjêł. Pòtemu kurk s kòkòszką szlé dali. — (Vjèrzchucéno).

Rozmòva Kaszébé s Pòlôchę.

(Dokonjczenjè).

K. Terôz véłożé mje, Vaspąn, nę mésl, że człovjek może na tim svjece żéc bez prôcé, a jesz dobrzé żéc.

P. Kto sję na tim svjece li tilko bavj, ten żije, jest szlachcjcem; a kto pracuje, ten jest vołem, osłem, chamem, njeczłovjekjem. Tak biło v Polsce, kjedi kvjtnęła, co dosicj ładnje opjsano v dzjełku „Verfassung der Republik Polen“, z którego v Skarbje Kaszubskosłovjnskjéj movi sję znajduje ustęp: „Stanovjsko chłopóv za czasóv polskjch.“ Szlachcjc jad, pjł i hulał, a chłop pracovał na sjebje i na szlachcjca. Dopjero kaclerz Jędrzi, nje Jan, Zamojskj zaczął te rzeczi trochę psucj. Jak v Polsce za ovich czasóv biło, tak też i ve vjelu jinnich krajach sję dzjało, navet i dzjsjaj v njektórich panjstvach sję podobnje dzjeje, gdzje ale, njesteti! mjejsce szlachti zajmuje sołdateska lub sję dzjelą.

K. Jo, jo! są é takjè kraje, dze chłop mô jedénje tę przéjemnosc dzécé płodzéc a bjałka jè rodzéc é do szóstèho roku pjelęgnovac, pòtemu wòbòje razę mają le ten chłopot, jè przewòdzevac é żévjc; bò wòd szóstèho do sztérnôstèho roku rządzi njmj pąn szkólni, pòzdnj przez pòrę lat xądz probòszcz, a têj jakj wòjskòvi, jeszlé je knòp. Bògu dzękj! To njeje tak ve vszétkjch krajach, bòbé gvésno ju vszétcé chłopj, jak zajce, nad mòrze lecelé, abé sę wutopjé.

P. Ja zezvalam na to i dodaję jeszcze, że navet v tich krajach, o których vspomnjelisc̀je, i chama uznają za czło-

vjeka, kjedi jeho grube pjenjędze posjada albo jakjc lumen jest; jednakovoż to rzadkj ptaszek. Albovjem takjch ludzi vkrótce do rzędu szlachti pocjągają albo jim obroku umkną.

K. Kjêj dzis sołdat vjci pòpłôrò jak szlachcéc, tobé gvésno nôlepj béło wòstac zôlnèrzę é słéżéc na avans. Kò ju je vjdocznje, że v téch civilizovąnéch é kultérovąnéch krajach, jakto ve Franciji é v Njemczech sołdatéska vjci znaczi jak szląchectwo.

P. To jest pravda. Jednakovoż ja Vas sję pitam, vjelu Vi tam macje mjędzi viższimj offjceramj z stanu mjejskjego lub chłopskjego?

K. Dòlébóg! njevjele, wòsoblévje v téch regjmentach, dze vjélgjch nôwuk njepòtrzeba.

P. Dla tego vjdzjcje, że ja pravdę mòvję, kjedi Vam povjadam, starajcje sję zostacj szlachcjcem, bo przez to osjągnjecje pjérvszi stopjenj do dobrego życja bez praci.

K. Skòrobé é chłopj do teho rzemjosła sę szarpalé, a chtéżbé sę tèj wò żivnosc é przéwòdzèvk starèł? Ju tak mąmé téch darmozjadóv dosc é vjele zavjele. Dlò teho mé sę muszime brac do pròckj é starac sę wò nôwukj, a bądą é pjenjążki.

P. Cóż? Naukj! Cziliż doscj często njevjdzjcje, jak tilko z sina chamskjego sję zrobj jakj uczoni człovjek, osoblivje xjądz; że go zaraz vłasni rodzjce Jegomoscją mjanują i v ręce całują.

K. To je lè bucha xędzevskô. Jinszi wuczoni Kaszébj tak njespanoszeją; chòc czasę lubją pònjemjecku szvargòtac abo pérznę pòlaszéc. Głépca zôs navet v kòscele pò pésku vépjerzą é kòżdi jeho wòszvabj. Rozsądnî chłop je fundamentę kòżdèho panjstva. A fundament je vjednò fundament. Bez njeho chòc nôvjkszi, nôvspanjalszi gmach s pészną, vęsoką vjeżą (król, cesôrz), s svjècącémj vjeżéczkamj é błiszczącim dakę (mjnjstrovje, wurzędnjce é wòjsko), s végładzonémj scanamj (kupcé, rzemjęsnjcé) muszi s czasę runąc é v gruzé sę wòbrocéc. Gbur, to mur. Dlò teho kòchòjmé sę, jak bracô, bez różnjce stanóv.

P. Jak svjat svjatem, njgdi a njgdi pravdzjvi szlachcjc sję s chamką njeożenjł; prędzjéj s jaką pjękną, bogatą żidoveczką i t. d. Vjęc skoro Vi sję do mojéj visokjéj, idealnéj misli vznjescj njemożecje lub njechcjecje, to już s Vamj trudna rada; każdi z nas musj jiscj svoją drogą.

K. Njestetè! To wòkropnè rozróżnjanjè é njedostępnè, wògranjczanjè stanóv é głupjéchnè trudnjenjè sę niebę zamjast zemją béło, je é bądze na vjecznè czasé. Vaszim é naszim njeszczescim — jeszlé sję njevmjêszô jakjè jinszè plemję słovjanjskjè s lepszémj zasadamj. Co daj, Bòże! Amen.

Védavca Dr, Florjan Cenôva. Bukóvc przé Terespòlu.

Czórnoxężnik J. Hauffe. Svjecè nad Vjslą.

Cztéry Rozprawy i jednę Szczętopórkę

wydał Kaszuba, gburzczan.

I.

Koterya Rzymska.

W Dzienniku Poznańskim był niedawno inserat o przyczynie upadku Polski i wiary razem, o opatrzności Boskiéj, karach Bożych; co sprostowane było dopuszczeniem Boskiém. Dosyc źle, że tyle biędy, tyle szkół, tyle dzieł historycznych jeszcze narodu Polskiego nie nauczyły pojmować kwestyi elementarnych. Polska powstała i upadła drogą podstępu historycznéj koteryi rzymskiéj, która dla patryotyzmu włoskiego ciągnie zyski, robi zdobycze, pod płaszczem wiary katolickiéj. Ta koterya doznawała częstokrotnéj przerwy panowania swego: przez wędrówki ludów, cesarzów niemieckich, luteranizm, machometanizm, schizmę, rewolucyą francuzką; zas ostatnia włoska na jéj korzyść wychodzi, bo królowie włoscy mają grać rolę Karola V. — Po każdéj przerwie taż koterya restaurować się umiała, każdą instytucyą i prawo kościelne w swoje ręce dostać i wyzyskać na swe cele patryotyczne potrafiła: przez co Niemcy utracili połowę ojczyzny; Polacy, Czesi, Rusini, Morawianie i Słowincy swój byt i życie; w Ameryce ludy zamieniono w niewolników. Jedném słowem, w Rzymie trzymają klucze do życia doczesnego i wiecznego, do nieba i do chlèba wszystkich narodów na ziemi, których ostatecznym końcem ma być zlatynizowanie czyli zromanizowanie, wcale nie gorsze, ani lepsze od zgiermanizowania.

Przeciw stawią nam może historyą i pamiętniki rzymskie X. Theiner — ale ten tak pisać musiał, bo jego stanowisko tak mu kazało; opierał się na prawdziwych źrodłach, to jest: listach pasterskich, biskupich i t. d. korespondencyach otwartych, które zawsze były pisane z pamięcią na trybunał historyi. Tymczasem tajemnie szło inne hasło, nie od ojców świętych, tylko od koteryi; podobnie jak w dyecezyi pewnéj, żeby przykład przecie dać, i to najnowszy:

Biskup wydał rozkaz, aby duchowieństwo strzegło ludu i niepozwalało kwestować cudzym zakonom — i to słusznie — że dyecezya jest obarczona własnemi niezbędnymi kollektami. Tymczasem z Austryi, Bawaryi, Szląska i Ameryki kwestarki i kwestarze bywają obsyłani przez księży i protegowani. Po uczynkach poznacie je. Księża by się nie ważyli, przysiągłszy posłuszeństwo biskupowi, żeby niebyło potajemnéj wersyi, równie jak to było przy wyborach przed kilku laty. Otoż historycy ocenicie źrodła publiczne katolickie podobnie, jak się skarzycie na źrodła moskiewskie schizmatyckie! Ale co do Polski: ta by nigdy niepowstała, żeby cesarzowie niemieccy niesprzykrzyli sobie urżędu żandarma rzymskiego i niewypowiedzeli posłuszeństwa. Aby ich zwrócić do posłuszeństwa, postarali się rzymianie o exekutora, któryby nieposłusznych żandarmów karał. Trzeba było więc podnieść Polaków, Bolesława chrobrego poprzyć całem wpływem duchowieństwa i błogosławieństwa religijnego, aby pychę żandarmów ukrócił. Wywiązał się też dobrze Bolesław chrobry; a cesarzowie rzymścy, zwęchnąwszy pismo nosem, zaczęli rzymianom pochlebiać i już mniejszym zyskiem się kontentować. Padły ofiarą Czechy i Morawia. Bolesław śmiały, szanujący małżeństwo tyle, co większa część krolów i cesarzy, musiał upaść, a pobożny Bolesław krzywousty pieczęc przyłożyć podziałem P. na księstwa; prawdziwe fabrykaty książe. Ludy, stada owiec dla panów i owczarzy, krolów i cesarzy, przypominają historyczne tendencye rzymiańskie: osłabiać władze wszelkich krolów jak i cesarzy rzymskich, ograniczać władzę biskupów excepcyą dobrze opłacających się klasztorów, scieśnianiem juryzdykcyi i stawieniem casus reservati: co było usprawiedliwione zawsze bezbożnością ducha czasu; a ten wychodził ze szkół klasztornych. Późniéj Władysław Łokietek potrafił Rzymianom się przypodobać, i zapewnie zyski pokazać na przyszłość; pozyskał dobre hasło dla duchowieństwa polskiego; znalazł lud przychylny sobie w Polsce i zdołał mimo intryg niemieckich i hardości krzyżackiéj w obec Rzymu naród polski, posiadający dopiero małą liczbę klasztorów, (więc jeszcze nie złacinizowany) połączyć wcałość. Zwdzięczności, widząc zbawienne skutki do tychczas klasztorów, stawiają Polacy jeden za drugim; mnoży się armia włoska w Polsce, rekrutowana z różnych narodów; bogata dostaje wszystko pod swe stopy, bo dobrą naukę głosi i tą mocą latynizuje. — Ale za przykładem Greków, którzy, nielękając się piekła i nieba, a mając strach dla chleba, poszli na schizmę, występują zbiedzeni, zlatynizowani po kilku

niewczesnych próbach Giermani ze szatańskim skutkiem pod chorągwią Lutra: przez to siła nacisku rzymian na Polskę słabnie. Polska odetchnęła i żywot swój o więcéj jak dwieście lat przedłużyła, a z trucizny innowierczéj jakoś szczęśliwie wyszła tymczasowo; — ale armia włoska, klasztory, księża, podwaja swą gorliwość, przychodzi do Makaranizmu; bo intencyi rzymian, aby król polski i senat, złożony z biskupów i kasztelanów, zezwolił na wprowadzenie Włochów na wakujące stolice biskupie, nie stało się zadosyć, to jest: narod spostrzegł, że to chodzi o chleb; bo biskup Włoch, wizytując tłuste probostwa, mógłby oddalać proboszczy z błachych przyczyn, n. p. dla kucharek, dla krewnych, dla nieogrodzonego cmentarza, na którym świnie pyskały, w braku polonusów brać italusów; ciby wprowadzili naturalnie organistów Włochów; Włochy by się żenili na folwarki i gburstwa. Wnet by znaleziono i w klasztorach przyczyny do przesadzenia Polaków zakonników do Ameryki albo Japonii, a Włochów do Polski. Tedy Włoch opat albo superior znalazłby wnet niesumiennych rządców dóbr klasztornych, n. p. Oliwski klasztor s 99 wsiami dostałby był 99 inspektorów czyli ekonomów, 99 kowali, 99 Owczarzy, 99 nauczycieli; na toby wnet księża rzymscy przysyłali swoich krewnych. Biskup Włoch w swoich 200 wsiach polskich wnet by znalazł defraudacye i obsadziłby je Bónonczykami, Abrusanami, Lacaronami; która to czereda na uszczęśliwienie narodu polskiego niby i dla rozkrzewienia wiary przyszłaby z taczkami przez psy ciągnionemi. Tak być miało, ale naród nie zezwolił, więc ucieczka rzymian przez klasztory do makaronizmu: tajemne hasło, na które nikt nic mówić nie mógł bez exkomunikacyi i nazwiska heretyka: akademia krakowska upadła, klasztory narod uczyły, że ogłupiał; cały naród to woły i krowy. Mało ludzi chcieli rzucić łacinę, wpadli we francuzczyznę, zamiast mleka dostali serwatki, rozwiozłość zamiast wiary, o którą klasztory bez hasła jakiego — już niedbały. Dowód dają czarownice; z księdzem Krasickim krótko mowiąc: zitalienizowana Polska, o któréj zbawieniu już tylko kucharki po łacinie dysputowały, o którą się szlachta, pełna w głowie nauk klasztornych, po kościołach, w dzień sejmiku, około księdza, co wyszedł na uciszenie ryczących byków, pałaszami rąbała. Już się Rzymianie cieszą nad swoim łupem, widzą w Polsce prowincyą włoską; ale trzy sępy, chciwe mięsa, padają na ścierw i rzymianom go zpod nosa biorą. Zadrzeli w Rzymie i rzekli: Taka wola Boska. Kogut francuzki zapiał na taką niesprawiedliwość, że i jemu ziarna zpod dziobu brano. Słowianin kiedy głód, to pije na śmierc, Moskal to kradnie,

Niemiec je w piątek mięso, ale Francuz to bije, więc rewolucya 1792. Dostali i w Rzymie po skórze; taka wola Boża; pokutowali Rzymianie, pokutował cały katolicki świat za grzechy rzymskie; a na wynagrodzenie dostał jubileusz 1825. Koterya się zrekonstytutowała. W tych wszystkich czasach historycznych po dziś dzień Ojcowie święci nie wiedzą sobie z nią rady, choć z łaską Ducha ś. albo się bali detronisowania, zamięszania i ulegali, albo byli oszukiwani i niechcieli być tak sprawiedliwemi jak św. Piotr na Annaniasza i Zafirę. Dla Napoleona polskie woły, bez znajomości geografii i statystyki, z mlekiem w brzuchu a serwatką w głowie zaryczały, zadarły ogona do góry, biegając po świecie, bodły byle kogo, a krowy mleka dawały byle komu. Tak się stało, że klasztory stworzyły szlachtę, i ją też zgubiły; a w roku 1830 requiem podpisane przez Grzegorza XVI. zmarli członkowie rządu narodowego poświadczyć niemogą, albowiem przysłane do Polski na granicy przytrzymano jako towar niemogący cła opłacić, i dla tego w Polsce wcale nieogłoszone i więc przez historyków rzymskich, jako rzecz stracona, na trybunał historyi nie przychodzi i słusznie zaparty bywa. Zdawało się, że duchowieństwo polskie będzie dla podniesienia wiary, a i znaczenia saméj koteryi patryotycznéj rzymskiéj, jakiem tajemnem hasłem pobudzone do pokrzepienia narodu; ale klasztory polskie nawet gramatyki polskiéj ani geografii niewykładały, a rzymianie woleli od Polski, gdzie mało niedzwiedziów, wilków i soboli na futra panów rzymkich się zostało, zwrócić oczy na Bulgarów, których kraj, dostawszy się w inne ręce, mógłby nie serwatkę, mleko i futra, ale miod i złoto przynosić. Litościwy, sprawiedliwy Pius IX. nie mógł prędzéj podnieść głosu — nie za biednym narodem, ale za szlachtą polską, aż koterya rzymska zezwoliła po niewczasie: z przyczyny, że szlachta polska niechciała ludu wypuścić ze swéj patryarchalnéj moskiewskiéj opieki; a powtóre, żeby się kościoł katolicki, jak się rzymianie cieszyli, nowemi męczennikami sybirskimi mógł poszczycić i Panu Bogu przysługę zrobić. Więc wszystko się stało co się stać mogło i musiało, tylko jednéj rzeczy brak, t. j. rząd narodowy w roku 1863 nie podziękował koteryi rzymskiéj za łaskawą opiekę i nauki w ciągu 800 lat. Takie dopuszczenie Boskie jest zupełnie słuszne: jak kto robi, tak ma. Wychowaniec zakonu Jezuickiego bronił klasztorów jako ideału, a koteryi rzymskiéj więcéj jak saméj czci Boga; po kilkudniowych dysputach, niemogąc otrzymać zwycięztwa, żeby raz skończyć, rzekł: poco Polacy dali się tak uczyć. Takie łacińskie gospodarstwo,

a nie polnische Wirthschaft prowadzili P. Przeciwnik rzekł, że Hiszpania do tych czas polnische Wirtschaft ma choć tam nigdy szlachcic polski nierządził. Historya polska więc jest pożyteczna nietylko dla Słowian, z którymi także grecka-schizma postępuje nielepiéj jak łacina; ale dla wszystkich narodów świata, które niemówią plattlateinisch, t. j. po włosku, francuzku, hiszpańsku. Tak też niedziw, że widząc taką historyą, może lepiéj, jak tu zapisaną, patryoci polscy na wzór niemieckich patryotów z czasów Lutra: Towianski i Mickiewicz umyślili nową polską wiarę stworzyć, aby naród polski nieruszał do nieba bez chleba; bo głodny bytam nie zaszedł, gdyżby po drodze kraść musiał, albo gorzałkę pić. Ale historya uczy prorokować: ponieważ Jezus Chrystus cierpieć musi dla koteryi rzymskiéj już 1000 lat — Polska cierpiała i jeszcze cierpieć będzie, aż Prusacy z Ruskami w niéj piérwszy porządek zrobią — a ze Rzymu wyjdzie porządek na cały świat, nawet w Poznańskie i Galicyą; jak księża organistowki oddadzą — to i Alexander probostwa odda; wtedy ludzie usłuchają księży i wyrzekną się gorzałki, a żydzi i klasztory pobankrutują. Tedy będzie dość chleba i każdy przyjdzie do nieba i Syberyja będzie rajem.

II.

Divide et impera

Jest najstarszą sztuką zdobywania i panowania, bo pierwszy początek w samém niebie znalazło. „Lucem fero!" rzekł duch jeden jako hasło do drugich aniołów; dostał ich tym sposobem do spisku przeciwko Bogu, obiecując wywyższenia. A choć z Panem Bogiem sprawę przegrał, jednak, z partyą swoją z nieba wypędzony, utworzył nowe państwo, piekło. i tak panowanie zotrzymał. Pan Bóg stworzył drugi świat, ziemię, Adama i Ewę. Lucyfer chciał i nad tym światem panować; dla tego starał się wedle divide et impera ludzi od Boga podstępem odłączyć i nad nimi panować. Jakoż panował swobodnie, mogąc opętać kogo chciał, aż do Jezusa Cbystusa. Lecz jego sztukę wśród rozmnożonych narodów przyswoili sobie politycy, tworząc w narodach zamknięte stany czyli kasty z rożnemi przywilejami i ciężarami, obiecując zawsze podwyższenie narodu przez różne korzyści. — Co wszystko jest jednak tylko czasowe i pochybne. Prawda, mógłby kto odrzec, i w niebie były od początku stany przez dziewięć chorów aniołów ustanowione. Takowe niezasadzały się na krzywdzie jednego

stanu do drugiego i na rozdwojeniu, lecz na posłannictwie i zjednoczeniu a ztąd na wiekuistym pożytku. Ztąd też Jezus Chrystus rozdwojonemu światu i za pomocą rozdwojenia przez Lucyfera i polityków rządzonemu zapowiada, iż chce zgromadzać jako kokosz pisklęta swoje pod skrzydła — znosi zamknięte kasty i tylko stanowi posłannictwo bez przywilejów stanowych. Dla tego cały stary świat we wszystkich stosunkach pogańskich i żydowskich musiał być zburzony przez chrześcianstwo; wynikła ztąd walka i prześladowanie chrześcian nietyle dla wiary, bo politycy pogańscy w bóżków nie wierzyli, wogóle wiary nie mieli, jak dla przemiany stosunków społecznych na własną ich szkodę wynikającéj, zupełnie jak dziś przez zniesienie poddaństwa. Lecz wiary chrześcijanskiéj zwycięztwo szło wolno i oględnie, co widać z listu ś. Apostoła Pawła, kiedy mówi, że nawrócony do wiary niewolnik niech zostanie u pana swego i t. d. Widocznie miał na myśli św. Apostół, ażeby pan sam był się nawrócił i wedle miłości chrześciańskiéj miłował bliżnego, jak siebie samego; z niewoli go wypuścił bez rewolucyi społecznych i prześladowania religijnego. Więc św. Apostół zezwalał tymczasowo na poddaństwo, jako na rzecz konieczną, podobnie jak Mojżesz na rozwód męża i żony dla jędrności cielesnéj żydów: lecz tak być niemiało, powiada Jezus Chrystus. Jednak wyższe klasy społeczeństwa zniewolone były w końcu wsród chrześcian, bez uwierzenia zasady, do niéj przystąpić, aby nie stracić zupełnie wpływu swego społecznego. 400 po Chrystusie owszem na zburzenie starych stosunków politycznych resp. poddaństwa zesłał Bóg wędrówki narodów, przez które panujące stany upadły, a nowe stósunki chrześciańskie się wywiązały i widoki św. Apostoła Pawła się spełniły. Następnie po 1000 latach wyższe stany nowe, słabością natury ludzkiéj powodowane, w nowym porządku społecznym usiłowały — nie pamiętając, iż łatwiéj wielbłądowi przejść przez igły ucho, niżeli bogatemu do nieba — uboższe stany sobie podporządkować i w skutkach nowe poddaństwo zaprowadzić. Pokora względem Boga głoszona, a ludom z ambony opowiadana, fałszywie pojęta, i między ludzmi zastósowana wytworzyła czasy kwitnięcia klasztorów i poddaństwa; a kilka set lat ten sposób ważną grał rolę w hystoryi życia ludów. Przyczyniła się do tego zbyteczna albo zuchwała, a nie pobożna gorliwość rozszerzania wiary za pomocą podbijania narodów pogańskich od Karola wielkiego aż do rewolucyi nie nauką i przykładem cnoty lecz ustanowieniem spisku religijnego z tajnémi sądami po klasztorach i szlachtą. Jako exekutorami na prowincyi do

wykonywania wyroków, jeźli oskarżony, ochrzcony poganin w ciemnocie, nie wiedząc kiedy piątek, zjadł mięsa albo kogo na się obraził, był napadany przez rodzaj heńgeżandarmów i tracił zęby przez wyłamanie. Tak rozszerzano zwyczaje kościelne; zwyczaje nie naukę, bo szkoły przy kościołach i klasztorach przez 1000 lat tyle nie oświeciły ludu, co dziś po rewolucyi świeckie szkoły przez 50. Dowód list pasterski arcybiskupa Prymasa Antoniego Ostrowskiego, wydany w Skierniewicach w księstwie Łowickiém do duchowieństwo około 1780 roku przeciwko zabobonom, grożący karami kościelnemi i świeckiemi tak przestępnym księżom, szlachcie jak i ludowi. Po innych krajach równych źródeł nie brak, chociasz systematycznie i tajemnie je niszczą. Skutki wyłamywania zębów z gorliwości nie religijnéj, ale politycznéj średniowiekowéj, dla któréj ludek się uląkł, w poddaństwo kark zniżył i ogłupiał, widzimy jeszcze dziś, w 50 lat po rewolucyi, (choć to wszystko zapomnione); bo i dziś jeszcze chłopek czy nad Wołgą czy nad Odrą czy nad Sekwaną lub Dunajem nie tyle się boi ukraść, cudzołożyć, nawet zabić, jak w piątek mięso jeść. Przestraszony boi się nawet mleko jadać, a na odwrót ona zawziętość u protestantów jeść w piątek mięso. J dziwna rzecz, wszystko co jest niemieckie, albo platłacińskie (włoskie, francuzkie etc.) bywa chwalone z gorliwości katolickiéj, n. p. niemcy katolicy nad Renem, choć w piątek, sobotę, wielki post mięso żrą; a Polacy, raczéj polscy słowiańscy Katolicy są ganieni, jakby bez wiary byli. Nie polscy katolicy od tam tych dać się uczyć, lecz sami onych uczyć powinni; jedenaste niemieckie przykazanie: „Laß Dich nicht verblüffen“ — niemasz być mazgajem: nie przyjmować czeredy nauczycieli ze zachodu i południa, albo do nich po naukę obyczajów jeździć. Mazgajami już byli przodkowie nasi, bo pytani o oliwę: Habetis oleum? rzekli, że mają aż nadto — ale oleju, z którego kołtuny rosną, choroba dziedziczna, nawet w tańcach i ubiorze zaraźliwa, na którą lekarstwo ma tylko Carl Braunscheidt w Endenich bei Bonn swój Lebenswecker, któremuby trzeba poddać wszystkich Słowian, jak szczepieniu ospy. Probatum: niemasz być mazgajem, aby niewierzyć, że kołtuń nie jest, kiedy go widzisz; lecz nie tylko w tem, ale we wszystkich innych rzeczach łacińscy, niemieccy, schizmatyccy i greccy nauczyciele przyzwyczaili się Słowianom oczy mydlić — bo im się sztuka udaje i panowanie. Panowanie zakładają oni przez rozwiązanie zadania za pomocą eliminacyi: to też niedziw, że średnie wieki łacińskie i greckie a dziś schizmatyckie matematyki i geografii jak na lekarstwo uczyły Słowian,

żeby się na sztuce nie poznali. Przyjdzie cudzoziemieć do kraju, więc chcąc panować, musi tworzyć sobie stronnictwo; to stronnictwo musi on uczyć, albo raczéj mu oczy mydlić; to stronnictwo wyrabia przywileje niby dla siebie, lecz w rezultacie ostatecznym dla cudzoziemca, któremu, jeżli przyszedł w imie wiary, nie o wiarę, lecz o panowanie i podbicie chodzi, boby zadania swego za pomocą eliminacyi niewykonywał. Klasztorna łacina na wyższe rozkazy stworzyła sobie szlachtę średnich wieków, boby sama ludowie nie poradziła. Tę szlachtę wynarodowioną miano już eliminować, kiedy więcéj niebyła potrzebna. Ale jak to bywa: człowiek strzela, Pan Bóg kule nosi. W Niemczech powstał Luter; Łacinnicy tu zwaryowali a w Moskwie zmarzli: Niemcy zostały się górą, a mazgaje dołem. Mickiewicz z Towiańskim zapózno na swiat przyszli. Szlachta teraz zostaje eliminowaną, albo zmazgajona sama się eliminuje — bo nie dbała nigdy o naród — swój fundament — niszczy go w Galicyi dzis, odmawiając mu lasy i pastwiska, którę potem żydzi wezmą, jéżli tylko jeszcze nożami szlachty nie wyeliminują. Dyecezya Chełmińska nie uchodziła dotąd u Rzymian za wzorową, choć tu z całego świata najlepiéj z moralnością było — ale że klasztorów nie było łacińkich, kolonii włoskich; więc Rzymianie jéj za taka nie uznawali — teraz pewno sławić i chwalić będą — choć wiadomo z praktyki i hystoryi, że gdzie wiele klasztorów, tam na jeden raz jakby na komendę zjawi się jak największa demoralizacya, z któréj znowu na zbankrutowanym narodzie tylko łacina — Włochy korzystają — Laß Dich nicht verblüffen. Ale oni z tego się uniewinnią — zamydlą oczy — że to w skutek przesilenia (choć post polski 800 lat trwa a nie przesilił się) zpędzą winę nakogo innego. Laß Dich nicht verblüffen — Klasztory jak żydzi — poki mało ich, to cnotliwe, usłużne, pokorne — ale niechno górę wezmą — klękajcie narody — zęby wyrywać dadzą i powiedzą taka natura ludzka, to system. Żeby szlachta patryotyczną była, toby ze żydami nietrzymała — z przekłętym trzyma, przeklętą będzie — zobaczycie — utinam falsus vates sim. Dopóki szkoły klasztorne nie owładnęłi całego monopolu szkólnego — dobrze uczyły; jak dostały monopol — co się stało? — ludzie zbydlęcieli — dowód 1780 list pasterski: Antoniego Ostrowskiego, prymasa.

III.

Feodalizm i liberalizm w Prusach.

Po wojnach francuzkich, po zniesieniu poddaństwa widzieli królowie, że tymczasem narody wojnami strudzone będą spokojne, ale jak późniéj. Na szlachcie, spostrzegli, iż nie mogli się opierać, bo ta rada królom po nosie gra; na duchowieństwie także nie, bo to za wiele od króla żąda, nawet królom przepisy dawać pragnie, podobnie jak szlachta krolowi szlachcicowi. Więc królowie, pruscy mianowicie pomiędzy wszystkiemi królami, umyślili się oprzeć na chłopstwie; bo na miasta zawsze liczyć nie można, gdyż mieszczanom łatwo figiel jaki do głowy przychodzi. Chcąc się na chłopstwie oprzeć, trzeba było je z bydła na ludzi przerobić; więc do rozumu przéz szkoły, przez dobry rząd i opiekę z biedy do pieniędzy doprowadzić. To też w Prusach, jak w całym świecie nigdzie, rząd zaprowadzał szkoły, których lud ani od księży, ani od szlachty niemiał przez 1000 lat. Szlachta ubolewoła, że dawniejsze swe znaczenie straciła, na króla z ukosa patrzała, założyła gazety, któremi miasta się wzburzyły, wybuchła rewolucya w Berlinie; z któréj i Polacy korzystać chcieli i w Poznańskiem się także podnieśli 1848. Gdy to Niemcy widzieli, aby Polskich krajów nieutracić, dali pokój i kontentowali się, że król nadał konstytucyą. Król dał, bo myślał, że jak przyjdą wybory, to chłopy, mogący już mieć rozum, wybiorą swoich na deputowanych do Berlina i z wdzięczności króla trzymać się będą. Ale chłopy dali się za nos wodzić; szlachta i księża dołożyli starań, dali się wybrać, aby mogli swoich interesów na sejmie bronić, a o chłopskich interesach coby mowił, nie był nikt. Król myślał, że pierwszy raz chłopstwo się nie poznało, czekał aż będą wybierać drugi raz—ale chłopy byli chłopami, a nie ludźmi; jak kto chciał przy wyborach słowo rzec inaczéj, to go szlachta i księża zawrzeszczeli i zdrajcą nazwali, a chłop uwierzyli. J tak szło trzeci i czwarty raz, aż król Fryderyk Wilhelm IV. umarł. Jego następca Wilhelm I. widząc że to nie przelewki, umyślił, kiedy partyi niemiał, takową sobie stworzyć i przeciwko szlacheckomjeskjéj, liberalnéj postawić. Więc wielcy panowie, co posiadają kilkanaście folwarków, jenerałowie, superintendenci i biskupi mieli taką utworzyć. Ale cóż ci znaczą, gdy przynajmnjéj części ludu niemają za sobą; a tacy panowie z ludem nie obcują. Jak tu lud dostać? więc niby to zezwalają budować klasztory luterskie: męskie dyakonów, żenskie dyakonisek w

Berlinie, Krolewcu, Kwidzynie, Wrocławiu, Poznaniu i t. d. co raz więcéj. Te klasztory opatrują niby chorych, dzieci; i tych, którym się to ładnie widzi, dostają na swą stronę, im szepcą do ucha — ale o chłopie nic; o nim niemasż rady żadnéj: tylko dawaj, płać exekucye. Widzi teraz każdy partyą feodalną, że jest szlachecką z królem dla siebie i dla króla, partyą liberalną, że także jest szlachecką; ale bez króla, nie dla króla — dla siebie; chociaż w téj party znajduje się więcej nieszlachty, jako mieszczany, czasem w sidła złapany chłopek, ksiądz; ale szlachta rej wodzi. Całopa drą z jednéj i drugiéj strony. Czemu taki wół leniwy z niego! Ztąd sić pokazuje, że partya feodalna ma na języku wiarę, przedstawia, że wiarę ratuje; liberalna partya tym sposobem zmuszona mieć na języku filozofią i oświatę a więc liczy też wiele urzędników i sądowych. Chłop niema kto bronić; odtąd zaczną się inne czasy dla chłopstwa; złote już minęły. Chłopstwo nie poznało, że exekucya zależy od prawa, a prawo od sejmu, a sejm od chłopstwa. Chłopstwo upadnie, zbiednieje, i miasta upadną, bo ze wsiów żyją; przydźie poddanstwo i chłop będzie powtarzał jak od dziada się nauczył: „żeby to Bóg dał, żeby to ojciec św. zrobił, żeby to król dał, ksiądz zrobił, szlachcie zaczął,“ a sam nie, zrobi nic, nie będzie miał nic, chyba kije i baty na plecach; będzie wrzeszczał, „Jezus Marya Józef,“ gorzałkę pił, w karczmie tańczył, w gusła i czary wierzył, jak to było dawnjéj. Ze szkół będą klasztory, księża będą nadskakiwać szlachcie jak lokaje, sędziami będą panowie szlachta i zakonnicy.

IV.

Młoda Polska w Dreznie.

(M. Dzikowski)

Rodziny polskie, przyjeżdżając do Drezna dla edukacji swoich dzieci, z małym bardo wyjątkiem, zdaje się jakby umyślnie przybywały dla praktycznego zastosowania teorji edukacyjnyh Berga, Kaufmanna i Murawiewa. Zdaje się, jakby im przedewszystkiem chodziło o zabicie w dziecku, młodzieńcu lub pannie, téj całéj, że tak powiemy przyrodzonéj, narodowéj potęgi, któraby mogła ich zaprowadzić kiedyś na drogę użytecznéj pracy dla kraju; służenia mu głową, sercem i piersiami.

Z największą starannością wymijają to wszystko, coby mogło wpłynąć na rozwinięcie narodowych uczuć i wska-

żanie takichże obowiązków. Całém ich zadaniem, jest wychować coś takiego, do czegoby się żaden naród przyznać niechciał: bez głowy, bez serca, niemających pojęcia o przeszłości, nieznających teraźniéjszości, nieprzewidujących nic na przyszłość. . . .

Wychowanie męzkie w Dreznie, odbywa się po większéj części w instytutach prywatnych. Wykład przedmiotów jest mniéj więcéj ten sam, jak we wszystkich gimnazjach, z tą tylko różnicą, że w instytucie takim znajdują się wstępne klassy dla dzieci nieumiejących nawet, ani czytać, ani pisać. Ponieważ jakieśmy powiedzieli, instytuta te są prywatne, przedmiota więc niewchodzące w zwyczajny plan nauk, jak np. historja jakiego kraju, lub języki, mogą być wykładane za wolą rodziców, za pewném bardzo małém wynagrodzeniem. Do liczby takich przedmiotów w instytutach dzezdeńskich, między innymi należy język polski, historja i literatura. W kilkunastu instytutach znajdujących się w Dreznie, w których w mniéjszéj lub większéj ilości znajdują się Polacy, obecnie niema **ani jednego**, gdzieby Polacy uczyli się po polsku.

Niemamy zupełnie zamiaru dowodzić, aby w wychowaniu młodéj generacji polskiéj robić jakąś kardynalną różnicę, odznaczać je innym i zupełnie odrębnym charakterem, sądzimy jednak, że jeżeli w kraju, gdzie młodzież otoczona jest tamtéjszymi obyczajami, stosunkami — powietrzem polskiém, że jeżeli tam podstawą w wychowaniu powinna być narodowość, to tém większy należy kłaść na nią nacisk w zagraniczném wychowaniu młodzieży polskiéj. Charakter niewyrobiony i młodocianny, wrażliwość umysłowa właściwa młodemu wiekowi, całe zresztą otoczenie młodego polskiego chłopca za granicą, łatwo go usposobić może w takiém położeniu, do zerwania z tradycją narodową. Wychowany takim sposobem na innym gruncie, napojony innémi zasadami, obcy wszystkiemu, co po powrocie do kraju otaczać go będzie, niezrozumie i niemoże pozumieć Polski — w najlepszym razie będzie cudzoziemcem mówiącym po polsku, który przy zdarzonéj sposobności majątek sprzeda niemcowi w Poznańskiem, lub syna swego kiedyś odwiezie do korpusu kadetów do Petersburga.

Trudno nam się także jest dopatrzeć, tych prawdziwych czysto naukowych korzyści w młodych wychowańcach tutéjszych instytutów, które, podług wielu, ma stanowić tak ogromną różnicę pomiędzy takiemiż wychowańcami w kraju odbierającemi edukację.

Najprzód, młody chłopiec polskiego pochodzenia, oddany do tutéjszego instytutu, przez dwa pierwsze lata naj-

mniéj, literalnie nic niekorzysta, z téj prostéj przyczyny, że nierózumie ani słowa po niemiecku; zamiast więc słuchać wykładu elementarnych przedmiotów, łamać się musi przedewszystkiem z niemczyzną i wówczas kiedy jego rówiennicy są na dokończeniu zakresu przepisanych nauk w instytucie, młody polski wyrostek niedojdzie po większéj części do środka i z największym pośpiechem opuszcza instytut, bo lata niepotemu i już właściwiéj o żonie, jak książce myśléć należy. . . . Ztąd to w kraju niejednokrotnie spotykać się przychodzi z owymi paniczami, którzy posłużyć mogą jako wyborne okazy źle zrozumianego wychowania i rodzicielskiéj lekkomyślności. . . . Ztąd, ta dobrowolna emigracja z kraju za granicę i usuwanie się od solidarności w ciężarach i okrucieństwach, jakie padają na nas z ręki naszych nieprzyjaciół; ztąd zapominanie potrzeb ogólnych, a schlebianie tylko osobistym, egoistycznym widokom; ztąd owa młodzież rozbijająca się za granicą, obdłużona, znękana moralnie i materjalnie, bez szlachetnych popędów, z pozostałym jedynie zapałem do . . . zielonego stolika i pukającéj butelki . . . ; ztąd zwolennicy, krzewiciele i propagatorowie wszelkich brudów cudzoziemskich; ztąd te skaczące i niesforne gromady bankietujące, piknikujące po najpyszniéjszych cudzoziemskich hotelach i najciaśniéjszych zaułkowych kątach. . . . A jeżeli jakimś tam łachmanem jałmużny rzucą w zapłakane oczy schorowanym od głodu i nędzy biedakom, jeżeli jakimś tam amatorskim teatrem, wesprą kilkudziesięcioma talarami jaki tam zakład dobroczynny, to już im się zdaje, że dopełnili wszystkich obowiązków, że patriotyzm ich głoszony być winien na wszystkie strony świata, że wolno im długów niepłacić, wierzycieli za drzwi wypychać, bezcześcić imię polskie w oczach cudzoziemców, którzy z tego, co widzą, zwykli sądzić, aż wreszcie koniec temu wszystkiemu położą: więzienia za długi, lub . . . tajemna ucieczka pod skrzydła warszawskiego ober-policmaistra. . .

Prywatne domowe wychowanie posiada te same wady. Nieidzie i tu o prawdziwą korzyść intellektualną, ale o powierzchowność — cała bowiem nauka redukuje się do nędznego paplania francuzkim językiem i do wyuczenia się na pamięć wszystkich etykietalnych form, ograniczających się na wizytowych biletach i stosownéj zmianie odzieży. . .

Wychowanie żeńskie nie w lepszém także przedstawia się świetle. Nie jest ono rzeczywiście tak bijące w oczy, bo w ogólności kobiety nasze więcéj lubią czytać i zajmować się chociaż belletrystyczną literaturą. Książki polskie bardziéj je obchodzą i dla tego nie są one tak obce temu

wszystkiemu, co się działo i co się dzieje w Polsce. Pomińmy jednakże tego wszystkiego, nastręcza się na pierwszym wstępie pytanie, jaki jest rzeczywiście cel za granicą, w Dreznie np. pod względem edukacji dla naszéj płci pięknéj? . . .

Jeżeli idzie o wzbogacenie umysłu, to bez najmniéjszéj wątpliwości, każda panna, kończąca pensję w kraju, nawet pod rządem moskiewskim, lub pobierająca w domu rodzicielskim nauki od prywatnych nauczycieli, nierównie jest lepiéj oznajmiona z dziejami powszechnémi i polskiémi, z literaturą powszechną i polską, jedném słowem z tém wszystkiem, co kształci serce i umysł, aniżeli wychowanki polskie zagranicznych salonów, dla których znajomość kilkunastu tytułów sławniéjszych oper, dramatów i tragedji, kilku mistrzów muzycznych i artystów, jest całą rekomendacją wykształcenia. . . . .

Niewinimy o to samych kobiet, ale tych w których ręku jest systemat edukacyjny, którzy mają możność zupełnego zmienienia, których obowiązkiem zajrzeć i zbadać prawdziwe przyczyny złego. . . . Kobieta u nas w Polsce wielką odgrywa rolę i trzeba oddać sprawiedliwość, że umysłowo wyżéj stoi, niżeli mężczyzni, ale bo też i życie kobiety u nas jest zupełnie inne. . . . Płynie ono, że tak powiem, z życiem całego narodu. . . . Każda przemiana, każdė drgnięcie, każdy nowy zwrót, każda klęska i tryumf, głęboko odbijają się w całéj naturze naszych kobiet . . . Wszędzie toczą się walki reformatorów o udział polityczny kobiety w sprawach narodowych. . . . U nas kobieta sama, bez żadnéj pomocy, potrafiła sobie wyrobić potężne i wpływowe stanowisko polityczne. . . Spojrzyjmy tylko na całą naszą historję . . . na nowsze czasy. . . . To też z wielką boleścią przychodzi nam patrzeć na nasze młode Polki, po za granicą rodzinnego kraju, których edukacja popycha zupełnie na inną drogę. . . . Kobieta nasza posiada jakąś szczególną właściwość w moralnéj swojéj naturze. . . . Polska jest dla niéj kresem, po zagranicami którego, niema nic coby jéj do serca przylgnąc mogło, niema nic coby mogło zawładnąć jéj uczuciem . . . . Ona znajdzie w Polsce wszystko, co tylko zapragnąć może dusza, wyobraźnia, nawet exaltacja. . . . Wysadzo na na inny grunt, musi zmienić wszystkie warunki życia. . . Jest jakimciś zerem, którego exystencja nie może żadnych po sobie pozostawić śladów. . . Kobieta wyrwana z łona rodziny, z domu, z familji — z kraju — jest rośliną, która się nigdzie bez zmiany i przeobrażenia całéj jéj natury, przyjąć niemoże. . . . Wypchnięta z koła właściwéj

działalności usycha, lub w niepożyteczne zielsko się przemienia. . . . Tylko wyjątki mogą być inne, ale takich wyjątków było, jest i będzie bardzo mało. . . . .

V. Klasztor.

a. Kulawa baba na odpuście.

Biedna ja baba z kulawą nogą!
Usiadłam sobie tu nade drogą;
Na przechodzących wołam i proszę:
Dajcie jałmużnę, dajcie mi grosze.

Kto ma złotówkę, trojaczka aby
Niech nie żałujé dla chromej baby;
Baba za niego pacierze zmówi —
Lepiej dać babie niżli dziadowi.

Na nic się przyda pacierz dziadowski —
Baba jak westchnie do Matki Boskie,
Do wszystkich świętych, wreszcie do Pana
Jezusa trochę, już wysłuchana.

A dziad chociaż się modli a wrzeszczy,
Aż w uszach giełczy i we łbie trzeszczy;
Bóg go wysłuchać nie ma ochoty —
Bo wszystkie dziady są to lichoty.

A zatem moi mili ludkowie!
Niechaj się o tem każdy z was dowie
Byście jałmużnę, wielcy jak mali
Babom jedinie tylko dawali.

A mnie szczególnie, babie kulawej!
Niech każdy będzie dzisiaj łaskawy —
Ach daj to Panie! miej mnie w pamięci
Matko najświętsza i wszyścy święci.

VI. Mnich na kwescie.

Dnia pewnego po obiedzie
Patrzę, mnich na kwestę jedzie;
Oko niby nie dowierza,
On zaś do wsi prosto zmierza

arą konmi, bryczką wali;
każdy przed nim Boga chwali;
n „na wieki“ odpowiada,
Wieków; Amen“ też przy-
kłada.

Vgrubą kutę swą przybrany,
Paskiem w koło opasany,
Przy zakonném swém odziéniu
Twarz w kaptura ukrył cieniu.

Trep na nodze a nie bóty
Było widać mu z pod kuty;
Łeb też w koło ogolony,
Tylko że nie poświęcony.

Boć to lajek był, mospanie,
Od klasztoru na żebranie
Jako kwestarz tu wysłany
dla wiary tak przybrany.

Ale lajda, co się zowie,
Kiep kaznodziéj w swéj wy-
mowie,
Filut przytem, kuty bity
Zgoła lajda wyśmienity.

Umiał rolę swą odgrywać,
Księdzem kazał się nazywać.
Więc: Ksiądz kwestarz go
też zwano,
W ręce nawet całowano.

Przedtem pono gdzieś we
dworze
Za lokaja był, mój Boże!
Los tak przécież często zdarza,
Że się dostał na kwestarza.

Do klasztoru bez słów wróżki
Gdzieś na jakieś tam Góruszki;
Teraz w kucie reformata
Boga chwali,kpi ze świata.

Skoro do wsi był zawitał,
z czcią go każdy zaraz witał;
Baby, dzieci się zbiegały,
Lajdę w ręce całowały.

On takowe niby chował,
Jakby wszystkich był znáj-
dował
Grzesznikami zbyt wielkiemi,
Ręki swojéj nie godnemi.

Było w Maju, więc dla tego
Nic nie było w tem dziwnego;
Że mnich we wsi się pokazał,
Masło znosić sobie kazał.

Boć masełko zwykle w Maju
Sliczne jest jak żółtko w'jaju;
Tak żołciutkie i smaczniutkie,
Zwłaszcza kiedy jest świe-
żutkie.

Lajda o tem dobrze wiedział,
Gwardyanowi to powiedział:
Że Maj skoro dadzą nieba,
Po masełko jeżdzić trzeba.

J tak wyskwarł się z klauzury.
Jak szczur, gdy się wyskrze
z dziury;
Zaopatrzyć się w zapasy,
Wietrzy półcie i kiełbasy.

Lajda wietrzył w każdą stronę
Swieże masło gdzie zrobione;
J na drugi dzień na rano,
Zapowiedział, by znaszano.

Wziął się niezle też do kupy
Wszystkie obszedł sam cha
łupy.
Po odbytej potem kweście
Nocleg sobie obrał wreszcie.

J domyślćć się już można,
Gdzie gosposia jest nabożna;
Dla klasztoru czyni wiele;
Tam na nocleg dąży smiele.

Niechaj będzie pochwalony,
Lajda rzecze ogolony,

Gdy w chałupy progi wchodzi
J tak prośbę swą wywodzi:

„Co dla mnicha kto uczyni,
Moja dobra gospodyni!
Dla mnie mnicha ubogiego,
To dla Boga jest samego.

Przeto mnie tu przenocujcie,
Czem możecie, poczęstujcie;
Postem jestem wycieńczony
Trzeba bym był posilony.

Ja pokornie podziękuję,
Dom Wasz pobenedyktuję,
Pomodlę się za was szczerze;
Codzień zmowię trzy pacierze.

J odpustu Wam udzielę,
Bo Wam prawdę powiem śmiele;
Że odpusty mam nadane,
Aż ze Rzymu pozyskane:

Sto dni, dwieście, ile chcecie,
To dostąpić ich możecie;
Nie odmówię zupełnego,
To zależyli od tego!

Jak mnie w dom Wasz dziś przyjmiecie,
Jakie serce okażecie;
Bo na serce Bóg spogląda,
Gdy ofiary od Was żąda.“

Potem mnich się nisko skłonił,
Ogolony łeb odsłonił;
W tem gosposia zara nasza
Go z radością w dom zaprasza;

Bo nabożna bardzo była,
Mnichów trochę też lubiła;
Mnich był młody, jędrny, żwawy;
Mąż był kruchy nieruchawy.

Kiedy z pola utrudzony,
Wrocił w wieczór, i zmęczony
Włożko zaraz, gdy był syty,
Szedł i zasnął jak zabity —

A gosposia tymczasowo.
Bo spać wcześnie iść nie zdrowo —
Z mnichem wieczór przepędzała,
Medytacye odprawiała.

Rychło się zaś położyła,
Mnicha spać też wyprawiła
Do stodoły na posłanie —
Prawdę wyrzec mnie nie stanie.

Tylko dzieci powiadały
Zaś nazajutrz, że widziały,
Jak mnich grzecznie się sprawował,
Wręce kogoś tam całował;

Pono panią pospodynią —
Przed chałupą czy przed sienią
Wiele czegoś tam z nią gwarzył
J obrazkiem ją obdarzył.

Potem w życie się przechodził,
Żeby nikt mu nieprzeszkodził,
Krok za krokiem jak żow stawiał
J pacierze swe odmawiał.

Po pacierzach z pola wrócił,
Pieśń nabożną też zanucił;
Pożegnał się, podziękował:
Żê tak dobrze przenocował.

A zabrawszy masła kwarty,
Poznoszone, co nie żarty; —
Z bryczki mile się uśmiechał,
Zaciął konie i odjechał.

Co się stało z odpustami,
Chciejcie zgadnąć sobie sami;
Bo najlepiej, mnie się zdaje,
Że się wcale w to nie wdaje.

